

נחלק לשה מדורים.

א. קיצור דינים מעשיים לערב פסח, פסח, יו"ט וחווה"מ. בלשון קלה ומתומצתת.

ב. הכנה לליל הסדר (למתחילים) ולחג הפסח בהלכה ובאגדה, ערוך בדרך של שו"ת

ג. סיפור יציאת מצרים ע"פ מדרשי חז"ל.

ד. וארטים לחג הפסח.

ה. מאמרי מוסר וסיפורים על ענייני יציאת מצרים.

ו. חידות על ההגדה וענייני חג הפסח

(מלוקט משנים קודמות ומהעלוניו שיצאו לאור בפרשיות שמות - בשלח, ומשנים קודמות עם הרבה תוספות חדשות.)

א. קיצור דינים: הכשרת המטבח והבית, ערב פסח שחל בשבת, יו"ט, וחול המועד, בלשון קלה ומתומצתת.

כולל חלק מההלכות המצויות אצל כל אחד, וכן דברים אף שכ"א ראה אצל אבותיו אך פרטיהם לא זכורים בבירור

חודש ניסן

יש חיוב לתת קמחא דפסחא עבור עניים לצורך פסח. ואם לא נותן, כותב המשנ"ב, שיש עוון בידו.

ניקוי המטבח והבית לפסח:

את השיש. יש לנקות היטב בחורים ובסדקים וינגבו לגמרי. ואח"כ המנהג לערות מים רותחים מכלי ראשון על השיש, וגם המנהג לכסות את השיש בכיסוי אטום (נייר כסף וכדומה). ולא די בכיסוי, כי חוששים לבליעות שבשיש שיעברו אל הכלי החם שמעל הכיסוי העליון. ולד"ז מועיל עירווי. וכותב השעה"צ שלא לערות לכתחילה מכלי פסח מים רותחים על השיש אלא מקומקום של כל השנה. (וי"א שיעשה זאת לאחר שהכשירו כדין, דהיינו שיש להמתין כ"ד שעות משעת שימוש אחרון ולהסיר את האבנית ואז ירתיח מים וישפוך אותם).

ודין זה הוא גם בשולחן שלפעמים מניחים עליו סיר רותח או חלות רותחות, ואם ירא שיתקלקל השולחן סגי בשטיפה יסודית ויכסה אח"כ את השולחן בפי. וי. סי. או נייר כסף עבה שלא יקרע.

בקרמיקה על קירות המטבח. אף במקום שהוא כנגד גובה הסירים אין חובה לשים ניילון עבה או נייר כסף. אבל ראוי לעשות זאת. ומעל המקום שפותחים את הסיר הרותח כגון תחתית

ארונות מעל השיש צריך לכסות בניר כסף כי שם בוודאי יש בליעות חמץ ועלול הפסח. ולגבי ניקוי הכלים כיוון להתערבב בסירים שמוצאים לפסח ולא מועיל הגעלת תחתית הארון.

הכיר וכן הברזים. יש לנקותם היטב במים חמים. ובמקום יציאת המים יש לשפוך אקנומיקה. יש להניח כיר פלסטיק או אלומיניום מיוחד לפסח, וצריך שיהיה מוגבה קצת ולא יגע בכיר למטה של החמץ.

למי שיש סתימה בשיניים. עשרים וארבע שעות לפני זמן האיסור כלומר יומיים לפני הפסח, לא להשתמש בחמץ חם, וינקה היטב, ובערב פסח ישטוף את הפה טוב, עדיף במים חמים וכבולעו כך פולטו. וה"ה בגשר, פלטה, ושיניים תותבות.

בגדים שעברו כביסה והכיסים בחוץ אין צריך בדיקה. ואף כשהכיסים בפנים אפשר לבדוק בבדיקה שיטחית שאין בכיס איזה משהו גדול שראוי למאכל כלב. ואפשר לבדוק תוך שתי דקות ערימות של בגדים.

ומי שבדק בכיסים קודם שמכניס את הבגדים לכביסה ודאי שא"צ לבדוק שוב. ראוי לצפות המקומות בארונות שמכניסים בהם חמץ במשך השנה, בנייר.

צריך לנקות את הטלפון והכובע מחמץ שנדבק בו. אין למכור את הכלים של החמץ לגוי אלא את החמץ שבכלים לגוי, דאם מוכר

מכירת חמץ:

מכירת חמץ יכולה להעשות גם ללא קניין אצל הרב דרך הטלפון, נפק"מ למבודד.

בדיקת חמץ:

יש עניין להתחיל בדיקת חמץ בזמן, שהוא צאת הכוכבים. ואפי' כשהאישה עדיין לא סיימה לנקות הכל, ומחצי שעה קודם צאה"כ אסור להתחיל במלאכה, אכילה, ושינה, (אכילה מועטת או שינה קצרה עם שומר שרי). וללמוד, רובם מתירים. ורק בשעת הבדיקה לא התירו להתחיל ללמוד.

יברך על ביעור חמץ, ואם ברך על בדיקת חמץ כתב בפמ"ג שלא יצא יד"ח הברכה. ויזהר לא לדבר בין הברכה לבדיקה ואף לא מעניין הבדיקה. ואם דיבר שלא מעניין הבדיקה יחזור לברך, ולאחר שהתחיל לבדוק יכול לדבר מעניין הבדיקה. ואם דיבר שלא מעניין הבדיקה אחרי שהתחיל לא חוזר ומברך. וכשמסיים יאמר את נוסח הביטול.

אשה שניקתה את הבית לפסח עוד הרבה לפני פסח ולאחר כל מקום שניקתה בדקה טוב. ויודע בברור שהילדים לא הכניסו לתוכו חמץ, הבדיקה שלה מועלת. וי"א שתבדוק עם נר אחרי הנקיון

הנצרך לנקביו באמצע הבדיקה יברך אשר יצר.

אם לא מוצא את כל הפרורים, בדיעבד שרי לסמוך על הביטול ובלבד שאין יותר מכזית בחתיכה.

אם מצא חמץ לאחר הבדיקה אינו צריך לבדוק שוב כל הבית. ולא לשכוח לבדוק במקפוא אם נשאר חמץ.

יש חיוב לבדוק חמץ גם ברכוש המשותף כגון חדר מדרגות, ארון חשמל, חדר אשפה, וחדר בלוני גז וה"ה חצר. ופרורים קטנים שמטנפים ברגלי האנשים א"צ לבדוק ולבער. ורק בחטיפים שילדים השאירו והם עטופים באופן שציפור לא אוכלו ולא מטנפים ברגלי אנשים יאספם, מחשש שמא יש בהם חמץ, וא"א למכור לגוי כי משתמשים בהם בפסח. יש להיזהר שבסוף זמן ביעור חמץ לא יהיה בפח שבבעלותך חמץ כי א"א להפקיר בתוך רשותו. וחיוב הבדיקה הוא בליל יד' והשנה בליל יג'. ובכמות גדולה שא"א יזרוק לפח אשפה ציבורי לפני זמן הביטול, ויזהר לא להניח במגרש וכדו' כי אז זה לא מוכח להדיה שהפקיר.

אם יש לאדם שכנים שאינם שומרי תו"מ ומשתמשים במקום המשותף

בחמץ, טוב שיפקיר המקום בפני שלושה. ועדיף שלא ישתמש בפסח

נהגו להחמיר במוצרים: קוסמטיקה, בשמים, סבונים, משחת כלים וחומרי ניקוי, שיכול להיות שעירבו בהם חמץ, שיהיו כשר לפסח. אע"פ שמצד הדין כשרים.

פלסטלינה. שמעתי שיש בזה תערובת חמץ ויש למוכרה במכירת חמץ.

אלו שלא נוהגים לאכול קטניות מותר להשהותם בבית לכתחילה. ופיצוחים שקולעים עם קמח וכן פיצפוצי אורז שמעורב עם קמח יש לבער או למכור.

ספרים א"צ לנקות. ודעת החזו"א היא לשים היכר ולמכור את החמץ שבספרים לגוי. ויש מקילים

ההולך להורים לכל הפסח ימכור החמץ שבבית לגוי. ומ"מ ישאיר לעצמו מקום לבדוק כדי קיום המצווה. ואם אמר לחזור באמצע פסח ה"ה חייב בדיקה בכל הבית. וכן אישה צריכה לבטל חמץ שבמקום עבודתה.

ובשו"ת מן השמים כתב: וכל המאריך בדיקדוקם של בדיקת חמץ וביעורו מאריכים לו ימיו ושנותיו.

ערב פסח:

סיום בכורים בער"פ. להרבה שיטות צריך להשתתף בסיום עצמו, ושמעתי שיש שהקלו בזה וס"ל שדי בזה שיאכל מהסעודה.

שריפת חמץ: ישרוף חמץ ביום שישי בזמן שבלוח. יאמר כל חמירא אחר שריפת חמץ.

לאחר שגמר לאכול החמץ בערב פסח יצחצח את שיניו.

בתחילת שעה שישית, שהוא זמן שריפת חמץ. לא יעשה מלאכה שאינה קשורה לפסח עד שישרוף את החמץ. וכל בני הבית יבטלו חמץ

עוגה מקמח מצה אסורה לאכול בער"פ כל היום (י"א שרק לאוכלים שרויה) מפני שיתכן שאפשר לצאת בה יד"ח בפסח. וקנידלך שרי עד שעה עשירית.

עוד הלכות בערב פסח: בער"פ אחר חצות אסור לעשות מלאכה, מלבד מלאכות שהותרו בחול המועד כדבר האבד ומעשה הדיוט. אבל תספורת או להפעיל מכונה לאחר חצות אסור וכשהפעיל קודם שרי. והתירו נמי תיקון בגדים שנקרעו רק אם עושה זאת בחינם. ואם זקוק לכתוב משהו לצורך המועד יש

עדיפות שיעשה זאת בער"פ אחר חצות מאשר בחוה"מ.

מותר להשהות בבית קטניות בפסח ואפי' נפלו עליהם מים ולא גוזרים כבתבואה.

יו"ט:

רבי ניסים קרליץ ועוד פוסקים התירו לכתחילה לקלף ביו"ט במקלף.

מותר למעוך תפוח"א ובבנות במעיכה המיועדת לכך ללא שינוי.

ברירה ביו"ט מותר רק לצורך אוכל נפש. וה"ה טלטול הותר רק לצורך.

יש הנמנעים מעשיית מלאכות המותרות ביו"ט בבין השמשות דמוצאי יו"ט, כי בכל רגע ורגע יש ספק שמא הוא מעבר מיום ללילה ונמצא מכין מיו"ט לחול.

מותר להוסיף מים למיחם מים חשמלי. ויעשה זאת בזמן שגוף החימום בפעולה.

חול המועד:

קטנים הנצרכים לאכילת קטניות בפסח כגון מטרנה צמחית או דייסת קורנפלור, יש להעדיף את הני"ל, מאשר דברים הדומים יותר לחמץ כגון דייסת אורז. ויקפיד לייחד להם כלים נפרדים. ויזהר מלשפוך מקומקום של פסח על הקטניות. אלא ישפוך לכלי ריק המיוחד לקטניות ומשם יערה על הקטניות.

במקום צורך גדול מותר להיכנס לחדר ולמקום שנמכר לגוי, והיינו פעם פעמיים, כדי שהמכירה לא תראה כצחוק.

לגבי גיהוץ בחוה"מ התירו לצורך הסרת קמטים. אבל לייצר כפלים יפים אסור.

אדם שבעיו"ט נטל ציפורניו או שבעריו"ט לא היה לו מה ליטול. מותר לו ליטול ציפורנים בחול המועד.

בחול המועד מותר להתקשר בטלפון רק לצורך המועד.

כשמכבס לצורך קטנים אפשר להוסיף עוד בגדי קטנים במקום שיש לו ספק אולי יצטרך במועד. ובמקום שבטוח שלא יצטרך אסור. והמחלל את המועדות איתא באבות שאין לו חלק לעוה"ב.

הקלדה במחשב היא מעשה הדיוט, ומותרת לצורך המועד. ובהדפסה מהמחשב החמירו.

ואלו שלא מקפידים על הלכות חוה"מ כראוי כתוב עליהם דברים נוראים כדין המבזים את המועדות (רשב"ם פסחים קיח)

הכנה לליל הסדר בהלכה ובאגדה, ועוד עניינים לחג הפסח, ערוך בדרך של שו"ת

מובא כאן סדר עריכת הסדר בדרך שו"ת

שאלה: מה צריך להכין ולהתכונן לליל הסדר?

תשובה: ישתדל להקפיד מאוד על שינה קודם כניסת החג, ההורים והילדים כמובן. וכן כדאי להכין את צרכי הסדר בער"ש, שזה כולל:

הכנת החרוסת: מרסקים תפוחים, שקדים, אגוזים, קינמון, זנגביל, ומערבבים אותם בתוספת יין. (וכששכח קודם ליל הסדר יכול לעשות ביו"ט (כשלא חל בשבת) ע"י שינוי. והערבוב יכול לעשות כבחול).

כרפס: סלרי או תפוז או צנון, כ"א כפי מנהגו.

זרוע: צולים על האש חתיכת עוף עם עצם (כנף או שוק). (וכששכח יכול לצלות ביו"ט, ובתנאי שיאכל ביו"ט בבוקר).

ביצה: צולים על האש ביצה מבושלת עם הקליפה.

מי מלח: מערבבים מים עם מלח. (וכששכח יכול לעשות כבחול, אם חל יו"ט בחול, וכשחל בשבת יעשה המלח בכמות מועטת והיינו פחות משני שלישי מהמים).

מרור: שטיפת חסה ובדיקה מתולעים.

אופן עשיית סימני הסדר: מוזכר בכל הגדה מצויה, לכן יכין לעצמו הגדה שמובא בה כל העניינים מתי ומה צריך לעשות בכל סימן. הבאנו רק פרטים שלא כתובים בהרבה מההגדות.

שאלה: מה סדר הסעודה בליל הסדר?

תשובה: דבר ראשון יסדר הקערה, ויסביר לילדים סידור הקערה:

זרוע: זה כנגד קרבן פסח. וזה זכרון שהקב"ה גאל אותנו בזרוע נטויה. וצריך צלוי כקרבן פסח ואוכל למחרת.

ביצה: כנגד קרבן חגיגה. כדאי לצלותה קודם. ואוכלים באותו לילה. וביצה היא מאכל אבלים כי אין לנו קרבנות היום.

מרור: זכר שהיה לנו מר במצרים.

חרוסת: זכר לטיט, ומערבב יין זכר לדם שהיה נוזל מהטיט. והורגים ע"י את הארס שבמרור.

כרפס: הוא להרגיש כמו מלכים שהיו אוכלים ירק כדי לפתוח את התאבון.

יסדר הקערה לפנינו באופן שאינו צריך לעבור על המצוות, וכהאר"י. דהיינו הכרפס למעלה מעל הכל, מי מלח בסמוך לו יותר מהמצוה, ולגבי הזרוע והביצה שהם לזכר ולא למצווה אין בעייה שיעביר ע"י. והי"ה מרור וחרוסת י"א שאין בזה בעייה.

צריך שיהיה מוכן מי מלח ושלוש מצות בתוך המפה.

דבר שני: יתארגן לסעודה. נוהגים שלובשים קיטל בשביל להוריד קצת מהגאוה. ובשנה ראשונה לנישואין יש שלא לבשו.

השולחן יהיה ערוך לפני שמתחיל הסדר, כדי להזדרז להתחיל שהתינוקות לא ירדמו. וצריך שיהיה דרך חירות, נהגו לקשט את השולחן יותר מכל השנה.

ועיקר המצווה בלילה הזה היא להרגיש כאילו יצאנו או ממצרים. ולהודות ולהלל ולשבח על הניסים שנעשו במצרים, והלילה הזה הוא ליל שימורים.

דבר שלישי יתחיל את סימני הסדר. ולהלן מקצת מדיני הסדר:

לפני קידוש נוהגים שכ"א מוזג לפני כדו. שיהיה דרך חירות, וכן בכל הד' כוסות. בכוס ראשונה מקיימים כמה מצוות: קידוש של יו"ט, ואם חל בשבת אז גם של שבת וכן כוס ראשון מד' כוסות. ובמוצ"ש יש גם מצוות הבדלה.

כשחל בשבת יאמר שלום עליכם בזריזות.

מצוות הסיבה. היא שגופו יהיה נוטה לצד שמאל ולא מספיק כשרק ראשו נוטה. בכיסא עם ידיים סגוי לנטות לצד שמאל ע"ג הידית. ובכיסא בלי ידיים לא מספיק לנטות, אלא צריך להישען על גב הכיסא כשהמשענת נוטה לצד שמאל. ומבואר בפוסקים שצריך גם כרית.

נשים חייבות בהגדה של פסח, והגדת לבנד, ארבע כוסות, אכילת מצה ומרור.

קטנים וקטנות מגיל חמש שש ולפעמים שבע, תלוי לפי חריפותם, שהגיעו לגיל חינוך צריך לתת להם כוסות ליל הסדר וישתו מלא לוגמם שהוא רוב רביעית, ועדיף להכין להם כוס רביעית בצמצום כדי לחנכם לרוב כוס.

יכווין בשהחיינו על כל המצוות. מצה ומרור, יו"ט וסיפור יצי"מ. **ולכן אישה שהדליקה נרות** ובירכה שהחיינו יכולה לענות אמן על שהחיינו שבקידוש כי הוא פוטר שאר מצוות.

שתיית משקאות ואכילה בין כוס ראשון לשני שרי, והמחמיר תע"ב.

א"צ להוציא הטבעות לפני נט"י לכרפס.

אם ברך בטעות על נט"י לכרפס. יקפיד קודם ענט"י של הסעודה לנגוע במקום המצריך נטילה.

לכרפס טוב שלא ידבר בין הנטילה לאכילה.

מצוות סיפור יציאת מצרים צריכה להיות בדרך של שאלה ותשובה, וכשהילד לא מבין מה הוא אומר ב"מה נשתנה", האבא לא קיים את החלק של מצוות סיפור בצורה של שו"ת. ולכן במקרה כזה האדם ישאל לעצמו או אשתו תשאל אותו.

בן המתארח אצל אביו או חמיו, נחלקו הפוסקים אם מקיים והגדת לבנד ע"י אביו. רש"י פוסק שמהני ול"צ שליח. רבי משה

שטרנבוך אומר שימנה את אביו שליח. ורנ"ק אומר שאף האב צריך לספר לבניו.

נזהרים שלא לשתות היין ששפך בעשר המכות.

מוותר להפסיק באמצע הלל לאמירת חידושים וכן מותר לכפול המילים באמצע הלל כי הוא דין שירה ולא הלל.

בליל פסח בוצעים מהמצוה העליונה ואפילו שחל בשבת. כדאי לכווין בברכת מצה לפטור האפיקומן.

הנה הדין הוא שבאכילת מצה הראשונה אוכלים ב' כזיתים אחד מהעליונה ואחד מהאמצעית. מי שלא מברך בעצמו את ברכת המוציא ואכילת מצה, אלא שומע אותם לא צריך ב' כזיתים.

הנוהגים שכ"א יש לו מצות לפניו ומברך הברכות בעצמו, כשחלק מהמסובים אוכלים כזית מצה ושומעים ברכת המוציא או אכילת מצה מחבריהם, אסור לענות אמן כ"ז שלא יצא יד"ח אכילת מצה.

מנהג העולם שמשלימים מצה שאינה שלימה ללחם משנה ע"י חריכת קצותיה באש. ובאמת הסטיפלער והרב אלישיב כתבו שלא נקרא שלם. ונפק"מ שיהיה אסור לעשות זאת ביו"ט כי זה לא לצורך. ומ"מ מצה שנראית כשלימה דינה כשלימה.

שולחן ערוך לא להעמיס מידי כדי שיאכל האפיקומן בתאבון. ויאכל ביצה.

באפיקומן יאכל ב' כזיתים. זכר לפסח ולמצה.

יש משאירים לסגולה ולישועה ושמירה חתיכה מאפוקמן וכל זמן שזה בכיס זה מונע אסונות רבי חיים פלאגיי.

אם אחר אכילת אפיקומן אכל משהו יאכל שוב אפיקומן בהסיבה, אם עדיין לא ברך ברכת המזון.

הרב אלישיב התיר לשתות קפה עם סוכר לאחר אפיקומן במקום הצורך, כדי שיוכל להמשיך לספר ביצי"מ. יש שהקפידו לשתות כוס רביעי לפני חצות, והרבה מהפוסקים לא הקפידו בזה.

שאלה: ליל הסדר הוא יום וזמן מסוגל להחדיר בילדים את עיקרי האמונה בה', כיצד יצליח בזמן מועט להחדיר את כל העניינים באופן שיכנס לעומק ליבם ולאורך זמן?

תשובה: דבר ראשון חייבים הכנה מרובה לפני ליל הסדר, וככל שעורך הסדר יהיה מוכן יותר טוב כך יצליח להחדיר המסרים בלב הילדים עמוק יותר.

יכין שוקולדים לחלק לילדים שיהיו בעניינים. כמו"כ יכול להכין מלפני החג כרטיסים שיחלק לילדים על כל מעשה טוב, שירה יפה או קושיה יפה, ואחר החג יקנה

עם הכרטיסים איזה הפתעה. וישתדל מאוד שיקבלו כולם בשווה כדי שלא יריבו בקנאה. ואם יש ילד שתמיד מפריע, יכין אותו באופן מיוחד, כגון שיאמר לו שאם יישב עשרים דקות יפה יוכל לשחק בחדר אח"כ חצי שעה וכדו'.

עוד עניין. יכול גם לחבר את עניין השעבוד למה שקורה היום בעולם, וכלדהלן. הנה כידוע ד' כוסות הם להראות שאנו בני חורין, ותמוה מדוע כתבו הפוסקים שיקח יין אדום זכר לדם, וכן חרוסת וכו', הרי אם זה דרך חירות אז הדם רק מזכיר לנו שיעבוד, אלא התשובה שד"ץ הוא במכוון ללמדנו שגם כשיש צרה יש לה מטרות חיוביות והוא מרחמי ה', כמו שראינו שקושי השעבוד קיצר את זמן הגזירה, וכן זה זיכך את עם ישראל והכשיר אותם אח"כ לקבל את התורה, וכן בשנה האחרונה שהיה המגיפה של הקורונה זה בוודאי רק לטובתנו ואולי כעת אנו לא יודעים במה, אבל הקב"ה עושה את ההכי טוב בשבילנו.

כמו"כ למנות כל ילד תורן ואחראי לדבר המתאים לו כגון: למזיגת היין, שטיפת הכוסות, נטילת ידים, עזרה להורים, חלוקת השוקולדים, חלוקת כרטיסים, אחריות לשירים,

כמו"כ אפשר שכל אחד מהילדים יקרא קטע ישאל עליו או יסביר לפי הבנתו,

הכי טוב להמחיש את סיפור יציאת מצרים ע"י הצגה. וכך גם היה עושה הרב עובדיה יוסף לילדיו, והרעיון הכי טוב הוא להציג הכל עם משחקי ילדים כגון פלימוביל וכדו' המחשה זה נותן המון, ובעיקר רעיונות להמחשת עשר המכות כגון להשים בבקבוק שמן תינוקות וע"ז פטל או מיץ אדום ואז זה נראה כמכת דם וכן הלאה וכ"א יעשה לפי מיטב שכלו. והשנה יתארגן לזה ביום שישי.

כמו"כ מה שאפשר, יגיד בשירה ובזמרה ויעשה במנגינות מיוחדות של כל מיני שירים מוכרים וישאל לילדים אם יודעים באיזה מנגינה זה.

עוד רעיון, יאסוף מעשים טובים שראה אצל הילדים לפני פסח וירשום אותם. ובליל הסדר יזכיר כ"א מה עשה. למשל: מוישלה עזר מאוד לאמא וכדו'. ועי"כ הוא מחבר את הילדים לשולחן. **להיזהר מאוד** לא להגיע בזה הלילה לידי כעס ומתח.

חלק מהדברים קיבלתי מהמחנך רבי ינון כהן הי"ו

שאלה: איך ניתן להסתכל על ליל הסדר מזווית ומבט גבוה יותר?

תשובה: ראיתי בהגדת 'להבין' שהביא מבט גבוה על כל ענייני ההגדה. ונביא כאן את תמצית דבריו: ליל הסדר הוא במטרה להגיע לחיזוק באמונה, ולקדש עצמינו מלמטה כדי שנתקדש למעלה, וע"י ההתקדשות שלנו בכל הפעולות של ליל הסדר, הקב"ה משפיע עלינו שפע הארה והתעלות. והנה כל הד' כוסות הם כנגד ד' לשונות של גאולה, וכוס ראשון זה כנגד והוצאתי ולעניינינו זה יציאה מהחומריות

וקידוש עצמו לקבל הקדושה מלמעלה. וכן ה'ורחץ' זה רחיצה מחומריות וטומאה שזהו תנאי ראשוני להתקדם לדרך טוב. ומגיד מטרתו ע"י זכירת יציאת מצרים אנו יוצאים משעבוד פרעה ועוברים לשעבוד ה' ולכן מתחילים ב'הא לחמא עניא' בשביל להעביר קצת מעצמינו את הרגשות הזחיות, ולהרגיש יותר תחושת עניות, 'רחצה' זה שאחרי שהתעלינו במגיד הוא צריך להיטהר כדי שיהיה לו כלים גבוהים יותר כדי להעפיל הלאה לקרבת אלוקים. 'מוציא מצה' הייני מצה שהיא נקיה מחימוץ, זה מסמל על הזיכוך מיצר הרע. וכן 'מרורי' זה מסמל שגם מרירות זה כלי להתקרבות לה' שלא ניתן כשיש שלווה. 'כורך' זה מסמל שגם בזמן של חירות, וגם בזמן של שיעבוד אנו צריכים להרגיש אותו הדבר מבחינת דביקות בה' ללא פגם. כמו"כ יש להוסיף שבילל הסדר מקיימים למעלה משישי מצוות, והוא יום גדול ונשגב.

שאלה: ידוע שליל הסדר הוא זמן מיוחד לקבלת התפילות, כיוון שבאותו הזמן יצאו מעבדות לחירות והשפע שירד אז ממשיך באותו הזמן עד היום הזה. מה הם הזמנים המיוחדים לתפילה בליל הסדר ובחג הפסח?

תשובה: רבי אהרן מטשרנוביל אמר שבעת שריפת חמץ אפשר לבטל כל מיני גזירות קשות ואכזריות. זמן נוסף הוא בערב פסח: מובא שהקורא איגרתו של רבי שמשון מאוסטרופולי (מובא ברוב ההגדות) בער"פ מובטח לו שיהיה ניצול כל אותה שנה מכל מכשול וגוי ובכל אשר יפנה יצליח וישכיל, וכשלומדים אגרת זו בישוב הדעת אפשר להבין הדברים.

כמו"כ בליל הסדר עצמו נשפע שפע רב מהשמים עד שהקב"ה כביכול נפנה מכל עסקיו לעשות לנו ניסים בזמן הזה כבימים ההם (תרגום יונתן בראשית כז. ופרקי דרבי אליעזר ועוד) ובשנים האחרונות התפרסם מכתבו המיוחד של רבי אליהו גוטמכר שכל מי שיש לו מזל רע בגידול ילדים או בעסקיו, וכל מיני בעיות, יש לו להתפלל ע"ז בלילי פסח שהוא זמן מסוגל מאוד לקבלת התפילות.

רבי אלימלך בידרמן בבאר הפרשה הביא זמנים מסוגלים בשעת קריאת ההגדה לקבלת התפילות. א. בבית אהרן הביא שבשעת אמירת 'מה נשתנה' נעשה עת רצון במרום. ב. בזמן שאומר 'ונצקע אל ה' זה זמן מסוגל מאוד לקבלת התפילות. וכ"א יכין לעצמו עניין לצעוק אל ה' בזמנים אלו.

כמו"כ בשביעי של פסח מתעורר הרחמים הגדולים שנעשו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, והממתניים לזיווגם וכן לפרנסם או לישועת הגוף, יצקו אל ה' בשביעי של פסח שהוא זמן מסוגל מאוד לקבלת השפע ובפרט אם יאמר מקודם התפילה ספר תהילים יזכה שתפילותיו יעשו פרי. **ויש** להוסיף הזמן המסוגל לתפילה הוא לאחר חצות הלילה. **כמו"כ ינצל מאוד** את הזמן של התפילה ובברכת המזון מקומות שהם מלאי

תפילה לכיוון היטב. **ושנה** זו כשחל פסח במוצ"ש מובא בחת"ס ששנה זו יותר מסוגלת מכל שנה לישועת ישראל.

שאלה: מה היה סדר ערב פסח ופסח בבית רבי חיים קניבסקי?

תשובה: כל שנה עד השנים האחרונות ממש, רבי חיים היה יוצא בראש חודש בליווי כלל המשפחה, וכן כשהיו ילדים בחיך ובבתי ספר לקח עמו את הילדים והנכדים לאפיית מצות, והיה זה יום מיוחד, ורבי חיים מאוד היה חשוב לו שהילדים יחבבו את המצוות לכן הוציא אותם מהתנ"ך בשביל זה. רבי חיים מקפיד לאכול את המצות של ליל הסדר מחיטים שנקצרו בקצירת יד, והוא עצמו משתדל לטחון את החיטים. רבי חיים כל שנה במשך כשבעים וחמש שנה בערב פסח מסיים את כל התורה כולה, הכולל תנ"ך עם כל מדרשיה, כולל זוהר וענייני קבלה, ש"ס בבלי וירושלמי, טושי"ע, רמב"ם, ושאר חלקי התורה שעומל עליהם דבר יום ביומו באופן מסודר של הספקים לפי ימות השנה. בזמן הרבנית ע"ה, הוא היה עושה לה סיום נוסף במיוחד לכבודה. ובליל הסדר רבי חיים נראה כמלאך ה' צבקות. רבי חיים לא אומר הרבה פירושים על ההגדה באמרו שבעל ההגדה מאריך מספיק, השיר שרבי חיים שר הרבה בליל הסדר בדביקות עילאית הוא השיר 'בצאת ישראל ממצרים'. יש להוסיף שיש זמן מאוד גדול בליל הסדר אצל רבי חיים וזה שעת 'ברכת המזון' שידוע אצלינו במשפחה שמי שמברך בליל הסדר בהודיה ובכוונה זוכה לפרנסה ברווח כל השנה.

שאלה: חג הפסח וימי חול המועד מה לא לשכוח בבית?

תשובה: להפוך את החגים לזמן נעים ומיוחד בבית זה הדבר הכי חשוב שיש, ומלבד החיוב לקנות משהו מיוחד לאישה וכן לילדים, חשוב מאוד לשבח את האמא על כל העמל שלה בערב החג ולהבליט מאוד את הדברים המיוחדים שעשתה, וכמו"כ חשוב מאוד מאוד להקדיש המון זמן לילדים לשבת עם הילדים זמן רב לספר להם סיפורים מרוממים ולהנות במחיצתם זה נותן המון לכל החיים. ועי"כ יקיים דברי השו"ע חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד הוא ואשתו וכל הנלווים עליו.

שאלה: איך יאכל נכון בפסח?

תשובה: ברור שלא יוותר על עונג החג בסעודות טובות, אבל בשביל שלא ייצא מהחג עם עודף של 5 קילו נוספים, מומלץ להימנע מדילוג ארוחות כי אז אין לו שליטה על הכמות שנאכלת לאחמ"כ, כמו"כ מומלץ על שתיית הרבה מים ואכילת ירקות ובפרט ירקות המשפרים את תחושת השובע (כגון ירק ירוק וכדו' שיש בהם סיבים תזונתיים), וכך לא ימלא כריסו בלי הרגשה במצות ללא הגבלה ועוגיות קוקוס המשמינות במיוחד.

תמצית סיפור יציאת מצרים ע"פ מדרשי חז"ל

הקדמה

מצוות סיפור יציאת מצרים היא יתירה על שאר המצוות, שכל המצוות יש להן גבול ויש מצוות שאפילו עובר על כל תוספי אם מוסיף, מה שאין כן בסיפור יציאת מצרים, שבו יש עניין להרבות וכל המרבה הרי זה משובח, ואפילו כולנו חכמים ונבונים ויודעים את התורה יש עלינו מצווה לספר.

ומובא בחז"ל שגדר המצווה הוא שכל אחד יספר בסגנונו וכפי צחות לשונו, אלא שברבות השנים כשהתרבו כאלו שהיו אומרים דברי הבל, או-אז כתב בעל ההגדה את הנוסח שיש בידינו, אבל יסוד המצווה זה להרגיש את הסיפור ולחיות אותו. קריאת ההגדה כפשוטה ללא הרגשת הלב, הרי היא משולה לילד בר מצווה שמדקלם את הדרשה מהדף שהכינו לו ומסיים בתודה רבה להורי המסורים....

עיקר המצווה היא לחוש כאילו אנחנו עבדים, לתאר מה זה עבד, מה זה לעבוד קשה מ 4 בבוקר עד הלילה, וקצת אנו יוצאים לחירות ולהמחיש מה מרגיש היוצא לחירות ועד כמה הוא מאושר ביציאה, וזמ"ש מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ולכן, מצד אחד אוכלים לחם עוני ומצד שני יושבים דרך חירות. ובסיפור צריך ג"כ לספר 'את אשר התעללתי במצרים', לשמוח במפלתם, ולצחוק על המצרים בכל מיני דוגמאות חיות ממה שעבר עליהם בשעה שהקב"ה הכה אותם.

סיפור יציאת מצרים הוא יסוד האמונה וההנחלה לדורות הבאים של האמונה בקב"ה, שכן ועונש, תורה משמים, מידה כנגד מידה וכו', ואין דבר העומד מול רצונו.

ישנו דבר מוזר שאנשים מתכוננים לליל הסדר בביעור חמץ. מרור, מצות וכל המסתעף אבל מזניחים מאוד את מצוות הסיפור שצריך להתכונן לזה ביותר כי עיקרו הרגשת הלב וגם מי שכן מתכונן לכך, לפעמים הוא משקיע המון בווארטים וכדומה ופחות בסיפור עצמו.

כתוב בזוהר שהמלאכים יורדים לבתים לשמוע את אמירת ההגדה ומי אשר אומר בשמחה, הקב"ה מראה לפמליה שלו.

רעיון לסיפור בשעת ההגדה: יחלק את זה לכמה חלקים: השעבוד. לידת משה. המכות. והיציאה ממצרים. חלק יאמר בתחילת מגיד אחרי מה נשתנה. וחלק שני לפני הסעודה. חלק שלישי בסעודה. והשאר בסוף הסדר. כך ישאיר את הילדים ערניים ובמתח, מהמדרשים והסיפור. כל חלק יסיים במתח גדול לקראת החלק הבא.

ראשית השיעבוד

שאל אברהם אבינו את הקב"ה איך אדע שאני ארש את ארץ ישראל? ואיך אהיה בטוח שבני ישראל יתחזקו באמונה טרם קבלת התורה? ענה לו הקב"ה בגלל ספקותיך אגזור עליהם גלות, אך הקב"ה גם כאשר מעניש, חס הוא על בניו ולכן עם ישראל לא השתעבדו לעם בזוי ונחות אלא - אצל העם המכובד ביותר שהיה באותה תקופה.

בזמן שבני ישראל ירדו למצרים הם החלו לפרות ולרבות. בתחילת ימי השעבוד היו המלכים והשרים רובם ככולם מהיהודים, לאחר תקופה קצרה הייתה החלוקה בין היהודים לגויים שווה, ולאחר מכן כשיורדי מצרים התמעטו, הצטמצמו יותר ויותר השרים היהודים, אט אט החלו היהודים להתחבר לשכניהם הגויים (מלבד שבט לוי שהמשיכו לשקוד בתורה). אמנם היהודים המשיכו לעשות רצון ד', אך מבלי אותו גישמאק והתלהבות כקודם. ואז החלו הצרות, באותו הזמן עשוי פתח במלחמה עם המצרים, היהודים שהצטרפו גם הם לצבא כחלק מהתחברותם לגויים, נהנו בשמחה לקריאת המצרים ויצאו יחד איתם למלחמה, אך אז שלא כמו במלחמות הקודמות שלחו המצרים את היהודים שילחמו לפנייהם ובחסות המהומה הסתלקו בהותירם את היהודים לבדם. כשהסתימה המלחמה בניצחונם של היהודים, הבחינו הם לפתע שהמצרים אינם, בחמת זעם הם חזרו למצרים ושם היכו במצרים והרגו רבים מהם. נזעקו המצרים לפרעה והכריזו שכך הם אינם ממשיכים, היהודים מתרבים במהירות, שש לשנה בכל משפחה, הם שולטים על הכלכלה והמסחר, ועוד מספר שנים יקומו ויגרשו אותנו מכאן, בתחילה כאשר שמע זאת פרעה ביטל את דבריהם בהינף יד, הוא הרי ידע טוב מכולם כמה היהודים מועילים למדינה, למסחר ולכלכלה. אך לאחר שהורידוהו מכיסאו למשך שלושה חודשים, הוא חזר שוב למלוכה, וביתר עוז החל להרע ליהודים, תחילה הוא קרא לשלושת יועציו הבכירים. איוב, בלעם ויתרו, ויחדיו הם חיפשו עצה כיצד להשמיד את עם ישראל, ואז הציע בלעם לאבד את עם ישראל ע"י המים. מכיוון שהקב"ה הבטיח שיתור לא יהיה מבול, וכך הם אינם יענשו. שמע זאת יתרו ושלל את דבריו, הוא הזכיר לפרעה את עונשם של אבימלך ופרעה שהקב"ה הענישם מכיוון שפגעו באברהם אבינו, פרעה שמע זאת, והתנגד ואף כעס על יתרו שזלזל בהצעתו, ולכן נאלץ יתרו לברוח למדין, לא לפני שלקח עמו את ה'מטה' הידוע. איוב, ששתק נידון ליסורים, בלעם שהציע את ההצעה נענש לאחר מכן.

תוכנית פרעה

מיד לאחר מכן קרמה התוכנית עור וגידים ויצאה בסערה לדרך. בתחילה הציע פרעה לעם ישראל לעבוד תמורת תשלום רב, היהודים שרצו את קרבתו החלו מיד בעבודה במרץ רב. פרעה חכך את ידיו בהנאה כשנודעה לו כמות ההספקים של היהודים ע"י הצופים שהעמיד בחשאי. הכמות הייתה עצומה. לאחר מספר ימים החל השלב השני, שבו היהודים כבר אינם מקבלים שכר על עבודתם, אך נדרשו להגיע להספקים בדיוק כמו ביום עבודתם הראשון.

בשלב השלישי, מינה פרעה שוטרים, חלקם אף יהודים, אשר תפקידם היה להכות את מי שאינו משלים את מכסת העבודה שעליו לעבוד. (כמובן שהשוטרים היהודים נמנעו מלהכות את אחיהם למרות שבשל כך הם הוכו ע"י הנוגשים, (השוטרים המצרים)). ובניתיים בשעות המנוחה המעטות שהיו, שברו המצרים את כל שעמלו

היהודים בפרך במשך היום, על מנת למנוע את הסיפוק הנוצר מהמוגמר. המצרים הוסיפו עוד להתאכזר כשהעבידו את הנשים בעבודות גברים ולהפך, גם כאשר יהודי לא סיים את המיכסה שהוטלה עליו, השתמשו בילדיו להשלמת הבנייה כששמו אותם בקיר כאבן. היהודים, כשראו את הצרה, החלו לעזור ולעשות חסדים אחד עם השני. מטרת פרעה הייתה התמעטות עם ישראל. אך, 'כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, ויקוצו מפני בני ישראל'. כשהיו המצרים הולכים ברחוב, הם שפשו עיניהם בתימהון, בכל מקום נראו קבוצות, קבוצות של ילדים יהודים. למשפחה ממוצעת היה בין חמישים לשישים ילדים! הלכו המצרים והטילו על עם ישראל עבודות בזויות נוספות, כגון: לנקות את הזבל, לאסוף חיות וכדו'. והיהודים, ככל שענינם יותר, כך התרבו יותר, נזהרו יותר מלשון הרע ורכילות, והתחזקו בענייני בן אדם לחברו. והנשים הצדקניות, לאחר עבודת פרך במשך היום, היו חוזרות בלילות לפני בעליהן, מתקשטות בפניהם, מתעברות ויולדות בשדות. המצרים שהבחינו בתינוקות הגיעו להורגם, אך השם הצילם, וכשהמצרים הגיעו, נבלעו התינוקות באדמה. המצרים שחפרו באדמה בחיפוש אחריהם, התייאשו לאחר עבודה מאומצת. או, אז יצאו התינוקות, והגיעו המלאכים להאכילם ולהשקותם, כעבור מספר שנים, כשגדלו, חזרו הם לבתי הוריהם. ואפילו בהסתרה שבתוך הסתרה, חושב הקב"ה עלינו.

חלום פרעה

בוקר אחד קם פרעה שטוף זיעה, ובבהלה מזעיק את יועציו לפתור את חלומו. היו מאזניים, הוא מספר ברעד, על כף אחת - אדם אחד, ועל הכף השנייה כל מצרים. ובא האחד והכריע. ענו יועציו, יבוא אדם אחד שיגאל את עם ישראל מידך, עודם מדברים, ולחדר התפרצו שניים משומרי המלך בקול תלונה שההמון המצרי ממורמר וכעוס, וטוען, כי ככל שהם מכים ומענים יותר את עם ישראל, כך עם ישראל מתרבה וגדל יותר. ופני המלך חפו. לפתע ננער המלך מקיפאונו וחיוך ניצחון התפשט על פניו, בבהילות הורה להזעיק עליו את צמד המילדות, לכשהגיעו, ציווה עליהן להרוג את כל הזכרים הנולדים, ועל מנת שלא ייראה אכזרי, הציע שיעשו זאת תוך כדי לידה, יסתמו לנולדים את האף וכך ייחנקו, ויחשבו כולם שמחלת קורונה פרצה. המילדות, לא רק שלא שמעו להוראתו, אלא עזרו לילדות, ואף הביאו כסף לנצרכים. לאחר מספר חודשים, הזעיק פרעה שוב את המילדות בשאלה האין יתכן שעם ישראל ממשיך להתרבות ואף מכפיל ומשלש את כמותו? ענו המילדות שהן אינן יודעות מדוע, אך הנשים היהודיות יולדות לבד ואינן קוראות להן. ופרעה בדרך נס, שמע והאמין. באותו הלילה חולם פרעה חלום נוסף, והוא - שאדם בא ומלקט את כל כוכבי מצרים, וזורקם לים. פרעה שנלחץ כהוגן מורה לזורק את כל הזכרים הנולדים לים. ובנוסף לכך ציווה שעל יד כל בית אשר גר יהודי, יבנה בית שבו יגור המצרי שתפקידו לוודא האם האישה צריכה ללדת,

ומיד כשנולדו היה המצרי השכן תופסם באכזריות ומשליכם ליאור. הנשים שצדקניות היו, מלו את ילדיהם במהירות לפני זריקתם. וכך מיליוני תינוקות יהודים נזרקו באכזריות ליאור. פרעה חשב שהצליח, אך טעה. כל התינוקות הללו ניצלו ע"י מלאכים שהצילו, ולאחר שגדלו חזרו לביתם.

קושי השיעבוד

קבוצות קבוצות של יהודים נהרו בחשאי לבית הכנסת המרכזי, שם נודע כי נמסר שיעורו של גדול הדור, עמרם. בשיעור, הורה עמרם שעל הגברים לגרש את נשותיהם, לומר די להשלכתם של הזכרים ליאור. שמעו זאת היהודים וקבלו. עמרם, ועמו כלל ישראל, גרשו את נשותיהם. כששמעה זאת מרים (בת עמרם) עוררה את תשומת ליבו של אביה שאכן, פרעה גזר על הזכרים מוות, אך בהוראתך נוסף המוות גם לנקבות, ועוד היא הוסיפה, מה עם קידוש ד' ועולם הבא? קיבל עמרם את דבריה והתחתן שוב, ואחריו התחתנו כל עם ישראל. מיד לאחר מכן, התעברה יוכבד בגיל 130, ובחודש השישי ילדה בן. התינוק שנולד היה מהול, ובלידתו התמלא הבית באור יקרות. מיד הבינה יוכבד שתינוק זה יהיה מושיעם של ישראל. השכן הגוי עדיין לא חשד בכלום מכיוון שלא עברו תשעה חודשים מהחטונה. לאחר שמונה חודשים התחילה יוכבד לחשוש, ולאחר לילות ארוכים ללא שינה, הגיעה להחלטה, והתחילה מיד בביצועה. היא בנתה תיבה, הניחה בתוכה את בנה, ושמה את התיבה עם תכולתה ביאור, במחשבה שגם אם יגלו המכשפים שמושיעם של ישראל נולד, יסיקו שהוא נזרק ליאור. ואכן כך היה, פרעה שראה בכוכבים שמושיעם של ישראל נולד, נרגע כאשר 'ראה' שהוא הושלך ליאור.

מרים ובתיה

משעה שהונח משה ביאור צפתה בו מרים אחותו. ליבה ניבא לה רעות. ואכן, לאחר מספר ימים הבחינה מרים בקבוצת נערות המתקרבת לעבר היאור, ובחרדה היא מגלה שזוהי בתיה, בת פרעה, בליווי נערותיה. בפליאה, היא שומעת את בתיה מבקשת את עזרתם של נערותיה בהבאת התיבה. נערותיה שסרבו לבקשתה בטענה כי אביה המלך אוסר זאת, נחבטו מיד ע"י מלאך ונהרגו.

באותה שעה החליטה בתיה שהיא מתגיירת, לאחר שנים של סלידה מהתנהגותו האכזרית של אביה. הושיטה בתיה את ידה לעבר התיבה, ולתדהמתה של מרים התארכה ידה של בתיה, לאחר שהוציאה בתיה את התיבה קראה לתינוק משה על שם שמשחתו מן המים. אך משה לא שת ליבו לכל זאת, אלא בכה ודרש כמו כל תינוק – אוכל. חפשה לו בתיה אישה אשר תסכים להאכילו, אך משה שצדיק היה, לא הסכים לאכול מאישה גויה, עד שהגיעה מרים והציעה את אימה. כעבור שנתיים לאחר שגדל וגמר לינוק, לקחה בתיה, שאוהבתו אהבת נפש, לביתה, לגדלו שם.

וכך, גדל משה בבית פרעה בטוב ובנעימים, כשפרעה האדם שניסה כ"כ ללא הצלחה להורגו, מגדלו כבן. וזהו אחד הניסים הגדולים שהיה בשעבוד מצרים. תחביב היה לפרעה, בשעות

הפנאי שהיו לו, והיו רבות כאלה, נהג לחגוג זאת בסעודות פאר ובחגיגות מרהיבות עיניים. באחת מחגיגות אלה משה, שישב על ברכי פרעה, שלף באלגנטיות את כתר הזהב מראש המלך ו-הניח על ראשו, התדהמה הייתה מוחלטת, בלעם היה זה שהפר את השקט בצעקה כי משה זה יהיה מושיעם של ישראל, אך דבריו לא התקבלו, משום שמלאך בתחפושת אחד מיועצי המלך, טען בעוז כי מעשה משה היה קונדס ילדותי ותו לא, ואף הציע לבדוק זאת ע"י תרגיל, שבו יניחו לפני משה 2 צלחות, האחת עם גחלים רותחים, והאחת עם זהב ויהלומים. והצלחת שבה יבחר תעיד מי הוא באמת. ואכן כך עשו, ומשה, הגיש את ידו לעבר היהלומים, ובא מלאך והיטה את ידו לעבר הגחלים. או אז 'הבינו' כולם כי אכן היה זה מעשה משובת ילדות.

גדולתו של משה

בגיל 9 התוודע משה לשעבוד הנורא ביהודים, והחל להציק לבלעם שבעצותיו נעשה כל זה, בלעם, שסבל מהצקותיו, ברח. לאחר מספר ימי בריחה הגיע בלעם לכוש, להפתעתו הייתה הארץ ריקה מגברים, לשאלתו נענה שהגברים יצאו להילחם עם המדינה השכנה ויחזרו בעוד מספר חודשים. לבלעם לא הייתה הזדמנות טובה מזו. הרי תמיד רצה למלוך ועתה יש לו הזדמנות פז. בשיטתיות הוא החל בחסימת הארץ מארבעת צדדיה כדי למנוע את שובם של הגברים מהמלחמה. בצד אחד – הציב גדר, בצד השני – ייצר נהר מלאכותי, בשלישי – הביא בכישוף כמות גדולה של נחשים, וברביעי – הציב שוב גדר. ואכן, כאשר רצו הגברים הכושים לחזור למולדתם, נתקלו במחסומים שהציב בלעם, ובחוסר אונים נשארו בחוץ. ובינתיים, משה גדל בבית פרעה, ונהיה בכיר השרים. ובתוקף תפקידו, היה עורך סיוורים בממלכה, שם התוודע לאכזריות שבה נהגו המצרים ביהודים, וליבו חישב להיקרע מרחמים. הוא ניגש לעזור, לסחוב, לחבוש ולסייע ככל הניתן. ואכן הצליח להקל ולרומם מעט את מצבם של היהודים. ואף הצליח להשיג את הסכמתו של פרעה למנוחה ביום השבת.

בוקר אחד בשעת סיורו היומי, הבחין משה במצרי מכה יהודי עד זוב דם, מיד סטה מדרכו והרג את המצרי בשעה שהוא בוחן את סביבותיו, לראות האם ישנו מישהו שהבחין במעשיו. לאחר שראה שהסביבה חפה מאנשים, נפרד מהיהודי שהודה לו נרגשות והמשיך בסיורו כרגיל. למחרת שוב ראה זוג אנשים מכים אחד את השני, לתדהמתו היו אלו 2 יהודים, דתן ואבירם, התרה בהם משה שיפסיקו, אך הם, לעגו לו והטיחו בו בבזוז: הלהרגנו הנך רוצה בדומה למצרי שהרגת אמתול? נלשין עליך לשלטון.

המלך ששמע זאת החל להבהל מהעצמאות שתפס משה וציווה להורגו. משה, כשראה את רודפיו החל לברוח, אך היה זה מאוחר מדי, הרודפים היו קרובים והחלו לירות חיצים לעברו. אך, החיצים, בדרך נס חזרו בסיבוב ישר לעבר פניהם הנדהמות של החיילים הרודפים והרגו רבים מהם. בנוסף לכך, גם עיניהם התעווררו. וכאשר רצו לכרות את ראשו, נעשה צווארו לשיש. וידם קצרה מלפגוע בו.

משה בכוש

משה ברח, וכעבור זמן קצר, הגיע לכוש. היה זה 10 שנים לאחר כיבוש בלעם. משה שלא ידע מזאת, תמה למראה הגברים המתגוררים בבקתות עלובות מחוץ לארץ גדולה ומבוצרת היטב. המלך, שזקן וחלש היה. פנה אל משה, הסביר לו את עלילות מצבם, וביקש באותה הזדמנות להמליך את משה למלך עליהם. העם, שהאדם הגבוה והמרשים מצא חן בעיניו, הריע בהתלהבות. לאחר ששקל משה את האפשרויות העומדות בפניו, הורה לכל אחד ואחד מתושביו המעריצים, לגדל בביתו – אפרוח של חסידה, והתושבים, שכל רצונם היה למצוא חן בעיני מלכם החדש, עשו כמצוותו. לאחר מספר ימים, הורה שוב, שעל התושבים להרעיב את החסידות משך שמונה ימים. לאחר מכן ציווה להשליכם לאזור הנחשים. החסידות המורעבות בלעו את הנחשים כמו שהם, ובין רגע נהיה המקום ריק מנחשים. התושבים המשולהבים פתחו בדהרה לעבר משפחותיהם. בלעם שצפה על כל זאת מחלון ארמונו. נמלט בעור שיניו. במשך 40 שנה מלך משה בכוש. וכעבור 40 שנה ליווהו העם בכבוד גדול בדרכו למדין.

משה במדין

כשהגיע משה למדין, הבחין בהתקהלות המונית סביב נערות הנראות חסרות עונים מול צעקותיהם של הרועים הזועמים. לתמיהתו, הסביר לו אחד הרועים, אלו בנות יתרו. וחטאם הוא שאביהן – ראש הכמרים, קם בוקר אחד בהחלטה מטופשת להתגייר, סיכם הרועה בזחיותו. שמע זאת משה. ומכיוון שגיבור היה, גירש את הרועים ושילח את בנות יתרו לדרכן. כשחזרו בנות יתרו לביתן מוקדם מן הצפוי הביט בהן יתרו בתמיהה, בבלבול ספרו לו בנותיו שאיש עברי הצילם. ביקש, קראנה לו. מיד כאשר הגיע משה, החל יתרו לגלגל עמו שיחה, במהלכה מספר משה לתומו, שמבוקש הוא ע"י מלך מצרים. שמע זאת יתרו, וסגרו במרתף ביתו, משום שהוא מבוקש למלכות פרעה ששלט אז בכל העולם. לאחר עשר שנים. ירד יתרו למרתפו, ולתדהמתו הוא מבחין במשה, שבריא ושלם היה. מיד הבין שאדם זה קדוש הוא, והוציאו. מה שלא ידע הוא שבתו ציפורה שהבחינה בצדקותו של משה, הייתה יום יום מגישה לו פת מפיתה, וכך שרד. כשיצא משה מהמרתף, הבחין במטה הניצב תקוע באדמה. לשאלתו הוסבר, שמטה זה לקח יתרו מפרעה כשברח ממצרים ואין אדם שהצליח להוציאו, ועוד סופר לו, על הבטחותיו של יתרו לראשון שיצליח להוציא את המקל. ההבטחה ראשונה שהייתה – שישא את בתו לו לאישה. והשנייה – שהמטה יהיה שייך לו. הגיע משה ושלף את המטה מן האדמה. שמע זאת יתרו וקיים את הבטחותיו.

חזרה למצרים

ובמצרים, חלה פרעה בשחין. וגופו החל לפלוט פסולת נוראית. באחד הימים, נפל מסוסו, ונשאר מתגולל בייסוריו לאחר ששריו ויועציו מיאנו להרימו בשל סירחון גופו. וכך מידי יום היה רוחץ את גופו בדמם של 300 תינוקות יהודיים. ובני ישראל, שכשל כוח סבלם היו

ציווי ה' למשה

כשראה הקב"ה את מסירותו של משה לפרט, כאשר נזעק לעזרתו של כל יהודי במצרים, וכיצד רץ ונשא את הכבשה שברחה מן העדר על כתפיו. או אז נגלה הקב"ה למשה בסנה וציווהו לגאול את עם ישראל ממצרים. משה שאל את הקב"ה שאלות רבות: מי אני שאלך לפרעה? מה אגיד לעם ישראל? איך אגיד, הרי פרעה יהרגני, אחי הגדול יקנא בי, ובכלל מדוע שיאמינו בי? ענה לו הקב"ה: 'אני אלך אתך, ואהרון אחיך אף ייצא לקראתך, ולפרעה תאמר: אלוקי העברים שלחני, ולזקנים תאמר: 'פקוד יפקוד אלוקים אתכם', ולבני ישראל, תבצע את הסימנים של הנחש, הצרעת והדם. במשך שבעת ימי הפסח דיבר משה עם הקב"ה, ובהם לא הזכיר משה אף לא ברמז את צרותיו האישיות, הן עם דתן ואבירם, והן עם פרעה שכוּעס עליו, כך מתנהג מנהיג אמיתי, מבלי נגיעות אישיות, אלא אך ורק עם נקיות מוחלטת.

משה יוצא לדרך

בדרכו למצרים לעשות רצון ד', כמעט ונפח את נשמתו, מכיוון שעדיין לא מל את ילדיו. ובהגיעו למצרים, האמינו מיד הזקנים לאמירתו פקוד יפקוד כי בשונה מכל יהודי לא למד זאת משה בחידר, שהרי את ילדותו בילה משה בבית פרעה. לאחר מכן, יוצא משה יחד עם אהרון והזקנים לעבר ארמון פרעה. אך, אט אט נשמטו הזקנים מפחד פרעה. אך משה ואהרון המשיכו בדרכם בגאון, ללא פחד כלל.

ובארמון, יושב פרעה בכיסאו שמח וטוב לב, כשסביבו מלכי מדינות העולם, היה זה ביום שבו חגג הוא מלכותו על כל העולם. בסיום דברי רברבנותו, סימן הוא לאחד ממשרתיו שיגיש את היין היוקרתי שיעד מזה זמן רב לאירוע יוקרתי כגון זה, המשרת עשה כדברו, ופרעה החל למזוג בכובד ראש את יינו, כשעיני המלכים נשואות אליו ביראת כבוד. פרעה חיך בעונג, בשביל הרגע הזה היה שווה ה-כ-ל', הוא אומר בליבו. ולתוך הרגע הקסום הזה נכנסו משה ואהרון. פרעה, שממרום כסאו ראה אותם הראשון, פלט קריאת בהלה קלה, ושמט מידו את כוס היין היוקרתי, המלכים שלא היו שותפים למחזה שראה פרעה הביטו לעברו בתמיהה, ורק לאחר שפרעה המבוהל הרים אצבע רועדת לכיוון הפתח התחוויר להם פשר בהלתו. משה ואהרון ניצבו שם גבוהים ומרשימים כתמיד, ולצדיהם רבצו בהכנעה: אריות, דובים, ועוד חיות שתפקידם היה למנוע את כניסתם של שניים אלו. באותו זמן עשה הקב"ה שפרעה יצטרך לנקביו, פרעה, שטען שהוא אלוהים, לא יכול היה לעשות דבר. במקביל לכך שלח לו הקב"ה עכברים קטנים שינגסו אותו ברגליו. פרעה, שלא הבין מאין נפל עליו כל זאת החל קם וקופץ על כסאו על מנת לגרש את העכברים, ויחד עם זאת החל מצווח מהכאבים. המלכים, שחשבו שמלכם פצח בריקוד אפריקני חדש, אך הם לא הבינו מדוע הוא אינו שר את השיר המסורתי, אלא זועק זעקות חסרות פשר. ואז נגשו משה ואהרון לפרעה, באומרם: אנו שליחי מלך מלכי המלכים, והוא ביקש שתוציא את בני ישראל

ממצרים, על מנת שיעבדוהו במדבר. פרעה, שבינתיים תפס את עצמו, לא התבלבל והחל מחפש בספר האלילים, לאחר כמה דקות של 'עיון', טען פרעה שבספרו לא כתוב שם זה, ולכן הוא אינו נענה לבקשתם. אמרו לפניו משה ואהרון, טיפש מטופש, הוא מלך מלכי המלכים! הוא אינו כתוב בספרי האלילים. הוא שולט מעל כולכם! פרעה, שנעלב מכינוי הטיפש, הפטיר בעלבון, שאם הוא כה חזק שיוציא את עמו לבדו. שמעו זאת משה ואהרון והזיירו, שיבוא היום ובו תרדוף אחרינו בתחנונים לשחרר את עם ישראל. ובמילים אלו יצאו מן הארמון, בהותירם את פרעה פעור פה.

הכבדת העול על היהודים

מיד כאשר יצאו משה ואהרון מהארמון, התעשת פרעה וציווה בחמת זעם, להגביר את עבודת היהודים, הוא ציווה על היהודים לחפש את התבן בכוחות עצמם, בנוסף לכך הוא הכפיל את המכסה שצריך להספיק כל יהודי, ואף ביטל את המנוחה ביום השבת, בטענה שליהודים יש זמן רב, והם אף באים בתעוזה לבקש שחרור. עם ישראל בכו במר ליבם לפני משה ואהרון, באומרם שלולא ביקורם בבית פרעה היה מצבם יכול להיות טוב יותר. משה ואהרון הרגיעו, והזכירו שוב ושוב, שישועת השם כהרף עין. למחרת, הגיעו שוב משה ואהרון לפרעה ועשו לפניו את המופתים, תחילה זרקו את המטה שהפך לנחש, ולאחריו את היד המצורעת ואת הדם. אבל פרעה לא התרשם מכל זה. מכיוון שהקב"ה הקשיח את ליבו על מנת שיקבל את המכות כולם עד קריעת ים סוף. אמרו לו משה ואהרון, תסתכל בחלון, אתה רואה את האליל הגדול של מצרים, תסתכל עליו חזק ותיפרד ממנו, כי בעוד 24 יום לא ישאר ממנו דבר, וכך יצאו. פרעה שלא התרגש כלל מאיומיהם, המשיך בעיסוקיו כרגיל.

המכות

כשהגיע היום ה-24 יצא משה בוקר לעבר היאור, שם פגש את פרעה כשהוא מגיע להתפנות, לאחר יום שלם שבו לא התפנה בטענה שהוא האלוה, הגיע משה ונעמד לידו ובניחותא דרש בשלומו, ושאל למעשיו בשעת בוקר כה מוקדמת, פרעה שלחצו לעשות צרכיו טיפס לגבהים שלא הכיר, ניסה להשיב בהיגיון, אך נכשל בכך כישלון צורב. לאחר דין ודברים כושל, מודיע משה לפרעה שהיום תחל מכת דם. והיא תהיה מידה כנגד מידה, כמכות הבאות.

המצרים, שהעבידו בפרך את היהודים, שלחום לאסוף זבל וחיות, הדליקו נרות על ראשם, כך שלא יכלו לזוז, שחטו את ילדיהם, אסרו את הרחיצה, המעיטו את שעות השינה ולא נתנו אפשרות מנוחה וחבישת הפצעים. ועל כך נענשו מידה כנגד מידה מיד ד'. והיו המצרים צורחים ומצווחים בכל מכה ומכה, תוך מריטת שערות ראשם, והכאה בילדיהם. מבואר במדרש, שבכל מכה ומכה מתו מאות אם לא אלפי מצרים. לדוגמא: במכת דם, מתו האנשים מהתיבשות, אוכל מקולקל וכן הלאה. לפי גודל אכזריותו של המצרי, כך גודל עונשו. הקב"ה השאירם בחיים על מנת שיעברו את המכות כולם. מצווה גדולה היא לספר בהרחבה ולפרט ככל האפשר בתיאור המכות.

בנוסף לכך יש לשמוח לאידם של המצרים, כלשון הפסוק: "את אשר התעללתי במצרים" וכן כותב הרמב"ם: כל אחד כפי צחות לשונו. משך הזמן של כל מכה היה כשבוע ימים, והופסקה עקב הבטחת פרעה. ובגמר המכה שוב הקשה פרעה את ליבו. ההתרעות על המכה הבאה היו במשך 24 יום, שבהם הקשה פרעה את ליבו ולא שעה לאזהרות משה. את חלקם של המכות הצליחו החרטומים לחקות, אך כישופם היה דמוי למכה. כגון: במכת דם הצליחו החרטומים לצבוע את המים באדום, אך להפוך לדם לא עלה בידם, וכן הלאה. רוב המפרשים סוברים כי בתקופת המכות, עם ישראל לא היו משועבדים. ואף הסוברים שהיה שיעבוד, מבהירים כי בשיעבוד זה היו היהודים כמעט חופשיים לנפשם. בכל מכה ומכה, היו המצרים בודקים האם היהודים סובלים אף הם מן המכה, ומה רבה הייתה אכזבתם כשראו את היהודים יושבים בביתם בביטחה ומביטים עליהם בבדיחותא.

דס

כל מקום שהיה מים וכן רוק או משהו כזה אפילו קירות ועצים שהיתה בהם קצת לחלוחית של רטיבות, המקום נהפך לדם ולא סתם דם אלא מסרית.

ונתאר את הדברים: מיד כשהתעורר הרגיש אבו מוסא בחושו השישי המפותח, שדבר מה מוזר קרה. כשגמר להתמתח, פנה לכיור הרחצה. שם, תמיד לאחר ששטף את פניו, חש הוא רענן דיו על מנת לחשוב ביתר צלילות. בתנופה פתח את הברז, וזעקת תדהמה נפלטה מפיו, הברז ששמשו בנאמנות מזה 23 שנה. החל מוציא נוזל דוחה בצבע אדמדם, שלאחר הרחה והחלטה מעמיקה, הגיע אבו מוסא למסקנה שזהו דם! בפנים מוכות תדהמה, פנה אבו מוסא לעבר הכיור במטבח, וכשהמחזה חזר על עצמו שוב, הגיע אבו מוסא למסקנה, שצנרת ביתו שבקה חיים לכל חי. בתושיה מקורית פנה אבו מוסא לשכנו אעדל, אך מיד כשפתח את דלת ביתו הבין שטעה. מכיוון דירתו של אעדל עלו צרחות וזעקות בווליום גבוה, שאבו מוסא על אף כל שנותיו כשכן לאעדל עדיין לא שמע. בכבדות, ביודעו שאין ברירה אחרת, נקש אבו מוסא על דלתו של אעדל, לאחר סידרת נקישות עקשניות נפתחה הדלת, ועיניו של אבו מוסא נפקחו לרווחה, בפתח עמד אבו מוסא כשפניו, ידיו, ואפילו כפות רגליו היחפות היו מגועלות בדם.

מאחוריו עלו צרחותיו של חסן הקטן, כשהוא דורש לשתות משהו נורמלי כהגדרתו. אבו מוסא הבין שממנו לא תצמח הישועה, ומיהר להימלט מהשטח במהירות. במר ליבו פנה אבו מוסא ליאור, האליל הגדול. עיניו ברקו כשזכר במימיו הצלולים, ובצעדים קלים יותר פנה לעברו, הצעקות שעלו מהבתים והצמא שנתנה בו את אותותיו החישו את צעדי. הוא הבחין שמצרים רבים עושים את דרכם לעבר היאור. חיוך של הקלה התפשט על פניו כשהבחין ביאור מרחוק. אך נמחק מיד כאשר שמע את זעקות האימה והצער, היאור! האליל הגדול של מצרים, הפך גם הוא לדם. יותר לא שמע אבו מוסא, הוא איבד את הכרתו. לאחר כמה שעות, התעורר אבו מוסא למציאות עגומה. אין מים. אך בסוד נלחש

לו שליהודים ישנם מים בבתים. אך הם מוכרים זאת בסכום כסף רב. אסף אבו מוסא את כבודו האבוד ועם כד על שכמו, ביקש בתחנונים מים מיהודון קטן, שלא שעה לתחנוניו ודרש תשלום אגדי. כל אחד לפי רשותו, פסק. לפני אבו מוסא חפו.

צפרדע

אחרי מכת דם, מצרים היתה מסריחה נורא מפגע תברואתי אחד גדול, זיהומים ויתושים וכל מרעין בישין. ואז הגיעו הצפרדעים בקול רעש גדול

נתאר את הדברים: כל הלילה הציקו היתושים לאבו מוסא, ממכת דם הם אינם עוזבים את ביתו, ללא הרף היה נאלץ לקום ממיטתו ולחבוט ביתוש התורן. בבוקר כששוב התנחלה סטפנה, בתו הקטנה, במיטתו היו עצביו מרוטים ובקול צרוד משינה, הסביר שכעת אבא ישן כי כמעט ולא ישן בלילה... בעודו מדבר וציוץ נשמע מאחוריו, בבעטה מסובב הוא את ראשו, והנה, למול עיניו הנדהמות, לא סטפנה ולא נעלים, אלה צפרדע! בקפיצה, התרומם ואץ להביא את המקל, אימת הילדים. אך נראה היה שהצפרדע אינה מתרגשת מהמקל האימתני, היא המשיכה לקפץ בעליזות על מיטתו של אבו מוסא, וחברותיה שהצטרפו לחגיגה דגדגו את אבו מוסא בכפות רגליו היחפות. ילדיו, שהתעוררו לקול הקרקורים פצחו במקהלת צווחות כמו שרק הם יודעים. בקושי, הוא מנסה להרגיעם, תוך נפנוף נמרץ הוצאת צפרדע מתוך פיו של הקטן, והופ, ארוחת בוקר מוכנה.

במאמץ כשהוא משתדל לא להחליק מרצפת הצפרדעים שרוחשת תחתיו, מוזג אבו מוסא לצלחות ילדיו את מרק העגבניות החביב עליהם, וסוף סוף נפנה הוא קצת לעצמו. אך מנוחתו לא ערכה זמן רב, הצעקות שנשמעו מן המטבח הזעיקוהו במהירות, המטבח שאך לפני מספר רגעים היה מסודר ונקי, נראה כלאחר קרב. הצפרדעים, שקפצו בצהלה לצלחות המרק של ילדיו, התיזו כדרכם על השולחן, הקירות, והרצפה. בתדהמה הוא בוחן את המהפכה כשריח שרוף מהתנור התפשט בבית. לתוך המהומה מתפרץ עאדל בפנים אדומות, ומדווח לאבו מוסא בסערה שבבית פרעה השתגעו הצפרדעים לגמרי, הם נכנסו למעי פרעה באמצע ישיבת הקבינט, והחלו מצווחים מתוך בטנו, מגעיל לי פה, הכל כאן מסריח וכו', פשוט אבסורד, סיכם עאדל. בסיום המכה מתו כל הצפרדעים. מלבד הצפרדעים שקפצו לתנור שנשארו בחיים בזכות מסירות נפשם.

כינים

אהרן הכה עם מטהו על האדמה וכל עפר מצרים נהפך לכינים בגודל ביצה, והיות והעפר נהפך לביצים אימתניות המצרים טבעו בעומק של מטר וחצי.

ונתאר את הדברים: פניו של אבו מוסא היו שטופות דמעות. בנו הקטן מת באופן טרגי במכת צפרדע, הוא הביט סביבו מבעד למסך הדמעות והבחין בערמות הצפרדעים המתות שגדשו כל פינה. עודו מהרהר, והוא חש את הרצפה זעה תחת כסאו. רעידת אדמה! חלפה מחשבה

מהירה בראשו. אך לא כך היה. הרצפה המוצקה והיציבה נהפכה לפתע לכינים אימתניות בגודל ביצה! אבו מוסא שלא החזיק מעמד, נחבט בחוזקה במשקוף הכניסה וכשגולה ענקית מתנוססת על מצחו, דידה לעבר ילדיו שראשם נראה אך בקושי מבעד לכינים המציקות. אבו מוסא ניסה להרים את מוסטפה בידו האחת ואת הקטן שכבר לא נשם בידו השניה נכשל כישלון חרוץ, והשתטח יחד עם ילדיו על רצפת הכינים החדשה. לפתע בעודו נאבק בכינה שצבתה את צווארו שמע אבו מוסא כל צחוק רענן, בחמת זעם הוא מחפש במבטו אחר מקור הצחוק, ומגלה לחרדתו את משרתו היהודי עומד לצד ילדיו בחלונו, והם, חפים מכל כינה, מצביעים לעברו ו-צוחקים צוחקים צוחקים...

ערוב

הקב"ה דאג שהחיות יהיו מורעבות במיוחד, השמות שהם עשו במצרים היו מעבר לכל דמיון. משפחות שלמות חוסלו, כל ילד מיחיה' אחרת.

מי שניסה לברוח בטיפוס על העץ, מיד ראה מאחור גורילה גדולה שתולשת אותו וזורקת אותו ללוע הארי שקרעו לגזרים. מי שקפץ לאגם לא ניצל אלא נאכל לשובע ע"י הכרישים. תריסים שנסגרו נפתחו גם בגובה רב ע"י חיה מיוחדת שהקב"ה שלח לשם. הטראומה של הילדים שנשארו, היתה לכל החיים, אם היו להם חיים. יש לציין שהילדים שהתעללו במיוחד ביהודים שלקחו אותם בתור משרתים כל יום לבית ספר מתו בצורות משונות כמו שרק חיות יודעות לעשות.

ונתאר את הדברים: בערב זה קרה, אבו מוסא היה באמצע סיפור (לילדיו שנשארו) על האריה שאכל את כל היהודים, כשלתע נשמעה השאגה. הילדים המשולהבים שהסיקו שהסיפור קם לתחיה, והנה עוד מעט הוא יתרחש במציאות, קמו מן המיטות ורצו בצהלה לחלון למורת רוחו של אבו מוסא שהתייאש מלהשכיבם. כעס התרומם בעקבותיהם ופנה לעבר החלון, כשלתע נשמעה השאגה שוב, אבו מוסא נשאר מסומר על מקומו בתדהמה מביט באי אמון בנשר גדול כנפיים הנכנס מבעד לחלון, טופס בשיניו את הקטן שבעריסה ונעלם. עוד לפני שהסיק אבו מוסא להתעשת הוא רואה דוב לבן, ענק מממדים, מתקרב לעברו ותחתיו שלג! הוא מיהר לנעול את דלתו ברעד, אך קרנף שצץ משום מקום, שבר אותה בהטחת ראש אחת. בצעקה הורה לילדיו המשותקים לעלות אפילו עם נעלים על הספה הגבוהה, וכשגם זה לא עזר הם טיפסו בכוחות משותפים מעל הארון בחדר ילדים וסוף סוף הרגישו בטוחים. אך ביטחון זה לא נמשך זמן רב, מספר רגעים מאוחר יותר נכנסה הגיירפה לביתם ופסקה השלווה ממעונם.

דבר

בשעתו הגויים אהבו להתעלל ביהודים: אם אין לכם ילדים בגלל גזירת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אז תרעו לנו את הצאן, וכעת הגיעה שעת העונש, היהודים אמרו למצרים: הילדים שלכם מתו, לכו רעו את הצאן, הא, בעצם הוא מת אבל הוא אלוהים אז איך הוא מת???

ונתאר את הדברים: לאחר שלא עזרו הפסיכולוגים למיניהם לבנו הבכור של אבו מוסא, שבעקבות מכת ערוב לקה בהלם קשה. לקח אבו מוסא את בנו לרכיבה על סוסו באוויר הצח, בתקווה שהרגשתו תשתפר מעט. ואכן, לפנות בוקר יצאו השניים בדהירה. כשלתע, ללא הודעה או סימן מזערי מראש, התמוטטו 2 הסוסים ונפחו את נשמתם. לא לפני שאבו מוסא ובנו, עפו למרחק רב ונחבטו בחוזקה באדמה הקשה. לאחר טיפול מסיבי, כאשר חזרו אבו מוסא ובנו לביתם חבולים ופצועים, התברר אבו מוסא בזהירות, תוך שמירה על בריאותו, על מות עדר פרותיו. אבו מוסא, שכשל כוח סבלו, התמוטט על זרועותיהם התומכות של ילדיו המסורים.

והנה במכת דבר התורה הרחיבה וכתבה הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאוד. מכת דבר ממבט ראשון היא נראית מכה מאוד קלה, בס"ה הקב"ה השמיד להם את כל הבהמות, וכן משמע לכאורה במדרשים שלא האריכו בזה כ"כ. אלא שההתבוננות בפסוק מראה שהתורה האריכה בזה מעבר לכל מכה. שהתורה היתה יכולה לכתוב במקנך לבד שזה כולל את כל בעלי החיים, ולשם מה הוצרכה התורה לפרט. וגם הפסוק מסיים דבר כבד מאוד, משמע שהמכה היתה כבדה, וכן איתא בחז"ל 'ביד חזקה' זה הדבר, משמע שדבר זה המכה הכי חזקה ששם נראה יד ה' יותר מהכל, וצ"ע מדוע? וי"ל שכשמתבוננים רואים שהמכה היתה קשה מאוד למצרים, היא פגעה והחריבה וקלקלה את כל אורחות החיים של המצרים וכפי שמבואר בפסוק. דבר ראשון זה פגע בסוסים, שהיו משמשים לרכיבה (ולהמחשת הדבר נתאר לעצמנו מה קורה כשכל כלי הרכב במדינה מפסיקים לנוע ביום אחד). נמשך הלאה, חמורים. החמורים הם האמצעי לביצוע ההובלות. ביום אחד משתבשת האפשרות להוביל חבילות ומטענים וכל המסחר מושבת. הלאה: גמלים. הגמלים משמשים ככלי תחבורה למרחקים (כמו אניות ומטוסים). הלאה: בקר. הפגיעה בבקר משבשת לא רק את אספקת החלב לשתייה והבשר לאכילה. עם הבקר היו גם חורשים ועושים את שאר עבודות השדה - והנה מגיעה מכת דבר וכל הפעילות במדינה נעצרת, כמו הפסקת חשמל כללית שמשביתה את כל המפעלים. ובנוסף לכל אלו הדבר פוגע גם בצאן. מהצאן היו עושים את החוטים והבגדים וקעת הופסק כל הייצור של הבגדים והחוטים. אכן, 'ביד חזקה' זה הדבר. כי הדבר שיבש למצרים את עמוד השדרה הכלכלי והמחיה שלהם.

שחין

פעם ראו את הח"ח צוחק, שאלוהו על מה, אז הוא ענה אני רואה מול עיני את כל בכירי מצרים עומדים בעיגול ומגרדים אחד לשני בלי יכולת להתרחץ כי אלו היו פצעים פתוחים, גם מקדימה וגם מאחורה כל הגוף. מבואר בחז"ל שהמצרים פשוט רקדו מיסורים, כי לא יכלו לעמוד על שתי רגלים כי היסורים היו כואבים כשעמדו על השחין, אז עמדו כל הזמן על רגל אחת ברקידה. והפצעים היו בעשרים וארבע מיני שחין, חלקם פתוחים ושורפים, חלקם יבשים, וכך לא היה שייך לחובשם כי לא לכל הסוגים היה טוב

בחבישה. כמו"כ ההורים לא יכלו לעזור לילדיהם, כי כל נגיעה היתה מכאיבה עד למאוד.

נתאר את הדברים: נעשה מעגל, צעק אחד מן המגרדים המגורדים. וכולם הסתדרו במעגל והחלו שוב במסע הגירודים. היה זה במכת שחין, כל גופו של אבו מוסא וילדיו התמלא בפצעים מוגלתיים, הרופא טען, שבמקרה כגון זה לא נתקל. והפתרון היחיד הוא לגרד. וכך יצאה משפחתו של אבו מוסא לרחובה של עיר נעמדו במעגל, והחלו מגרדים אחד את השני.

ברד

ברד ירד רק במקום שהיה צורך, במקום שהיו אנשים או חיות או עצים וכדומה.

נתאר את הדברים: תראה אבא, הצביעה סטפנה מבעד לחלון, לא יורד שום ברד ושום כלום, כנראה סתם קשקשו. (הברד ירד אך ורק במקומות שהיו אנשים, חיות וכדו'). אני פשוט ח-י-י-ב-ת לצאת לסידורים, נו באמת, שנייה אחת ואני חוזרת. אבו מוסא, שראשו כאב מאז הצהרים שבו הילדים מרוב שעמום עשו סדנת תיפוף עם מקלות על השולחנות. (הדברים מקבלים מוחשיות מול מה שקורה בימים אלו בעולם בעקבות הקורונה) אישר את רצונה בניע ראש והמשיך לנמנם. סטפנה מאושרת על האישור שזכתה, הסתרקה, התארגנה ויצאה מן הבית בתנופה, היא לא הספיקה לפסוע 5 פסיעות, כשנפל ברד משמים והרגה במקום. למול עיניהם הנדהמות של אחיה הקטנים שנופפו לה לשלום.

ארבה

הארבה אכל גם את הבגדים, לבד מהאוכל שאותו הוא חיסל כליל ומיליונים מתו שם מרעב. הרבה חברות במשק החליטו לעשות כסף מהארבה על ידי אריזתם ותכננו למוכרם, שכרו פועלים והשקיעו בזה כסף רב אבל ביום שנפסקה המכה הכל נעלם.

ונתאר את הדברים: אבו מוסא היה מאושר, הנה, מאיר לו המזל. אומנם הוא רעב, עייף ויגע. אך בקרוב הוא עומד להתעשר. הארבה, שאומנם חיסל את כל מאכליהם ובגדיהם, עומד להיות מקור עושרם למשך השנים הבאות. ילדיו שהובאו בסוד העניינים החלו גם הם לאגור את הארבה ולאחסנו בקופסאות אטומות, שכך בסיום המכה, הם יטבלו אותם היטב, וימכרו לכל המרבה במחיר. כאשר סוף סוף הסתיימה המכה, נדהמו לראות בני המשפחה המאוכזבים את קופסאות אחסון הארבה כשהן – ריקות!

חושך

שלוש ימים ראשונים היו קשים מנשוא. אנשים רצו להוציא את ילדיהם הבוכים מבתי הספר וכמובן נתקעו ורמסו אחד את השני.. ובבתים נפלו על השולחן והכסאות ונשברו להם הידים והרגלים. שלוש ימים אחרונים היו מצמררים. הקב"ה הביא עליהם רעשים ודמויות שהפחד מהם לבד משתק... ואנשים נשארו באותה תנוחה 3 ימים. כל אחד יכול לתאר את המצב

הכי קשה שיש לו ולהישאר כך 3 ימים בפחד מוות.

ונתאר את הדברים: תביא, אני אוציא, קרא אבו מוסא לעבר בנו שניסה ללא הצלחה להוריד את קערת הפירות מהארון העליון. הוא הושיט את ידו עמד על קצות אצבעותיו ו – כמעט הוא מצלי... טראח, חושך, הקערה, שנפלה מידו של אבו מוסא ישר על ראש בנו, התנפצה בקול רעש גדול. אבו מוסא שנעליו נותרו בחדר השני, ניסה לנוע לכיוון בנו שגנח בכאב, אך, כשהחל לגשש את הדרך לכיוון בנו שגנח מכאבים, נתקלה רגלו בשברי הזכוכיות של הקערה המנופצת ודם רב החל ניגר ממנה. וכך נאלצו אבו מוסא וילדיו, להישאר במקומם, ללא יכולת לזוז, על מנת שהנזקים לא יחמירו. לאחר שלושה ימים, החלו נשמעים קולות ורעמים שהרעידו את ליבם. לאחר מכן כשנדרמה לאבו מוסא הרגל, ורצה לשנות את תנוחתו גילה לחרדתו שהוא אינו יכול לזוז אף לא במילימטר.

באותו זמן ערכו היהודים סיורים בבתי שכניהם המצרים בחיפוש אחר דברים יקרי ערך, כדי שכאשר תגיע העת, יידעו הם את מקומם של אוצרות המצרים, ויוכלו לדרוש את חפצם.

ליל הסדר

לאחר מכן החלו היהודים מתארגנים ליל הסדר. ללמוד מילה על מנת למול את ילדיהם, ללמוד הלכות שחיטה על מנת להתארגן לקרבן פסח ובנוסף לכך, להכין את הציוד ליציאת מצרים. ולפתע, בשיאו של ליל הסדר נשמעו זעקות קוראות לב מבתי המצרים.

מכת בכורות

צריך להקדים שכשמשנה רבינו התריע על הבכורות, הבכורות לא היו פרייערים. הם ידעו מה הולך לקרות להם ובאו בדרישה נחרצת להוריהם שישחררו את בני ישראל משום שאחרת הם ימותו, אבל ההורים התנגדו והבכורות התחילו להילחם בהוריהם והרגו אחד בשני, כך שהמכה הכפילה עצמה, כי בבית שהבכור מת בו לפני מכת בכורות כתוצאה מהמלחמה עם ההורים, במכת בכורות מת הבא בתור בגיל.

כמו כן מתו גם בכורים מאבא, שהרי המצרים היו שטופים בזימה והיו בתים שמתו 6 5 ילדים בכורים לאביהם. הבעל שואל את אשתו מה זה? מי האבא שלהם? וברוב זעמו רצח גם אותה, מיתת בכורות היה ביסורים גדולים

כמו כן הגוים שמעו שאצל היהודים יש דם על המשקוף ואין המשחית נכנס, אז הם שמו שם את ילדיהם אבל הקב"ה הרג להם 2, גם את גדול הבית וגם את מי ששלחו לבית היהודי.

פרעה רואה את בנו הבכור נחנק לאט לאט ביסורי תופת, מיד דפק לעצמו בראש ואמר מה עשיתי איזה שטות, ומיד לקח את כל השרים שיעצו לו לא לשחרר את בני"י, ותלה אותם.

לאחמ"כ פרעה נזכר שמשנה לא יכול להגיע אליו כי הוא אסר עליו. ללא שהיות, עם הפגימה שלו

הוא רץ לחפש את משה והיה קולו נשמע בכל המדינה מתחילתה ועד סופה: היכן משה היכן אהרון? הילדים היו מריצים אותו ממקום למקום ומאוד השפילו אותו.

וכשסוף סוף ראה את משה, משה לא כזה מהר פתח לו את הדלת, אלא אמר לו חכה עד שאני אגמור את ההגדה.

ונתאר את הדברים: אבל משה רבינו אמר, צעק בנו בכורו של אבו מוסא. לא משחרר, החזיר אבו מוסא צעקה משלו. עאדל השכן שהזועק מביתו לברר על מה המהומה. נענה ע"י בנו השני של אבו מוסא שגמגם בפחד, שמשנה הזהיר שאם לא ישחררו את היהודים ימותו כל הבכורות. ועכשיו, השתנק הבן, אבא לא מסכים לשחרר את עם ישראל. והם רבים, ומכים אחד את השני. וכשהתעשת אבו מוסא, כבר היה מאוחר מדי. אך לפתע לחש על אוזנו עאדל שאצל היהודונים מורחים דם על המשקופים ואין המשחית נכנס. מיד רץ אבו מוסא עם בנו והטמינו בבית היהודים. אך אז נענש אבו מוסא בכפל כפליים, בנו הבכור שהיה בבית היהודים ואף הבן שנשאר בבית מתו בייסורים. כשראה זאת פרעה, החל רועד, הרי הוא גם כן בכור, מיד ציווה לקרוא למשה, אך אז הזכירו לו שריו שהוא אסר על משה לבוא לארמונו. בלחץ ובהלה זינק פרעה מכיסאו ואץ לחפש את משה ברחובות העיר כשרק כותונת לעורו. הילדים היהודים שנועקו לחלונות בעקבות קריאות פרעה, בחנו בשעשוע את פרעה נמוך הקומה כשהוא מצווח ושואל היכן משה. שם, הצביעו שם, הצביעו שוב לכיוון ההפוך, ופרצו בצחוק למראה פרעה שרץ לכל עבר בחיפוש אחר משה. לבסוף לאחר שעות של השפלה וחיפושים מבוהלים, הגיע פרעה לבית משה, כשנשימתו בידו. והתחנן למשה שיוציא את עם ישראל ממצרים. נעמד משה בגאון ואמר, אנו לא נצא כגנבים בלילה, אלא כמלכים בבוקר.

יציאת מצרים

עם ישראל יצאו ממצרים עם שלל רב. לכל משפחה היו טעונים 100 חמורים בכל טוב מצרים. באותה שעה הספיד פרעה את בנו מול קהל האלפים, כשלפתע הקשיח הקב"ה את ליבו, ומחשבות חרטה החלו נובטות במוחו. הרי ידעתי שלמרות שטענו הם שלשלושה ימים הם הולכים, בורחים הם. וכך כשדמעות מסתירות את שדה ראייתו מורה פרעה לצאת ולרדוף אחר עם ישראל. ועם ישראל ממשיך במסעו בשלווה כשמכל עבר מוקף הוא בענני כבוד. כאשר הגיע עם ישראל לשפת הים מוקפים מכל עבר בנחשים, מצרים וים סוף. חיכה הקב"ה למסירות הנפש, קם נחשון וללא היסוס קפץ למים, כאשר הגיעו המים לצווארו, נבקע הים. באותו זמן התרחש הנס הגדול ופרעה המשיך בדהירה לעבר הים הנבקע. בקול שירה וזמר, חצה עם ישראל את הים כשליצם גודלים פירות מתוקים והכל מחולק לפי השבטים באופן נפלא, וכשזעקוהם המבוהלות של המצרים נשמעות מאחור.

בשעת קריעת ים סוף רמת הסבל שהיתה למצרים היתה לפי גודל אכזריותו של כ"א.

וארטים בנושא יציאת מצרים

שבת הגדול: הטעם שנקרא שבת הגדול הוא משום שאז נעשה נס שקשרו את השה למיטה, וזה היה האלוהים של המצרים ולא הצליחו לעשות להם כלום. ומקשים מה זה קשור לשבת האז זה היה ב' ניסן, ואמנם אז זה חל בשבת אבל הזכר לנס יצטרך להעשות ב' ניסן ולא בשבת שקודם? וי"ל, כתב בספר הנפלא פניני הפסח הגרא"ד דונט שליט"א, כיוון שכתבו הראשונים (בעל הטורים) שהמכות לא שלטו בשבת, ו' ניסן היה באמצע מכת חושך, ואילו היה זה יום חול לא היו המצריים רואים ד"ו בגלל מכת חושך, ולא היה נס. ורק בגלל השבת המצרים ראו, וזה היה הנס משום השבת, ע"כ קבעוהו לשבת.

בעניין בדיקת חמץ: בגמ' בפסחים ז: למדו דין בדיקה לאור הנר, מציאה מחיפוש, שבפסח נאמר לא ימצא, ובחיפוש נאמר ויחפש בגדול החל, ושיחפוש שצריך נר לומדים ממאי דכתיב אחפש את ירושלים בנרות. ומקשים כולם מדוע לא מביאים את הפסוק בפרשת ויצא במעשה לבן ויחפש ולא מצא ורואים כבר משם שחיפוש קשור למציאה? וי"ל אומר השען מקראקא, שבפסח אדם שניקה את כל הבית מה יעשה איך יבדוק, הרי ביתו נקי? אומר לנו הרמ"א, אשתו תחביא 10 פרורים. ואם אין לו אישה, הוא עצמו יחביא. וקשה וכי זה נקרא לחפש הרי הוא עצמו החביא. וי"ל שאת זה רואים אצל יוסף שאע"פ שאותו אחד שהחביא את הגביע הוא זה שחיפש, הפסוק קורא לזה חיפוש ויחפש בגדול החל, לכן הגמ' מביאה ראייה מיוסף ולא מלבן שכתוב קודם

ענייני הגדה של פסח: עבדים היינו לפרעה במצרים: קטע זה בהגדה מחולק לארבעה חלקים. א. עבדים היינו לפרעה ויוציאונו ה' אלוקינו וכו'. ב. ואילו לא הוציא... הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. ג. ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים מצווה עלינו לספר. ד. וכל המרבה לספר הרי"ו משובח. מה הם ארבעת החלקים האלו? מבאר רבי יאיר ישראל, הנה המצווה הכי קשה של ליל הסדר היא להרגיש כאילו אנו יצאנו ממצרים. ואיך מרגישים את זה, ע"י שמפנימים שאילו לא יצאנו הרי אנו ובנינו עד היום היינו במצרים סוחבים לבנים ומקבלים מכות על כל המשתמע מכך, בלי יום בלי לילה, בלי משפחה בלי חיים. וזה דבר שיכול להיות גם בעולם הנאור, כמו שמצאנו באמריקה עם עבדות הכושים עד לא מזמן. והנה אדם שמספר סיפור מתוך ספר זה שונה בהרבה מאדם שמספר חוויות שהיו אתו, כי מהספר אם אתה מכיר הוא לא יספר זאת פעמיים. ואילו בסיפור שהיה איתו עצמו, אז האדם יכול לספר את זה גם כמה פעמים, כדי לפרוק את רגשותיו ולחלוק את חוויותיו מהניסים שקרו עמו. וזה ההסבר בעבדים היינו. חלק ראשון: שאנו עצמנו היינו ממש עבדים. והנה ויוציאונו ה' משם, היינו שהוא הוציא את אבותינו, אז למה זה נחשב שאנו היינו עבדים, ע"י עונים בחלק השני: ואילו לא הוציאנו משם הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. וכאן בא החלק השלישי: ואפי' כולנו חכמים ונבונים מצווה עלינו לספר, כי אפי' שמכירים היטב את הסיפור יש לנו מצווה לספר, ולמה, כי

מדובר בסיפור שקרה לי בעצמי. וממילא מגיע החלק הרביעי: כל המרבה הרי"ו משובח. כי זה אומר שאתה מרגיש יותר בניסים שקרו ואתה מרגיש שזה אצלך ולכך אתה מרבה משום הנס שקרה איתך, וד"ו הוא משובח.

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם. אילו היה שם לא היה נגאל. הרשע אומר מה אתם מאריכים כ"כ בואו נאכל כבר, והיינו שהוא קצר רוח וחסר סבלנות, ואילו היה שם לא היה נגאל, כי היה יוצא עם בני אפרים לפני הזמן, כי לא היה לו סבלנות, והיה מת ע"י הפלשתים. חת"ס.

אף אתה הכה את שיניו. למה מכה את שיניו? י"ל ע"פ ערכין טו: שמבואר שם שהשיניים ניתנו לשמור על הלשון שלא יאמר דבר שאינו הגון, ורשע זה שלא שמר על לשונו והחציף פנים לומר מה העבודה הזאת לכם, מן הראוי לשבור לו תשיניים.

לבן ביקש לעקור את הכל: היכן ביקש לעקור? י"ל שידוע בחז"ל שלבן ביקש להרוג את אליעזר, ואם זממו היה עולה בידו אז ממילא יצחק יהיה אסור בכל הנשים שבעולם, שהרי האומר לשלוחו צא וקדש לי אישה ומת השליח הוא אסור בכל הנשים שבעולם, משום שמא הספיק השליח לקדש לפני שמת וממילא כל אחת מנשות העולם היא ספק קרובת ארוסתו. ואז יצחק היה בבעייה ולא יכל להינשא ולא היה לו זרע. **עוד אפש"ל שלבן הוא בלעם כמבואר בחז"ל (תרגום יונתן במדבר לא ת, ועוד) והוא הרי היה אחד היועצים של פרעה להשמיד את עם ישראל (כמבואר בסנהדרין קו) וכן הוא ניסה לקלל את ישראל ע"י אמירת כלם (כמבואר בתחילת ברכות) וא"כ לבן שהוא בלעם ביקש לעקור את הכל.**

כל ימי חייד להביא לימות המשיח. אומר הרבינו בחיי הנה מובא בחז"ל (מד"ר בראשית כ) שהנחש נתקלל ועפר תאכל כל ימי חייד, והיינו גם לימות המשיח שאע"פ שכולם מתרפאים הנחש לא מתרפא לעולם. והנה אומר רבינו בחיי מדכתיב כל ימי חייד נחש והתם זה להביא לימות המשיח, ה"ה הכא דכתיב כל ימי חייד היינו להביא לימות המשיח, ויש להוסיף אומר רבי חיים קניבסקי שהאדם נתקלל בעצבון תאכלנה כל ימי חייד, והיינו יגיעת השדה זריעה וקצירה, ואיתא בחז"ל שלעת"ל יהיה זריעה וקצירה, ומרומז נמי בנאמר בפסוק כל ימי חייד.

כן עשה הלל, בזמן שביהמ"ק היה קיים היה כורך מצה ומרור. יש להקשות איך עשה הלל מצוות חבילות חבילות? וי"ל ע"פ יסוד המנחת חינוך מצווה ישחידש שידי אכילת מצה יוצא רק בהנאת מעיו, והנה במרור המצווה היא להיפך שהתורה הקפידה למרר את פיו של האוכל כמבואר ברשב"ם בערבי פסחים. וא"כ אי"ו מצוות חבילות כי בפה מקיים מרור, ובמעיים מקיים מצה. מבעל המשיב נפש.

כוס חמישי הוא כוס של אליהו. אומר הגאון שהטעם שנקרא כך? משום שיש מחלוקת בגמ' ש

אם שותים כוס חמישי, והיות ורק כשיבוא אליהו יוכרע דין זה לכך נקרא כוס של אליהו.

מכאן לפי סדר חומש שמות:

א ז. ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאוד ותמלא הארץ אותם. המהרי"ל דיסקין התקשה כאן מדוע הוסיפה התורה ותמלא הארץ אותם, בשביל מה זה חשוב? וי"ל שבגזירת הגלות שנגזרה על עם ישראל בפרשת לך לך נאמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם, והטעם שהוסיפה התורה 'בארץ לא להם' כי הגלות תהיה רק אם הם יהיו בארץ שהיא לא להם, אבל אם ישבו בארץ שלהם לא יהיה שיעבוד. והנה ארץ גושן היתה שייכת לישראל, כי היא ניתנה ע"י פרעה לשרה אמנו, כמובא במדרש בפרשת לך לך, ושוב ניתנה כאן לישראל. ואילו היו עוסקים שם בתורה לא היו משתעבדים כמו שהיה באמת עם שבט לוי. אבל אחר שפרו וישרצו ויצאו להתערבב עם המצרים ותמלא ארץ מצרים אותם, רק אז השתעבדו בהם המצרים.

א י. הבה נתחכמה לו. הגמ' בסוטה יא. אומרת שלווה היו באותה עצה של פרעה להשמיד את ישראל. בלעם שיעץ נהרג. איוב ששתק נידון ביסורים. ויתרו שברח זכה שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית. הקשה הרב מבריסק מה הטעם איוב נידון ביסורים, הרי הטעם שהוא שתק זה משום שסבר שמחאתו לא תועיל כלום, כמו שראינו שיתרו מחה ולא עזר אלא נגזר דינו למיתה, והוא העדיף לשתוק ולהציל מה ששייך וי"ל, אומר הרב מבריסק, שהקב"ה הביא לו יסורים ואז הוא זעק מרה על יסוריו, כי כשכואב צועקים, וזו היתה הטענה עליו מדוע לא צעק הרי יש כאן כאב של עם ישראל, ואם לא צעק סימן שלא כאב לו מספיק והביאו לו יסורים כדי שיראה שכשכואב צועקים.

א יב. וכאשר יענו אותנו כן ירבה וכן יפרוץ. מובא בחז"ל כמה דעות איך פרו ורבו. דעה אחת שהיו יולדות שישה בכרס אחד. דעה שנייה שהיו יולדות יב' בכרס אחד, ודעה שלישית שהיו יולדות שישים בכרס אחד. (מדר"ר שמות א ז) וי"ל שד"ו מרומז בפסוק 'ברך בניך בקרבך'. למ"ד שישה הוא מהר"ת של בבי"ב שזה ב' ועוד ב' ועוד ב' שווה שש. דעה שנייה, שמניין האותיות של הפסוק הני"ל הוא יב'. דעה שלישית היא שסופי התיבות הם כ"כ וג"פ כ' הוא 60. מרבי מאיר קסלר מבי"ב.

א יג. ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך. ויש להקשות למה כתוב ויעבדו חסר יו"ד ולא כתיב ויעבידו? וי"ל שמצינו בחז"ל שבתחילה עבדו המצרים יחד עם היהודים ואף פרעה עבד עימם (סוטה יא.), ולכן כתב ויעבדו בלי יו"ד כדי שיתפרש שגם המצרים עבדו. והמילה את ג"כ מסתדרת, כי את מתפרש הרבה בלשון עם. כמו שמצינו את יעקב איש וביתו באו.

א טו - טז. ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות. ויאמר בילדכן את העבריות. מה הטעם נכפלה המילה ויאמר. ואפשר לבאר כך פרעה רצה להינצל מעונש על הריגת הילדים ולא

רצה שיקרא על שמו, מה עשה? הוא אמר לשליח שיאמר למילדות. וכמו שמצינו אצל אחשורוש לאסתר 'ויאמר המלך ויאמר לאסתר' שאמר לה עיי שליח. והטעם שעשה זאת בשביל שרצה שלא יענש בעבור הריגת העוברים, כי אם הוא עצמו היה שולחם היה נענש ע"ז. כי אף על פי שאין שליח לדבר עבירה מ"מ כשהשליח לאו בר חיובא המעשה מתייחס למשלח. והרי איסור הריגת עובר נאמר רק לבני נח ולא לישראל, ולכך כאן המעשה כן מתייחס למשלח. לכך עשה פרעה שליח מצרי והמעשה מתייחס אל המשלח המצרי ולא אל פרעה, כי כלפי המצרי יכול פרעה לטעון אין שליח לדבר עבירה. פנים יפות.

א. יט. כי לא כנשים המצרות העבריות. ובאונקלוס תרגם את המילה העבריות יהודיות. והנה בספר בראשית מוזכרת כמה פעמים המילה עברי והתרגום מתרגם עברי (בראשית לט יד. ועוד) ואילו כאן הוא מתרגם יהודי, וכן לקמן **ב. ז ו-א** התרגום מפרש על עברי יהודי, ולמה? וי"ל, אומר ה'אמרי אמת', שיעקב ברך את יהודה בסוף ויחי ואמר לו אתה יודוך אחיך, ומבואר בחז"ל שהוא יזכה שכל העבריים ייקראו בשם יהודים בשל מעלתו הגדולה של יהודה שהודה, וע"כ מאז ברכתו של יעקב ליהודה מפרש התרגום עברי יהודי.

א כא. ויהי כי יראו המילדות את האלוקים ויעש להם בתים. מפרש רש"י שהקב"ה נתן למילדות בתי כהונה ובתי לוויה. ויש להבין מפני מה זכו לשכר זה ומה המידה כנגד מידה בזה? ויש ליישב, אומר הבית הלוי, דהנה פרעה לא גזר אלא על הזכרים, (אם בן הוא והמיתן אותו. וכן כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו) א"כ הגזירה שלו לא הייתה על קיומו של העם היהודי, כי הנקבות ישארו ואפי' ינשאו לגוי זרעם יהיה יהודי. אלא מה כן הוא גזר על הזכרים, ז"א שלא יהיו יותר כהנים ולווים, ואת זה המילדות הצילו, לכן זכו כנגד זה לבתי כהונה ולוויה.

א כב. ויצו לכל עמו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. וברש"י שגזר אף על המצרים. אומר ה'קצות' מה הטעם שרק כעת גזר פרעה על המצריים? י"ל שכל מה שאמרינן דינא דמלכותא דינא זה רק כשהמלך גוזר על כולם בשווה, אבל כשגוזר על מגזר מסויים, אזי אין הדין כך. וזה כוונת הפסוק, ויקרא מלך מצרים למילדות, ושאלם: מדוע עשיתן את הדבר הזה ותחיינה את הילדים, הרי דינא דמלכותא דינא, וע"ז אמרו לו המילדות, כי לא כנשים המצרות העבריות, כי חיות הנה, הכוונה לילדי המצרות שלא גזרת עליהם כלייה, א"כ אין כאן דינא דמלכותא כי זו לא גזירה על כולם, וכששמע זאת פרעה, ויצו לכל עמו, כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו.

ב יא יד. ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וגו' ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים וגו' הלהרגני אתה אומר וגו' ויאמר אכן נודע הדבר. וברש"י נודע לי הדבר שהייתי תמה מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך. וקשה איך נודע לו הדבר? וי"ל דהנה מבואר בסוטה יא. שבני ישראל עבדו עבודת פרך כי הם בנו את פיתום ורעמסס, וכל מה שבנו היום נהרס עד למחרת. ולכך מכונה פרעה בספרי הנביאים (ישעיה כז. נא. ויחזקאל כט ועוד) בשם תנין ונחש, מפני

שמעשהו כנחש, דאיתא בתענית ח. דלעת"ל יאמרו החיות לנחש: ארי דורס ואוכל וכו' אבל אתה מה הנאה יש לך. ומשיב להם הנחש אבל אין יתרון לבעל הלשון, והיינו כמו שהמדבר לשון הרע אין לו הנאה (רש"י שם). וא"כ שווים פרעה והנחש כי גם פרעה לא נהנה משעבודם וסתם התאכזר אליהם. וכעת הכל מובן, משה ראה בסבלותם שסובלים להבל וריק, וכשראה אח"כ שיש בהם מדברי לשה"ר, שאמרו שיספרו לפרעה שהרג את המצרי וכו' כמו שמובא ברש"י **ראה שיש בהם מלשינים**, אמר אכן נודע הדבר שמעבידים אתכם בפרך, כי אתם בעלי לשה"ר.

ב. ב. ותרא כי טוב. וברש"י נתמלא הבית אורה. ובסוטה יב. כי טוב - שנולד מהול. והנה טוב זה אור ע"פ בראשית א. וירא את ה'אורי' כי טוב. ומהיכן ילפינן שטוב זה מהול. י"ל ע"פ הירושלמי על הפסוק וילך יפתח לארץ טוב, דחז"ל נקרא ארץ טוב - כי הוא מקום פטור ממעשר. (והגר"ח"ק הסביר שהכוונה היא שאין חשש שיעבור על עבירה של מעשרות, וכמו שכתוב בקידושין אשרי מי שלא חמאן-היינו שאין לו אבא ואמא, כי אין חשש שיעבור על עשה דכיבוד). ובמדרש ב'יעקב' איתא פרי בטןך ופרי אדמתך, מה פרי אדמה חייב במעשר, אף פרי בטן חייב במעשר, ומעשר של פרי בטן זה מילה. וא"כ מה שכתוב ותרא כי טוב הכוונה לפטור ממעשר, והמעשר של אדם, זה מילה, א"כ ותרא כי טוב שפטור ממילה משום שנולד מהול.

ב יג יד. ויאמר לרשע למה תכה רעך. ויאמר שימד לאיש שר ושופט עלינו. ופרש"י למה תכה אע"פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת היד, רעך רשע כמותך. וקשה ע"ז כמה קושיית: א. למה רעו שלא הרים ידו נקרא רשע. ב. מה השיבו ימי שמד לאיש שר ושופט עלינו האם רק שר ושופט יכול למחות במי שמכה חברו? וי"ל דקושייה מתרצה בחברתה. הנה התנא באבות (א ת) אומר כשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, כלומר שניהם רשעים עד שיקבלו את הדין. ולכך משה אמר למה תכה רעך רשע כמותך, כי שניהם בעיניו כרשעים, ראה זאת המכה ואמר למה אתה קורא לשנינו רשעים משום שאתה כאילו השופט שלנו ואנו בעלי דינים, מי שמד לשר ושופט עלינו. הרי אין אנו עומדים לפניך בדין.

ב כג. וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה. וברש"י ביאר שמלך מצרים נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. ולפי"ז מקשה הרא"ם א"כ למה ישראל נאנחו מהעבודה, מה הקשר קושי העבודה למיתת הבנים? ויש לומר דהנה כתיב לעיל כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, ולכך כל הזמן הם לא נאנחו מהעבודה והשעבוד, כי הם ידעו שכאשר מענים אותם יש להם רווח אחר והוא ריבוי הילדים, אבל כעת שפרעה לקח להם את הילדים ושחטם, או אז הם נאנחו מהעבודה, כי כעת העבודה לא מביאה להם תועלת של ילדים כי שוחטים אותם. יעלת חן.

ב כג. וימת מלך מצרים. וברש"י נצטרע. ומנלן לרש"י שלא מת אלא נצטרע? וי"ל ע"פ הגמ' על הפסוק ויקרבו ימי דוד למות ומקשה ע"כ הגמ' למה לא כתוב המלך דוד כמו בכל מקום. ומתוצת הגמ' משום שאין מלכות ביום המוות,

וכיוון שהזכרה מיתה לא כתוב המלך על דוד. והנה כאן הרי כתוב וימת מלך מצרים ואם מת ממש אמאי כתיב מלך, אלא, אומר רבי יונתן איבשיץ, מכאן הראיה של רש"י שלא הכוונה למיתה ממש אלא שנהיה מצורע.

ב כד. ויזכור אלוקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב. וקשה למה כתוב את המילה את בכל אחד ולא כתוב את אברהם יצחק ויעקב? ונראה, אומר הרוגוטשוב, ע"פ מה דאיתא בב"מ פה. ש'אלהיו' היה מקים את אברהם כל יום ורוחץ לו ידיו כדי להתפלל, וכשגומר אברהם להתפלל, הוא מקים את יצחק כנ"ל, וכשגומר יצחק את יעקב כנ"ל, ומקשינן למה הוא לא מקים את כולם ביחד? ומתמצים שאם הוא יקים את כולם ביחד הם יתפללו יחדיו והתפילה שלהם יחדיו מסוגלת להביא הגאולה קודם הזמן ואלהיו לא רצה לפעול שהגאולה תגיע קודם הזמן, ע"כ דברי הגמ'. והנה בפרשת כי תשא כתוב ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם, וכתב שם רש"י שצריך לקדש ידיים ורגלים ביחד, והטעם שצריך ביחד, אומר שם השפת"ח וכ"ה באוה"ח, כי כתוב **את את** שתי פעמים, ומשמעו בבת אחת. וכעת הכל מיושב, כי הרי כאן עדיין לא הגיע זמן הגאולה, כי עדיין עוד לא עברו 400 שנה, והקב"ה רצה לזכור את הברית עם אברהם יצחק ויעקב יחדיו כדי שבזכות היחדיו שמרומז בריבוי המילה 'את', יגאלו בני ישראל. לכן כתוב את גם על יצחק וגם על יעקב כדי להחשיב את כולם יחדיו, שזכותם יחדיו תפעל להקדמת הגאולה לפני מלאת ה-400 שנה.

ג א. ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלוקים חרבה. ובתרגום הוסיף שזה היה מקום מרעה טוב ('שפר רעיא'), והטעם שהתרגום הוסיף את המילים האלו שאינן מופיעות בפסוק? י"ל ע"פ ב"מ צג: שאם רועה העלה את הבהמות לראשי צוקין ונפלו ומתו חייב, לבד אם היה שם מרעה שמן וטוב שאז פטור. והרי כתוב במדרש הר חורב למה נקרא שמו חורב, כי היה הר חד כחרב, וזה מה שהיה קשה לתרגום איך משה רעה את צאן חותנו יתרו בהר חורב, הרי מי שהעלה לראשי צוקין מעל בשמירתן, לזה כתב התרגום שזה היה מרעה טוב וא"כ שרי. רבי העשל.

ג יד. אהי-ה שלחני אליכם. יש להקשות מדוע שינה כאן מכל המקומות ולא אמר אלוקים שלחני אליכם כנהוג בכל מקום שמזכיר שמו של הקב"ה או שם אחר של הקב"ה שמזכיר במקומות אחרים? וי"ל דהנה מצינו שמושה היה כבד פה ולשון ומובא ברבינו בחיי שלא היה יכול לדבר האותיות דטלנית ו- שזסר"ץ, והנה בכל השמות והכינויים של הקב"ה יש מהאותיות האלו מלבד אהי-ה, לכן כשמושה אמר הן אני כבד פה ולשון ואמרו לי מה שמו מה אמר עליהם הרי איני יכול להזכיר את שמך? ענה לו הקב"ה תאמר אהי-ה וזה השם שתוכל לדבר. רבי ישראל דרשן.

ד ט. והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה וכו' ולקחת ממימי היאור והפכת לדם. לכאורה קשה מאי אולמיה האי אות יותר מהאותות הראשונים? וי"ל דאיתא בסנהדרין סז

שכל מעשי הכשפים נבדקים במים, והגמ' מספרת שם איך ביטל זעירי במצרים חמור שנעשה בכישוף ע"י ששם אותו במים והוא נמס, וא"כ זה מה שאמר הקב"ה שאם יחשבו שזה כישוף תעשה להם במים ששם לא שולט הכישוף. וזה הטעם שפרעה ציווה להשליך את כל התינוקים גם של המצרים לים משום שאין הכישוף שולט במים, ואם יבוא מצרי מכשף ויחליף את בנו באיזה חפץ ויאמר זה התינוק שלי, יוכלו לבדוקו ע"י שיזרקוהו למים ואם זה חפץ אחר שנתכשף אזי במים הוא יתבטל.

ד. וראך ושמת בליבו. ובחז"ל אילו היה יודע שהקב"ה כותב עליו וראך ושמת בליבו היה יוצא לקראתו בתופים ובמחולות. וקשה ביותר האם בגלל הכבוד הוא היה שמח יותר בשלימות? מתרץ ע"כ הרב שך שאהרן עשה את זה בשיא השלימות, אבל כיוון שלא היה בטוח שהוא עושה זאת בשלימות מספקת בהיותו מפשפש ובודק במעשיו הוא מיעט בשירה ובזימרה בגלל שחשש אולי הוא קצת מקנא, אבל אילו היה יודע שהקב"ה מעיד עליו שהוא עושה זאת בשלימות בוודאי שהיה יוצא בתופים ובמחולות בידעו שהקב"ה שבוחר כליות ולב כך מעיד עליו.

ד. כב. בני בכורי ישראל. הטעם שישראל נקראים בכור, לפי שבכור נקרא מי שהופך את הבן אדם לאב, והנה בני ישראל הם עשו את הקב"ה לאביהם. והוא פסוק מפורש בתהלים 'הוא יקראני קלי אתה אבי וצור ישועתי אף אני בכור אתנהו'. רבי אליהו דיסקין.

ד. כה. ותקח ציפורה צר ותכרות את ערלת בנה. יש להקשות מה הטעם משה לא מל בעצמו את התינוק? וא"ת שהי"ז סכנה אז איך ציפורה מלה אותו? וי"ל דמעיקר הדין גם תינוק מסוכן יש למולו משום דשומר מצווה לא יידע דבר רע, אבל כיוון ששכר מצווה בהאי עלמא ליכא א"כ המצווה אינה מגינה לאותה שעה והתינוק עלול למות רח"ל. והנה כתבו הראשונים שדין זה ששכר מצווה בהאי עלמא ליכא הוא רק במצוות שמצווה עליהם, אבל במצוות שאינן מצווה יש שכר מצווה בעולם. ולפי"ז הכל מיושב דמשה היה אסור לו למול כי היה זה סכנה לתינוק והיות והוא מצווה למולו אז שכר מצווה בהאי עלמא ליכא וא"כ התינוק עלול למות. אבל ציפורה שאינה מצווה א"כ שכר מצווה כאן יש לה, א"כ יכולה למול ושומר מצווה לא יידע דבר רע. האוסטרובצה.

ה. כב. למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתיני. למה כתב פעמיים 'למה' שמשמע מזה דגש על כך שהיו שתי שאלות וי"ל שמשם רבינו אמר לקב"ה ממה נפשך אני לא צריך לגאול את בניי, דהנה ישראל נשתעבדו למצרים בגלל שאברהם עשה מלאכה עם ת"י"ח (בזמן המלחמה עם 5 המלכים הוא השתמש באליעזר אפי' שהיה ת"י"ח. נדרים לב.) ומה שעשה כן אברהם בגלל שלא דרש את דברי ר"ע על את ה' אלו קיך תירא לרבות ת"י"ח. ואם בניי משתעבדים סימן שדורשים את וא"כ צריך שאהרן יגאל את בניי כי יש את לרבות את אחיך הגדול.

ו. ב. וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה'. פרש"י נאמן לשלם שכר למתהלכים לפני. יש להבין מה זו ההגדרה הזאת למתהלכים לפני? וי"ל שמשם אמר לפני הקב"ה בסוף הפרשה

הקודמת למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתיני, והיינו שטענתו הייתה שהוא לא פעל מאומה, וע"כ השיב לו ה' כאן, אני משלם שכר גם למי שרק הולך בלבד בשליחותי ואינו משפיע מאומה, והיינו למתהלכים לפני. דברי ישראל.

ו. ו. ח. והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי ו- והבאתי. ידוע שדי' כוסות הן כנגד ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. וקשה הרי יש לשון חמישית, והבאתי. ולמה לא תיקנו כוס כנגדה? וי"ל שהיהבאתי מתייחס לירושת הארץ כמו שכתוב כאן והבאתי אתכם אל הארץ וגוי' ונתתי אותה לכם מורשה. והנה עדיין לא קיבלנו את הארץ מורשה כי מפני חטאינו גלינו מארצנו, ולזה נזכה רק כשיבוא משיח צדקנו בב"א, ומטעם זה אנו מוזגים 'כוס של אליהו' ולא שותים אותה ככוס חמישית אלא רק כשאלהו יבשר על הגאולה. להורות נתן.

ו. יב. הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. וברש"י זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה. יש כאן ק"ו אם בני ישראל לא שמעו מה יש לי לומר להם מהקב"ה איך פרעה ישמע? וקשה ביותר, הלא מקרא מפורש הוא כי לא שמעו אליו בני ישראל מקוצר רוח ומעבודה קשה, וא"כ יש לפרוך את הק"ו מה לבני ישראל שהיו בקוצר רוח ובעבודה קשה. ויש לומר שפרעה היה בקוצר רוח יותר מישראל, כי הרי פרעה כל היום התאפק שלא לצאת. מרבי ברוך מרדכי אזרח.

ו. יב. ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. יש להקשות הא כבר לעיל ד' אמר משה לקב"ה לא איש דברים אנכי כי כבד פה וכבד לשון אנכי, ואמר לו הקב"ה אהרן יהיה לך לפה, וא"כ מדוע כאן חזר שוב משה על הבעייה אחרי שהקב"ה כבר הבטיחו שיהיה בסדר? וי"ל דמצינו ברמב"ם פ"ז מיסוה"ת דנביא צריך להיות שלם בגופו, וא"כ לעיל משה טען שאין הוא איש דברים כי הוא לא מדבר טוב ואיך ידבר לפני פרעה, וכעת הוא טען שיש לו מום שהוא ערל שפתים וא"כ הוא לא יכול להיות נביא ולא יתייחסו לנבואתו, ע"ז א"ל הקב"ה בפסוק הבא וידבר ה' אל משה ואהרן ויצוום אל בניי ופרעה, והיינו שהנבואה באה גם לאהרן ושוב לא יטילו דופי בנבואתו של משה. מגד יוסף.

ו. כה. ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לאשה. מה זה 'מבנות', למה לא נכתב בת פוטיאל? וי"ל, אומר הדודאי ראובן, שמבואר בב"ב ק"ג. שאלעזר נשא אשה ומתה, והנה אלעזר היה כה"ג שאסור לו לשהות ללא אשה, וא"כ י"ל שאשתו מתה ונשא אחותה ולכן כתב מבנות.

ו. כז. הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם הם המדברים אל פרעה מלך מצרים וגוי' הוא משה ואהרן. יש מקומות שמקדים אהרן למשה, ויש מקומות שמקדים משה לאהרן לומר לך ששקולים כאחד - רש"י. ויש לבאר שלכן באמירה שבני ישראל יוצאים ממצרים משה העיקר כיון שמשם הוציא את בני ישראל ממצרים, ולכן הקדים את אהרן לפני משה לומר שאהרן שקול כנגד משה בזה, אבל באמירה ששניהם מדברים לפני פרעה, אהרן העיקר דהרי משה אמר לקב"ה שהוא לבד לא יכול לדבר לפני

פרעה וענה לו הקב"ה שאהרן אחיך יהיה נביאך והוא יהיה לך לפה, ולכן כיון שלגבי הדיבור עם פרעה אהרן העיקר, לכן הקדים בזה את משה לאהרן לומר שמשה שקול כנגד אהרן בזה. ונמצא ששניהם שקולים בכל. פרפרת משה לרבי משה רובינשטיין.

ז. יא. יב. ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם כן. וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים. ולהלן פסוק כב במכת דם כתוב ויעשו כן חרטומי מצרים בלהטיהם. יש לשים לב לשניוי הלשון, דאילו בהשלכת המטה נאמר בלהטיהם, ובמכת דם נאמר בלהטיהם. וי"ל עפ"מ דאיתא בסנהדרין סז: בלהטיהם אלו מעשה שדים. בלהטיהם אלו מעשה כשפים. ויש להבין למה במקל והתנין הם עשו זאת במעשה כשפים, ואילו בדם הם עשו במעשה שדים? וי"ל, אומר הבית הלוי. דאיתא בסנהדרין שם שאין השד שולט בדבר הפחות משעורה, כי יותר משעורה הוא יכול להביא ממקום אחר, נמצא שמעשה השד הוא להביא לכאן משהו ממקום אחר. מאידך כשפים זה אחיזת עיניים, והיינו לעשות כאילו הדבר הנמצא כאן התהפך למשהו אחר. ואיתא שם בגמ' שאחיזת עיניים (כשפים) זה דבר שבטל כשמגיע למים, ולכן בהפיכת המטה לתנין הם עשו במעשה כשפים כי זה הספיק להם. אבל מכת דם שהיה על המים לא יכלו לעשותו בכשפים כי מים מבטלים כשפים, לכך הוצרכו לעשותו ע"י שדים.

ז. יז. הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם. יש להקשות מדוע נכתב אשר בידי, איך יכה במטה אם לא בידו? וכע"ז יש להקשות להלן בפרשת בשלח יז ה' ו ומטך אשר הכית בו את היאור קח בידך, וגם שם קשה איך יקח אם לא בידו, וא"כ המילה 'בידך' היא מיותרת וי"ל, אומר ע"כ רבי שמשון מאוסטרופלי, ששם הוי"ה, כשהוא נכתב כסדר, מורה על רחמים, ובלא"ה הוא מורה על דין. וא"כ כשמשה נדרש להכות את היאור כדי להופכו לדם הוא נצרך לדין, והנה על המטה של משה נכתב שם הוי"ה ובכדי שיעשה דינים היה עליו להפוך את המטה מצד עליון שבו היה כתוב שם הוי"ה לצד תחתון כדי להפוך את שם הוי"ה שלא יהיה כתוב כסדרו ועי"כ יהיה דין על היאור ויהפך לדם, ולכן כאן היכה במטה אשר בידו והיינו החלק שתמיד בידו, אתו הוא היכה את היאור בשביל שיהיה על היאור דין ע"י שהמטה הפוך ושם הוי"ה לא יהיה כסדר. אבל בפרשת בשלח, ששם רצה משה שיהיה רחמים ולא דין, כי רצה להכות על הצור להוציא מים לישראל, שם אמר הקב"ה ומטך אשר הכית בו את היאור תקח בידך, היינו שהצד שבו היכה את היאור יקח הפעם ביד כדי שיהיה שם הוי"ה ישר ועי"ז יהיה רחמים.

ז. יט. נטה ידך על מימי מצרים, ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים. צריך להבין את האריכות וכפל הלשון כאן, דהול"ל והיה דם, או ויהיו דם, ולמה נכפל והיה ויהיו? וי"ל דאיתא במדרש שבני ישראל התעשרו ממכת דם, כי הם מכרו מים לשתיה למצרים. והנה ויהי הוא לשון צער, והיה הוא לשון שמחה (מופיע הרבה בחז"ל). וא"כ כוונת הפסוק ויהיו דם, והיינו צער למצרים, והיה דם, והיינו שמחה לישראל שנתעשרו. מספר המאור שבתורה.

ז כז. הנה אנכי נוגף כל גבולך בצפרדעים. ובמדרש: שהיתה מריבה בין מצרים לכוש על הגבול, היכן בדיוק עובר הגבול, וכעת בצפרדע הקב"ה התריע שיתמלא כל הגבול בצפרדעים והנה כשזה קרה הוכר הגבול בין מצרים לכוש לרעת מצרים, ע"כ המדרש. אותו מדרש בדיוק יש גם במכת ארבה שגם שם כתוב **ארבה בגבולך**, וכתוב שם במדרש שזה היה בדיוק על הגבול להוכיח למצרים שהגבול שרבו עליו שיך ל'כוש'. ויש להבין למה צריך פעמיים להראות דבר שכבר הוכרע בצפרדע? וי"ל ע"פ ב"ב נו. שיש צמח שקוראים לו חצב, והוא מיוחד מאוד בזה שהשורשים שלו חודרים בדיוק ישר עד למטה ומשמש לסימון גבולות, ובו יהושע סימן את גבולות השבטים ע"כ. והנה אחר מכת צפרדע שמו את ה'חצב' הזה להראות הגבול בין כוש למצרים כפי שהתברר ע"י הצפרדע, כי גדר בלבד לא תועיל שהרי אפשר להזיזה בלילה, משא"כ צמח א"י להוציא ולהשרישו בין לילה. אבל לאחר זמן הגיעה מכת ברד שהשחית את כל הצומח, כולל את החצב שסימן את הגבול, לכן הוצרכו שוב לראות איפה עובר הגבול ואת זה ניתן היה לראות במכת ארבה. ולפי"ז מובן מה שדוד המלך אומר בתהלים שבר ברד עץ גבולם, דהיינו החצב.

ח ב. ותעל הצפרדע. הגמ' בסנהדרין סז: מביאה מחלוקת מה בדיוק היה במכת צפרדע. לשיטת רבי עקיבא היתה צפרדע אחת שמילאה את כל מצרים וכמו שרש"י ביאר כאן שהיכו אותה כולם ויצאו ממנה נחילים של צפרדעים, וא"ל ראב"ע עקיבא מה לך אצל הגדה, לך לנגעים ואהלות וצפרדע אחת היתה ששרקה להם והם באו, ע"כ דברי הגמ'. יש להקשות א. מה הרבותא בדברי ראב"ע, ועוד מה אמר כלך לנגעים ואהלות? בביאור דברי הגמ' נאמרו בזה הרבה פירושים אנו נביא את חלקם:

בספר מים יחזקאל הביא לבאר את הדברים כדלהלן: הנה מצינו שנגע אחד שפרח בכל בשרו הוא טהור ויקרא יג יב. ואילו כשבאו עליו כמה נגעים שכיסו את כל בשרו הוא טמא, ומצינו שמכות מצרים נקראים נגעים כדכתיב יא א עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים וא"כ אמר ראב"ע שאם כדברי ר"ע שאחד מתפשט לכל המקומות זה לא מיקרי נגע, ורק אם נאמר שצפרדע אחת הביאה מהרבה מקומות רק אז זה נגע, לכן הוא אמר לר"ע יש סתירה לדבריך מנגעים ואהלות.

בספר גנא דפלפלי הביא לבאר כך: התורה אומרת לנו אדם כי ימות באהל כל אשר באהל יטמא, ובחולין נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל בעובר שמת במעי אמו האם מטמא באהל או לא, דלרבי עקיבא מטמא. ובתורת כהנים פרשת תזריע מצינו שדעת רבי עקיבא שאמנם עובר מיקרי אדם וכנ"ל אבל בכ"א עובר שנולד עם נגע טהור, כי כתוב בתורה אדם כי יהיה בעור בשרו ויהיה משמע שנראה ובעובר הוא מוצנע. וזה מה שאמר ראב"ע איך אתה אומר שהצפרדע שעלתה היא היתה מלאה בצפרדעים לפי"ד היה לכתוב ויעל הצפרדעים כי מה שבתוך הבטן ג"כ חשיב, וכמו שמצינו בנגעים ואהלות וכנ"ל, ולכן אומר ראב"ע שצפרדע אחת היתה ששרקה לכולם שיבואו.

עו"ל אומר רבי נתן גשטטנער ביאור נפלא. הנה מצינו בפסחים נג: שחנניה מישאל ועזריה מסרו נפשם על קידוש השם כי נשאו ק"ו מהצפרדעים שאפי' שלא היו חייבים, מסרו נפשם. עיי"ש בתוס' דהצלם שעשה נבוכדנצר היה אנטרדא לכבוד עצמו ולא לע"ז ולא היו חייבים למסור נפשם על זה, והם מסרו נפשם רק בגלל הק"ו. ובעניין זה האם שרי למסור נפש על שאר מצוות הוא מחלוקת ראשונים. לדעת תוס' בע"ז כז אדם רשאי להחמיר ע"ע בכל המצוות למסור הנפש, ולדעת הרמב"ם ה א מיסודי התורה א"א רשאי למסור עצמו למיתה אלא בגי' עבירות. ולדעת הרמב"ם י"ל ש"ל בביאור דברי הגמ' שם ע"פ רשב"א בפסחים שם שפירוש הגמ' היא מה ראו חנניה וכו' שסמכו על הנס ד"ז למדו מהצפרדעים שסמכו על הקב"ה ולא מתו, אבל ברור שהיו חייבים למסור נפשם כי זה ע"ז ועוד שפרהסיה הווי ואפי' במצווה קלה נאמר בזה יהרג ואל יעבור, וי"ל דבזה גופא נחלקו ר"ע וראב"ע, דאם היה זה צפרדע אחת ששרקה לכולם א"כ כל הצפרדעים לא נולדו בדרך נס אלא בדרך הטבע, וע"כ כשמסרו נפשם על קידוש ה' יכלו לסמוך על הנס ולבטוח שינצלו כי למה שיקפחו חיייהן בשביל המצווה, וזה למדו מהם חנניה וכו' כשמסרו נפשם על קדושת שמו, אבל לר"ע שצפרדע אחת הייתה א"כ הצפרדעים יצאו ממנה בדרך נס ונבראו רק לצורך הכאת מצרים, א"כ אין לומר שהצפרעים בטחו בנס שישארו בחיים דמהיכי תיתי כי כל בריאתן היתה רק בשביל עניין זה של הכאת המצרים בלבד, ולפי"ז מהם בלבד למדו חנניה וכו' שרשאי למות אפי' על מצווה קלה, וזוהי דעת ר"ע שרשאי להחמיר ע"ע למות תוס' ולראב"ע אינו רשאי וכדעת הרמב"ם. ולפי"ז מובן עוד מקומות שמצינו שר"ע ג"כ מסר נפשו על לימוד התורה בגזירת מלכות הרשעה שלא יעסקו בתורה' ובסיפור עם פפוס ברכות סא: וכן בעירובין כא: שר"ע מסר נפשו על נט"י לסעודה כי הכל הוא ר"ע לשיטתו.

ח ח. ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים. יש להקשות מה הטעם בכל המכות כתוב ויעתר, ואילו בצפרדע כתוב ויצעק? וי"ל אומר השפתי חכמים, כיוון שבצפרדעים היה רעש גדול שהם קרקרו חזק כמבואר בחז"ל (רש"י ז כט), ולכן כדי להשמיע לאוזניו כדין כל תפילה שצריך לכתחילה שישמיע לאזניו (שו"ע או"ח קא) הוצרך לצעוק.

ח יז ומלאו בתי מצרים את הערוב וגם האדמה אשר הם עליה. מה התוספת הזאת יוגם האדמה אשר הם עליה? אז יש את התירוץ של הגאון שהיתה חיה שהיתה מחוברת בטבורה לארץ וכדי שתוכל להגיע היה צריך להביאה עם האדמה שעליה. עוד תשובה מתרצים, דהנה איתא ב'סוטה' ותצאנה שנים וארבעים דובים מין היער. רב ושמואל: חד אמר נס. וחד אמר נס בתוך נס. ומאן דאמר נס בתוך נס, היינו שלמרות שלא היו שם לא דובים ולא יער, הגיעו גם דובים וגם יער. ומקשינן בגמ' ולהוי דובים ולא יער. ומתריצין משום שהדובים מפחדים ואינם הורגים בלא יער, ופירושו שהחיה הורגת בסביבה הטבעית שלה ואינה הורגת כשהיא לא בסביבתה הטבעית, לכן הקב"ה הביא את היער כדי שיפעלו כמו שצריך. ולפי"ז מובנת כוונת הכתוב אצלנו, שבכדי שפרעה לא יאמר שאינו

מפחד מהחיות משום שאינן בסביבתן הטבעית. הקדים משה והודיע לו שהם יבואו גם עם האדמה אשר הם עליה. (וידוע כשהרב אלישיב עבר את הטיפול הרפואי הידוע ע"י מומחה עולמי כאן בשערי צדק, ביקש הגרי"ש שהרופא יביא אתו את כל הצוות וכל הכלים שאיתם הוא עובד בחו"ל, כי כך תהיה לו יותר הרגשה טובה בניתוח וזו השתדלות להצלחה).

ש. הנני משליח בך ובעבדך ובעמך ובבתיך את הערוב וכו'. יש לדקדק שבשום מכה לא נאמר לשון שילוח רק בזה 'הנני משליח'. וי"ל, אומר רבי חיים קניבסקי, הטעם ע"פ מה שאמרו בתענית כב. דחיה רעה אינה סכנה אא"כ היתה משולחת עיי"ש, ולכך אמר הנני משליח וכו' וכשזה יהיה מכה משולחת אז זה סכנה.

ט ג. הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאוד. מכת דבר ממבט ראשון היא נראית מכה מאוד קלה, בס"ה הקב"ה השמיד להם את כל הבהמות, וכן משמע לכאורה במדרשים שלא האריכו בזה כ"כ. אלא שההתבוננות בפסוק מראה שהתורה האריכה בזה מעבר לכל מכה שהתורה היתה יכולה לכתוב במקנך לבד שזה כולל את כל בעלי החיים, ולשם מה הוצרכה התורה לפרט. וגם הפסוק מסיים דבר כבד מאוד, משמע שהמכה היתה כבדה, וכן איתא בחז"ל 'ביד חזקה' זה הדבר, משמע שדבר זה המכה הכי חזקה ששם נראה יד ה' יותר מהכל, וצ"ע מדוע? וי"ל שכשמתבוננים רואים שהמכה היתה קשה מאוד למצרים, היא פגעה והחריבה וקלקלה את כל אורחות החיים של המצרים וכפי שמבואר בפסוק. דבר ראשון זה פגע בסוסים, שהיו משמשים לרכיבה (ולהמחשת הדבר נתאר לעצמנו מה קורה כשכל כלי הרכב במדינה מפסיקים לנוע ביום אחד). נמשך הלאה, חמורים. החמורים הם האמצעי לביצוע ההובלות. ביום אחד משתבשת האפשרות להוביל חבילות ומטענים וכל המסחר מושבת. הלאה: גמלים. הגמלים משמשים ככלי תחבורה למרחקים (כמו אניות ומטוסים). הלאה: בקר. הפגיעה בבקר משבשת לא רק את אספקת החלב לשתייה והבשר לאכילה. עם הבקר היו גם חורשים ועושים את שאר עבודות השדה - והנה מגיעה מכת דבר וכל הפעילות במדינה נעצרת, כמו הפסקת חשמל כללית שמשביתה את כל המפעלים. ובנוסף לכל אלו הדבר פוגע גם בצאן. מהצאן היו עושים את החוטים והבגדים וקצת הופסק כל הייצור של הבגדים והחוטים. אכן, 'ביד חזקה' זה הדבר. כי הדבר שיבש למצרים את עמוד השדרה הכלכלי והמחיה שלהם. האיחוד בחידוד.

ט כז. וישלח פרעה. בכל המכות כתוב ויקרא למשה ואהרן' חוץ ממכת ברד דכתיב וישלח פרעה. והיינו משום שבכל המכות קרא להם על ידי עבדיו ויד עבד כיד רבו, ולכך כתיב ויקרא, אבל בברד ששום מצרי לא היה יכול לצאת החוצה מוכרח היה לשלוח על ידי ישראל שהיו אצלו, כי להם לא הזיק הברד. **טעז"ק**

ט כט. כצאתי את העיר אפרוש כפי אל ה'. וברש"י: בתוך העיר לא התפלל כי היתה מלאה בגילולים. וקשה הא משה התפלל במכת כינים (ח ח) ובערוב (ח כו) ושם לא כתוב שיצא מחוץ

לעיר, והא העיר היתה מלאה בגילולים? וי"ל, אומר היחנכות התורה, שהעבודה זרה של מצרים היתה כבש. (דהא כששחטו את הפסח כעסו עליהם המצרים כי זה היה אלוהי מצרים) וכבש דרכו תמיד לרעות מחוץ לעיר, ולכן בכל המכות לא חשש משה להתפלל בעיר, כי הכבשים, שהם העיז של מצרים היו מחוץ לעיר, אבל בברד שכתוב הירא את דבר ה' הניס את מקנהו, וא"כ באותו הזמן של מכת ברד הכניסו המצרים את אלוהיהם לעיר להגין עליהם מהברד, לכן הוצרך משה לצאת מחוץ לעיר.

ט לד. וירא פרעה כי חדל המטר וגו' ויוסף לחטא. יש לעיין למה רק במכת ברד נאמר ויוסף לחטא ולא בצפרדע ובערוב שגם אז פרעה חזר מהבטחתו? וי"ל שבברד זה המקום היחיד שפרעה אמר ולא תוסיפון לעמוד והיינו שהבטיח שמייד הוא ישחרר את עם ישראל, משא"כ בכל המכות הוא אמר שישחרר אך ל"א מתי ויכול לומר אני אשחרר עוד שנה. רבי אייזיק אוזבנר.

י ה. וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפליטה וגו'. קשה למה הוצרך דלא יוכל לראות את הארץ, הרי במכת חושך שבאה אח"כ היה מספיק חושך. וכן קשה מה זה הלשון ולא יוכל לראות, מי לא יוכל לראות. וי"ל כיוון שהארץ תחשך וממילא הארבה לא יוכל לראותה והוא יחשב כסומא ואיתא בגמ' דסומא אינו שבע, ולכן הוא יאכל את יתר הפליטה. וזה כוונת הפסוק וכסה הארבה את עין הארץ ולא יוכל הארבה לראות את הארץ, ולכן הוא יאכל את יתר הפליטה. כלי יקר.

י י - יא. ויאמר אלהים יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם. לא כן לנו נא הגברים. לכאורה אם רעה נגד פניכם מדוע יש בזה סיבה למנוע רק את שילוח הטף, ולא את שילוח הגברים? וגם קשה מה זה 'כי אותה אתם מבקשים' לא את זה הם ביקשו, הם ביקשו גברים וטף. ויש לפרש עפ"י דאיתא בכתובות יא. דאפשר לגייר קטן, כיוון דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. ואולם כ"ז בדבר שיש בו גם חובה וגם זכות דאמרינן בוודאי נח"ל צד הזכות, אבל בדבר שהוא רק חובה בוודאי שא"א לחוב את הקטן. והיינו דאמר פרעה, דאת הטף אינו יכול לשלח, כיוון דרעה נגד פניכם והוי כולו חובה, ואין חבין לאדם שלא בפניו. משא"כ אתם הגדולים, אף שהוי רעה בעבורכם, בכ"ז איני יכול למנוע זאת ממכם כי אותה אתם מבקשים. בית הלוי.

י יד. ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים. לכאורה המילים "וינח בכל גבול מצרים" מיותרות שהרי כבר נאמר "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים". ונראה דהנה בפסוקים לעיל מבואר שבמכת ארבה היו שני חלקים, א. "וכסה את עין הארץ", ב. "ואכל את יתר הפליטה", ומעתה יש לשאול דהניחא החלק השני היה רק בגבול מצרים ולא התפשט לחוץ, אבל החלק הראשון של "וכסה את עין הארץ" ע"כ השפיע גם על אלו שגרו בארץ חס על גבול מצרים שלא היה להם אור מכיוון מצרים ומדוע צריכים להפסיד, וכן להיפך קשה שנמצא שאלו המצרים שגרו בגבול מצרים הרי היה להם אור מארץ חס, וזה לא הוגן שלחלק מהמצרים היה

פחות מכה משאר המצרים. ולכן נראה דהארבה לא היה רק מעל מצרים אלא ירד עד הקרקע והיה כעין כיפה ומטריה, ולפי"ז ניחא הכל דאלו שבארץ חס היה להם אור מסביב ולא ניזוקו כלל, ואלו בארץ מצרים גם אלו שהיו על הגבול היה להם חושך מוחלט, וזה הכוונה "וינח בכל גבול מצרים" שהארבה ירד עד הקרקע עד שחך בגבול מצרים. רבי אליהו דיסקין.

י ט. ויהפוך ה' רוח ים חזק מאוד. מה הטעם שבלקחת הארבה הוצרך ברוח ים חזק מאוד, בשונה מהגעת הארבה שהגיע ברוח קדים (פסוק ג)? י"ל שכשהארבה הגיע הוא היה חי וחי נושא את עצמו. משא"כ אח"כ כשהוא נלקח, המצרים שמו אותם לשימורים בתוך חביות ואז הם היו מתים ומת לא נושא עצמו לכך הוצרכו לרוח ים חזקה להוציאם מהשימורים.

יא א. עוד נגע אחד אביא על מצרים אחרי כן ישלח אתכם מזה כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה. מי שישים לב למהלך הפסוקים בפרק זה יראה שבתחילה הקב"ה מודיע על מכת בכורות, אח"כ בפסוק ב מדבר על שאלת רכושם של מצרים - דבר נא באזני העם וישאלו. ואח"כ שוב חוזר למכת בכורות, ויש לעיין למה סדר הפסוקים הוא כך. ונראה לבאר ע"פ הגמ' שהמצרים דנו לפני אלכסנדר מוקדון שישבו להם ישראל את הרכוש שנטלו ממצרים, ואמר להם גביה בן פסיסא שמגיע להם שכר עבודתם במשך 210 שנים, ע"כ הגמ'. והנה פועל שחוזר בו באמצע היום ידו על התחתונה, משא"כ כשבעה"ב חוזר בו אזי יד הפועל על העליונה, ולכאורה כשיצאו בני"י ממצרים אחרי 210 שנים ולא אחר 400 שנה אז זה נחשב שעזבו אותם באמצע העבודה, וא"כ דינם היה צריך להיות על התחתונה ולא יקבלו שכר מהמצרים. לכן אמר הקב"ה למשה בפסוק א עוד נגע אחד אביא על מצרים ואח"כ הוא עצמו יגרש אותם וממילא ושאלו איש מעם רעהו, והיינו כיוון שהבעה"ב מגרש באמצע א"כ הוא חייב לשלם להם על הכל וממילא יוכלו לקחת מהם כלי כסף וזהב. ואח"כ התורה מביאה את מכת בכורות. חנוכת התורה.

יא ב. דבר נא באזני העם. יש לדקדק מה טעם כתב באזני העם ולא באזני בני ישראל כמו שכתוב תמיד? י"ל דאיתא בכמה מקומות שמה שהם לקחו זה היה עבור העבודה שלהם במצרים, וכמבואר ג"כ בסנהדרין צא. בסיפור עם אלכסנדר מוקדון. והנה שבת לוי לא השתעבדו ולא עבדו את המצרים וא"כ לא מגיע להם את המתנות מהמצרים, ולכן כתוב רק דבר נא באזני העם ומבואר בגמ' בחולין קלא. ששבת לוי לא מיקרי עם (לפי אחת השיטות שם בגמ') וכן מבואר בבבב"ר כ כג. ולכן דיבר רק באזני העם. זכרון יעקב. וע"ע בפרשת דרכים ע"ז.

יא ב. דבר נא באזני העם וישאלו איש מעם רעהו. אומר רש"י הזהירים ע"כ כדי שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום ועינו אותו קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. מקשים העולם האם הקב"ה נתן רק בשביל שלא יאמר אותו צדיק, ומה עם השבועה שנשבע האם זה לא סיבה וטעם בשביל שהקב"ה יתן להם? נאמרו בזה הרבה תירוצים. א. שכל ההבטחה של הקב"ה שאחרי כן יצאו ברכוש גדול היא דווקא כשהיו 400 שנה, וכאן למעשה

יצאו אחרי 210 שנים, והקב"ה לא רצה שיאמר אברהם שאולי היה עדיף להישאר עוד 190 שנים כדי לקבל את הכסף. ב. הרשב"א בבי"ק ק"ג: אומר שלמ"ד גזל עכו"ם מותר, הא דהוצרכה התורה למעט גוי מהשבת אבידה (דלכאורה זה מיותר שאם לגזלו מותר כ"ש שא"צ להשיב את ממונו)? ותירץ הרשב"א דלמ"ד זה בא המיעוט לומר שאסור להשיב את אבידתו אף כשרוצה הישראל להשיב. והנה מצינו באברהם אבינו שהשיב למלך סדום את אבידתו כדכתיב אם מחוט ועד שרוך נעל ושם וודאי מיקרי שכבר נאבד ממלך סדום, ובכ"א השיב לו סימן דס"ל לאברהם דגזל עכו"ם אסור ולכך שרי להשיב אבידה. וא"כ י"ל שאילו לא ס"ל כאברהם היה אפשר שיקחו את ממונם של המצרים בכח, אלא שלדעתו של אברהם גזל עכו"ם אסור, לכן כדי שלא יאמר אותו צדיק ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, אז הדרך היחידה ליטול את הכסף היא שישאלו מהם את כליהם ברצון, פרדס יוסף. ג. בהגדה של פסח ברכת יוסף מלעלות תירץ ע"פ ברכות ט. שישאלו ויתרו על האחרי כן יצאו ברכוש גדול עיי"ש בגמ'. ומובא בנדרים סג: שאדם יכול לוותר על טובתו ולומר הריני כאילו נתקבלתי, וא"כ הקב"ה פטור מלתת להם, וכל מה שהקב"ה נתן זה רק משום שלא יאמר אותו צדיק.

יא ב. דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב. הנה הצינוי היה שישאלו כלי כסף וכלי זהב, ולהלן יב לה. כתוב ששאלו כלי כסף וכו' ושמלות, וקשה הרי לא היה ציווי כלל על שמלות? וי"ל דהנה להלן יב לה מבאר רש"י ובני ישראל עשו כדבר משה, אמר רש"י שאמר להם במצרים שישאלו כלי כסף וזהב, וקשה הרי הפסוק עצמו מפרש וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב וא"כ מה בא רש"י להוסיף? ועו"ק בפסוק שלנו כתוב דבר נא היינו תפציר בעם ישראל שישאלו כלי כסף, וקשה מה צריך תחנונים מיוחדים שישאלו כלי כסף, ועוד יש להקשות דדרשינן בכל השי"ס כי כשכתוב רעהו הכוונה היא ולא עכו"ם וא"כ איך כאן כתוב וישאלו איש מעם רעהו? וביאר הגר"א שהיו ב' ציוויים א. שישאלו איש מעם רעהו היינו שהיהודים ישאלו זה מזה, כי כך גזר הקב"ה שבשביל שאדם יקבל שפע הוא חייב לתת משלו לחבר, ולכן שזאת היתה רק שאלה לזמן היו צריכים להתחנן בעיני העם שישאלו איש מעם רעהו בדווקא והשאלה שם היתה כלי כסף וזהב, אבל לא שמלות שהוא היה לבוש חשוב יותר מהכלי כסף וזהב וכמו שרש"י בפסוק לה' הביא מהמכילתא, והיהודיות הרי לא לבשו בגדי יקרים כי הרי לא שינו לבושם. ומה דשרי לגבות את השמלות מהמצרים אפי' שמבואר שאין גובים מבגדי האשה עבור חוב הבעל וכאן זה הרי היה גביית חוב על כל השיעבוד, י"ל שכל זה בבגדים זולים שבעל מקנה זאת לאישה, ואילו כאן מדובר בבגדים יקרים וזה הבעל לא מקנה לאישתו. ועל דבר זה כתוב פרשת שמות פרק ג פסוק כב ושאלה אשה משכנתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות. מהג"ר יחיאל שלזינגר שליט"א

יא ג. ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה. שתי קושיות קשות כאן. א. מדוע הפסוק תיאר את ישראל בתור עם, הרי איתא

שכל מקום שנאמר עם הוא לשון גנאי, (אלשיך וחזקוני ריש בשלח בשם הזוהר) והיה צריך לומר 'חן ישראל'. ב. מה הקשר לכאן גם האיש משה גדול מאוד, מה זה קשור לענין שישראל מצאו חן בעיני מצרים. וי"ל הנה ידועה הגמי בסנהדרין צא. מגביהה בן פסיסא דביות מצרים היתה שכן עבודת ישראל על מה שנשתעבדו למצרים. ולפי"ז שבטו של לוי שלא היו בכלל השעבוד, לא היו גם בכלל הביזה, וממילא לא הוצרכו לחן מצרים כי לא שאלו מהם כלים. ובספ"ק דשבועות איתא שיעם' הקהל הכוונה לכלל ישראל (על הפסוק וכפר את הקודש וגו' ועל כל עם הקהל וכפר אלו ישראל). ואיתא בסוטה יג. בא וראה כמה חביבות מצוות על משה שבשעה שישראל נתעסקו בביזה הוא נתעסק בעצמות יוסף. וקשה ע"ז הא משה לא נשתעבד למצרים כי משה היה משבט לוי ולא ניתן חינו בעיני המצרים, וא"כ מה השבח הגדול שהוא נתעסק בעצמות יוסף, הרי הוא לא היה קשור לביזה. וי"ל שגם האיש משה גדול מאוד בעיני מצרים- היינו שיש לו חן למרות שהוא לא נשתעבד. וכעת הכתוב הוא כמין חומר: ויתן ה' את חן העם- היינו ישראל ולא הלוויים, וכן משה היה גדול מאוד בעיני מצרים והוא גם היה ראוי לקבל ביזה, ואפ"ה הוא התעסק בעצמות.

יא ד-ז. ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בארץ מצרים ולכל בניי לא יחרץ כלב לשונו. יש לבאר את סמיכות הפסוקים כך: הנה הטעם שכתוב כחצות ולא בחצות כתוב בגמ' ברכות ג: שזה בגלל שמשה לא ידע בדיוק לכוון את שעת חצות, ואומרת שם הגמ' שדוד כן ידע מתי חצות, כי היה לו סימן מהכינור שהיה מנגן בחצות. ונשאלת השאלה הרי גם למשה היה סימן ליידע זמן חצות במדויק שהרי איתא בגמ' שם דג' משמרות יש בלילה ובחצות הלילה כלבים נובחים וא"כ לכאורה הרי גם משה יכול היה לדעת שעת חצות לפי זמן נביחת הכלבים - לכן התורה כותבת כאן שהכלבים לא נבחו וממילא מובן למה משה אמר כחצות ולא בחצות. מהר"י אסאד.

יא ז. ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וכו' למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל. החת"ס מבאר את הפסוק כך: אמרו חז"ל בב"ק ס: אליהו בעיר כלבים משחקים, מלאך המוות בעיר כלבים בוכים, והנה במכת בכורות אמר הקב"ה בפסוק ד כחצות הלילה אני יוצא בארץ מצרים, והיינו אני בעצמי ולא ע"י מלאך ושליח כמ"ש בהגדה של פסח, וא"כ הכלבים לא ינבחו כי אין מלאך המוות בעיר, ואז בגלל שלא יחרץ כלב לשונו תדעו שהקב"ה בעצמו יפלה בין מצרים לישראל.

יב ב. החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. הגאון אומר שמרומזים כאן דיני צום. דבכל השנה לבד מחודש ניסן מותר לצום כל החודש ורק ב"ח אסור, ואילו בחודש ניסן זה הפוך, כל החודש אסור לצום ורק ב"ח מותר (בגלל מות שני בני אהרון, והוא נקרא יתענית הצדיקים!). וכך

מבואר לשון הפסוק: 'החודש הזה', ז"א כל ימי חודש ניסן הם 'ראש חדשים' דהיינו דינם כראשי חדשים של כל השנה שאסור לצום בהם. אבל 'ראשון הוא לכם' ז"א היום הראשון של החודש, כלומר ראש חודש ניסן, דינו שווה ל'חודשי השנה' דהיינו, לשאר ימי חודשי השנה, שיותר לצום בהם.

יב ו. והיה לכם למשמרת עד יד'. וברשי"י: ראה הקב"ה שאין בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו, נתן להם שתי מצוות פסח ומילה. למה דווקא את המצוות האלו? י"ל כיוון דשכר מצווה בהאי עלמא ליכא, והטעם כי במצוות עשה אם לא מקיימים אותם בעוה"ז אין עליהן עונש בעוה"ז ולכך אם מקיימים אותן אין להן שכר בעוה"ז. לכן הקב"ה נתן להם דווקא פסח ומילה שהן מצוות עשה שאם לא מקיימים אותן מקבלים עליהם עונש כרת בעולם הזה ולכן הם גם יכולים לקבל עליהן שכר בעוה"ז.

יב יג. והיה הדם לאות על הבתים. בשו"ת הרשב"א מובא ששאל כומר אחד, נאמר בנביא על בית שני גדול יהיה כבוד הבית הזה-האחרון יותר מן הראשון. א"כ איך אתם טוענים שיבנה בית שלישי הרי האחרון כתוב על השני ומשמע שלא יהיה עוד בית אחריו. והשיב לו הרשב"א שאחרון הכוונה היא אחרי, היינו בית אחרי הראשון, וראייתו משמות ד' ח'. והיה אם לא האמינו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון, שראשון היה עם המטה שנהפך לנחש, ואחרון שידו נהייתה מצורעת. והנה הפלא ופלא, מיד לאחמ"כ הקב"ה אומר למשה ואם לא האמינו לשני האותות האלה תהפוך את היאור לדם, חזינן שאפ"י שאמר אחרון עדיין יש אחריו עוד משהו. והתיי"ט מצא לזה רמז בפסוק והיה הדם לכם לאות על הבתים דהיינו הדם שהוא אות שבא אחרי שכבר נאמר על הצרעת שהיא האות האחרון, הוא מרמז על בתים ראשון ושני שיש אחריהם עוד.

יב טו. אך ביום הראשון תשביתו וגו', כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מיום הראשון עד יום השביעי. צריך להבין מה זה כי כל, היה צריך לכתוב וכל. וי"ל, אומר רבי נתן אדלר, דאיתא בגמ' מה הטעם שחמץ הוא בשריפה, הא גם כלאי הכרם הם אסורים בהנאה ואינם בשריפה, ומתרתצת הגמ' ב' תירוצים. א' שחמץ הוא בכרת. ב' כלאי הכרם אסורים לעולם אז אנשים מתרחקים מזה ולכך לא צריך שריפה. משא"כ חמץ שכל השנה מותר וזה אסור רק 7 ימים בשנה אז יש חשש שמא יבוא לאכול, לכן דינו בשריפה. ולפי"ז הפסוק מאוד יפה: אך ביום הראשון תשביתו- בשריפה, ולמה בשריפה, א. בגלל שכל אוכל חמץ ונכרתה. ב. כי זה מיום הראשון עד יום השביעי.

יב כא. ויקרא משה וגו' ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח. מה הטעם נכפל גם משכו וגם קחו? י"ל, אומר העמק החכמה, דהנה אמרו בפסחים דהנמנה על פסח אחד יכול למשוך ידיו ממנו ולהימנות

על פסח אחר עד שישחט הפסח הראשון, אבל אחר השחיטה אינו יכול למשוך ידיו ממנו, וזהו ביאור הכתוב משכו, דהיינו תוכלו למשוך ידיכם מפסח, וקחו לכם צאן והיינו שתוכלו להימנות על צאן אחר, אבל זה רק עד ושחטו הפסח, והיינו עד שעת שחיטה ולא מעבר לכך.

יב כב. ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסוף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות. יש להקשות הלא בציווי של הקב"ה למשה בפסוק יז איתא שהקב"ה אמר שישמו דם על המזוזות (והיינו הצדדים של המשקוף) ואח"כ על המשקוף (דהיינו למעלה), ולמה משה שינה ואמר קודם משקוף ואח"כ מזוזות? ועו"ק מה זה המילה והגעתם על המשקוף, היה לו לומר ושמתם או וזרקתם על המשקוף ומה זה והגעתם? וי"ל ע"פ תרגום יונתן (יט ד) על הפסוק 'ואשא אתכם על כנפי נשרים' אומר רבי יונתן בן עוזיאל שהקב"ה ביד' ניסן הביא את בני ישראל למקום המקדש בירושלים להקריב קרבן פסח, ואח"כ הוא החזירם לדירתם במצרים, וא"כ זה כוונת הפסוק, הקב"ה ציווה קודם מזוזות ואח"כ משקוף כי אין מעבירין על המצוות ובשעת הציווי זה היה המקום הראשון שבא לידם, אבל כשבאה לידם המצווה בשעת מעשה הם חזרו ממצרים על העננים, והם הגיעו עם האגודת אזוב שטבלו בדם בארץ ישראל ששם הקריבו את קרבן פסח וההגעה שלהם היתה מלמעלה למטה, וכעת המקום הראשון שהזדמן לידם הוא המשקוף ורק אח"כ המזוזות לכן משה אמר שישמו קודם על המשקוף כי אין מעבירין על המצוות. ולכן גם אמר משה והגעתם כי הגיעו מירושלים. רבי נתן גשטטנר.

יב כג. ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף. רבים נתקשו כאן הרי לעיל בפסוק יב כתוב שהקב"ה אמר לעם ישראל ועברתי בארץ מצרים, ובהגדה של פסח אומרים שהקב"ה בכבודו יעבור בית בית ויהרוג את הבכורות, ויעשה בעצמו, לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח. א"כ למה נאמר כאן ולא יתן המשחית. שמשמעותו שהמשחית הוא זה שיעבור בין הבתים? וי"ל, אומר הרע"א, שהיו ב' סוגי בכורות, היה בכור מאמא שזה בכור ידוע, את הבכורות האלו המשחית הרג, ומאידך היו בכורות מאבא שזה א"א לדעת ורק הקב"ה יכול לדעת, ואת הבכורות מאבא הקב"ה הרג. ובאמת במדרש מסופר שכשהמצרים ראו שמתו להם עוד ילדים הם הבינו שנסוטיהם בגדו בהם והם קמו עליהם והרגום. **עוד תשובה** אומר הבן איש חי, שהיו הרבה שהחביאו את ילדיהם בבתי היהודים ולשם לא היה רשות למשחית להיכנס, ולכך שם הקב"ה בכבודו ובעצמו נכנס והרג, וזה כוונת הפסוק, הקב"ה הרג בבתי היהודים את המצרים שהתחבאו שם, ואילו בבתי המצרים המשחית הרג.

יב כט. וה' הכה כל בכור בארץ מצרים. הנה במעריב אנחנו אומרים כל יום כך: המכה בעברתו כל בכורי מצרים, ואח"כ ויוצא את

עמו ישראל מתוכם לחירות עולם. ואכן כך היה סדר הדברים, קודם הקב"ה הכה את הבכורות אח"כ הוציא את בניי ממצרים. והנה בבוקר אנחנו אומרים הפוך, קודם ממצרים גאלתנו, ורק אח"כ כל בכוריהם הרגת, והרי לא כך היה הסדר, אלא קודם הריגת הבכורות ורק אח"כ הגאולה. וי"ל דהנה יש להקשות למה בלילה אומרים לשון ה'מכה' ואילו בבוקר 'הרגת'. וי"ל דבמסכת שמחות איתא שם בהקדמה אמר רבי יוחנן הקב"ה בלילה כלל לא הרג את הבכורות אלא רק הכה בהם עד שיהיו גוססים כדי שיראו במפלתם שבני ישראל יוצאים ממצרים, ורק אחרי שבני ישראל יצאו המשחית הרג אותם. וכעת מובן כל הפסוק הנה בלילה הקב"ה הכה ואח"כ הוציא ובבוקר אחרי שהקב"ה שילח את בניי נהרגו הבכורות כי הסדר היה הכאה, גאולה, הריגה. ויובן גם איך הקב"ה הרג בעצמו את הבכורות הרי הקב"ה כהן הוא, וי"ל שהוא לא הרג אלא רק הכה.

שם. איתא בחז"ל שהגדול בבית מת בדיוק בחצות. והנה אם היו למישהו 3 ילדים והם ישנו לפי הגיל ב-3 מיטות רחוקות זו מזו אפילו מעט. אז ברגע שהראשון מת, השני נהיה גדול הבית ואצל השני עדיין לא היה חצות ברגע שהראשון מת. לדוגמא כמו שבין ב"ב לירושלים יש הפרש דק בזמן חצות בשל המרחק, כך באלפית שנייה יש גם הבדל בין מיטה למיטה. אי"כ אחרי מיתת הבן הגדול בחצות, באלפיות שנייה אחרי זה מגיע חצות לבן הסמוך לו וכן הלאה לכל הבנים הנמצאים במרחק מה זה מזה, כל אחד נהיה גדול באלפית שנייה מהאחים שחצות לא הגיע עדיין אליהם, אם כך יוצא לכאורה שהיו משפחות שכל הילדים שלהם מתו בזה אחר זה. מרן הגרמיי"ל היה רגיל להביא את הווארט הזה והביא גם את הדחייה לזה ששמע מפי נכדו הגאון הנודע רבי משה דוד שליט"א מרי"י בימ"ד עליון. שבהקדמה למסכת שמחות כתוב שהקב"ה בלילה לא הרג את הבכורות אלא רק הכה אותם והם היו גוססים, אי"כ השני לא נקרא גדול הבית, כי הראשון עדיין חי. והגרמיי"ל מאוד קילס דבר זה.

יב לד. וישא העם את בצקו טרם יחמץ ומשארותם צורות בשמלותם על שכמם ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב. יש להבין את סדר הפסוק שבתחילה כתב שנשאו את המשאות על שכמם ורק אח"כ כתב שקיימו בניי את דבר משה ושאלו כלי כסף וכלי זהב מהמצרים, והרי הסדר היה הפוך קודם שאלו מהמצרים ואח"כ לקחו על שכמם? וי"ל דהנה פסח מצרים חימוצו נוהג יום אחד ואי"כ כל הבצק שנשאו היה לצורך אותו היום, והנה אותו היום היה טו בניסן שאסור במלאכה, ואף שהוצאה שרי אבל רק אם זה לצורך יו"ט ואי"כ כל הנשיאה של הכלי כסף שהוא לא לצורך יו"ט יהיה אסור להם, אבל על החמורים הם יכלו להניח כי קיי"ל (רמ"א רמ"ג) שאין שביטה בבהמה נוהגת ביו"ט, אבל את הבצק והמשאות יכלו לשאת על כתפיהם ביו"ט כי הוא צורך יו"ט.

ולפניי הפסוק מתפרש כך, דבר ראשון הפסוק בא לומר מדוע נשאו רק הבצק והמשאות על כתפם ולא הניחוהו על החמורים, מפני שעל החמורים הניחו את הכלי כסף והכלי זהב שלא יכלו לשאת בידיים מפני שהוא לא לצורך יו"ט, ואחר שכתב מה נשאו על כתפם הוסיף שזה בגלל שעשו כדבר משה ששאלו כסף וזהב ואתם הניחו על החמורים. בניין שלמה.

יב מו. לא תוציא מן הבשר חוצה ועצם לא תשברו בו. הטעם שהוצאה נאמרה בלשון יחיד ואילו שבירה בלשון רבים. י"ל שהוא רמז לגמ' שאין מוציא אחר מוציא - היינו שחיוב הוצאה הוא רק ביחיד. אבל יש שובר אחר שובר - וממילא החיוב על שבירה יכול להיות גם ברבים. כ"ה במהר"ם חגיז.

פרק יב. בעניני קרבן פסח. הגמ' בפסחים ג: מספרת על גוי שרצה לעלות לירושלים כדי להקריב קרבן פסח ורבי יהודה בן בתירא שלחו לירושלים ואמר לו שיבקש מהאליה, כי האליה הולך לגבוה, ואם יבקש יתפסוהו שהוא גוי, וכך הוא נתפס על חס, והרגוהו. ושלחו לריב"ב, אתה יושב בנציבין ומצודתך פרוסה על ירושלים, היינו שהוא לא עלה לירושלים אלא הוא שמע שהגוי רוצה לעלות הוא עשה לו תרגיל כדי שיתפסו אותו בירושלים, וכך הוה. והקשו שם בתוס' מדוע באמת ריב"ב לא עלה בעצמו לירושלים הרי יש חובה לעלות לרגל. וביארו משום שלא היתה לו קרקע, ודין עליה לרגל הוא רק למי שיש לו קרקע בארץ ישראל. והקשה ע"כ הגר"א הא איתא בתוס' ב"ב מד: שאין לך אדם מישראל שאין לו קרקע בארץ ישראל, כי השבטים קיבלו נחלה והורישו לבניהם ולכ"א יש קרקע כ"ש, ואיך יתכן שליב"ב לא היה קרקע באר"י. ותירץ הגר"א דהנה הגמ' אומרת בסנהדרין צב: בעניין העצמות אשר החיה יחזקאל שראה בדרך לעלייתו לארץ שאלו היו עצמות בני אפרים שמיהרו את הקץ ויצאו ממצרים בגלל שחישבו לא נכון את הקץ ועלו קודם הזמן ונהרגו במדבר ע"י אנשי גת, עד שהגיע יחזקאל והחיה אותם. ושואלת שם הגמ' האם נשאו נשים והולידו בנים ובנות וכו'. מיד עמד ר' יהודה בן בתירא ואמר אני מבני בניהם וכו'. ולפניי הכל מובן, כי הרי לבני אפרים שיצאו קודם הזמן לא היה להם חלק ונחלה באר"י שהרי לא נחשבו כיוצאי מצרים לגבי ירושת הארץ וממילא לא קיבלו כשנחלקה הארץ לשבטים, וריב"ב הוא מבני בניהם אי"כ לריב"ב לא היתה קרקע באר"י ולכך הוא לא חייב בעלייה לרגל.

יג י. ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה. אומר רש"י משנה לשנה. מה כוונת הדברים? י"ל, אומר הפנים יפות ע"פ מה שכתב האר"י והובא בבאר היטב או"ח תמז א, שהנשמר מחמץ בפסח יועיל לנפשו כל השנה להישמר מהחטא. הרי שגדולה מצווה זו כי בשאר מצוות אמרו חז"ל סוטה כא. שרק בשעה שעוסק בה ניצול מהחטא, ואילו כאן כל השנה ניצול, וזה מה שנאמר ושמרת את

החוקה הזאת והיינו חוק החמץ והוא ישמור עליך מימים ימימה והיינו משנה לשנה.

יד ה. ויהפך לבב פרעה.. ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו. אומר רש"י נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום. ויש לעיין היכן נרמז כאן בפסוק כדבר הזה? וי"ל דמצינו בסנהדרין צא, כשתבעו המצרים את ישראל על כל כלי הכסף שהשאלום אמר להם גביהא בן פסיסא תנו לנו שכר עבודה של 60 ריבוא וכו'. והנה יש להקשות על טענתו, הא פועל שיצא באמצע זמן שכירותו רבו פטור לגמרי מלשלם לו, ואי"כ גם כאן כיוון שיצאו ישראל קודם הזמן פטורים מלתת להם שכר עבודה, וי"ל דהנה כאן אילו היו יוצאים מעצמם היו פטורים אבל כאן פרעה אמר להם קומו צאו מתוך עמי ובדין הוא שיטלו שכרם, וזה כלול בדברי פרעה מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל שהוא בעצמו שילחם, ואי"כ הפסדנו את כספנו. ויתפרשו ג"כ הפסוקים בתהילים קה ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל שמח מצרים בצאתם, וזו כוונת הפסוק: ויוציאם בכסף וזהב ונשאלת השאלה למה לא החזירו, ע"ז התשובה ואין בשבטיו כושל והיינו שלא נכשלו. למה? כי שמח מצרים בצאתם, כי מצרים שחררו מרצונם בשמחה. דברי מהר"א.

יד כא. וישם את היס לחרבה ויבקעו המים. איתא במדרש: היס ראה וינס מה ראה? ארונו של יוסף ראה. ז"א שהים לא רצה להיבקע וכשראה את ארונו של יוסף הוא נבקע. ולמה? י"ל דהנה איתא בחז"ל ביקש יעקב לישב בשלווה קפץ עליו רוגזו של יוסף. וביאורו: דהנה איתא בתורה ועבדום ועינו אותם 400 שנה, ובסוף עבדו רק 210. יש ע"כ בחז"ל 2 תשובות. א. שחישבו שנות העבדות התחיל משנולד יצחק ואי"כ עברו 400 שנה. ב. קושי השיעבוד השלים את הגזירה, היינו שבאיכות עבדו 400 שנה אפ"י שבכמות היו רק 210. והנה יש קושייה בחז"ל איך נענש יוסף הרי הוא היה פחות מבן כ' שנים ואינו בר עונשין. ותירצו ע"פ התרגום וישב לוי' ג' שיוסף היה בן זקונים- היינו חכם. לכך נענש אפ"י שהיה פחות מ-20 משום שבאיכות הוא היה נחשב כבן 20. כעת הפסוקים מוסברים יפה. ביקש יעקב לישב בשלווה-משום שס"ל שהולכים בתר איכות ואי"כ הוא לא צריך להיות בגלות כעת, אלא מספיקה הגלות שיהיו 210 שנה במצרים שהם נחשבים כמו גלות של 400 שנה, דבאיכות ה- 210 האלו הם 400. מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף, כי אם מחשבים לפי הכמות בלי להתייחס לאיכות אז יוסף לא אמור להיענש כי הוא מתחת גיל 20, אבל מכיוון שיעקב ביקש לישב בשלווה סימן שסבר שאזלינן בתר האיכות, אי"כ באיכות יוסף כבר בן 20, ולכן מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף. וזה מה שהיה גם עם הים. היס לא רצה להיבקע כי הוא אמר שעדיין לא עברו 400 שנה, וכשראה ארונו של יוסף אמר: אם יוסף נענש אפ"י שלא היה בן 20 סימן שמסתכלים על איכות, ואי"כ מכיוון

יד כא. ויבקעו המים. איתא בסוטה ב. קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף, וביאר שם המהר"ל שכשם שקשה לקחת ים ולחצות אותו לשניים כך קשה לעשות משניים אחד. ויש להעיר דל"ד כי בים זה לחצות לשניים וזה באמת קשה ואילו בזיווג הוא להפך לחבר שניים והוא קל ול"ד. וי"ל, אומר רבי דב דיסקין, הנה אם אדם ייקח הרבה אגוזים ויעשה מהם ערימה, מיד כשיעזוב את היד הכל יפול, ולמה, כי זה לא מחובר ורק דבר מחובר מחזיק יחד. ואותה הבעיה יש בלחצות את הים לשניים, כיוון שהטיפות לא מחוברות יחד אז ברגע שתנסה לחלק מיד הכל יפול, כי הבעיה היא בחיבור שזה לא מחובר ולכן זה נופל, וא"כ בנס של קריעת ים סוף ה' עשה שהטיפות יהיו מחוברות ועי"כ הם נהיו מכל צד גוש אחד ע"י החיבור שלהם וזה הנס הגדול של קריעת ים סוף, והוא להדייה כנס הזיווג שמחברים שני אנשים ביחד.

שם. חז"ל מזכירים ג' מקומות שהמים נבקעו. הראשון הוא בקריעת ים סוף. המקום השני הוא בסוכה מד שרבי נחוניה הלך לעבר את השנה, והים נקרע לפניו. והמקום השלישי הוא עם רבי פנחס בן יאיר שהלך לפדיון שבויים ויחד עמו היה יהודי שהביא חיטים לכבוד פסח, והנהר נבקע לפניו. ואומר האוה"ח שקריעת ים סוף הוא החידוש הגדול משום שזה בפעם הראשונה, אבל מה שהיה אח"כ הוא פחות נס כי זה כבר קרה בעבר (ויש ע"ז אפי' משלים יפים). לעניינינו, אומר המהרש"א (מהדו"ב חולין ז.), שכל העניינים האלו מרומזים בתהילים סו פסוק ו. הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו. היינו הפך ים ליבשה הוא קריעת ים סוף. בנהר יעברו ברגל הוא עם רבי נחוניה. שם נשמחה בו זה שהלכו להביא חיטים לשמחת הפסח.

יד כב. ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. כאן נאמר בתוך הים ביבשה ואילו להלן יד כט. כתוב ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. ויש ליישב שבתחילה נחשון ואנשיו קפצו למים שעדיין היה מלא בים ולכן זה נקרא בתוך הים ורק אח"כ ביבשה, ואילו בהמשך שכבר יבשו המים ורק אז נכנסו כולם אז ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. ולפ"ז יובנו דברי הבעל הטורים הנה בפסוק כט כתוב והמים להם חמה בלי ו', ומדייק הבעה"ט שהטעם דהוא בלי ו' כי הקב"ה התמלא חימה על פסל מיכה שעבר איתם את הים, ויש להקשות הרי כבר לעיל בפסוק כב כתוב והמים להם חומה עם ו' ולמה לא כתוב שם כבר בלי ו', ולג"ל י"ל שהפסוק הקודם עוסק בתחילת כניסתם של בני"י שהיו בלי פסל מיכה, והפסוק השני מדבר בסוף הכניסה של בני"י שעברו עם הפסל, כי הלא שבת דן לקחו את פסל מיכה והם היו מאספים לכל המחנות, היינו בסוף המחנות, כמו שכתוב הלכו ביבשה בתוך הים היינו כשהיו כבר ביבשה והיינו בסוף כדלעיל, ואז

המים להם חימה, אבל בפסוק הראשון עדיין לא התמלא חימה, כי כתוב שם בתוך הים ביבשה דהיינו הראשונים. שילוב של הגאון והכלי יקר.

טו א. אז ישיר משה. במגילה י: בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה? ותמוה, הלא באבוד רשעים רינה, וישראל מאוד נשתבחו ע"כ שאמרו שירה, אז למה המלאכים לא יכלו לומר שירה? וי"ל ע"פ הסיפור בגמ'. שסנחריב בא עם חייליו להילחם בישראל וכשהם היו למרגלות ירושלים מתו כל ה-250,000 אנשי הצבא של סנחריב, ואומרת הגמ' שהם מתו מזה שהם שמעו את שירת המלאכים ומרוב רגש מתים מזה, ע"כ. וא"כ י"ל שאותו הדבר היה במצרים שרצו מלאכי השרת לומר שירה כדי להרוג את המצרים ע"י שירתם, אמר להם הקב"ה הרי אני הורג בדרך של מידה כנגד מידה, וכמו שמבואר ברש"י לאורך אז ישיר, הם הטביעו את הילדים שלי ביאור - והיינו דאמר מעשי ידי טובעים בים, ואתם אומרים שירה, - היינו שאתם רוצים להרגם ע"י שירה? הרי זה אינו מידה כנגד מידה. (מופיע בשם הרבה גדולים ואני לא נכנס למחלוקת).

טו א. אז ישיר משה. הנה יש בתורה 4 סוגי שירות, 1. שיר השירים, כתוב עליו כל הכתובים קודש, שיר השירים קודש קדשים, סגולות מופלאות כתובות על שיר השירים, 2. אז ישיר, כתוב בחז"ל, שכל האומרו בשמחה נמחלים לו כל עוונותיו. 3. שירת דוד, ושירת דבורה, שזה כתוב בצורה של שירה, דהיינו אריח ע"ג לבניה, 4. אז ישיר משה עלי באר ענו לה. עלי באר, אין לו יחס בכלל אפי' לא אריח ע"ג לבניה. ויש להבין לפי מה נמדדת ה'שירה'. וי"ל ששיר נמדד באיזה קושי נמצאים כששרים אותו, דהיינו אם למשל לאדם נפטרו לו כל ילדיו ל"ע, והנה הוא חוזר מלוויית הילד האחרון, הוא מגלה שאשתו נוטה למות, והוא שר ומודה לה' ע"מ שקיבל עד עתה, זאת דרגת הפסגה למעלת השירה, וזה גם שיר השירים, המתאר את הגלות שעם ישראל עובר, ומתוך הגלות בוקעת השירה - זאת דרגת הפסגה. דרגה פחותה מזה, זה אז ישיר. כמו אדם שנפטרו לו כמה ילדים, וכמה הבריאו ממחלתם, והוא שר. זה גדול, אבל פחות קצת מהנ"ל, זה כמו אז ישיר שכתוב וחמושים עלו בני"י ממצרים, דהיינו ששמונים אחוז נשארו במצרים, ואע"פ כן הם שרו... דרגה מתחת, היא אדם שילדו חלה וניצל, זה גם גדול, אבל פחות... זה כמו דוד ודבורה, היתה להם צרה וניצלו. דרגה הכי פחותה, אדם שהיה בצרה, וכלל לא ידע מהצרה, והוא שר אח"כ, זה לא חכמה לשיר, כיון שמעולם לא היה בצער, זה שירת הבאר, לפתע כשהם ראו נחל של דם הם הבינו שניצלו מסכנה שלא הייתה ידועה להם כלל... מעניין לעניין באותו עניין, כתוב כל שבים טהור חוץ מכלב הים, ולמה כי לפעמים כשרודפים אחריו הוא יוצא מהמים. ונשאלת השאלה האם בגלל שפעם ב 100 שנה הוא

יוצא, הוא כבר לא נקרא חית הים, אתמהה. התשובה היא, כן, השם 'חית הים' לא ניתן אלא למי שגם בשעת קושי נמצא בים ולא למי שיוצא מן הים כשיש לו סיבה לצאת. אותו הדבר, הגמ' מספרת שנבוכדנצר רצה לשיר לקב"ה יותר מדוד המלך, בא מלאך וסתר על פיו. וקשה, למה? למה לא נתן לו להתבטאות? התשובה היא שהוא מלך על כל העולם, וכשאתה נמצא במצב כל כך טוב לא חכמה לשיר, נראה אותך שר כשכואב לך, לכן נתן לו סתירה, והוא כבר לא שר. ומשל לאדם שלומד רק כשיש מזגן, גמ' מעניינת, כוס קולה, סיגריות, ומקבל ע"ז כסף, זה לא חידוש, החידוש הוא, שלומד כשקשה לו, אין לו מזגן, הוא עייף, הוא צמא, אין לו חשק, יש פוליטיקה מעניינת, בין הזמנים כעת, זה הסימן שהוא באמת בן תורה, וה"ה בשאר מצוות כמו להעביר על המידות כשקשה.

טו כא. ותען להם מרים אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים. הלשון ותען קשה קצת, דהא מה הם שאלו ומה היא ענתה. ועוד למה היא בדיוק בחרה את הפסוק הזה: סוס ורכבו רמה בים. וי"ל שמרים אמרה לנשים בואו גם אנו נשיר לקב"ה, א"ל הנשים לא ראוי שנשיר כי מטרת היציאה ממצרים היא קבלת התורה ומה זה קשור אלינו. ענתה להם מרים הנה כתוב בפסוק סוס ורכבו רמה בים, וק"כ למה הסוסים נענשו הרי הם לא עשו כלום, רק המצרים רכבו עליהם? אלא י"ל, אמרה מרים, שמי שמסייע כאילו הוא עושה, וכיוון שהסוסים סייעו כאילו הם עשו ג"כ ולכן נענשו. אותו דבר, השיבה להן מרים, אתן הנשים בסיוע שלכן לבעלים ללמוד זה כאילו אתן ג"כ לומדות. וע"כ מובן מה זה ותען, וגם מה שהביאה את הפסוק סוס. ולפ"ז אומר האומר, מובן גם הפסוק בשיר השירים - לסוסתי ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי. **והביאו** לי בשם הרב אלישיב דלהכי ותיקח מרים את התוף כי תוף זה לא כלי נגינה אלא רק ליווי וה"ה הכא דנשים רק מלוות. ולכן גם הגר"ש אלישיב אסר בירושלים כלי נגינה אחד כאורגן וכדומה כי זה כלי נגינה, ושונה מתוף שהוא רק ליווי. **עוד הביאו לי** שפעם הגיעה להרב זילברשטיין אישה בוכה, וטענה שבעלה קורא לה סוסה, הרגיע אותה הגר"ש שכוונת הבעל לסוסתי ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי, והוא משום שהוא מכבדך.

הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור. יש להקשות מדוע על הים כתוב ראה וינוס. היינו בלשון עבר ואילו הירדן כתוב בלשון עתיד 'יסוב לאחור'. וי"ל, אומר רבי עובדיה יוסף, שכתוב בחז"ל: הים ראה וינוס. מה ראה? ברייתא דרבי ישמעאל ראה. ובברייתא דרבי ישמעאל מובאת הדרשה של ק"ו, כלומר, הים ראה שהירדן יבקע בשביל יהושע ונשא הים ק"ו: ומה בשביל יהושע נבקע הירדן, בשביל משה לא כ"ש. וזהו הים ראה ברייתא דרבי ישמעאל ונשא ק"ו אם הירדן יסוב, ק"ו שאני צריכה לנוס. ולכן הים נס כעת, בגלל הק"ו מהירדן שיסוב בעתיד.

מאמרי מוסר וסיפורים על ענייני יציאת מצרים

כל אדם והחבילה שלו

רבינו תם בספר הישר כותב שעולם הזה הוא נוח התלאות ויודעים דברי חפץ חיים שלכל אחד יש את החבילה שלו, והצרות הם צרת רבים, אין משהו בלי צער, ואף אחד לא היה מסכים להחליף עם חברו. מישוהו שלח לי ראייה לעניין הזה. הנה איתא בחז"ל שבגזירת כל הבן הילוד כולם גירשו את נשותיהם בראשות גדול הדור עמרם. והנה לאחר זמן בעצת מרים, עמרם וכולם החזירו את נשותיהם. ולכאורה קשה למה כולם החזירו את נשותיהם, הרי סביר להניח שהיו ביניהם גם כאלו שלא חיו כ"כ באושר וא"כ מדוע אלו לא העדיפו לשאת אשה אחרת? הרי אם כל היום אתה בוכה שקשה לך, והיא לא בסדר וכו' ואכמ"ל. אלא י"ל שכל אחד רוצה את הפקאלה שלו. ומי שחי באמונה ובטחון שהכל טוב לו הוא לא מרגיש שום צער, והדברים ידועים, וכבר הבאנו ע"י הרבה סיפורים.

אין עצה ואין תבונה כנגד ה'.

הנה איתא בסוטה דף יב'. שהטעם שפרעה גזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הוא משום שראו חרטומיו שהולך להיוולד מושיען של ישראל. ובמים הוא לוקה, לכן גזר שזרקו את כולם ליאור. ז"א שכל הזריקה ליאור היתה להיפטר ממשוה, והנה מזה גופא נושע משה, כי ע"י הזריקה ליאור מצאה אותו בתיה, ולא עוד אלא היא גידלה אותו בבית של פרעה, שאותו הוא מחפש. למדנו מכאן, אומר הסטיפלער ב'ברכת פרץ', שכל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו להזיז אפילו זיו ממה שנגזר. ולא עוד אלא שהפעולות שעושה כדי להפטר ממה שנגזר עליו, הן אלו שיביאו עליו את מה שנגזר עליו. זולת ע"י תפילה שיכולה לשנות ממה שנגזר עליו ב"ה. אותו דבר מצינו אצל יוסף שאחיו השליכוהו לבור ואמרו נראה מה יהיו תלומותיו ובסוף מתוך מצב זה הם מכרוהו למצרים והם גרמו שהוא יהיה מלך והם יטרכו להשתחוו לו. **ארתו הדבר** בסיפור של השיעבוד במצרים, הנה בני"י היו באותו התקופה במעמד מאוד חשוב במצרים והם היו גיבורים עם הרבה כח ושלטו בכל המדינה שלטון עצום, ואיך המצרים הצליחו להשתעבד בהם ולהפוך אותם לעבדים, איך עם ישראל לא התקומם ומרד בהם בכוחו הגדול? רואים מכאן ג"כ יסוד חשוב בהנהגת ה' בעולם, שמה שנגזר א"א לעצור ולמנוע אפי' שדרך הטבע זה לא נראה מציאותי וא"א לעצור גזירות שמים, וברור שכשאדם עושה רצון ה' בדרכיו הוא לא יכול להינזק כלל ע"י, אבל כשאדם עושה כל מיני פעולות שהם נגד רצון ה' כגון שהוא חפץ להצליח באיזה עיסקה והוא חושב שלם הוא ארץ המלך קצת או יצא קודם סיום התפילה או יוותר על לימודו הוא יצליח, אז צריך לזכור עניין זה שאין ס"ד כלל כשעושה נגד רצונו, ורק כשעושה רצון ה' מובטח לו שיצליח. **חז"ל מספרים** לנו ששלמה המלך ראה את מלאך המוות עובד, שאלו שלמה למה אתה עובד, ענה המלאך כי אני צריך לקחת את נשמותיהם של שני עבדיך ואני לא יכול. מיד הלך שלמה ושלחם לארץ לזו ששם לא מתים. למחרת ראה שלמה את מלאך המוות שמת, שאלו שלמה למה אתה שמת? ענהו מלאך המוות, כי שלחוני להרגם בפתח העיר לזו, ואתמול הם הגיעו לשם. שלמה אמר אני רציתי להצילם, ואני שלחתי אותם למיתתם. **כן מצינו בגמ'** את הסיפור על יוסף מוקיר שבת שמשמים נגזר שכל רכושו של שכנו הגוי יעבור אל יוסף, והשכן נודע לו עניין זה בחלום והא החליט לעשות הכל שזה לא יהיה, ולאחר שמכר כל רכושו קנה יהלום ושם בכובעו שלסוף עף לנהר ויוסף זכה בו לאחר שהדג בלע את היהלום, והכל בזכות התרגיל של הגוי. **כע"ז מובא** ג"כ בעבודה זרה י: ובתוס' ד"ה א"ל שם. שפעם גזרה המלכות שלא למול את ילדי ישראל, וכשנולד רבינו הקדוש שמר אביו רבי שמעון בן גמליאל הנה הקב"ה ציוה עליו למול את בניו כיצד נקיים מצוות בשר ודם מול גזירת הקב"ה קם ומל את בנו, כשהגיע הדבר לאזני שר העיר קרא לרשבי"ג ושאלו מדוע עבר על גזירת המלך ועין ויאמר כך ציונו בוראי, א"ל השר מפני כבודך איני חורץ את דינך אך אשלחך למלך לראות מה יעשו בדינך. שלחו למלך, והנה בדרך הגיעו למלון שבו שהו משפחת המלך והנה בראות אשת רשבי"ג את אשת המלך שפכה לפניה את ליבה באומרה שחפצים להרגנו בגלל שקיימנו מצוות

בוראינו, כששמעה אשת המלך את הדברים אמרה יש לי תינוק בדיוק באותו גיל קחי אותו ובואי אל המלך עם התינוק שלי שהוא בעצם בן המלך ותכסי לפני המלך, כשכנסה לפני המלך בך המלך את התינוק והנה הוא רואה שהיא אינו מהול, מיד הורה המלך להרוג את שר העיר שהביא לפניו ילד לא מהול. במאורע זה נכחו אנשים חשובים לפני המלך ואמרו מעידים אנו שבנה היה מהול ונעשה לה נס, המלך בראותו את גודל הנס מיד ביטל את הגזירה ושלח לשלום את רבינו הקדוש ואמו, כשחזרה האם לאשת המלך להחליף חזרה התינוקות אמרה לאשת המלך בזכות זה יהיה בנך ובני יחד לעולם הבא, ואכן לימים גדל בן המלך ונהיה למלך אנטונינוס ולימים הוא התגייר ושימש את רבי ונחל עה"ז ועוה"ב. חזינן כשהקב"ה רוצה אז ע"י בן המלך אפשר להניצל והמלך לא הבחין כלל שהוא בנו.

אני מכיר אדם שהציעו לו שידוך טוב אך הוא הוריד את זה בגלל שלמשפחת הכלה לא היה כסף לתת דירה בירושלים. הוא התחתן עם מישהי אחרת, אך הוא התגרש חודשים אחרי החתונה. ואז הוא התחתן עם ההצעה הראשונה, אך בשונה מהפעם הקודמת, הפעם הוא הוצרך לשלם את הדירה. א"א לברוח ממה שנגזר עליך. **לפני שלושים** שנה פרצה בישראל מלחמת המפרץ והיה לחץ גדול שזרקו על ישראל סילים כימיים וזה השימד אלפים. בחור ממיר שגר בחו"ל הגיע אז לרב שך ושאל אותו האם לחזור א"ל הרב שך לא! בסוף הוא נסע והוא נהרג בתאונת דרכים שם.

רגישות לזולת ונשיאה בעול חברו:

משה רבינו זכה להיות השליח לגאול את עם ישראל מעבדות הנוראה בה הם שהו במשך מאות שנים, והוא זכה לגילוי השכינה בסנה. ומדוע הוא זכה לזאת? התשובה היא, אומר רש"י (ב יא), וירא בסבלותם, נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם, ומסופר בחז"ל שמשנה גדל בבית פרעה ובתור א"ל הוא נהיה שר בכיר בממשל פרעה, הוא היה שר העבודה ובתוקף תפקידו היה יוצא לעשות סיוור בממלכה, שם הוא רואה את עוצמת האכזריות שבה העבדו את היהודים בפרץ, עבודת נשים לגברים, פירוק כל מה שבו וכדו' ליבו נקרע מרחמים עד אשר רצה למות בשביל זה. הוא ניגש לעזור, לסחוב, לחבוש ולסייע ככל שניתן, ובאמת הצליח להקל את קושי העבדות, ואף הצליח לשכנע את פרעה שיאפשר להם לקבל את יום השבת כיום חופש ומנוחה שבועי. ובגלל כל זה הקב"ה הכשיר את משה להנהיג את כלל ישראל ולגואלם ממצרים. הוא ראה שמשנה עניין אותו הפרט, איך עזר במצרים כשראה שלמישהו כואב, ואיך כשהיה רועה וכבשה אחת ברחה, הוא רץ אליה ונשאה על כתפיו, או אז נגלה אליו הקב"ה בסנה ואמר לו אתה הנחת עסקך והלכת לראות בצער אחיך ונהגת בהם מנהג בנים, אני מניח עליונים ותחתונים ומדבר רק בך. וכך משה נהיה השליח לגאול את עם ישראל. למשה היו הרבה שאלות: מי אני, מה אני אגיד לישראל, מה לפרעה, איך אגיד, הרי פרעה יהרוג אותי, אחי הגדול יקטל בי, לא יאמינו בי. ענה לו הקב"ה את תדאג אני אלך אתך ואהרונך אחיך יצא לקראתך, ולפרעה תאמר אלוקי העברים שלחני אליך, ולזקנים תאמר פקוד יפקודי אלוקים אתכם, ולבני ישראל תעשה את הסימנים של נחש, צרעת ודם. כל המו"מ עם הקב"ה היה במשך שבעת ימי פסח. ושימו לב למשה לא מזכיר את צרותיו האישיות עם פרעה ודתן ואבירים שרוצים להרוג. בלי שום נגיעות, נקיות מוחלטת!!! ולכן זכה משה להושיע ולגאול את עם ישראל מעבדות לחירות. כתוב במדרש שכשמשנה אמר לקב"ה למה הרעותה לעם הזה, נגזר עליו מיתה בגלל שהוא כביכול התלונן על מעשי ה', אך כשהקב"ה ראה שהוא עושה את זה למען כלל ישראל, מיד נתמלא עליו רחמים והצילו. ומעשה אבות סימן לבנים, כל מי שרוצה ללכת בדרכי אבותינו, הדרך היא להרגיש בצער השני, כשהשני יש לו צער להשתתף עמו, ולחיות ולהרגיש את צערו, ומי שחי ומרגיש את צער השני ונושא בעול חברו, הקב"ה מידה כנגד מידה מסיר ממנו חרון אף וצער. נביא כאן מספר סיפורים על גדולי ישראל איך היו תמיד משתתפים בצער של השני כאילו היה זה צערם.

כמו"כ משה רבינו מאוד הצטער בצערם של ישראל והיה מסייע להם ככל האפשר עוד בהיותו בבית פרעה, ובמדרש מסופר שהיה בוכה ומצטער בצערו של כל יחיד ויחיד והיה אומר מי יתל מותי תחתיו. והנה נזדמן לידו לגאול את ישראל מהשיעבוד והקשה, משה מתנגד ובמשך שבועה מיום הוא מנהל מו"מ עם הקב"ה עד שחרה אף ה' בו, ומדוע כ"ז, כי הוא פחד שהוא יאפיל על אהרונך, ואהרונך יצטער ולא הלך עד שהובטח ל'וראך ושמה בליב'י. **מסופר** על רבי ישראל סלנטר שבתחילה הוא החליט שהוא יהיה נחבא אל הכלים ולשם כך הוא שינן את כל השי"ס בע"פ ולמד את מקצוע הנגרות, לבסוף הוא החליט שלא לשם כך ניתנו לו כוחות כאלו גדולים והוא התחיל למסור שיעורים עד שנתפרסם בכל העולם כולו. באותה התקופה אף הוצע לו להיות ראש הישיבה החשובה ברמ"יילס, ורבי ישראל עתה לבקשה כדי שיוכל להרביץ תורה בפני האריות שבחבורה, ואכן כך היה. לאחר תקופה קצרה הוא ראה שזה יכול לפגוע במעמדו של בעל 'התכלת מרדכי' שהיה ראש ישיבה במקביל אליו, הוא קם ועזב, ואפילו שהיה כאן הרבצת תורה, ולמה? כי אם יש מישוהו שמצטער אני לא נכנס לזה. **ארתו הדבר מסופר על רבי עקיבא איגר** שבא לחותנו לשבת וחותנו התפאר בו שהוא מגדולי הלמדנים, והנה ניגשו בני העיר לשוחח עמו בלימוד אך הוא שתק, חותנו התאכזב ושקל לבטל השידוך. אמר לו הרע"א תן לי להישאר כאן עד סוף השבוע. טוב, החותן הסכים, הוא נשאר. והנה בסוף השבוע הוא ניגש לכל מי שדיבר עמו בלימוד והאיר את עיניו בהרבה גמי ורמב"ם שנעלמו מעיניהם וראו שהוא גדול וענק עצום בתורה. חותנו שאל אותו למה ביישתי בתחילת השבוע? ענה הרע"א בתחילת השבוע היה כאן עוד חתן למדן, ופחדתי שאם ארצה את דברי אף אחד לא יסתכל על השני, החלטתי לשתוק ולספוג את עלבוני העיקר שההוא לא יפגע. וזוהי היתה ההנהגה של משה רבינו, שאפי' דברים גדולים וחשובים מאוד לאין ערוך, לא עושים כשיש מישוהו שפגוע מכך.

כשהיה רבי חיים שמואלביץ שומע על חולה כלשהו, היה פורץ בבכי מרוב צער. בהלווייתו של רבי חיים השתתף סומא בשתי עיניו. לשאלת חבריו למה השתתף ענה: הייתי אצל רבי חיים והוא התעניין במצבי וכששמעתי כי הרופאים רואים את מצבי כחסר סיכוי, שמעתי שפרץ בבכי נורא כעשירים קדוה. במאות הזדמנויות היה תובע להשתתף בצער הזולת ולהפגין זאת ללא מבוכה. בפרשת אנטבה חלה מרוב צער והרעיש עולמותו בתפילותיו ובקריאותיו להתחזק. כאשר גדולי ישראל נפלו למשכב, הקפיד רבי חיים להשתתף בכל תפילת:ציבור שאורגה ליד הכותל. היה משנה את שעות השיעור הקבוע שלו בשביל להשתתף בתפילות שאירגנו לרפואת גדולים וצדיקים. ביום חתונת בנו הצעיר של רבי חיים שמואלביץ, שנעמדו לנסוע לחתונה, קרא אליו את אחד מתלמידי הישיבה, בחור מבוגר שהשתתה בשידוכים. ובמשך שעה ארוכה ישב והדריך את החבור.

כשהיה הגרי"ז רב בבניסק, נתפס יהודי בעל משפחה שעבר על חוק המדינה בעניין המכס. העונש הצפוי לו היה גלות לכמה שנים ב'סיביר'. שמע הרב מברניסק על כך, ועוד באותו יום זימן אליו עורך-דין, וסיפר לו, כי לדאבונו, הוא בעצמו נתפס בעבירה על חוק המכס, וכי עליו לעמוד בימים אלה למשפט חמור, ונפשו בשאלתו - מה יעשה? עורך הדין אף שנה ופירש, נבהל כלכך לשמע הדברים ממה שצפוי לרב, והוא אמר שהעצה היחידה היא להיכנס לארכיון 'בית המשפט' בו רוחשין לו אימון רב, ולגנוב משם את 'תיק האשמה' ואף שהוא מסכן בזה את עצמו, בכל-זאת, עבור הצלתו של הרב, מוכן הוא למסור את נפשו. אז גילה לו מרן, שלמעשה הנידון אינו הוא, אלא איש פלוני מתושבי העיר, ורק כדי לשמוע ממנו דרך הצלה, התייר לעצמו לשנות בדיבורו. כמובן שעתה מיאן העורך-דין לעשות את הדבר, אך מרן טרם להסביר לו במשך שעה ארוכה, כי צערו של הלה הוא צערו הפרטי ממש! והצלתו של הנידון - כהצלת גופו ממש. הדברים פעלו על ליבו לעשות כהצעתו, אך הוא התנה עם הרב, שיקבל ממנו הבטחה וברכה, שחלילה לא ייתפס ולא יורע לו. מרן

הבטיח. העורך־דין עשה כהצעתו, הוא הוציא את התיק מן הארכיון ושרפו, והמשפט לא התקיים כלל. **כשהיו ישינים** אצל החזו"א בלילה היה החזו"א מפעם לפעם ניגש למיטת הבחור לבדוק אם הוא מכוסה היטב, עד אור הבוקר. ולא היה נותן שיעירו אותו מוקדם לתיקין גם כשלא היה לו עשירי למניין. פעמים רבות היה יוצא באמצע הלילה לחוץ לראות אם יש מי שחפץ בברכתו או לאיזו ישועה ואמר אני לא מסוגל לישון בזמן שמישהו חפץ בעזרתי או בתפילתי. ואכן לא הסכים החזו"א שיגעלו את דלתו כלל ששם משהו יזקוק לישועה או לעזרה וימצא הדלת נעולה. **בימי מחלתו** האחרונה של הגאון מטשבין, כשהוא על ערש־דווי וקודח מחום, בא אליו אחד מעסקני חסד בירושלים, מיד התרגש ואמר על משפחה פלונית שנמצאת במצוקה: 'איני לי מנוח אף רגע בגלל מצוקתם', ובדבר זה זלגו עיניו דמעות מרוב צער כאילו מדובר בעצמו. **בימי המחלמה** הראשונה, הלשינו פעם על אחד משכניו של הסבא מקלם שהוא מרגל ואסרוהו. במשך זמן רב שבת ממנו כל משוש. כאשר מי שהוא מבניביתו היה מעלה חיוך היה גוער בו תממה: 'היאך אפשר לצחוק בשעה שהמשפחה השכנה אבלה ושרוייה בצער'. **מעשה והביא** הסבל ספרים מהכריכיה, עמודי אנשים והסתכלו. הסיטיפלער גער בהם: איך יכול אדם להסתכל בעבודתו של חברו מבלי להושיט עזרה. לפחות צאו מן החדר, לכו למקום אחר, אך אל תעמדו ותסתכלו. והוא עצמו עמד ועזר וסידר את הספרים במקומם. **פעם עמד** ה'סבא' מסלבודקה לפני התיבה להתפלל תפילת מנחה, ובאומרו את הקדוש התחיל לגמגם ולהוציא מילים מקוטעות, כאילו אינו בקי בקריאה זו. היה זה תמוה, לבסוף נודע שבבית־כנסת זה מתפלל לפני התיבה אחד מבעליהבתים שהוא אבל, והוא מתקשה מאד בקריאה מן הסיפור עד שהוא מעורר בכל פעם צחוק ולעג. ועשה זאת בשביל להקל בזה על בושותו של אותו בעל־בית. **בטיילו בכביש הראשי** בקלם שסללוהו אסירי המלך עובדי עבודת פרך, היה ה'סבא' מקלם מעלה תמיד מחשבתו את סבלם של אומללים אלה, תממה: כיצד אפשר לאנשים לדרוך במנותח במקום זה, שבני אדם סבלו בו למאות כה רבות והשקיעו כאן את דמם וזיעתם. **רבי אלחנן סורוצקין** היה מקושר מאד לגרי"ז מבריסק, פעם בליל ראש־השנה בשעה 12 בלילה והנה דופק בנו של הרב מבריסק על דלת ביתו של רבי אלחנן. בוא מהר, אבא קורא לך. רבי אלחנן הלך עמו באישו ליל ראש־השנה כשליבו דופק. וכי מה בוער עכשיו באמצע הלילה? שכנס אליו רבי אלחנן, התחיל הרב מבריסק לדבר איתו בעניו הקשור לילדי טהרן, ונתן לו הראות מה עליו לעשות מיד אחרי ראש־השנה. "עכשיו אחרי צאת הלילה בראש־השנה?", שאלו רשני אלחנן. - "כן, כן", ענה הרב מבריסק, "לא משנה הזמן ולא משנה השעה. כשמרגישים שצריך לעשות למען הכלל - כל שעה כשרה". **בעל "ברוך טעם"** עשה שידוך לבנו עם בתו של עשיר גדול. באותה תקופה שכנס חלה מאד. ה"ברוך טעם" היה מצטער עליו הרבה ולא יכל להתרכז, ולא לאכול, והרבה בתפילות עליו. פעם אחת הגיעו המחותרים וראו שפניו אינם כתמול־שלושום. חשבו לעצמם שמה רוצה הוא לחזור בו מן השידוך. אמר להם: חלילה, זה בגלל שכני החולה. נכנסה המחותרת לרב ואמרה לו: אמנם צריך להתפלל על על החולה, אבל להצטרף לכך? נדהם ה"ברוך טעם" לשמוע דברים אלו ואחר כך ביטל את השידוך. "אם אין לאשה הזאת שום רחמנות ואינה מבינה שיש להצטער על החולה - אין זה מן הראוי להשתדך עמם. **על רבים מגדולי ישראל** שהיו בשנות השואה באירופה הבורעת מסופר שהיו יכולים היוצא עי"י מקורבים שהשיגו להם כרטיסים אל החופש אך הם לא הסכימו להשאיר את קהל מרעיתם באירופה והם ייצאו לחופש. הגדיל לעשות רבי אלחנן וסרמן שהוא היה בפרוץ המלחמה בארצות הברית לטובת ישיבתו ומקורביו לחצו עליו להישאר שם, אך רבי אלחנן לא הסכים לשמוע ולא עזרו כל הצרות־יהיה של מקורביו. רבי אלחנן החליט שהוא חוזר באומרו יש לי ארבע מאות תלמידים שם בתוך הכבשן ואיך אתם מעיזים לבקש ממני כאלו בקשות? אני חייב להיות עמם בעת צרתם. ועלה חזרה לאנייה שהביאה אותה אל תלמידיו ולבסוף גם אל המוקד היידי.

עוד סיפורים על רגשות זולת. על האדמו"ר מבעלזא זצ"ל רבי ישכר דב רוקח מסופר שאחד מחסידיו שאלו שאם אחד רוצה ללוות ממנו גארטל לתפילה האם להלוות לו והוא ישאר בתפילה ללא גארטל? כידוע שהמנהג בבעלזא ללכת עם גארטל

בתפילה היה מאוד קדוש עד כדי כך שהלכו אתו למשך כל היום. נענה האדמו"ר ואמר שאם תלך עם גארטל תקיים מנהג ומאידך אם תלוה אותו - תקיים מצוות עשה דאורייתא.

לפני מספר חודשים נפטר בארה"ב רבי דוד פינשטיין. התהלכו עליו הרבה סיפורים איך היה רגיש לזולת. נביא להלן שני סיפורים עליו. באחת המסעדות בליקוווד ראו תמונה שלו עם אדם מבוגר. פעם בדקו תלמידיו את ענין התמונה ולאחר ביורו התברר שהיה יהודי שרבי דוד הכירו וילדיו נטשו אותו ואשתו נפטרה. ביום ההולדת הראשון אחרי שאשתו נפטרה רבי דוד אמר לא יתכן שיהודי ככה ישאר לבד. נסע שעה וחצי, דפק בדלת ואמר לו יש לך היום יום הולדת בוא נלך יחד למסעדה ליום ההולדת. ואכן יצאו למסעדה ושם צולמה התמונה. העיקר שיהודי לא ישאר לבד.

היה לו מנהג כל בוקר לקנות בחנות פיצה מה הישיבה ושם הוא היה מקבל קהל. פעם סיפרו מה הסיבה למנהג הזה, היתה שם חנות יחידה שהיתה כשרה והיות ורוב היהודים עזבו שם את המקום, לבעל החנות כבר לא היתה פרנסה. הוא ניגש לר' דוד וביקש ברכה כי הוא עוזב למקום רחוק ששם תהיה לו עבודה. רבי דוד שואל אותו ומה עם חינוך הילדים? מאחר והיו שם רק פרנמים. ענה לו האיש שילמדו יהדות בערב. אמר לו רבי דוד תחכה חודש, ולמחרת רבי דוד נכנס לחנות הוא ומשמשו, קונה משהו ומקבל קהל. כך, במשך שעתיים כל יום במשך 15 שנה, למותו לציין שבעיות פרנסה לא היו לאותו יהודי. העיקר שלעוד יהודי תהיה פרנסה בדרך כשרה.

על האדמו"ר מויזניץ שליט"א ישנם עשרות סיפורים על רגישותו הרבה לזולת. כידוע האדמו"ר נוהג לסדר קידושיו בחצרו כל יום לחסידיו הרבים, והנה יום אחד פונה האדמו"ר לאחד המחותרים ומבקש ממנו שכשתגמר החתונה והוא יגיע לביתו שיתקשר אל המשב"ק שיעביר את השיחה לרבי שליט"א, ואכן כך היה. המשב"ק של הרבי קיבל טלפון בשעה 4 לפנות הבוקר והעבירו אל הרבי. הרבי שליט"א במשך שעה ארוכה דיבר עם המחותרן אך היה האוכל, מי השתתף, וכל הפרטים הכי קטנים, כך עד הנץ החמה, לאחמ"כ הוא סגר את הטלפון. המשב"ק של הרביה שאל: תורה היא וללמוד אני צריך, מה פשר השיחה הזאת? אמר הרביה המוחתן הזה הוא התאלמן, וכעת סיים לחתן את ילדיו, בנוהג שבעולם אדם חוזר הביתה רוצה להחליף חוויות עם מישהו על כל מה שהיה, אך הוא חוזר לארבע קירות, אמרתי שיתקשר אלי, ובאמת התעניינתי במצבו. וזהו ממידת משה רבינו שנתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם, לחיות את הצער והצרכים של השני.

יש תמונה מפורסמת של רבי אברהם גנחובסקי על סולם ברחוב אבטליון בני ברק, כשהוא מדבר לילדים שנמצאים בתוך הבית בקומה הראשונה, להמשיח שמתתאר מאחורי התמונה הזאת הוא מפעם בעוצמה שהיתה לו ברגישות לזולת. וכך המעשה. באחד הלילות הרב גנחובסקי הוגה בביתו בלימוד והנה הוא שומע קול בכי של כמה ילדים, בתחילה אמר לעצמו שיש שם הורים שיעזרו, אך ככל שחלף הזמן והבכי רק גבר החליט רבי אברהם לנסות לראות אם הוא יכול לעזור, הוא יצא מביתו והוא ראה מספר ילדים בוכים בקומה הראשונה, הוא ישר עלה לבית וראה שהדירה נעולה, הוא ניגש לחלון מלמטה, והילדים מספרים שיש חתונה לבן משפחה, וההורים שהאירו אותם לבד והם מאוד מפחדים. אמר הרב גנחובסקי אני אשמור עליכם, הוא עלה לביתו לקח עמו סולם ומספר ממתקים וירד לעבר בית השכנים, שם הוא העמיד את הסולם על הקיר וטיפס עליו, כעת הוא היה קרוב לילדים הוא חילק להם ממתקים, והחל לספר להם סיפורים ושר להם שירים, כך במשך שעה ארוכה, הילדים שהכירוהו מהשכונה נשכבו כולם סמוך לחלון שמעו את הסיפורים והשירים עד שנרדמו שנת שירים.

בשכונת שערי חסד היתה חנות מכולת קטנה שהיה מגיע אליה חלב טרי ושאר מצרכים מידי בוקר. בית החנות ניהלו זוג אנשים מבוגרים, והנה ביום בהיר נפטר הבעל, כשהוא משאיר את רעייתו מודאגת בעיקר ממשאלה אחת, מי יעזור לה לסחוב את הארגזים של החלב כל בוקר מהמדרכה לחנות. להפתעתה הבעייה נפתרה עוד טרם נולדה, מידי בוקר

ארגזי החלב היו מונחים סמוך לכניסה של החנות, וכך במשך מספר שבועות.

בסוף החודש כשהגיע מחלק החלב לגבות את חובו אמרה לו המוכרת תודה רבה, אין לי מילים עי"י שאתה מתחשב ומניח את הארגזים קרוב לכניסה של החנות! אמר לה המחלק, אני לא יודע מה שאת רוצה, אני כבר 28 שנים מחלק את החלב ותמיד אני שם על המדרכה מעולם לא שינית. והתפאה האלמנה מאוד, ולמחרת היא השכימה קום ועמדה מרחוק בשעה 5 בבוקר, והנה היא רואה שאכן המחלק מניח במדרכה רחוק, אך לאחר מספר רגעים היא רואה שגדול הדור רבי שלמה זלמן אוריבך מגיע, ואחרי שווידא שאיש אינו רואה, הוא התחיל לסחוב את ארגזי החלב עד לפתח החנות. היא ניגשה אליו בקריאה כבוד ואמרה: כבוד הרב תודה! אבל למה הרב מטריח עצמו כ"כ? ענה רבי שלמה זלמן מה זאת אומרת, הלוא בעלך נפטר ומי אם לא אני יסחוב עבורך את החלב?

בתקופה שהחפץ חיים היה נודד למכור את ספריו ראה באכסניה שבבילנא יהודי מגושם נכנס ומתיישב עי"י השולחן וזורק פקודות לכל עבר, שיביאו לו מיד אוכל, ומשקה חריף, וכן הוא חוטף ואוכל בלי ברכה, ומתייחס ביחס בלתי הוגן למחשבת שם. הח"ח הסתכל מהצד כשהוא נדהם מהמחזה, ועומד לגשת לזולל להעיר לו. ראה זאת הבע"ב וניגש לח"ח שיזוהר מלגשת אליו, כי מדובר בחייל לשעבר שנקלח מגיל קטן בתור קנטוניסט ונשלח לחזית וכו'. ואם יגש אליו הוא עלול להרים את ידו על הח"ח.

שמע זאת הח"ח והוא ניגש אל החייל ואמר לו בלבביות שלום עליכם! שמעתי מה שעברת בחיים נחטפת בתור ילד קטן, לא זכית ללמוד אות אחת מהתורה, עברת שם בסיביר צרות, רציפות איומות, עינויים, והכל באכזריות נוראה, אלצו אותך לאכול נבילות וכו', ואעפ"כ נשאת יהודי! אני מקנא בעה"ב שלך, כזאת מסירו"י, מקומך בין גדולי האומה! דמעות נתקשרו בעיניו של החייל המגושם, והוא החל פרוץ בבכי ומנשק את כפותיו של הח"ח. ואז הוסיף לו הח"ח בן אדם כמודך לו יקבל עי"ע לחיות מעתה כיהודי לא יהיה מאושר ממך בארץ. כך הראה לנו הח"ח איך צריך להתנהג ליהודי **באהבה**.

עוד מסופר על ה"חפץ חיים" זיע"א שניגש אליו תלמיד שגילו אצלו מחלה נוראה, הוא בא לבקש ברכה. הרופאים כבר אמרו לו שאין מזור למחלתו. ה"חפץ חיים" הקשיב לתלמיד, ואמר לו שיתן לו עצה בתנאי שלעולם לא יספר על כך לאיש. התלמיד הסכים כמובן. ה"חפץ חיים" הורה לו ללכת לרב מסוים שגר בעיירה קטנה הוא יתן לו ברכה. כך עשה התלמיד ותוך תקופה קצרה הוא החלים. הוא המשיך בלימודיו ביעיבה ואחר כך הקים משפחה ועזב את ראדן. מעולם לא סיפר לאף אחד מה שעבר עליו. אחרי למעלה מעשרים שנה חלתה גיסתו באותה מחלה שהוא חלה בה בעבר. אך הוא לא אמר דבר. אשתו זכרה שהוא סיפר פעם על כזאת מחלה שסבל בעבר, ובכל פעם שניסתה לברר הוא התחמק. היא לחצה עליו שישפר איך נרפא, בשביל הגיטה החולה. לאחר הפצרות רבות מצד אשתו, הוא חשב שאחרי כ"כ הרבה שנים ששמר את הסוד יכול הוא לגלות. ואכן גילה. גיסתו התמלאה תקווה אולי תהא זו הצלחה. זמן קצר לאחר מכן החל להרגיש רע. הוא נבהל מאד ונסע מיד אל ה"חפץ חיים" שהיה אז זקן וחלש. ה"חפץ חיים" זכר אותו הקשיב לסיפורו ואז אמר הלואי ויכולתי לעזור לך, אך מה אוכל לעשות? כשהייתה לה המחלה הראשונה הייתי צעיר וצמתי ארבעים יום עבורך כדי שתתרפא, היום אני כבר זקן ואיני יכול לצום כמו אז. ובשעתו תלה את זה בברכתו של ת"ח אחר כדי שלא ידעו.

ראך ושמח בליבו

והשכר של אהרון על ה'וראך ושמח בליבו' כתוב בחז"ל שהיה לאין ערוך, ובשכר זה הוא זכה לחושן משפט על ליבו (שבת קלט.). היינו ליבו הורה את דבר ה' ועל ליבו שכנו האורים ותומים. אהרון הכהן מלמד אותנו איך צריך לשמוח בשמחת השני שגם הלב ישמח. והנה הרבה בני אדם הם נשאלים אותם כשהולכים לשמחה של פלוני למה אתם הולכים? הם יאמרו לא נעים לי מבעל השמחה, או כי לשמחה שלי הוא הגיע, ורק חסר לי שמחר הוא יפגוש אותי וישאל למה לא באתי, ועוד תשובות שונות. אבל ההרגש צריך להיות לא כך, אלא כשיש שמחה של החבר אני

צריך לשמוח אתו ממש, וכמו שמצינו הרבה אצל גדולי ישראל. מספרים על רבי אברהם גרודז'ינסקי וכן על רבי אהרן כהן שהיו מברכים את זמן החופה וכן על התלמידים שלהם כלא כלא להשתתף, ובאותו הזמן היו פוצחים בריקוד. **הרב שך** הסתיד את רבי יואל מסטמאר וכך הוא אמר פעם דפק עני מרוד אצל רבי יואל בדלת, רבי יואל פתח וראה עני לבוש סחבות ומבט עגום שפוך על פניו. רבי, קרא היהודי בבכי קורע לב, אני עני מרוד, אין בביתי לחם לאכול ובגד ללבוש, חובות גדולים יש לי מהכסף הרב שהוצאתי עבור מחלת אישתי שנפטרה לבסוף, ואחיי נפלה עלי צרה צרורה שנפצתי, ומחוסר כסף לשלם לרופאים רגלי הזדממה ונאלצו לקטוע אותה, וכעת אני גם אבא וגם אמא, עם רגל תותבת, ובעה"ב שמשכיר לו את הדירה רוצה לזרוק אותי מביתו עם כל ילדי היתומים לרחוב. רבי יואל שמע את הדברים ופרץ בבכי סוער, לאחר שנגרע הוא הוציא סכום עצום של כסף ונתנו לעני. העני יצא מהבית, והנה לפתע נכנס הגבאי לחדר ואומר לרבה: ראיתי כעת שהיהודי ההוא הולך עם שתי רגלים בריאות. הרבי קם ממקומו, התרגש אהזה בו והוא אמר שימחתי. הייתי כ"כ עצוב לשמוע את העניין הזה שהוא בלי נגזר עליו שיבוא אליו הכסף וברוך ה' שאשתו בחיים ואין לו בעיות ברגלים. זו דוגמא לשלמות של הרגשה בצער הנשי.

הכרת הטוב:

מצינו בפרשה במכות מצרים הקשורות ליאור או לעפר הארץ, צוה הקב"ה למשה שיימנע מלעשות אותן, אלא לאחר שישט את ידו על מימיה היאור או יכה על עפר הארץ, וזאת משום שמשה נגזר ביאור כאשר אמו הצפינה אותו שם בתיבה, ועפר הארץ הגן עליו כשהרג את המצרי. למדו מכאן חז"ל מדת ק"ו, אם לדומם נצטווה משה להכיר טובה, לאדם החי על אחת כמה וכמה שמצוים אנו להכיר טובה. וביארו כבר בעלי המוסר, שמכאן אנו לומדים שמדת הכרת הטוב אינה רק משום שמן היושר להשיב טובה למי שמטיב עמנו, כי אם כן הרי היושר והעפר הדוממים, אינם חשים בטובה שעושה עמם משה, כאשר לא הוא המכה אלא אהרן, הם הרי כלל אינם מצפים להחזרת טובה מצדו של משה, אלא הכרת הטוב היא מעלה עבור מכיר הטובה, כי בזאת הוא קובע בנפשו מדות טובות. והכופר בטובתו של חברו סופו שיכפור בטובתו של הקב"ה, כי הכופר בטובתו של חברו, הרי חש הוא שחברו כלל לא עשה לו טובה, אלא זה מגיע לו, ואם כן חלילה גם כלפי הקב"ה, יקשה עליו להרגיש כי הוא רחוק ואתו תמיד במתנת חיים, ואינה חייב לו כלום. והדברים מבוארים בספר החינוך, שביאר כי כיבוד אב ואם, שורשה הוא להכיר טובה ולגמול חסד עם אביו ואמו, שהם סיבת היותו בעולם. יש הרבה פעמים שאדם אומר מה לי להכיר טובה לפלוני הלא הוא לא עשה זאת בשבילי אלא בשבילו, זו לא טענה, אלא אם אדם עשה בשבילך משהו אתה כבר נהיה משועבד אליו ומחויב לו הכרת הטוב. עוד מצינו בתורה לכלל תשליכון אותו וכן מצוות פדיון פטר חמור והכל משום הכרת הטוב לכלב שלא חרץ כלב לשוננו, ולחמור שעזר לנו ביציאה ממצרים לסחוב המסעות. וכעין שמצאנו בחז"ל גם שצריך להוכיר טובה גם למי שלא מתכווין להנות אותך כמו שמובא בביבמות סו. שאשתו של רבי חייא היתה מצערת אותו והוא היה משקיע רבות לקנות לה דברים. שאלו רב למה אתה עושה זאת הלא היא מצערת אותך? ענה רבי חייא בכ"ה כיון שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מהחטא אז מחובת הכרת הטוב אני קונה לה מתנות. והנה אשת רבי חייא בודאי לא התקשטה בשביל לעשות לו טוב כי הלא היא ציערה אותו והיא התקשטה בשביל עצמה ובכ"ה כיון שסו"ס רבי חייא נהנה מזה הוא יפייסה במתנות, רואים כאן שעניין הכרת הטוב הוא אפי' כשאין כוונה לכך. והכרת הטוב היא היסוד בעבודת ה', ועד כדי כך רגש של הכרת הטוב אמור להיות גדול עד שהגמ' אומרת לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. ואפי' ששיעבדו אותך כיון שהיו לך למחיה אתה חייב להכיר טובה ע"כ. זה חידוש אדיר בהכרת הטוב. וביותר מצינו במידת הכרת הטוב

שאפי' כשיש ציווי מפורש מה', אם זה סותר את רגש הכרת הטוב אז יש להימנע מלעשות זאת, כמו שמצינו שהקב"ה בקש ממשה לנקום נקמת מדיין ומובא בילקוט שמעוני שמשה אמר שהוא נתגדל במדיין ואינו יכול, לכך והוא עשה ע"י שליח. ואותו הדבר משה לא הסכים לגאול את ישראל למרות ציווי ה' עד שיבקש רשות מיתרו, ואם חמיו יתרו לא היה מסכים הוא לא היה גואל למרות ציווי ה'. אומר רבי חיים שמואלביץ בשיחות מוסר בענייני הכרת הטוב שרואים מהאין יסוד עצום בעניין זה של הכרת הטוב. והטעם הוא כי כל הפותח פתח לחברו נפשו חייב לו, ולעולם לא יוכל להשיב לו טובה על מה שעשה, כי כשחברו עשה לו טובה הוא לא היה חייב לו הכרת הטוב, והוא שמשגיב זה משום הכרת הטוב אז זה פחות ממה שהוא קיבל. והכח שיש להכרת הטוב הוא גדול ועצום, עד שמצינו בחז"ל שאליהו החיה את בן הצרפתי וכן אלישע את בן השונמית משום רגשות של הכרת הטוב. וכאשר האדם מתבונן סביבו הן לאביו ואמו והן לבני ביתו והן לחבריו לספסל הלימודים או למקום העבודה ובוודאי שנהנה מהם באיזה עניין כמה רגשי הכרת הטוב יהיו לו שיחזיקו ע"כ טובה. והכרת הטוב אינה מסתכמת באמירת תודה, אלא להשתדל תמיד לעשות כל צרכיו של המטיב.

ועל כפיות טובה כותב הרב דסלר במכתב לתלמיד (מכתב מאלוהו ח"ג): "לא מצאתי במכתבך אפילו מילה אחת של תודה. הלא כי תבין כי לא מאשר אני צריך לתודתך אני מוכיחך, אך מאהבתי אותך, האם תהיה כפוי טובה?... הזהר לחזק רק את רגש הכרת הטוב, והיה זה לאושרך תמיד...". והמשיב רעה תחת טובה כתוב במשלי לא תסור רעה מביתו, ואמרו חז"ל אין לך קשה מלפני הקב"ה יותר מכפיות טובה, ומוזה הטעם נטרד אדם הראשון מגן עדן, וביערות דבש כתב ששורש כל המידות הרעות מקורו בכפיות טובה. ובחינוך כתב שכפיות טובה היא מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלוקים ואדם. ובלב אליהו כתב שהדרך להכיר את ה' הוא זה לפי מידת הכרת הטוב שלו. והרב מברסק אומר מה יש שהוא לא מכיר טובה הוא לא רק מושחת אלא הוא לא בא אדם. וכע"ז מובא ברמב"ן פרשת האזינו שמי שאינו מוכיר טובה למי שגמלו טוב הוא קרוי נבל. וכפויי הטובה מתחלקים לכמה חלקים. ישנם כאלו שכשאתה מבקש מהם בבקשה קטנה הם יאנחו ויאמרו לא הייתי עושה את זה רק אהיה או לא ברירה אני חייב לך. יש כאלו שבכלל לא יתייחסו ולהפך יאמרו מה שעשית לי פעם זה לא סיבה שאני חייב לך משהו. יש כאלו שיאמרו אתה עשית את הטובה פעם בשבילך, ויש שיאמרו מה שעשית לי זה רק רעה. וידוע המידה המנוגה של כפיות טובה שבגלל שעשית לי אני נהיה שונא שלך כמו שמצינו אצל דתן ואבירם שמשה הצילם מהמצרי ולמחרת הלשינו עליו למלך, וידוע מה שאומרים שמי שעוזר לשני כשאין לשני מידות מתוקנות צריך שגם יתן לו אבנים שיוכל לזרוק עליו אח"כ. והטעם לזה מצינו בחז"ל שיש כאלו שכופרים בטובה של השני מצינות שמעדיפים לשכוח את החולשות שלהם מהעבר. ובוודאי זה מידה מנוגה מאוד שהקב"ה שונא את הכופרים בטובה שמובא בפוסקים שלכפויי טובה אין עניין למחול.

ואצל אנשים גדולים מצאנו מאוד את רגש הכרת הטוב באופן נדיר ומיוחד אפי' על דברים קטנים שעשו להם. הגמ' בכתובות דף קה מספרת על אחד שהפריח נוצה מגיל בגדו של דתן והוא כבר פסל עצמו לדון משום שחייב לו הכרת הטוב. והתכונה הטובה הזאת של הכרת הטוב היא תורשה מאבותינו שהיו בולטים בעניין זה באופן נפלא. ומצינו אצל גדו"י איך השתדלו תמיד להוכיר טובה. אצל אנשים גדולים מצאנו מאוד את רגש הכרת הטוב באופן נדיר ומיוחד ובעבר הבאנו סיפורים רבים ע"כ. נביא כאן כמה סיפורים שלא פורסמו בעבר בעלון.

בשנת תרע"א היה החפץ חיים לבדו בבית המרחץ, ופתאום התעלף עד שכמעט שלא נותרה בו רוח חיים. בסיעתא דשמיא הגיע למרחץ בלון, ולאחר מאמצים רבים הצליח להציל את חיו של מרן הח"ח. במשך כל ימיו, היה הח"ח מכיר לו טובה עצומה על מה שהציל את חייו, והיה מעמידו בבית הכנסת בסמוך למושב, ובחגים אף היה מזמינו ושותה עמו 'לחיים'. ולא הסתפק בזה, עד שבירכו שיאריך ימים יותר ממנו, ואכן זכה הבלן להיפטר בשיבה טובה, כמה חודשים לאחר פטירתו של הח"ח. פעם כשהגיע האמרי אמת אל העיר ברלין שבגרמניה לצורכי רפואה הוא היה כבר רבי מפורסם וכל תושבי העיר העשירים חפצו מאוד לארח אותו אך הרבי אמר שהוא מתארח רק

בביתו של השוחט רבי אליעזר פרידמן שהיה בקצה העיר ורחוק מאוד מבתי הרופאים, וכן היה זה באכסניה פשוטה וזנועה לעומת האכסניות הרבות והמפוארות והקרובות שהציעו לו. בזמן היותו באכסניה הוא היה שרוי בשמחה גדולה לשמע דברי תורה ערבים לרוב עד שהנוכחים התפלאו מהאורות בהם היה שרוי, וכשנשאל למה בחר באכסניה פשוטה ורחוקה זו הוא ענה משום שארבעים שנה קודם לכן כשהגיע למקום לדרוש ברופאים ועדיין לא היה מוכר משפיק מי שאירח אותו היה רבי אליעזר, וכעת חש כלפיו הכרת הטוב להשיב לו זה הארוח דאז.

ומי שהוא לא מכיר טובה הוא פחות מבעלי חיים שגם להם יש רגש של הכרת הטוב כמו שמצינו בכמה וכמה מקומות גם בחז"ל וגם בזמננו רואים איך בעלי חיים נאמנים ומכירים טובה למי שגמל להם טוב. בספר המברך יתברך מרבי יעקב מאיר שכטר שליט"א מביא מעשה שהיה בסיני, שם שוכנים הדובים הלבנים אשר הצידים מתאמצים מאד ללכודם מחמת פרוותם הלבנה היקרה הנמכרת בהון רב. אך היות שהיא חיה טורפת ומסוכנת, קשה מאד ללכודה. לכן מתחכמים הצידים וחופרים להם בורות בעומק כפל ממדת גבה של הדוב כשהא זקוף, לאחר מכן מכסים הם את הבור עם קנים רכים המתכסים מהר מאוד מהשלג היורד שם ללא הרף. כשהדוב מטייל מגיע למקום, אזי מכובד משקלו נשברים הקנים הדקים והוא נופל אל תוך הבור. מעשה שהיה אדם שנפל לתוך אחד מהבורות הללו, מה נחרד כאשר הבחין ב"ידידות" הדוב הנורא עומד לצידו בתוך הבור. הוא הבין כי רגעי חייו ספורים, בעוד רגע בוק יתפוזר הוא לגל של עצמות, פחד אימה אחזוהו והוא התמוטט לרגלי הדוב ציפה להיות טרף בידי. אך ראה זה פלא, הדוב התיישב לצידו, ולא זו בלבד שהוא לא טרף אותו אלא הוא התחיל גלות סימני ידידות. לאט לאט סר פחדו, והוא קם ועמד על רגליו, מנסה לטכס עצה איך לצאת מהסבך אליו נקלע. כשראה הדוב שהאדם כבר עומד זקוף היטב, הניח את רגלו על כתפיו של האדם ועם רגלו השנייה טיפס אל שפת הבור ונמלט, בהשאירו את האדם בודד בתוך הבור, מצפה למות מרעב. עברו להם שעות מספר, לפתע רואה הוא שוב את "ידידו הדוב" עומד על שפת הבור בידו גזע עץ עם ענפים עבים, אותו הביא כתשורה למטיבו שיוכל אף הוא לצאת אל המרחב, הדב השליך את הגזע אל תוך הבור והאיש יצא לחירות.

פעם אחת במוצאי שבת שמתחילים לומר סליחות, שמע אחד המקורבים כיצד החפץ חיים מוכיח את עצמו כשהוא בוכה ומתמוגג מדמעות ואומר: ישראל מאיר! האם הנך מכיר טובה וחסד לשי"ת על שחנך דעה ובינה לחבר את הספר חפץ חיים? האם הנך מכיר לו טובה על זה שהעולם לומד בהסתר חפץ חיים? האם הנך מחזיק לו טובה על שהעולם מכבד אותך וקורא לך על שחיברך חפץ חיים? אם אין אמת מכיר זאת, הרי טרם סיגלת לעצמך מדה טובה שיש בו בכל?

דרכו של רבי אהרן מבעלז כשהיו נכנסים אליו יהודים לבקשת ברכה עם פתק היה הגבאי קורא לפניו את הפתק, והרבי היה מברך. פעם הגיע לביתו של הרבי בחור ישיבה מבני ברק וביקש להיכנס, ענהו הגבאי שכעת א"י לא להכנס, והבחור החל לבכות, הוא קיבל ידיעה שאביו חולה מאד... שמע זאת האדמו"ר מחדרו ובירר מההעניין, וציווה להכניסו. כשכנס הגבאי רוצה לקרוא את הפתק, אמר הרבי פתק זה אקרא בעצמי, הרבי קרא ואמר את שם החולה ושם אמו, ואמר הרי מגיע לו שיושע... וכך היה שחי עוד שלשים שנה. בני משפחתו התפלאו מדוע רצה הרבי לקרוא בעצמו את הפתק, ומדוע התבטא מגיע לו שיושע. אמר הרבי שבחז"ל בעיירה בעלז הלך פעם ברחוב, ולרוחב הכביש היתה שלולית שא"י היה דלג עליה. פטט אביו של אותו חולה את מעילו והניחה על השלולית כדי שהרבי יוכל לעבור. ומהכרת הטוב של הרבי הוא החתיים שיבירא.

על רבי יעקב לייזר מפשעוורסק מאנטוורפן מסופר שמי שרק עשה לו טובה ולו הקטנה ביותר היה משבח ומרגיף עליו תודות, אף שמעולם סלד מכך שאחרים יעשו עבורו משהו. בין המתכבים שהגיעו לביתו היה מכתב קבוע מיהודי קישי שהיה מברכו לקראת הימים הנוראים, ולפני חג הפסח. רבי יעקב לייזר היה מקפיד להחזיר לו תשובה, וציווה לשלוח לו סכומי כסף נכבדים. לשאלת מקורביו סיפר כי בעת שהותו ברוסיה היתה תקופה בה נדד כדי להמציא טרף לביתו. אז שימש כמלמד בקרב החולטים, ויהודי זה נתן לו מקום ללון בביתו לילה אחד, אני חייב לו הכרת הטוב. בזמן פו שהה רבי יעקב לייזר בפרז

לאחר המלחמה היה שם יהודי שנתן לו חמישים דולר, סכום שהיה הון רב באותם ימים. רבי יעקב לייזר זכר לאותו איש את חסדו כל ימי חייו, וכל אימת שהיה מגיע לאנטוורפן היה מזכירו לטוב.

יהודי אחד פגש פעם את הרבי מגור הלב שמחה בשנים שלפני הנהגתו, וסייע לו באיזה דבר קל. לימים החל אותו יהודי להגיע לבית ישראל, כשהופיע בבית המדרש זיהה אותו הלב שמחה, ומיד נעשה לו כשושבו, בעריכת השולחנות היה שולח לו שירים משולחנו של הרבי, ומקרבו בכל מיני קירובים. באחד הימים נפשו על פתחו של מסעדה, מיד הזמינו לביתו, ולא הניחו לסעוד במסעדה. הכל בגין טובה קטנה, דקה מן הדקה, שעשה בעבורו פעם בהיסח הדעת. סיפר יהודי ישיש: פעם אחת ויחידה, לפני שנות דור, זכיתי לסייעו בענין מסוים. מאז, לאורך עשרים וחמש שנה רצופות, הקפיד לטפלן אלי מידי ערב יום הכיפורים, לאחרי שנה טובה.

כשרבי אליהו לופיאן הגיע לארץ הציוני לו משרות רמות בישיבות בבני ברק ובירושלים משרות של הרבצת תורה, אך רבי אליהו החליט שהוא הולך לכהן בישיבה המרוחקת בכפר חסידים והטעם לדבר סיפר רבי אליהו הוא משום הכרת הטוב שהיתה לו סלבה של מייסד הישיבה רבי חיים לייב סטאוויסקער. הוריו של רבי אליהו לופיאן החליטו לעקור מליטא לאמריקה, הילד בן השמונה לא רצה לגדול ולהתחנך באמריקה המתירנית ונשאר לבדו בליטא. הוריו רצו שיבוא אחריהם, הם חששו לגורל ילד כה צעיר לבדו בארץ ניכר, ולכן במשך חצי שנה שלחו ממנו למחיינת בתקווה שיחזור בו מהחלטתו, אך הוא בעקשנות ברזל חי חיי רעב בכדי לגדול בסביבה של תורה. הוא עצמו התבטא שבילדותו מסר נפשו לתורה. כשהגיע פרקו והציעוהו לחמיו רבי יצחק דוד רוטמן לא הסכים מחשש שמא בחבור יעקור לאמריקה בעקבות הוריו. הלך רבי יצחק דוד רוטמן להיוועץ ברבי חיים לייב סטאוויסקער לדעה מה לעשות בשידוך זה. ברגע שנכנס רבי יצחק דוד רוטמן לביתו, היה מוכן בקבוק יישיש עם שתי כוסיות, ומיד אמר: שמעתי שבתך מתארת עם החבור אליהו לופיאן, מזל טוב! ומזל לו שתי כוסיות ושתי לחיים. ומי שהורה לילד לו השמונה להישאר בליטא ולא לנסוע עם הוריו לאמריקה היה רבי חיים לייב סטאוויסקער. לימים החזיר לו רבי אליהו לופיאן הכרת הטוב לעילא ולעילא. עצם קיומה של ישיבת 'כנסת חזקיהו' עד היום הזה, נזקפת רבות לזכותו של רבי אליהו לופיאן. שכמעט נסגרה בפטירת הרב שמעונוביץ ואז רבי אליהו ביקש מהבחורים להישאר וארגן מחדש ראש ישיבה ורבנים, והכל בגלל רגש הכרת הטוב.

רבי דוד שלוסברג תלמיד רבי אליהו לופיאן סיפר שהוא הגיע מאמריקה ושם הוא השיג טיפ גדול ומגושם שהיה בזמנו והוא הצליח להעלות את זה לארץ, ובארץ הוא הגיע לישיבת כפר חסידים ושם הוא רצה להקליט את השיחות של רבי אליהו לופיאן, רבי אליהו לא הסכים בעקרון שיכניסו טיפ לשיבה, אך יום אחד הוא הסכים, ומעשה שהיה: רבי אליהו היה עיוור בעין אחת ופעם רבי דוד שלוסברג ניקה לו את העין השנייה שבה הוא ראה, ואז כשהוא ניקה לו את העין אמר רבי אליהו אתה יכול להקליט את השיעורים שלי... כי כעת זה עניין אחר עניין של הכרת הטוב אז מותרים על עקרונית גם אם הם חשובים מאוד מאוד. ולא רק שנתן להקליט אלא היה שואל איך יצא והיה מקשיב לשיחות שלו בעצמו בכובד ראש.

פעם אירע בזוג שהיו להם ילדים קטנים בביתם והשלוש בית לא היה במיטבו, והבעל עמד על דעתו שחפץ הוא להתגרש. היות שהיו בני טובים ממשפחות מייחוסות, הם היו להיוועץ עם גדולי ישראל, ומי שטיפל בסיפור היו הסטיפלער והרב שך, ולאחר שראו כי אינם מצליחים בכך הסירו ידיהם מהעניין. עם זאת רבי ניסים קרליץ לא הרים ידיו והמשיך להשקיע מאמצים רבים אף מחוץ לגדר הטבע. שאלו רבי אברהם ישעיה קרליץ נאמנו, מדוע הוא משקיע כה הרבה דבר גם לאחר ששאר גדולי ישראל לא הצליחו! השיב לו רבי ניסים: יש לי הכרת הטוב לאבא של הבעל, וכשיש הכרת הטוב יש שעבודים אחרים וזהו עד מסירות נפש. והם עושים מה שהדין מחייב, ואכן עשו כל ההשתדלות שמחייב הדין לעשותו, וכשלא הצליחו הפסיקו בכך, אבל אני שיש לי הכרת הטוב, עבורי זהו שו"ע אחר, ולכן אני מחויב לעשות כפי ההלכה בתחום זה. והוא אבן עזר השקיע מאמץ רב עד שהשלוש בית חזר לאותו בית עד היום

זהו. וסיים ראי"ש כשביירר מהי הכרת הטוב שהיה מחויב לו, התברר כי מדובר בדבר פשוט ממש.

זכות התורה להגן עלינו

הנה השיעבוד במצרים היה פריעת החוב כפי שהבטיח הקב"ה לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך, ועבדום ועינו אותם וכו' וא"כ קשה מדוע שבט לוי לא השתעבדו. התשובה היא, אומר המשנה למלך, שכל השיעבוד הוא בשביל לנחול חלק בארץ, ושבת לוי הרי לא קיבלו חלק בארץ כי עבדוהו א"כ עליהם, ולכן לא הוצרכו לתנאי של שיעבוד. אבל קשה איך פרעה לא העסיק אותם? וי"ל, אומר רבי אליהו לופיאן ע"פ מדרש: שפרעה הלך בהלוויה של יעקב וראה שכולם נושאים את המיטה ואילו שבט לוי לא נושאים אותה כלל, הוא גנש ליוסף לברר מדוע? ויוסף ענה לו שזה היתה יעקב שאמר שהוא לא רוצה להשתמש בהם כי הם עתידים לשאת את ארון הקודש, ופרעה שמאוד העריך את יעקב אמר אם ליעקב הם לא מתאימים אז גם לי לא. ומי פרנס אותם כל השנים? כתוב בחז"ל שהשבטים היו מפרשישם מהקצת שהיה להם עבור שבט לוי, ולא הרגישו שהם פרויטים אוכלים חינם אלא הרגישו שיש להם זכות להחזיק לומדי תורה.

היה פעם שהגיעו שלוחי הממשלה מהמזרחי לשכנע את גאב"ד טשעבין שישלח בחורים לצבא ששיווע לכח אדם נוסף. ענה להם הגאב"ד אני אמשיל לכם, משל לסוס שנעצר באמצע הדרך, בעל הסוס ניסה להכותו אך הסוס בשלו אינו זז, בלית ברירה הוא החל להוריד את המשא מהעגלה והניח בצד הדרך, אבל גם לאחור פריקת הסחורה הסוס לא זז, החליט בעל העגלה שכנראה הסוס חולה ואינו יכול עוד ללכת, חשב בעל העגלה מה אני אעשה, והנה פתאום צץ לו רעיון נפלא, הנה עיקר הכובד של העגלה זה הגלגלים הכבדים שעשויים מברזל אני אוריד את הגלגלים, וכך יהיה להסוס כח. אמר להם הרב מטשיבין אתם צודקים שהמסב בצבא לא פשוט אבל להוציא את הבחורים מהלימוד זה כמו להוריד את הגלגלים. **מסופר על אחד מגדולי הדורות** רבי הלל מקולמאית מתלמידי החת"ס בפרשבורג, באותם ימים לא היה חדר אוכל בישיבות והבחורים היו מתארחים בבתי התושבים הנדיבים והיו אוכלים שם את סעודותיהם. רבי הלל נשלח לאכול אחד מחשובי העיר שהיה ידוע גם באהבת התורה שלו וגם בקפדנותו הרבה על הסדר, היינו שהכל יזפוק: אוכלים בשתיים, ישנים בשתיים וחצי, ובארבע קמים וכו'. והנה רבי הלל היה מתעבד הרבה פעמים להבין עוד איזה רשבי"א מוקשה וכך יצא שהיה מאחר הרבה פעמים לבית המארח. המארח שהעריך מאוד את הבחור הלל הבלוג הרבה ונשך את שפתיו בדומייה למרות הקושי הגדול שהיה מנת חלקו באיחורים הרבים של רבי הלל. בצהריים בהיר אחד שכח רבי הלל לגמרי מארוחת צהריים, וכאשר הבחין בשעון ראה שהשעה היא כבר ארבע וחצי, חשב לעצמו האוכל לא נורא, אבל בעה"ב דואג לי, אני אלך לומר לו שהכל בסדר ואי"ה מחר אני אבוא כרגיל. הבחור דפק בדלת, באותו הרגע בעה"ב היה בשנית צהריים עריבה והנה הוא התעורר מהדפיקות, הוא בא לדלת והוא רואה את הבחור, הוא החל לצעוק עליו מה קרה לך הלל? והבחור עונה לא קרה כלום, פשוט הייתי באמצע רשבי"א מוקשה, שכחתי וללא כוונה אני מאחר. באותו הרגע פתח בעה"ב את פיו וא"ל יש לי משוה שעומד לי על הלשון כבר תקופה ארוכה. כעת אני אומר לך את זה אתה ולתמיד, הנה מה אני לא עושה בשבילך, דואג לך, משתדל להכין לך את הארוחות הכי טעימות, חושב עליך כל הזמן מה אני יכול לעזור לך והכל בחינם, ומה אני מבקש רק שתגיע בזמן, וככה אתה מתנהג? תאמר לי בתום לב וכי כך מתנהג בן תורה? ובעה"ב המשיך להוציא את כל התסכול שלו ולא מתוך שנאה חלילה אלא מכאב לב, קשה היה לו לסבול את האיחורים האלו. כל הזמן עמד הלל ושתק כי הוא ידע שבעה"ב מעריך תורה, וכשבעה"ב גמר, ענה לו הלל הלך נכון אבל הערה אחת יש לי. מה היא? שאל בעה"ב. אבל ענה זה נכון שאתה דואג לי הלא בכל מכל כל, אבל אני לא אוכל אצלך אלא אתה אוכל אצלי, כי בזכותי יש לך אוכל. בעה"ב תפסו חיבוק ונישקו וא"ל הלל תיכנס הביתה שב ותאכל. שבט לוי הוא המחזיק של כלל ישראל...

תפילה

ויהי בימים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מהעבודה... ותעל שוועתם אל האלוקים. באותם ימים כשבני ישראל היו שקועים במטי שערי טומאה, אחרי מאות שנות עבדות ללא יכולת לצאת בשום צורה שהיא, ואז כשהיתה להם הפוגה קצרה הם בכו והתחננו לקב"ה שיושיע אותם, ולמרות שעדיין לא הגיע קץ הגלות, ולמרות שהיו שקועים במטי שערי טומאה עלתה שוועתם אל ה' שהחליט להושיע אותם מגלותם, וכמו שכותב כאן רש"י וידע אלוקים: נתן לב אליהם ולא העלים עיניו מהם. רואים את הכוח העצום שיש לתפילה שיכולה לבטל גזירות קשות ולהסיר חרון אף מישראל, ולשנות הטבע. ואל הקב"ה אפשר להתפלל בכל עת ובכל שעה, אם זה בגי תפילות שנתקנו לישראל, אם זה תפילה פרטית שאדם יכול לשאול מה' בכל שעה שמזדמן לו. ואשרי העם שה' אלוקיו. יסוד התפילה הוא לחזק בלבנו את האמונה והבטחון בה', כי ע"י שאנו מתפללים אליו לכל דבר ולכל צרה זה מראה שאנו מאמינים שהוא יכול להושיע אותנו ובוטחים בישועתו. ידועים ומפורסמים דברי החפץ חיים בליקוטי אמרים בגודל העולות שיש לתפילה. ואלו דבריו: כל הצרות הבלאות עלתו שאינו ניצלם מהם הוא משום שאין אנו צועקים ומרבים בתפילה עליהם, כי לו התפללנו ושפכנו שיח לפני הקב"ה בוודאי לא ישובו תפילותינו ובקשותינו ריקם. ולא יסתפק אדם במה שמתפלל שמונה עשרה ג"פ ביום אלא מלבד זאת צריך כמה פעמים ביום לשפוך תפילות ובקשות בינו לבין עצמו כשהוא לבית, וצריך שיהיה מעומקא דליבא, כי בינו לבין עצמו הוא יחשוב על מצבו הכלכלי וטרדותיו הרבים ועל משפחתו וכו', ואז הוא ממילא יתפלל בתחנונים. ותפילה כזאת, אומר הח"ח, בוודאי לא תשוב ריקם. וכן החזו"א באגרותיו משבח את הקרבה הגדולה שזוכה לה האדם בעת התפילה, וכך הוא כותב: מה נפלא הדבר כי ביכולת האדם להשיח דאגותיו לפני אדון עולם כאשר הוא משיח לרעהו, ותפילה בעת צרה שהאדם נצטווה עליה היא לו לעזר ותרופה מתמדת. ואכן כותב החזו"א במכתביו הידועים שאדם צריך לקבוע לעצמו נוסח של תפילה שמתאימה לו, וצייר לעצמו איך הקב"ה עומד על ידו מאזין לו ושומע את תפילותיו. ועי"ז הוא יתפלל יותר מעומק הלב. עוד מוסיף החזו"א שבכל עניין שיש לאדם, עליו למעט בהשתדלות ולהרבות בתחנונים לפניו, ועי"ז יפעל יותר מהמשתדל.

ובתקופה הזאת שיש הרבה צרות פרטיות וצרות הכלל, מגיפה גדולה וכן מחלות איומות, קשיים בפרנסה, צער גידול בנים, חוסר שלווה הנפש וכדו' - וחז"ל הרי הדיועו לנו שבתקופה שיבוא המשיח יהיו הרבה צרות לעם ישראל - אזי אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, ועלינו לבקש כל העת מה' על ישועה שתהיה קרובה לבוא. ובלי תפילה אי"א להשיג שום דבר, ואדם שמתפלל לפני כל מעשה שעושה, ולפני כל עניין, או לימוד, אז הוא זוכה ורואה ישועות.

סיפור נפלא ביותר התרחש בזמן הכתב סופר שהיה רב העיר, אחרי פטירת אביו החתם סופר. באחד מבתי היהודים היה משרת גוי, שהיה רע ומושחת. יום אחד ראה המשרת הגוי את שר העיר מתהלך ברחובות, הגוי הצליח בערמומיות לשלוף את ארנקו של השר ולברוח. כשקלט השר מה שקרה שדדו אותו כך לאור היום. כעס מאוד, ציווה על המשטרה לעשות הכל על מנת להחזיר את כספו ולהעניש את הפושע. השוטרים החלו בחיפושים, ואז קלט הגוי שמצבו רע ועלולים לתפוס אותו בהקדם, הוא החליט להוציא את עצמו מצרה זו, וגם על הדרך להפטר ממעסיקו היהודי. הלך הגוי והחביא את הארנק בביתו של היהודי מעבידו. ואכן לאחר כמה ימים כשעברו השוטרים מבית לבית לחפש את האבידה, נכנסו לביתו של היהודי ולאחר בדיקה יסודית נמצאה הגנבה בביתו של היהודי המופתע. מיד אסרו אותו. הוא בכה במר נפשו על חפותו אך שום דבר לא עזר, אם הגנבה נמצאה בביתו הרי שהוא זה הגנב - כך נאמר לו. היהודי הובל לבית הסוהר ודינו נחתם משפט למוות בתליה על הגרדום בכיכר העיר. כשהגיעה השמועה לאוני הכתב סופר הוא נחרד מאד על הרצון להרוג איש ישר וכשר שלא עשה דבר. הוא שלח את טובי העסקנים לנסות לשכנע אך שום דבר לא עזר. גם מעטפות של שוחד ניסו, אך אין מה לדבר השר כועס מאד ולא מוכן לוותר. כשראה הכתב סופר

שנסגרו בפניו כל השערים, נסע לשכנע את שרי המלוכה מהדרגים הגבוהים ביותר, אולם שר העיר לא היה מוכן לשמוע מכלום. כשראה הכתב סופר שהמצב אינו טוב וההשתדלות לא עזרה, הוא בא אל ביתו שבור ורוצץ באישון לילה האחרון שלפני ביצוע גזר הדין כשכל העיר ממתינה לחזות בעונש הכבד.

בשעת לילה מאוחרת הלך הכתב סופר לישון כשהוא עייף מכל עמל וטרדת הימים האחרונים, והוא בדאגה גדולה וצער מה יהיה בגורלו של אותו יהודי חף מפשע, והוא לא יודע מה עוד ניתן לעשות. מתוך מחשבות ודאגות נפלה עליו תרדמה, והנה הוא רואה בחלום הלילה את אביו הקדוש החתם סופר כשפניו זועפות עליו, הוא רעד ופחד מפני שחביו התקרר אליו בפנים קשות. היתכן? זעק החתם סופר על בנו, יהודי חף מפשע צועד אל מותו, משאיר אחריו אישה וילדים חלילה, ואתה שוכב על מיטתך ואינך פועל להצלתו? הכתב סופר נבהל לשמוע את תוכחת אביו והחל בוכה בכי נורא 'הלא כן מה שביכולתי עשיתי, ואף מעבר למה שיכולתי, לא חסכתי בשום טרחה כדי להצילו, וכי יש עוד דרך נוספת שעדיין לא ניסיתי?' שאל הכתב סופר. יש ויש ענה אביו החתם סופר בנחרצות, מדוע אינך מתפלל!!! בלילה שכזה לא ישנים. פסק החתם סופר. הכתב סופר קם מיד ממיטתו בגבורה ובהתלהבות וקרא למשמשו, כשהוא מצוה עליו לגשת אל ראשי הקהל שיעוררו את כל יהודי העיר, וכולם ללא יוצא מן הכלל, על אף השעה, ויאתספו בבית הכנסת לתפילה וזעקה להצלת נפש מישראל. הכתב סופר ניגש לבימה והרים את קולו בזעקה, ואמר, ניסינו כוחנו בכל הדרכים האפשריות, אך נראה שהכל סגור ועוול בעדנו, אבל אצל הקב"ה אין פעם לא סגור. נעורו דמעות לא ננעלו. היתה שם באותה שעה התעוררות גדולה מאד. בכיות וזעקות וקל כביר לא ימאס תפילת רבים. נקרעה הגזרה ולמחרת בעת שהלכו לבצע את גזר הדין, הסכים השופט לחקור את אותו משרת גוי ונבזה שהיה בבית היהודי, והגוי שלא התכונן הקיף רגליו, נשבר מיד והודה, וכך הועלה המשרת הגוי לגרדום, היהודי ניצל ושב לביתו. אכן תפילה אמיתית לא שבה ריקם.

לפעמים באה לבן אדם צרה, הוא מנסה את כל הדרכים האפשריות אך אפשר לעזור, כמו למשל שילדו חולה ח"יו, מיד פונה לכל טובי המומחים והעסקנים ולוקח את הרופאים הכי טובים, פונה לבקשת ברכות מרבנים.. אך צריך לזכור שדבר ראשון ד' מחכה לתפילה אמיתית שבאה עמוק מתוך הלב, דליעה שרק ד' יכול לעזור, ואין שום ברייה אחרת בעולם שיכולה לשנות משהו מהגזר למעלה, והכל מידו הרחומה, וכך לאחר תפילה כזאת כמובן יכול לעשות עוד השתדלות.

יודעים דברי חז"ל. שהקב"ה מביא לאדם סרדות ויסורים כדי שהאדם יתפלל לפניו, ואם האדם לא מתפלל לפניו אז הקב"ה מביא לו עוד יסורים, עד שיגיע למצב שיתפלל לפניו. וכדי להיושע בתפילה על האדם להתפלל מעומק הלב. ובמקום להרבות בהשתדלות לפני בשר ודם עלינו מוטל להתחזק באמונה שאין עוד מלבדו, ורק בורא עולם יכול להושיע אותנו, וכמה שאנו יותר מאמינים בכוח התפילה, התפילות שלנו יתקבלו יותר לפניו לרצון. והתפילה על כל עניין מייצרת אצל האדם קרבת אלוקים שזה רוע נפלא שיש לאדם שמרגיש שנמצא בידים שלו יתברך. ואין להתייאש גם אם לא נענה מיד הוא ייענה בהמשך אי"ה, כי תפילות לא שבות לעולם ריקם. ותפילות מתקבלות כשאדם מרגיש שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים. רבי יחזקאל אברמסקי סיפר על עצמו שהוא היה מאוד רגיש לציון, כשהוא למד בסלבודקא אם רק היו פותחים את החלון מיד הוא היה חוטף ציון, ובילדותו אמו הייתה לוקחת אותו לחידר כשהוא עטוף בשמיכת פוך. והנה יום אחד הוגלה הרב אברמסקי לסיביר. וכך הולך חז"ל: הוא נכנס לשערי סיביר ואמר ליבנו של עולם חז"ל: אמרו הכל בידי שמים חוץ מקור וחום, עד עכשיו היה ביכולתי לשמור עצמי, אבל כעת שאני נכנס לסיביר ששם יש 50 מעלות קור אין לי שום אפשרות לשמור ע"ע, וכאן הוא התחיל להתפלל לה' מכל ליבו שיציל אותו מהקור. ואכן רבי יחזקאל היה שם במשך שנה וחצי כמעט בלי בגדים חמים ובלי נעלים ראויים, ומעולם הוא לא הצטנן.

החפץ חיים תמיד כשבאו לבקש ממנו ברכות היה אומר שאבא לא אוהב ששולחים לו שליחים. הקב"ה רוצה שהאדם יפנה אליו ישירות ויבקש את בקשותיו

האישיות והקב"ה רק מצפה ורוצה לתת לנו. אלא מה, אנו צריכים להתפלל ולפעמים גם להרבות בתפילה אך לא להפסיק בזה כלל. ובשנים האחרונות רבי חיים קניבסקי אומר לפונים אליו ומבקשים על כל מיני בעיות שהקב"ה עושה לנו את זה כי הוא רוצה שנתפלל אליו, וכל הזמן להרבות בתפילה על הילדים על הפרנסה על הבריאות ועל הצלחה בכל העניינים כי זה הדבר היחיד שנשאר בדורינו היתום, וע"י תפילה רואים ללא הרף בחוש את ישועות ה'.

וכשהתפילות הן מתוך לב נשבר אז עולה שוועתינו לאלוקים. אחד מתלמידיו של רבי שמשון פינקוס לא היה לו ילדים שנים רבות. יום אחד בשעת לילה מאוחרת מתקשר אליו רבי שמשון ואומר לו יש ליל סגולה בשבילך בא אלי כעת. הוא בא לרבי שמשון, ורבי שמשון יורד עמו לרכב ונוסע עד למדברות יהודה. שם הוא נכנס לשביל עפר מקום שאין נפש חיה הוא מוריד את האברך וא"ל כאן תצעק אל ה' בלב נשבר, עוד 3 שעות אני בא לאסוף אותך. הבן אדם התפלל, שם כמו שלא התפלל מעולם. כעבור 9 שעות חודשים הוא בידך על המוגמר, ב' ילדים למזל"ט. יש לי חבר ת"ח שהיתה לו משרה חשובה והמוסד נסגר מחוסר תקציב, הוא היה מאוד שבור כי מאוד היה חשוב לו הרבצת תורה, והיה לו קשה להיות בלי פראק, הוא עשה אותו הדבר כנ"ל. ולמחרת בבוקר התקשרו אליו מכיוון בלתי צפוי, ובס"ד הוא מאוד מצליח.

אחד מגדולי ירושלים בדור הקודם היה רבי ישעיה' בראדקי זצ"ל בעת אשר עלה מחו"ל לאר"י בספינה עם בנו ובתו הקטנים, כשכבר היו קרובים לארץ ישראל נשברה הספינה והוצרכו כולם לקפוץ למים, האבא לקח עמו את בנו ובתו והחל שוחה עימם לעבר החוף, תוך כדי שוחה בים הוא הרגיש שכוחותיו אוזלים ממנו, ואם הוא לא יעזוב אחז מהם כולם יטבעו, בשעה קשה זו הוא חישב את מי עדיף להשאיר מבחינת התורה ויצא לו (ממש לבכות) שהבן קודם להצלת הבת, בטרם עשה דבר נורא זה, הוא הודיע לילדה בלב נשבר שהוא מוכרח לזרוק אותה למים. מששמעה הבת ד"ז החלה לזעוק במר נפשה: אבי אבי אין לי על מי להישען כי אם עליך, רחם עלי בלי חשבונות. לשמע דבריה נדעזע האב והחל זועק אל ה' שיושיעם, מיד הוא הרגיש שהוא מקבל כוחות חדשים, ובעזר ותעצומות החל לשחות עם שניהם עד פטירתו הוא קרא לבתו והזכיר לה את הזעקה שלה אבי אבי, וא"ל דע לך ששכל ענין שמרגישים שנמצאים במקום צר ומצוק, אפילו שנגאה לכאורה שאין מקום להינצל, תזכרו לצעוק אבי אבי אל תעזבני. וכשהו מגיע ממעמקי הלב הקב"ה נענה בכל אשר נבקש ממנו. ובפרט אם זה לדברים רוחניים כחברותא טוב וכדו"ל.

הח"ח הביא (ליקוטי אמרים פ"ו) שכל הצרות הרבות הבאות עלינו שאיננו ניצולים מהן הן מפני שאין אנו מרבים בתפילה עליהם, וממשיך הח"ח כי אילו התפללנו ושפכנו שיח לפני הקב"ה בוודאי לא ישיב בקשתינו ריקם, ולא יסתפק אדם במה שמתפלל שמונה עשרה אלא כמה פעמים ביום צריך לשפוך בתפילות ובקשות בינו לבין עצמו כשהוא בביתו מעומקא דליבא. כי ע"י תפילה תצא ממעמקי ליבך, ותפילה כזו וודאי לא תשוב ריקם. **ומובא בסיפורי מעשיות** של רבי נחמן מברסלב סיפור. יהודי מכניס אורחים גדול שיכלו להיכנס אליו לגי סעודות ביום כיד המלך ללא כסף. והנה אורח הגיע לעיר הוא שמע על ההכנסת אורחים אך לא ידע היכן זה, הוא שאל והראו לו שידפוק בבניין פלוני בבלת פלוני, והאורח הגיע למקום אך בטעות דפק בבלת אחרת. ההוא שאל לרצונו, האורח אמר אל רוצה סעודה, אמר השכן בא תעבוד אצלי בשדה עד הערב, תחרוש תזרע ותקצור מה שצריך, ולפנות ערב תחזור אלי, ההוא עבד קשה כל היים ולפנות ערב אחרי יום עבודה מפרך הגיע לבעה"ב וביקש אוכל, הבעה"ב נענה ונכנס לדירה ממול ושם יש אוכל כיד המלך, הוא נכנס והתחיל לאכול ואכן האוכל היה כיד המלך. הוא שואל את זה שעל ידו כמה עבדת בשביל האוכל? ההוא לא הבין ואמר לא עבדתי כלום.. הוא שואל את זה שבצד השני ואותה התשובה, לא עבדתי כלום. הוא בירר והתברר לו שפשוט השכן עשק אותו. אומר החפץ חיים, הקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל הוא רוצה שידפוקו במקום הנכון, ובזמן צער הוא רוצה שיפנו אליו, הוא לא רוצה שיפעילו קשרים ופרוטקציות אלא כשיש משהו קשה יפנו ישירות

לקב"ה ולא רק סגולות וברכות מרבנים אלא דיבור ישיר. וזה גם כוונת הפסוק עזי וזימרת קה, היינו כשהבטחון והחזק שלי הוא מה' ורק ממנו, אז והי לי לישועה.

עוד חיזוק בענייני תפילה: ספור נורא ארע עם רבי עקיבא איגר זצ"ל יהודי מתושבי העיירה הסמוכה לפוזנא מקום רבנותו של רבי עקיבא איגר חלה במחלה קשה. הוא עבר מרופא לרופא ולא ניתן מזור למחלתו. באחד הימים נודע שרופאו של המלך מתכוון לעבור בעיר. עסקנים ניסו בכל כוחם לשכנע אותו לבוא ולמצא מזור. למחלה שרק מחמירה מיום ליום. הרופא הסכים לבוא כמובן בימורת תשלום הוגן. בדק את החולה זמן ממושך ואז יצא מהחדר והודיע שאין תרופה למחלתו וסופו קרב. לפני שיצא מהעיר יצא אחריו רבי עקיבא איגר ושאלו: אם המלך בעצמו היה חולה במחלה הזאת, חלילה, מה הייתם עושים? ואז ענה הרופא: המלך אכן חלה בכזאת מחלה בעבר, המלצתי לו על תרופה מסוימת והכל עבר. המלצתי לקחת עוף נדיר במינו ולתת למלך וכך ירפא ממחלתו. וכך היה יצאו גדודי המלך למים רבים לחפש את העוף הנדיר ולאחר מאמצים מרובים עלה בידיהם להשיג את אותו עוף. הם שמרו עליו והביאו אותו לבית המלוכה, העוף נשחט ובשלו אותו, המלך שתה את המרק והחלים לגמרי ממחלתו. המשיך הרופא: לא העלתי בדעתי שיש לכם את האפשרות לרפא יהודי זה באמצעות אותו עוף, בגלל שדרוש סכום עתק של כסף כדי לשלוח גדודים ליערות ללכוד את העוף, לכן קבעתי שאין לו תרופה. רבי עקיבא איגר שמע את הדברים הודח לרופא ונכנס לחדרו. מיד חשב רבי עקיבא איגר שאם ישנה אפשרות למצא תרופה בעולם למחלה זו, אם המלך יכול להשיג את העוף על ידי כמה גדודי חילים, אז ודאי שיהודי יוכל להשיג את העוף ע"י שישא תפילה למלך מלכי המלכים ובודאי לא יגרע חלקו של היהודי. נעמד רבי עקיבא איגר והתפלל בכוונה עצומה. פנה לבורא עולם ואמר: רבון העולמים בעירנו נמצא יהודי חולה מסוכן פלוני בן פלוני אנו שלח לו רפואה שלמה במהרה שיוכל להמשיך לחנך את בניו. תוך כדי תפילה שמעו רעש מזור בעלית הגג. בנו של רבי עקיבא איגר רבי וולף איגר נשלה אל עליות הגג לבדוק מה פשר הרעש, וחזר כשבידו עוף מזור שלא ראה מעולם. העוף בושל החולה והשקה במרק והחלים במהירות. כדי להודיע על גודל הנס ציווה הגאון רבי עקיבא איגר לשמור את הנוצות למזכרת. כעבור כמה חודשים שכבר נשכח המעשה, נקלע שוב אותו רופא לעיירה, נזכר בסיפור ונכנס לשמוע את סופו, היה בטוח שהחולה נפטר מזמן. ואז הוא מגלה אותו בריא ושלם מתהלך על רגליו. בני הבית ספרו לו את הסיפור עם העוף שהגיע מהתפילה. הרופא התקשה להאמין ואז מהרו להביא לו את הנוצות ששמרו למזכרת מאותו העוף ואז אישר הרופא שאכן זהו העוף שהמליץ בשעתו. הרופא הכריז ואמר כי עכשיו נוכח לדעת את גודל כוח תפילת עם ישראל. הרי המלך שלא חסר לו דבר היה צריך הרבה לטרוח בשביל להשיג את העוף ואילו רבי עקיבא איגר על ידי תפילה זימן לו הקב"ה את העוף.

סיפור רבי יעקב קמינצקי זצ"ל בעיירה מיר השוכנת ליד הגבול שבין פולין וליטא גרה נערה שהתיתמה בגיל צעיר. כשבגרה והגיעה לגיל השידוכים היו לה קשיים רבים במציאת השידוך. חברותיה נישאו ולה קשה מאד, למה? שאיפותיה היו להינשא לבעל תלמיד חכם צדיק וירא שמים, אך כזה חתן רצה סכום כסף גדול ובחורה יתומה מאב מהיכן תשיג את הסכום? היא הצליחה לעבוד כספרנית לחסוך כסף שתוכל להינשא, אך הסכום קטן ולא מספק עדיין. באחד בימים בהיותה בספרייה חשבה לעצמה מה עוד יכולה לעשות ואז עלתה מחשבה במוחה לבקש ישירות מבורא העולמים. תמיד היא התפללה לא ניסתה עוד השתדלויות. עכשיו שהיא יודעת ששום השתדלות לא הועילה תבקש ממלך מלכי המלכים רק הוא יכול לעזור. היא החליטה לכתוב מכתב. לקחה נייר והחלה לבקש מבורא עולם אבי יתומים. היא בקשה מלך ליבה מאבא שבשמים שיגמל לה חתן צדיק ירא שמים למרות שאין לה הרבה כסף להביא אך היא רוצה לזכות להקים בית של תורה אמיתי. היא התחנה במכתב לאביה שבשמים שיעזור לה וחתמה את שמה. הכניסה את המכתב למעטפה וכתבה מבחוץ "לאבי שבשמים" הלכה לגינה שמתוך לעיירה מיר נעמדה וברגע של משב רוח פתחה את ידה והביטה איך המכתב נישא ברוח... אחר כך שבה לביתה באמונה תמימה שדי יכול לעשות הכל. ימים

ספורים לאחר מכן יצא אחד מתלמידי ישיבת מיר לשוח בשדה פתאום ראה מעטפה מונחת בין השיחים הוא רצה להרימה לעשות מצות השבת אבדה אך זהם לראות שכתוב על המעטפה לאבי שבשמים. בסקרנותו פתח וקרא כמה וכמה פעמים והתרשע מאד מהכנות ומהכאב שנכתב במכתב, הוא נגש להתייעץ עם ראש הישיבה הג"ר אליהו ברוך קמאי זצ"ל. הבחור הביע את הסכמתו להינשא לאותה בחורה, ברר עליה ומצאה חן בעיניו למרות שהיתה מבוגרת ממנו בשש שנים. כמו שהתפללה הנערה כך זכתה לבעל צדיק הלא הוא ר' יצחק יחיאל דוידוביץ והגיע למעלות גדולות בתורה וביראה. לימים נעשה משגיח לישיבת מינסק והיה לרבם של מנהיגי הדור באמריקה.

בגנות הכעס:

ח ב. ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים וברש"י צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים של צפרדעים. ותימה גדולה הרי המצרים לא היו טיפשים עד כדי כך, הרי הם היו העם הכי חכם שהיה אז, א"כ כשהם רואים שמכל מכה היוצאים עוד ועוד צפרדעים, למה הם ממשיכים להכות? וי"ל, אומר הסטיפלער בברכת פרץ, שהם לא היו טיפשים אלא הם היו עצבניים, ועצבני מאבד את כל שיקול הדעת שלו והוא עובד בלי הגיון בכלל, וכמ"ש רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו, תרתי משמע. וכבר כתב הרמב"ן באיגרתו המפורסמת להתרחק מהכעס כי היא מידה רעה להחטיא בני אדם. כשאדם עצבני אם הוא יתעד את זה בהסרטה והוא יראה את זה אח"כ הוא לא יאמין שזה הוא, הוא יימאס בעיני עצמו, כי פניו הנפכים למראה פני חיה רעה, אצבעותיו וציפורניו נהפכים למראה פני חיה טרף הורסת וקורעת הכל בלי רחמים. והדברים לצערנו ידועים מאוד. והכועס כל מיני הגינום שולטים בו, והוא שוכח את כל תלמודו, ויש לו הרבה מחלות, והוא מת בגיל צעיר, ובני אדם לא סובלים אותו. וידוע כי אין שכלפי כל המידות, כתב הרמב"ם שאדם צריך להתנהג בדרך האמצעי - במידת הכעס, צריך להקפיד להתרחק לקצה השני. רגזן לא רק שלא עלתה בידו אלא רגזנותו, אלא אף מפסיד הוא דברים הכי גדולים שיכל להרוויח. והגרי"א כתב שמידת הכעס היא הרע שברע, כי כל המידות הרעות באדם הן באבר אחד מגופו אבל מידת הכעס פוגמת את כל הנשמה כולה ועושה אותה טריפה, כ"כ האר"י הקדוש. ואין רגזן שלא מתחרט מיד אחרי זה. ומי שמתגבר ולא כועס ה"ה מעביר על מידותיו וזוכה שיעבירו ממנו כל פשעיו, וזוכה לאריכות ימים, ואין אדם שהתחרט פעם בעולם ע"ז שלא כעס. ויש הרבה סיפורים על אנשים שהיו בשעת כעס ועצרו מלכעוס, ובאותה השעה בקשו ישועה לעניין שהוצרכו ונושעו לחלוטין. ויש הרבה עצות להינצל מהכעס וזאת מלבד הידיעה כמה הכעס מגונה. אדם יקבל ע"ע כל פעם שכועס לתת סכום מסוים לצדקה או שהוא לביש בגד מסויים כשכועס. הכלל השווה שבזה שעד שיבוא לעשות את המעשה הוא כבר יירגע ויראה שזה שטות של ממש לכעוס.

סיפר האר"י (הובא בכל בו) על אישה אחת, שבעלה היה חולה כל גופו בשחין רע, הלכה לשאוב מים מהכנירת. כשחזרה לביתה, בעלה התעצבן עליה שהיא חזרה כ"כ מאוחר למרות שזה לא היה באשמתה. הוא שפך מיד את כל המים לחול והנה כמה טיפות שנתנו על גופו, ריפאו באופן פלאי את המקומות שהמים נגעו בגופו הנגוע בשחין. התברר שבדיוק נקלעו לידה מים ממי בארה של מרים שמשותבבים בכנרת, ואילו לא היה שופך את המים אלא משתמש בהם להרטבת כל גופו, היה נרפא לגמרי. רגזן לא רק שלא עלתה בידו אלא רגזנותו, אלא אף מפסיד הוא דברים הכי גדולים שיכל להרוויח, ואין רגזן שלא מתחרט מיד אחרי זה. ומי שמתגבר ולא כועס ה"ה מעביר על מידותיו וזוכה שיעבירו ממנו כל פשעיו, ויש הרבה סיפורים על אנשים שהיו בשעת כעס ועצרו מלכעוס, ובאותה השעה בקשו ישועה לעניין שהוצרכו ונושעו לחלוטין.

וראינו אצל גדולי ישראל איך היו נוהרים מאוד ממידת הכעס המגונה. ישנו סיפור מפורסם על רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב שהיו ברשותו תפילין יקרות מאוד שקיבל מאביו בירושה ועשירים רבים הסכימו לקנות ממנו את התפילין שלו בסכום עצום שיוכל לחיות כל חייו בכבוד, אך רבי יחיאל לא הסכים

למוכרם כי היו התפילין קדושות בעיניו מאוד. מידי פעם כשהיה נמצא במחסור גדול היתה אשתו מפצירה בו שימכור את התפילין אך הוא נמנע מכך, ויודעו את הזכות הגדולה שיש לו בזה שמחזיק את התפילין של אביו הגדול. שנה אחת היה מחסור גדול באתרוגים וכשהגיע ערב סוכות, בכל זלאטשוב לא היה אפי' אתרוג אחד לרפואה. והנה סמוך מאוד לחג הגיע אדם אחד ובידו אתרוג מהודר ביותר והוא דרש עבורו סכום גדול מאוד. רץ רבי מיכל לביתו ונטל את התפילין היקרות של אביו ומכר אותם לאחד העשירים בסכום גדול מאוד ובסכום שקיבל הוא רץ לרכוש את האתרוג היקר. כשחזר לביתו אשתו ראתה את האתרוג והתרעמה עליו שקנה את האתרוג בזמן שהילדים רעבים לחם ומרוב בהלה נשמת האתרוג מידו על הרציפה ונפסל. רבי מיכל שלט ברוחו ואמר אתרוג אין לי. תפילין אין לי. כעת אני גם אכעס חלילה.. באותו לילה התגלה אליו אביו ואמר לו שהמעשה הזה שלא כעס עורר רעש גדול בשמים הרבה יותר מהמעשה הראשון של מכירת התפילין למען האתרוג.

סיפור דומה מסופר על הדברי יחזקאל משינאוהו שהיה ידוע שהקפיד מאוד לא לטבול במקווה שטבל בו אדם לפניו, ולכן כל פעם שהיה זקוק לטבול היה מחליף את כל המים במים חדשים. באחד הימים לאחר טירחה ארוכה של הכנת המקווה והחלפת כל המים שבתוכו הוא גילה שרעג לפני שנכנס לטבול, בא אדם אחר וטבל במקווה הזה. מיד קרא הדברי יחזקאל לבלן וביקש שיביאו לפניו מיד את האיש שטבל במקווה לפני שנכנס. הבלן נבהל, הוא הבין שהאיש אמר להיענש והוא לא ידע מה לעשות. הוא פחד מהעונש שיטול על הטובל, אך הדברי יחזקאל הפציר בו מאוד עד שלא היתה לו ברירה הוא קרא לאיש שטבל ואמר לו שידע כמה מסוכן מה שעשה, כי נראה שהדברי יחזקאל מאוד מקפיד ע"ז. והנה האיש הגיע ומיד שאלו הדברי יחזקאל: האם יש לך ילדים? אמר האיש שכבר שנים רבות הוא נשוי ואין לו זש"ק. וי"ל הדברי יחזקאל א"כ דע לך שבשנה זו תפקד... ואכן כך היה. שאלו לדברי יחזקאל מניין ידעת ד"ז? ענה הדברי יחזקאל הנה כשנכנסתי למים מיד הרגשתי שמישהו טבל כאן לפני, בתחילה התחלתי להקפיד עליו אבל כהרף עין ביטלתי את כל הקפידות וברגע שאדם אמרו לכעוס ומבטל את כל הקפידות כל מה שביקש מה' יתקבל. מיד החלטתי להראות לקב"ה שאני מבטל לגמרי את הקפידה והחלטתי שאני אתן את הזכות שיש בבטול הקפידה שלי בעבור האדם שבגללו הייתי צריך להקפיד. וכך היה, ברור לי שהוא יושע במה שצריך, כי הזכות של העברה על המידות היא גדולה לאין ערוך.

עוד על זהירותם הנוראה של גדולי ישראל ממידת הכעס, אפשר ללמוד ממה שהתרחש בשלהי ועידת פטרבורג שהתכנסה בחודש אדר שנת תר"ע, לדון בין השאר בדרישת הממשלה הרוסית לחייב אל כל נושאי המשרות הרבניות להשתלם בשפה הרוסית ובלימודים כלליים. גדולי ישראל באותה תקופה נחלקו בזה, חלקם ראו בזה דבר שאפשר להתקיים אתו. ביניהם היו האור שמח, רבי דוד קרלינר שהיה מגאוני הדור, רבי חיים עוזר, ורבי איצלה פונבזר. ומצד שני לחמו בכל כוחם כנגד גזירה זו רבי חיים מבריסק, החפץ חיים והרש"ב מלובביץ. החפץ חיים שהיה אמור להגיע לוועידה, שלח במקומו את ראש ישיבת ראדנין הגרי"ם לנדינסקי, ורק בקש ממנו שאם יראה כי כלתה הרעה על המתירים על העליונה שיקרא לו ויבא מיד. וכך הוה, בכמה ימי הוועידה היה נראה כי יד המתירים על העליונה, והר"ם לנדינסקי שלח טלגרמה דחופה לח"ח שיבוא, ואכן הח"ח הגיע לאחר כמה ימים, ומיד בהגיעו התחיל למסור כמה וכמה נאומים נרגשים שהתחילו להשפיע על הרבנים לקבל את דעתו שהיא דעת המתנגדים. באותם ימים נכנס החפץ חיים עם ר' משה לנדינסקי, לשוחח עם רבי מאיר שמחה, האור שמח שהיה בראש המתירים, מיד התחיל לומר לח"ח דברים חריפים על התנגדותו וחששו. ומנגד, החפץ חיים השיב לו גם לדרכו באופן חד ובורר. והנה לפתע קם האור שמח ויצא מהחדר באמצע הויכוח הגורלי, והתברר כי פחד שהויכוח יחריף ויחמיר ורצה להימנע מזה. החפץ חיים יצא עם ר' משה מהחדר ובדרכו אמר לר' משה: אני מתפעל ממידותיו של רבי מאיר שמחה, הוא הרי כהן, וכהנים קפדנים הם, והרגיש שעלול לבא לידי הקרתעה וכעס, וקם ועזב, אך שהיה חשוב לו ביותר בהנהגתו בכל התוקף. גם על החפץ חיים סיפר נכדו, כי שמע מאחד מתלמידי ראדנין שראה את החפץ חיים הולך בחצות

הליל לבית המדרש ופותח את ארון הקודש, ומתחיל לבכות ורבונו של עולם, ישראל מאיר כהן הוא, וכהן עלול לבא בנקל לידי כעס, א"כ עזרני ה' ישראל להתגבר על הכעס". עד כמה התחממו גדולי ישראל, שלא לבא לידי כעס, וכשרואו את הכעס מתקרב, ברוח, כי ידעו שכשהוא מגיע סכנתו כה רבה ויש למונעו בכל דרך. מהעלון של דרשו.

רבי שבתי פונקל זצ"ל, שגדולי הדור סמכו ידם עליו, זכה להאדיר את כל ספרי הרמב"ם בלי שיגאות וטעויות ומסונן היטב מכל רב על פי כתבים ישנים ונדירים שהשיג בעמל רב ובדמים מרובים שהשקיע בכך. יום אחד לאחר מאמצים ודמים מרובים הוא הצליח להשיג כתב יד נדיר ביותר של אחד מתלמידי הרמב"ם שהיה נמצא במוזיאון במצרים. באותו היום שהגיע הכתב הנדיר היה זה יום חג לרבי שבתי והצוות שעבד עמו ביחד. הם פרסו בעדינות את הכתב היקר על השולחן ורבי שבתי החל לעיין בזה בהתרגשות עצומה, אחד מעוזריו ניגש לשולחן שכוס קפה גדושה בידו והנה הוא נתקע ברגל השולחן והקפה נשפך על כל הכתב העתיק היקר והנדיר. העוזר החוויר כולו, לקח לו יותר מכמה שניות להבין שהכתב על הסכום העתיק והקשרים הגדולים שהושקעו כדי להשיגו הלך לטמיון, הוא עמד להתעלף, והנה לפתע הוא רואה את רבי שבתי על ידו, כשכוס קפה מוגשת לו ורבי שבתי אומר: נשפך לך הקפה פשתה. מה שקרה לכתב אל תתרגש, זה נגזר שכך יהיה, והכל לטובה. ומי יודע אם לא בגלל זה זכה רבי שבתי להצלחה, שמואז האירה לו פנים והוא זכה להקים את המפעל הגדול הזה. ויש בעניין זה עוד סיפורים רבים שכבר הבאנו בעבר.

סיפור נוסף שהתפרסם על נהג משאית בטון, שחזר לביתו והגיע לחניה הפרטית שלו ושם חנה רכב חדש. רובב כעס הוא פתח את המושף של הבטון והחל לשפוך על המכונית שחנתה בחנייה שלו, וכשגמר הרגיש שבא על סיפורו. הוא נכנס לביתו והנה הוא רואה את כל משפחתו שרים לו בהפתעה גמורה לכבוד יום הולדתו שחל באותו היום. כמתנה הם קנו לו רכב חדש שעומד כעת בחניה....

לא מפסידים כלום בקיום רצון ה' ולא מרויחים כלום כשלא מקיימים רצונו.

הנה בפרשתינו מצינו שהקב"ה אומר שהוא עצמו יעבור בבתי מצרים במכת בכורות, ומאידך גיסא כתוב שמטרת הדם במזוזות היא בשביל שהמשחית לא יוכל לעבור בבתי ישראל, שע"ע שהמשחית הוא זה שיחרוג את הבכורות, מיישב ע"כ הבן איש חי ע"פ מה שמובא בחז"ל שהיו כאלו שהחביאו את בכוריהם בבתי היהודים, והנה אמנם המשחית הוא עבר בכל בתי מצרים לקחת מכל בית את הגדול שבבית אבל שלא נחשוב לרגע שמי שהחביא את בכורו בבית היהודי הרוויח משהו אלא להפך הוא רק הפסיד והקב"ה בכבודו ובעצמו נכנס לבתי היהודים לקחת את בכורות העכו"ם משום ששם לא ניתן למשחית להיכנס, וא"כ הכל מיושב בבתי המצרים עבר המשחית, ובבתי היהודים ששם החביאו המצרים את בכוריהם ולמשחית לא ניתן רשות להיכנס שם עבר הקב"ה. וכע"ז כתב הבן איש חי מצינו במלווה ברביית שאדם שהלוחו בריבית לא יד שהוא מפסיד את הרווח שהרוויח מהריבית אלא הוא נענש שגם את הקרן הוא מפסיד. (במאמר המוסגר: רבי חיים קניבסקי בצעירותו (לפני כארבעים שנה כשהיה בשנות החמישים לחייו) היה נוסע כל בוקר לבריתות להיות סנדק עם מונית, והיתה מריבה בין נהגי המוניות ממי יזכה לקחת אותו לברית, וכל יום היה מגיע נהג שהיה תופס את הזכות הזאת, כל יום מי שתפס ראשון זכה. והנה באחד הימים אחד הנהגים קנה מונית חדשה הוא רצה לקדש את מונית ע"י שיזכה לקחת את הרב לברית. הוא קם בסך תופס ראשון להיות נהג של הרב באותו היום בדרכו לברית, הוא חיכה מספר שעות והנה הרב יורד בהדרו לכיוון המונית הוא מאוד שמח אך שוד ושבר כשרבי חיים נכנס למונית הנהג מנסה להתניע ואינו מצליח, מנסה שוב ושוב ולא מצליח רבי חיים יוצא מהרכב, הנהג מתניע ומצליח... רבי חיים נכנס ונהג לא מצליח. רבי חיים רץ שדברים בנו הוא שאל לבעל המונית: אמור נא לי מהיכן יש לך את הרכב? ענה לו הנהג מבני שיחי' שאל רבי חיים במה בנך עוסק? ענה הנהג בהלוואות. שאל רבי חיים בריבית? הנהג ענה כן. אמר

לו רבי חיים א"כ הרכב הזה לא יכול לעשות שום עניין של מצווה... למעשה הכלל הוא שמי שחושב שע"י שהוא ינסה לעשות קומבינות, כגון ייצא באמצע התפילה בכדי להרוויח כמה שקלים, או ישקר בשביל להרוויח כסף, או ידבר לשו"י כדי להרוויח משהו או לשאת חן ושכל טוב עי"ז הוא יכול לשכוח מזה, כי ממעשה אסור לא רק שלא מרוויחים אלא גם מפסידים את ההשקעה ואת הקרן, וגם אם במבט ראשון זה נראה שמרוויח לאחמ"כ הוא מפסיד הכל על תרופות וכדו', כי כסף לא כשר הולך לדברים לא טובים, וכי שחושב שע"י שיאמר לשון הרע הוא ירוויח משהו בחברה וכדו' שיידע לו שאין סיכוי הוא עלול רק להפסיד מכך, ומי שלהפך עושה מה שה' רוצה ממנו כעת למרות שנראה שהוא מפסיד שיידע שהוא מן ירוויח העולם ועד מכך. הכלל הוא בכל עניין לעשות מה שה' רוצה, ולפעמים שלא ממש יודעים מהי שה' רוצה יחשוב לעצמו מה הוא יותר רוצה סימן שזה עצת היצר ותמיד יעשה הפוך ממה שליבו רודף אותו לעשות.

סיפר רבי משה סטרנבוך שבשעה שהגיע רבי אלחנן וסרמן לעיר לונדון, והזמינוהו לדבר בבית הכנסת לפני תפילת מוסף, אך דברכו לבית הכנסת ונדעו לו שבבית כנסת זה ישנם אנשים המחזיקים בדעות כוזבות, והחליט להשמיע שם דעת תורה לתקן הפירצה, עד שבאמצע הדרשה נעשה במקום מהומה גדולה, והנבאי יחד עם רוב מתפללי בית הכנסת יצאו מבית הכנסת באמצע דרשתו לאות מחאה והלכו להתפלל בחוץ בפרוודור, והוא נשאר רק עם ציבור קטן בקושי מניין, ומי"מ לא נרתע ממחאתם והמשיך בדבריו כי הרגיש שזה רצון ה'. ואח"כ אמר לנו שאף שבא ללונדון כדי להתרים אנשים שיתמכו בישיבתו ישיבת ברנוביץ, ועל ידי דבריו הפסיד הרבה תומכים לישיבתו, מי"מ אינו מוחשב בזה, ומשום שמלבד שהוא ראש ישיבה הרי הוא בראש ובראשונה עבד ה' וכיון שידע שיש צורך להעמידם על האמת, דיבר מה שהיה צריך לדבר וכמתבקש מעבד ה', ומה עוד שבאמת לא הפסיד מזה שום דבר, שהלא הכסף מסור ביד הקב"ה, ויצא ללונדון לקיים את רצון השי"ת ולקיים את חובתו חובת השתדלות, וכיון שהיה מוטל עליו חובה לדבר על דבר שצריך תיקון, בוודאי לא יפסיד מכך, ולא עלינו להיכנס מהיכן יזמין הקב"ה ממון לקיום הישיבה, ומובטחים אנו שהוא יעשה לתורה שלא תשתכח מישראל.

זהו לימוד לנו לא להתבונן לא ימין ולא שמאל מה יאמרו עליו, ולא לחשב חשבונות אם כדאי להימנע בכדי שלא לבוא לידי הפסד וכדו', אלא לדבוק ברצון השי"ת בלבד. **סיפר רבי דוד פונקל** שבשנת תרפ"ט כשבאו הערבים לחברון כדי להרוג את כל היהודים ששם, ארבעים יודעים שהאדם שהם הכי שנאו זה היה רבי חיים יוסף דינקליס, שהיה אז אברך צעיר וחכמתו הרבה היתה לאבינים בעיני הערבים ובאותה שבת ידועה יצאו הערבים עם גרזנים בידיהם וצעקו איטבח אל יהוד, ג'יהאד, והם טבחו בלמעלה ממאה בני היישוב ובהם עשרות תלמידים מיישיבת חברון. במשך כל אותו הזמן הם צעקו כל הזמן איפה יוסף!! איפה יוסף!! וכונתם היתה היכן רבי יוסף דינקליס והם לא מצאוהו... ומעשה שהיה כך היה. רבי חיים יוסף נסע יחד עם בני ביתו לחתונת רבי זיסל שפירא שנערכה בליל שישו בירושלים, והוא נשאר ללון בירושלים עד יום שישו. והנה ביום שישו הם באו לשוב לביתם שבחברון והם חיכו זמן רב לאוטובוס שבושע מלהגיע. חיכו וחיוכו, ואז אמר רבי יוסף אם האוטובוס יגיע עד חצות אנחנו נחזור. אם לא, לא! כיוון שזה לפני שבת אני לא אשוב לביתי שבחברון בגלל כבוד השבת... והנה הגיעה שעת חצות ובאותו זמן הגיע האוטובוס לחברון. רבי חיים יוסף ובי"ב אינם מלתכבים כלל וכלל, ולמרות הכל הם נשארו בירושלים. וההמשך ידוע. כי כשעושים רצון ה' לא מפסידים.

השר רבי משה מונטיפיורי הקפיד מאוד להרבות שמירת שבת בישראל והוא עצמו היה ידוע כאחד שלא היזו אותו כלום בענייני השבת כולל מקרים שהיה חשש לשלמו ולאביבול של ממונו. פעם בא אליו בשעת סעודת שבת שליח של אחד מהמושלים הגדולים שבאותו הזמן וביקש ממנו שיבוא אליו בדחיפות עבור ביצוע עסקה דחופה מאוד. ורבי משה אמר שתמורת כל הון שבעולם הוא לא מגיע בשבת ולא מדבר כלל על מו"מ ביום זה. השליח הלך וחזר כעבור זמן קצר עם מכתב מהמושל שיידע לו שאם הוא לא מגיע על כסף יוחרם, והוא ידאג שינותקו עמו כל קשרי המסחר במדינה. אך השר מונטיפיורי בשלו. וכך הוא ביקש למסור: אני מאוד מודה על מה

שנתתם לי עד עתה אבל כל הון שבעולם לא יגרום לי להתכחש לאמונתי. ביום ראשון בבוקר בא שוב שליח מאתו מושל וביקש שיבוא אליו לביתו. השר ללא מורא יצא לבית המושל. וכשהגיע לביתו חיכה לו הפתעה נאה. המושל הגיש לפני מתנה ואמר לו ישיבתי כאן בשבת יחד עם עמיתי ממדינה אחרת וסיפרתי לו עליך איך אתה מקפיד על המצוות בעד כל הון בעולם, הוא לא האמין וביקש להתערב איתי על סכום גדול, ולבסוף בזכות התעקשותך ניצחתי, רצייתי רק להודות לך.

הרב מפוניבז' סיפר שהיה בפרנקפורט ואסף כספים מבית לבית, עד שהגיע אליו רבי יעקב רוזנהיים, ואמר לו, אסור לעשות ככה, זה לא כבוד התורה להסתובב כמו שנורר מבית לבית. בוא תכנס לחדר, ונזמין תורים אצל העשירים, הוא הזמין לו תורים אצל עשירים. בין היתר הוא קבע על תור אצל עשיר גדול בפרנקפורט, אמר לו העשיר שלמחרת בשעה שמונה הוא צריך לנסוע ברכבת. הוא קבע שאחכה לו ברבע לשמונה בתחנת הרכבת ושם הוא ידבר איתי. למחרת בבוקר קם הרב מפוניבז', והנה השעה שבע. זאת הפעם הראשונה שהוא קם בשעה שבע. ברציף הרכבת הוא היה צריך להיות ברבע לשמונה, הוא עשה חשבון שאם הוא הולך להתפלל בציבור הוא לא יספיק להגיע לרציף הרכבת בשעה היעודה. ברגע הראשון חשבתי לוותר פעם אחת על תפילה בציבור. הרי מדובר בצרכי רבים. אבל אחרי זה החלטתי, לא. לא. המדרש אומר בפרשת ראה, שהקב"ה אומר לאן, אין אדם שומע לי ומפסיד, לא נולד אדם ששומע להלכה ומפסיד אין כזה דבר. מתאר הרב מפוניבז': החלטתי שאני מתפלל בציבור ויהי מה. סיימתי את התפילה בשמונה וחצי. לכאורה אין לי סיבה ללכת לרכבת. אבל סוף סוף צריך לעשות השתדלות, אז יצאתי לכיוון הרכבת. הגעתי בעשרים לשלוש, ויש דקות אחר בן העשיר במרוצה, והתנגל שהוא איחר את הרכבת של שמונה והוא יוצא בתשע. בו במקום הוא רשם ציק גדול מאוד סיים הרב מפוניבז' את סיפורו. "בחורים יקרים", הרעף עליהם הרב יסודות לחיים יהודיים, "לא באתי להראות לכם שלא הפסדתי מתפילה בציבור. לא פשוט. באתי להראות לכם משהו אחר. באתי להראות לכם שאם הייתי 'כחם' והייתי מתפלל ביחידות ורץ ברבע לשמונה לרכבת, הייתי מתחבא עד שמונה ורוב ורואה שהעשיר לא נמצא. הייתי הולך הביתה בלי השיק הזה."

עוד סיפור שסיפר הרב זילברשטין: היה פעם יהודי שאינו שומר תו"מ שהיה לו מפעל לשקיות, הוא היה מוכר חבילות שיש בחן מאה שקיות בכל חבילה. לימים הוא קיבל החלטה חסכונית שבמקום לשים 100 שקיות בחבילה הוא ישים 90 שקיות ובכך הוא ירוויח המון, כי אם למשל כל יום הוא היה מייצא 10.000 שקיות, ז"א שהוא ירויח כל יום 100 חבילות בלי שאף אחד שיש לב. לימים הוא חזר בתשובה ושלח להרב זילברשטין בקשת כפרה על עוון גזל שגזל את לקוחותיו במשך שנים רבות. הרב זילברשטין פסק לו שמכיוון שהוא ממשיך למכור לאותם לקוחות בדרך כלל, א"כ שמכאן ולהבא יעשה חבילות שיש בהן 110 שקיות במקום 100 אשתו שעדיין לא חזרה בתשובה מאוד כעסה ורוגזה עי"ז, אך הוא היה החלטי בעניין להשיב את מה שגזל. לימים היה מכרז גדול לאספקת שקיות לצבא ארה"ב, ונציגי הרוכשים באו לבדוק את איכות המוצרים של כל היצרנים שהתמודדו במכרז, ובין הדברים שנבדקו היתה אמינות המפעל. וכשנבדק המפעל שלו התברר ע"י ספרו חבילות שונות, שהוא שם מעבר לכמות שכתוב, וכל שאר החברות שמו בערך כמו שכתוב. ובגלל אמינות זאת עשו אתו עסקה ענקית ששווה מיליונים רבים. וכך יצא שגם החזיר חובותיו וגם הרוויח פי כמה וכמה.

אבי מורי סיפר לי שהוא לא מזמן הלך לנחם את בני הרב וסרמן מחיפה יהודי צדיק שעלה מהונגריה ביושבם שבעה על אביהם, שהיה אדם ירא שמים מרבים. בצעירותו הוא עבד לפרנסתו באיזה קצביה גדולה שהיתה תחת בעלות של אדם שאינו שותו"מ אך הוא מכר כשר, והרב וסרמן היה עובד באותו מפעל, והנה ביום מן הימים הוא מגלה שבעה"ב הביא ארגונים של בשר לחנות, הארגונים היו בלי הכשר כלל, הרב וסרמן נבהל אך נצר את הדברים בליבו, לאחר שעה קלה הוא רואה אישה שותו"מ שהגיעה לקצביה לקנות בשר, הוא ניגש אליה בשקט ואמר לה תדעי לך שהבשר היום לא כשר אל תקני כאן, האישה שמעה זאת הודתה לו מקרב לב ועזבה את החנות. בצד עמדה אחד העובדים שאינו שותו"מ שמע את זה ורץ להלשין את הרב וסרמן לבעה"ב ואמר לו מה עושה

הרב וסרמן בחנות, הבעה"ב הגיע כעס לרב וסרמן ופטרו לאלתר מהחנות, וכך הרב וסרמן נשאר בלא עבודה ובלא פרנסה כלל, ובבית מחכים ילדים הרעבים לפת לחם, היה זה שעת צהרים, הרב וסרמן הלך לאיזה בית כנסת סמוך להתפלל מנחה והוא השתפך לפני הקב"ה בתפילתו שיהיה לו פרנסה בשפע ויוכל לגדל את ילדיו בדרך התורה והיראה, בסיום התפילה ניגש אליו יהודי ואמר לו ראיתי אותך בוכה כל התפילה האם יש משהו שאני יכול לעזור לך? ענה לו הרב וסרמן כן. כעת פיטרו אותי מהעבודה וילדי גדלים ואני מעוניין להעבירם לתלמוד תורה הנמצא בקרית מוצקין כדי שיקבלו מושגים של תורה ויר"ש אך אין לי כסף לגור שם ואין לי עבודה, אותו יהודי אמר לו מוצקין אני קבלן ויש לי ידורות שאני מוכר בקרית מוצקין ממש סמוך לת"ת שאתה רוצה לשלוח לשם אני מוכר לך את הדירה, הרב וסרמן אמר לא אין לי כסף, אמר לו אותו קבלן קח וכשיהיה לך תשלם לי, אמר לו הרב וסרמן למה החלטת לתת לי את הדירה הזאת, אמר לו אותו קבלן היום אשתי חזרה הביתה וסיפרה לי שהיתה בחנות ויהודי אחד יר"ש ניגש אליה ואמר לה שהבשר טרף לפני מך שהבנתה זה אתה לכוזאדם קדוש אני רוצה לתת. וכך הרב וסרמן קיבל דירה בקרית מוצקין וזמן קצר אח"כ הוא מצא עבודה מסודרת ומכובדת, וזכה לגדל משפחה לתפארת, אז במבט ראשון זה היה נראה אז שהוא מפסיד עבודה אבל לבסוף התברר שהוא הרוויח גם עבודה גם דירה וגם זרע ברך ה'.

בשביל לקבל שפע צריך למסור נפש

בפרשת השבוע מובא שכשהגיעה הגאולה הקב"ה נתן לכלל ישראל שתי מצוות בכדי שיוכל לגאול. המצוות שנתן להם הם דם פסח ודם מילה. יש להקשות אם היו זקוקים למצוות כדי שיגאלו אותם למה נתן להם שתי מצוות האלו בדווקא הרי היה יכול לצוות על שאר מצוות. התשובה ע"כ נמצאת בסיפור הבא שהתרחש עם החת"ס ומובא בספרים מוסמכים על תולדותיו. לפני מאתיים שנה הגיע גוי לרב באחת הקהילות היהודיות בהונגריה ואמר לו רבי מצאתי את האמת רצוני לדבוק באלוהי ישראל ולהסתפח להם, אנא עשה עמי אות טובה וגייירני כדת וכדן. הרב כמובן לא מיהר לגייירו והוא הציב לו כל מיני מבחנים לבדוק את מידת רצינותו ולוודא שאין לו מניעים זרים, ורק לאחר שהגוי עבר את כל המבחנים למדו הרב את כל הדרוש ולאחר מכן הוא נימול וטבל כדת וכדן. אלא שכאן התחילו הדברים להסתבך הרב הביא לגוי מוהל שמל תינוקות במקום להביא מוהל מומחה ואכן מעשה המילה לא עלה יפה הגוי קיבל זיהום בגופו וסכנה נשקפה לחייו. עד מהרה הדבר התפרסם בקרב יהודי העיר והשמועה חצתה גלים ועשתה לה כנפיים אף אצל הגויים, הגויים שגם ככה לא ראו בעינין שיהיה זה התגיירותו של הגוי האשימו את היהודים שחיבלו בו במזיד ואיימו שאם ימות אותו גר הם יחוללו פרעות ביהודים, הרב נחרד מהצפוי ליהודי עירו ומהר לנסוע אל רבו החתם סופר כדי ליטול ממנו עצה ותושיה. **החת"ס** שבעצמו היה מוהל מומחה גער ברב על מה שעשה ואמר לו בגלל מה שעשית ואתה כמו ידך גרמת לנוך גדול ובדרך הטבע לא יצא מזור ותרופה למצב של הגר צדק עלך למסור את הנפש ביחד עם הגר ובכך ינצלו חייהם של בני קהילתך מידי הגויים, ולכן זאת עשו עלו שניכם על סירה והפליגו ללב ים, אמרו לכולם שאתם נוסעים למדינת בלגיה כדי לדרוש ברופאים, אולם בהיותכם בלב ים הטביעה את הסירה. הסירה תשקע ואתם תרדו עמה למצלולת ים. הגויים יהיו בטוחים שטבעתם מחמת הסערה שהתחוללה בלב הים ובכך תנוח דעתם ויניחו ידם מלפרוע פרעות ביהודים. הרב לא ערער על דברי החת"ס וקיבל ע"ע למסור את הנפש ולכפר על מעשהו, הוא הלך אל הגר ושייתף אותו בסוד העניין. הגר שהיה בעל נאמה גבוהה קיבל ע"ע באהבה וברצון למסור את נפשו להצלת היהודים מידי שכניהם הגויים, הרב והגר עלו על סירה והפליגו ללב ים, והנה באה מולם סירה ובא אדם אלמוני ושאל להיכן הם מפליגים סיפר לו הרב שהאיש שלצידו הוא גר המוטל בין החיים למוות והוא נוסע למצוא מזור לזיהום שניהה אצלו, אותו אלמוני אמר אני חובש מומחה יש באמתחתי משחת פלאים נתן לו משחה ובחשדי שמים הגוי נתרפא תוך מספר שעות. שב לחת"ס כדי לספר על הנס שקרה להם בלב ים. חיך החת"ס ואמר התדע מי היה האיש האלמוני שהציל את חייו של הגר? ובכן דע לך שהיה זה אליהו

הנביא ואני שלחתי אותו. ע"כ הסיפור. שואל ע"כ הרב זילברשטיין אם לכת"ס היה כוח להביא את אליהו הנביא כדי להציל את הגר מדוע עשה זאת באופן כ"כ משונה? אלא אומר הרב זילברשטיין אליהו הנביא לא בקלות, אם רוצים לזכות לגילוי אליהו ולזכות לניסים ונפלאות צריך למסור את הנפש רק לאחר שמוסרים את הנפש כמו הרב והגר שעלו לסירה כדי להטביע את עצמם ע"כ מכשירים וסוללים את הדרך לאלוהיו הנביא. לפי זה יובן למה נתנו לבני ישראל שתי מצוות אלו דם פסח ודם מילה. הוא לא היה בידם זכיוות כדי לצאת ממצרים, ציוווס הקב"ה במצוות אך לא היה די להם בזכות של עצם קיום המצוות אלא היו זקוקים למצוות של מסירות נפש, וזהו דם מילה שזה מסירות נפש ליהודי מבוגר למול עצמו, וכן דם פסח שהלכו לשוחט את אלוהיהם של המצרים שהיה כבש אין סכנה גדולה מזה ורק עייזו זכו לקבל את השפע הגדול. ומסירות והשקעה בכל הנשמה זה הדרך היחידה להצליח, ובפרט בדברים רוחניים שיש יצה"ר שמנסה כל הזמן לייאש. מאאמור".

מסירות נפש למען כבודו יתברך.

במכת צפרדע מסופר על הצפרדעים שנכנסו לתנור ומהם למדו חגיגה משאל ועזריה למסור הנפש בזמן נבוכדנצר. נביא כאן סיפור מופלא על מסירות נפש אדירה מלפני קרוב למאתיים שנים. מרבי ישראל מאיר שושן. ברוסיה היתה עיירה יהודית עם קהילה מכובדת. בעיירה היו כל הצרכים היהודיים, בית הכנסת, מקווה, חיידר ועוד. כשהיה המגיד רבי יעקב גלינסקי זצ"ל צעיר לימים, סיפר לו רב העיירה הישיש, שבהיותו ילד גרו בעיירה כ-500 משפחות, מתוכם 300 משפחות נוצריות 2001 משפחות יהודיות. רדיפות הנוצרים ועלילות הדם, שהיו נחלת היהודים באירופה באותה תקופה, לא פסחו גם על העיירה הרוסית הקטנה. ביום בחיר אחד, פתח גנן למערב, כשהיה בית המדרש מלא במתפללים – פרצה המשטרה הנוצרית, ותפסה עשרה יהודים כשרים – כבני ערובה. העצורים הובאו למנזר, שכן קרוב לבית הכנסת. תנאי דרכוני הוצב בפניהם: אם תן שלושה ימים שתסכימו לטבול לצרות, ר"ל – תשוחררו, ואם לאו – תוצאו להורג!! הקהילה שהיתה כמשפחה אחת, הוכתה בהלם, אבל ירד על בתי היהודים. "ביום השלישי", מספר רב העיירה, "כשהלכתי ברחובות היהודים, גיליתי מודעות ענק המשמעות את כל יהודי העיר, גברים נשים וטף, לעצרת תפילה ענקית שתתקיים בבית הכנסת, כ-3 שעות לפני מועד פקיעת האולטימטום. הייתי אז ילד בחיידר. הגענו לעצרת התפילה, בכל פינה ישבה כיתה אחרת עם רבם, בחורי ישיבה קטנה, בחורי ישיבה גדולה, אברכי כולל, חייטים, סנדלרים, זקנים. בית הכנסת היה מלא עד אפס מקום. עזרת הנשים גם היא היתה מלאה, אימהות, סבתות, נערות וילדות, כולן הגיעו, ממש כמו ביום כיפור בשעת תפילת נעילה. רב העיירה התעטף בטלית, נעמד ליד ארון הקודש הפתוח, ופתח בדבריו: "רבותי, האתאספנו פה היום, כי בעוד שלוש שעות יעמידו את העשרה האחים שלנו במבחן, בניסיון של 'ואהבת אל ד' אלוקיך... בכל לבבך ובכל נפשך', אפילו נוטל נפשך. הבה נתפלל עליהם, שיהיו להם כוחות הנפש והעוז לעמוד בניסיון, וחלילה לא לטמא את נשמתם הטהורה. שיוכו ליהשאר בקדושתם וימסרו את נפשם על קידוש השם. לשם כך, יש צורך בתפילה רבים, שיקבלו את הכוחות המתאימים!!!". "אחים יקרים!! זעק הרב, 'בואו נתפלל עליהם שיהיו להם כוחות לעמוד בניסיון!!!'. כל הקהל פרץ בבכי, והתאחד בתפילה מוקה, תוך בכיות קורעות לב, על אחיהם היהודים. לאחר כשעה, עלה הגבאי על הבימה וקרא: "בפקודת המרא אחרת, נעשה כעת הפסקה קצרה, ונדליק נרות נשמה לעילוי נשמתם של אחינו העצורים במנזר הסמוד, כי סמוכים ובטוחים אנו שרואי ימסרו בקרוב את נפשם, וכבר מעכשיו תאיר נשמתם הזכה והטהורה. הגר הראשון יהיה לעילוי נשמתו של המתמיד, ראש החבורה, האברך בן ה 55, רבי חיים בן רבי אברהם. קירות בית המדרש ספגו את קול תורתו ואת הנעימות שלו", היה זה מעמד פרידה מרבי חיים, רווי מעות. מעזרת הנשים נשמע קול בכיין של בנותיו: "אבא, אבא...". וכל הקהל הצטרף לבכי. דקות ארוכות נדרשו על מנת להשיר מהדלדקת הגר הראשון. וכך המשיכו להדליק את שאר הנרות, כשבכל הדלקה נערכת פרידה מן השבו, שבקרוב ימסור נפשו על קידוש השם. סה"כ הודלקו 9 נרות.

ומה עם העשירי? אף אחד לא שאל שאלות. הנידון העשירי היה נער בן 17, חיימיקה העגלון. חיימיקה היה בן יחיד להוריו, שלא המשיך בלימודיו, אמנם הקפיד על שלוש תפילות בבית הכנסת מידי יום, אך ללמוד לא היה בכוחותיו. הוא הפך להיות עוזר לעגלון, ובהמשך נעשה בעצמו לעגלון. הכל שיערו, כי חיימיקה ודאי יישאר בין החיים, הוא כנראה לא יעמוד בניסיון. לפתע, התקרבה אישה יהודיה אל מעקה עזרת הנשים, והתחילה לילל ולבכות: "אנא, כבוד הגבאי, אני אמא של חיימיקה, אנא, תדליק גם נר לנשמתו. הגבאי, שלא יכל להישאר אדיש מול הזעקות האיומות, חזר והוציא נר נוסף והניח ליד תשעת הנרות הדולקים, לעילוי נשמת הנער חיים בן רבי צבי...

התפילות והזעקות נמשכו למול ארון הקודש הפתוח... הגיעה השעה היעודה ובמנזר הגיע הכומר לעשרת השבויים, כשבידו הרב חדה. העמיד את כולם בשורה ופנה לשבוי הראשון בניסיונות שכנוע: "אתה אינך אדם צעיר, וכבר סבא לנכדים, בעל משפחה, ילדיך ודאי מחכים בבית, יש לך משפחה שממתנה לך, טבילה אחת פשוטה, ואתה גומר עם כל העניין... רבי חיים מסתכל עליו בלעג, ומתיז בבוז: "האם נראה לך שכאן הם החיים האמיתיים: להוי ידוע לך, שכאן זה רק הפרוזה, האמת נמצאת למעלה, בעולם שמעבר לכאן, כאן זה רק חלום, שם נמצאים החיים, כל ימי הייתי מצטער מתי אזכה לכוז הזדמנות, ובכזו קלות רוצה אתה שאוותר עליה?!" הכומר מבין שהיהודי הזה לא ייכנע, ומורה להוציאו להורג. ניתנה לו הזכות לבקשה אחרונה, ורבי חיים בן אברהם מוציא מיסו את הגרטייל ונראה לעיני חבריו ככהן גדול ביום הכיפורים. הוא צועק את הברכה האחרונה: "ברוך אתה ד' אלוקיני מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקדש שמו יתברך בריבים", וכל חבריו עונים בצועקה: "אמן!!" ומשיב את נשמתו בטחרה ליוצרו. הכומר השתולל מזעם, איזה עם קשה עורף... הוא ניגש בכעס לשבוי הבא ואומר לו: "ראית את הטרגדיה לנגד עיניך, אולי תשנה כיוון...". אך רבי דוד מתעקש כמוו, ואינו מוכן לטמא את נשמתו עבור חיי שעה. המחזה שב וחוזר על עצמו, הוא מברך בקול רם וחברי עונים בצועקה "אמן!!" וכך מוסרים את נפשם זה אחר זה כל תשעת השבויים. לזעמו של הכומר אין גבול. נותר העשירי, נער רך לימים. חיימיקה העגלון, אותו השאיר הכומר אחרון. נער בן 17 שראה וחוהו במו עיניו את הרצחם של תשעת הקדושים. פונה אליו הכומר במתק לשונו, ומנסה לשכנעו: "כל אלו שנהרגו השאירו זכר אחריהם, אך אתה, נער צעיר, בן יחיד להוררך, לא תרצה להשאיר זכר להוררך? טבילה אחת ואתה חופשי לנפשך!!!". חיימיקה הטהור מיישיר אליו מבט עז, ואומר בקול צלול ובטוח: "יהודי קדוש נולדתי, יהודי קדוש אמנות!!! והוא מתכוון למותו בקדושה ובטהרה. הוא מברך בקול רם את הברכה ומלאכי השרת עונים אחריו: "אמן!!!... והעשירי קודש – נהרג אף הוא על קידוש השם. הכומר השתגע מכעס, כיצד זה יהודים פשוטים וחלשים, מתגברים בקלות שכזאת על הכומר החזק, שגם החוק עומד לצידו, זה פשוט לא ייתכן!!! בכעסו כי רב, הוא שולח את גופותיהם של הנרצחים בתוך שק, מצוה על נערו להשליכם אל תוך בית הכנסת, שכן יראו וייראו!!!... סיפר הרב הזקן לרבי יענקל'ה גלינסקי: "כאמור, הייתי אז ילד בן עשר, עמדת בבית הכנסת ליד הנרות הדולקים וליד אבי. ולפתע, בלי הודעה מוקדמת, התנפץ החלון הגדול של בית כנסת, ושק גדול מוכתם בדם הושלך פנימה אל ההיכל. התפילות כולן נדמו באחת, דממת מוות הושלכה בקהל. ניתן היה לממש את הפחד והאימה, הכל הבינו מה מכיל השק. לאחר דקות ארוכות של שקט, הופרה הדממה. אמו של חיימיקה ירדה במהירות להיכל בית הכנסת וזעקה: "איפה השק? אני חייבת לראותו במו עיני!!" בדחיפה ורחימו ניגשה אל שק הנרצחים, פתחה אותו, כשלנגד עיניה מראות נוראים. היא תרה בעיניה אחר דבר מה, ואז, בקריאות שמחה היא צועקת: "הנה חיימיקה שלי, הוא מסר את נפשו!!". היא נשקה לגופתו המתה, וקראה בקול: "יהודים הפסיקו להתפלל! תרקדו כמו בשמחת תורה! חיימיקה שלי מסר את נפשו על קידוש השם!!" קשה להבין ובלתי ניתן לתאר את עוצמות הרוח של אמא יהודיה. למות על קידוש ד' - זה דבר עילאי ונשגב, משאת נפשו של כל יהודי מאמין וטהור, אך המוות הוא ענין חד פעמי, אי אפשר למות יותר מפעם אחת, קשה מזה, לחיות על קידוש ד'. לחיות, זה כבר עניין אחר, אומר דוד המלך: "כי

עליך הורגנו כל היום". יהודי עומד על המשמר בכל רגע ובכל שעה, לא לדבר לשון הרע, לשמור על העניינים, לשמור על האזוניים, לשמור על המחשבה, לשמור על סדרי הלימוד הקבועים, לברך בכוחות, תפילות ובמינים, לעשות את רצון ה' בכל רגע ורגע, בכך הוא מקדש את השם בחייו. כמה גדול העניין של לחיות על קידוש ד', מאה פעמים ביום יש להרוג את היצר הרע, זוהי תכלית חייו של כל יהודי. יעזור הקב"ה שנוכה לקיים הלכה למעשה, את הכח העוצמתי של מסירות נפש, בכל מצוה ומצוה. ואתם הדבקם בד' אלוקים חיים כולכם היום.

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו.

לאורך הדורות מצאנו איך הכלב הכי נובח בעולם נשמר מאנשים קדושים ולא יכול להם כלל, וכמו שמסופר בחז"ל שמשו ואהרן הגיעו לביתו של פרעה ששם שמרו כלבים אימתניים שהיו אוכלי אדם, והם ליוו אותם עד חדרו של פרעה. מצאנו סיפורים על גדולי ישראל איך הכלבים לא יכלו להם כלל, נביא כאן מספר סיפורים שיפיר רבי שלום שבדורן והובא בספרו שאל איבך ויגדך. **מסופר על רבי אלעזר משה הורביץ** רבה של פינסק. בוילנא היתה משפחה עשירה מאד מאד, בני המשפחה היו אנשים צדיקים ויראים ומופלאים בצדקה. ביתם עמד מחוץ לעיר, בית יפה ומטופח בתוך יער קטן. הם היו מאד שווישם מגנבים כי הרי ביתם היה ממוקם ביער, לא ליד מקום ישוב אז היו פעמים מגנבים גנבים ושודדים לגנוב מהם את כספם הרב. לכן קנו בני הבית כלבי שמירה חזקים. במשך שעות היום היו הכלבים קשורים ואילו בלילה היו משחררים אותם. הכלבים היו מסתובבים סביב הבית ואם היה נכנס אדם לשטח היו הכלבים נובחים בקולי קולות ואז בני הבית היו יודעים לבדוק מי הוא הנכנס. אבל גם הכלבים לא תמיד עזרו כי היו גם כאלו גנבים שידעו טוב את המלאכה. הם היו מגיעים וזורקים לכלבים בשר טוב שיבואו לאכול אבל בתוך הבשר הם שמו רעל ואז הכלבים אכלו ומתו, ומיד יכלו הגנבים להיכנס לבית ללא כל מפריע. ולמקרים כאלו היה לבני הבית נשק ליד מיטתם שיוכלו מיד אם נכנס גנב הביתה להבריא אותו עם הנשק. והנה בלילה אחד אחרי חצות הלילה מתעוררים בני הבית בבהלה, הם שמעו דפיקות בדלת. הם היו בטוחים שקרה להם מקרה נורא עם גנבים מסוכנים שהרי הכלבים שותקים אפילו שמישו ניכנס לשטח. מהר כולם קפצו ממיטותיהם לקחו את הנשק וצעקו: "מי שם?!". אך הם לא האמינו ששמעו קול מוכר "זה אני, אלעזר משה הורביץ" בני הבית היו בהלם. דבר ראשון לא הבינו איך הכלבים שתקו ודבר שני מדוע הגיע רבי אלעזר משה הורביץ באמצע הלילה לביתם. הם מיהרו לפתוח את הדלת כדי לקבל יפה את פני הרב הצדיק, אבל מראה מיוחד נגלה לעיניהם. הרב עומד ומאחוריו שורה של כלבים, הכלבים שותקים. הרב מיד התחיל להסביר מדוע הגיע, הוא אמר שעוסק כעת בפדיון שבויים, הוא אסף המון כסף אבל צריך דחוף עד אור הבוקר עוד סכום גדול מאד. כמובן שמיד בני המשפחה הביאו לו את כל הסכום הגדול. הרב יצא מפתח הבית והכלבים מלווים והולכים אחריו עד לתוך עיר.

כן מסופר על רבי יחזקאל לוינשטיין משגיח בישיבת פוניבז' שכאשר היה עוד בישיבת מיר בחוץ לארץ, לא היה רבי יחזקאל אומר שיחות מוסריות בישיבה, אלא היו לו רק וועדים בביתו. קבוצות של בחורים היו מגיעות לביתו והוא היה מלמדם בפניהם שיחות. זה היה בין הסדרים כדי שלא יחסרו בזמן הסדרים בישיבה. הדרך מהישיבה לביתו היתה רחוקה, היו בדרך הרבה חצרות של גויים ופריצים, ושם הסתובבו כלבים גדולים. היהודים פחדו לעבור שם מפחד הכלבים שהיו יכולים ברגע לקרוע בשר אדם. לכן הם העדיפו ללכת בדרך יותר ארוכה, העיקר לא לעבור ליד החצרות האלו. אך יום אחד רבי יחזקאל האריך בשיחתו יותר מהרגיל ואחר מעט מהזמן, לכן הוא ביקש מהבחורים שהפעם ילכו בדרך הקצרה שלא יאחרו לסדר ויכולו להגיע לשיבה בזמן. הבחורים מיד אמרו שהם מפחדים מכל הכלבים עזי הנפש שיתנפלו עליהם. אמר להם רבי יחזקאל: אל תפחדו, אני אעמוד בחוץ ואביט עליכם עד שתסיימו לעבור את החצרות ואין לכם מה לחשוש, העיקר שתגיעו לישיבה בזמן. הבחורים שמעו והתחזקו באמונה וביטחון בד' ובצדיק המברך, והלכו בדרך המפחידה. הם ראו מאחור את רבי יחזקאל שמסתכל עליהם ונרגעו. הם הגיעו למקום הסכנה וראו לנגד עיניהם

את הכלבים נכנסים לבתייהם בשקט. היה זה פלא גדול... הם הגיעו בזמן לשיבה וסיפרו בהתרגשות את המעשה הנורא.

וכן מסופר על רבי אהרון קוטלר שביתו היה רחוק מהישיבה, הוא היה מעדיף ללכת בין הבתים מאשר ללכת בדרך הראשית מפני שמירת העיניים. פעם אחת היו בביתו שני בחורים, הם היו גם צריכים ללכת הישיבה אז ר' אהרון הציע להם שיתלו אליו. שני הבחורים לא נכלו לטוב והלכו עם ר' אהרון. הם פחדו מאד כי ידעו שר' אהרון הולך דרך חצרות. וכך הם דלגו מחצר לחצר עד שהגיעו למקום שבו היו כלבים מסוככים במיוחד. שני הבחורים נעצרו ואמרו לראש הישיבה שהם לא ממששים כי יש שם כלבים עזי פנים והם מפחדים מאד. ר' אהרון אמר להם: אם אתם מפחדים החזיקו נא בשולי מעילי ויותר אין לכם מה לדאוג, כך עשו הבחורים, ועברו את החצר בלי שאף כלב פתח את פיו... **וכן סיפרה אימו של רבי אשר צימרון** שכשהייתה צעירה היא היתה נשאת בבית לבד במשך כל ימות השבוע ורק לשבת בעלה היה מגיע. היא פחדה מאד, לכן דאגו והביאו לה כלב גדול שישמור על הבית. וכן שמו דלת זכוכית שכך היא היתה יכולה לראות מי נמצא בחוץ בזמן שהכלב נובח. יום אחד הגיע ר' אלחנן וסרמן לבקר בביתם, הוא היה ידיד גדול של בעל הבית. הוא התקרב לבית מיד זינק הכלב כדרכו אבל אז נעצר ונדבק לשמשת הזכוכית ולא חרץ כלל את לשונו. אימו של ר' אשר נדהמה, מיד התקרבה לדלת אבל גם כשפתחה את הדלת הכלב דבוק עדיין לשמשה בלי שום קול. וכך במשך כל השנים שר' אלחנן היה בביתה זוה היה למעלה ממשה! היה עדיין הכלב דבוק לדלת אבל מיד כשר' אלחנן נפדד מהם אז ננער הכלב וירד מהדלת כאילו כלום לא קרה.

נשיאת חן מגיע מהקב"ה

ויתן ה' את חן העם. יש משהו מעניין שהיה ביציאת מצרים שראויים שחן הקב"ה נותן. הנה המצרים היו שונאים מושבעים של בני ישראל, הם ידעו היטב שאת כל המכות הם קיבלו בגלל היהודים, כל המשפחות שלהם נהרסו בגלל היהודים, כל הפרנסה שלהם הלכה, כל החיים שלהם הילדים והכל. והנה כשהיהודים באו לשאול מהם כלי כסף וכלי זהב, באופן טבעי הם היו אמורים לזרוק אותם מכל המדרגות. אבל זה לא קרה אלא הם הסכימו, ולמה? כי ה' נתן את חן העם בעיני מצרים, מפתיע ביותר. האנשים הכי שנואים על המצרים ניתן חיים בעיניהם. רואים מכאן כמה עניין של חן הקב"ה נותן. יכול להיות אדם שחיוניוה הוא הכי דוחה וחי לו חן, כמו שכתוב למשל על אסתר שלפי גירסה אחת אחת בגמ' היתה מכווערת, ירקרקות הייתה והיא נשאת חן בעיני המלך יותר מכל הנשים שהשקיעו ביופי במשך שנה שלמה, ששה חודשים בשמן המור, וששה בשמים וכו', ואסתר שום כלום לא ביקשה, והיא נשאה חן יותר מכולם בעיני כל רואיה. רואים מכאן שחן, אם הקב"ה רוצה זה יכול להיות באדם הכי דוחה, ואם לא אז גם אם תעשה הכל לא תשא חן. וכלפי מה הדברים אמורים? הנה הרבה פעמים אדם עושה כל מיני דברים בשביל למצוא חן, ולפעמים הדברים הם לא כ"כ מותרים, האם יש צד שע"י הוא ימצא חן יותר, הרי אם תעשה דברים אסורים ודאי שזה סיבה וטעם שהקב"ה פחות יתן את חניך בעיני השני, והדברים ברורים.

בזכות נשים צדקניות נגאלו.

בזכות נשים צדקניות נגאלו. בגאולת מצרים, בין הניסים המופלאים והיד החזקה נשתמר מקום של כבוד עבור נשות העם הינשים הצדקניות! שבזכותן נגאלו ישראל. והטעם מופיע בחז"ל שעם ישראל היו בעיצומה של גלות נוראה ואכזרית, והנשים עשו מאמצים כבירים לדאוג להביא לעולם את הדור הבא של עם ישראל למרות שזה לא קל ובתוך ים של עבודות, וכמו שמופיע בחז"ל כמה טרחה ומסרייני היה במעשיהן, וכתוב במדרש שהיו הולכות לשאוב מים והקב"ה היה מביא להן דגים קטנים בכדיהן, ומוליכות אותם לבעליהם בשדה וכו'. וכן בתחילה הן ראו ראי פרי בעמלן אלא המצרים מיד לקחו את העוברים וזרקו לאור, אפי"כ הן את שלחן עשו. ובזכות מסירותן הן זכו לשרשרת של ניסים וכמבואר בחז"ל שהיה מלאך מציל את התינוקות ומלווה אותם עד שגדלו והחזירום אל הוריהם, וכל הזכויות

האלו בזכות מסירותן של האמהות. זה המקום להוסיף תיאור 'דמיוני' שקשור לעניין זה ממה שהבאנו בעבר, מרבי שמשון פינקוס: השעה תשע וחצי בבוקר, בעלה ככולל והיא בבית עם התינוק שמתרוצץ בבית, לפתע הבית מוצף מים, מתברר שהתינוק סתם עם פקק את חור הניקוז של האמבטיה, פתח את הברז והלך, והבית מלא מים, היא נוטלת מגב ושעה וחצי גורפת ומיבשת את הכל. פתאום מוצלצל הטלפון על הקו השכנה למעלה, רחל יש לו תל דחוף לרופא תשמרי לי שעתים עלה התאומים... סו"ס היא גרמה ליבש הכל, והיא מגלה לחרדתה שהשעה 12:30 בצהריים, והיא עדיין לא התחילה להכין ארוחת צהריים. היא תופסת את התינוק והתאומים, עפה איתם למכולת, שם היא חוטפת 2 קופסאות תירס, ואיכשהו שנתלתי לקופה, משלמת ורוצה הביתה, מחממת משהו מהמקפיא, ובי"ה ארוחת הצהריים מוכנה בזמן. יעקב מגיע הביתה מביט בסיר ומפטר באוף אחד גדול אין משהו יותר אנשי לאכול... והיא שותקת וממלמלת: שבעטרת לא היה לי זמן. הוא יוצא מהבית, קונה לו מנה פלאפל, חוזר. השעה כבר 2 אני חיוב לישון הוא מודיע לאשתו, שתדלי שיהיה שקט... בשלוש הוא הולך לכולל ובשלוש וחצי היא מקבלת טלפון מחמותה. רחל!!! שמעתי שהכנת תירס לארוחת צהריים... ברגע זה הדם עולה לה לפנים והדמעות לעיניים. רק רגע, היא אומרת לשוויגר, היא נגשת לבד מוזהרת כוס מים, ממברכת שהכל נהיה דברו ויחד עם המים נשפטים הכעס והדמעות. באותה שעה מכנס הקב"ה את הפמליה שלו ואומר להם ראו בריה שבראתי בעולמי...

הגדת לבנך ביום ההוא.

אומר רש"י שיש בן שאינו יודע לשאול מוטל עליך לפתוח לו לסייע בידו להסביר לו מה קשה ולפתוח לו את הדרך להצלחה ולהבנה. כל אדם צריך למדוד את היכולות של הילדים שלו לתת להם בטחון ולא לדרוש מהם דברים שהם לא יכולים, ועי"ז הוא יצליח להוציא מהם את המקסימום ששייך. **כנגד ארבעה בנים דברה תורה**

ראיתי סיפור אמייתי ונפלא בספר ניצוצות. וכך הסיפור: היה זה ביום שבת, רק אבא ואני היינו בבית. הייתי אז בכיתה ו והחלטתי לדבר אתו על זה. וכה היו דברי: אבא כמה רציתי לעשות אותך מאושר, כמה רציתי להביא לך רק פעם אחת כמעט טוב במקום כל המספיק בקושי שאני מביא לך כל הזמן, אבא! אמרתי, אני נורא מצטער שאני לא מביא לך אושר כמו שאר האחים שלי. אבא שלי שמע את מה שאמרתי, הסתכל עלי במבט האהוב שלו ובניגוד לאופי שלו שהוא בקושי היה מוציא מילה מפיו הוא נתן לי את ההרצאה הכי יפה ששמעתי בחיים שלי. **גדי** הוא אמר לי: אבא לא אוהב את הילדים שלו בגלל שהם מביאים הביתה ציונים טובים, אבא אוהב את הילדים שלו כי א"י אחת, כך ה' יתברך ברא את האבא שיאהב את הילדים, כך בד"ש שלו ובנשמה שלו, הוא מוכרח לאהוב אותם. אפי"כ הם לפעמים עושים דברים לא טובים, בכל זאת הוא אוהב אותם. אבל אתה גדי... אף פעם לא עשית משהו רע... אני מתחיל להגיד לו אבל אבא... הוא מפקס אותי ואומר גדי תקשיב, כשהקב"ה ברא את העולם לכל אחי הוא נתן כשרון למשהו, לאחד הוא נתן זיכרון טוב, לאחד הוא נתן חוש ציור, לאחד חוש כתיבה, לאחד חוש הבנה, אחד חוש הניתוח והעמקה וכו', אנתנו לא יכולים להאשים משהו שאין לו את הכלים שה' י נתן לו אותם, אנתנו ראי יכולים להאשים מישהו שלא משתמש במה שה' נתן לו, ולפעמים זה לוקח זמן לגלות את הכלים שה' נתן לנו, ואז הוסיף אבא את המשפט המתוק ההוא... תהיה סבלן גדי יום אחד גם אתה תגלה בס"ד את הכלים שהקב"ה נתן לך ותוכל לממש את הפוטנציאל שבהם לעשות דברים מועילים למען שמו יתברך. **באותם רגעים** מספר גדי נתמלאתי באהבה עמוקה לאבי על המילים המחזקות והמעודדות, ולעולם אני לא אשכח את השבת הזאת. היה זה לפני כשלושים וחמש שנים, הרבה לפני שידעו על כל המושגים של דיסלקציה קשיי למידה וכל מיני מוגבלויות שהיו לי. שנה אחר"כ מצאתי את הכלים שהקב"ה נתן לי, ישבתי בשיעור בחידר, המלמד שלנו חלה והביאו ממלא מקום, הוא דיבר על מה שהוא דיבר ואני ישבתי לי בעולם שלי, פתאום אני רואה את הממלא מקום על ידי, עוד לפני שאני מספיק לומר מילה הוא סוחב את הנייר שאני מקשקש עליו, הוא

מסתכל על הנייר ואומר לי מה אתה עושה? אני מסמיק ועונה סתם קשקשתי, והוא שואל מה ציירת פה? ואני אומר סתם, הוא אומר סתם מה? ואני עונה ציירתי אותך עומד ליד הלוח, הוא ביקש שרות לקחת את הציור... לאחייך ההבנר שהוא בן לאחד הציירים המפורסמים בעולם, הוא לקח את הציור והראה לאביו שהתפעל מאוד מהכישורים שלי, וביקש לפגוש אותי, הוא היה יהודי ירי"ש וביקש שרות מהורי שבשעות הפנאי הוא רוצה לטפח את הכשרון שלי, ממשיך גדי ומספר כיום אני אחד הציירים המפורסמים בעולם, יש לי תערוכות בכל העולם לציורים שנמכרים באלפי דולרים. במשך השנים גילו את הבעיה שהיתה לי בלימודים היתה לי דיסלקציה קשה שילמתי רבות למורים פרטיים שילמדו אותי להתמודד איתה, כיום מלמד הציורים שאני מקדש איתי שייש בעולם, אני שפוקתי כבר כמה מחזורים של דף היומי לסיים את השי"ס, פלוס שיעורים בשאר חלקי התורה. ואבא שלי כעת מבוגר לא מתרגש, רק הוא אומר מה אתם עושים רעש, הילד שלי גדי ס"ה מצא את הכלים שה' נתן לו ויהי"ר שימשך להשתמש בהם נכון.

ומעניין לעניין באותו העניין. סיפור נוסף שהתפרסם ברבים על ליד שחזר לביתו מבית הספר והביא לאמו מכתב מהמורה, האם קראה את המכתב והחלה לבכות, ואז קראה את המכתב בקול לבנה: בנכס גאון מיד, בית ספר שלנו אין בו מורים שיכולים ללמד אותי, אנא למדו אותי בעצמכם. שנים רבות לאחר שמתה אמו הוא עבר על הארכיון המשפחתי ונתקל במכתב ההוא שקיבל מבית הספר, הוא פתח וקרא אותו: בנכס נכה שקבלת אנתנו לא יכולים ללמדו בבני"ש יחד עם כולם לכן אנתנו ממליצים ללמד אותי עצמאית בבית. שמו של הילד הוא תומאס אדיסון שהיה לאחד הגאונים של התקופה ההיא. הוא המציא המצאות רבות ששינו את פני העולם, בין ההמצאות המפורסמות שלו זה ה'ניורה', ומהמצאות התחילו להשתמש באור חשמל בלי נרות, אדיסון שקרא את המכתב בכה מספר שעות, לאחר מכן הוא כתב ביומו: תומאס אדיסון הוא נכה שכלית, בזכות אמו הגיבורה הוא נהיה לאחד הגאונים של זמנינו. רואים שלמילים יש כח עצום וצריך לשים לב איך להשתמש בהם, ובוודאי אנתנו יהודים שומרי תורה ומצוות נדע לנצל את הכח שלנו להשיג על גפש הילדים והחברים להתעלות בתורה הקדושה ובשאר העניינים הרוחניים.

סיפור נוסף: יום אחד חוזר חיימקה מהחיידר ומודיע לאמו שמחר יש בכיתה סיום על פרק 'המניח' והיות והוא יודע שהיא יודעת לאפות עוגות ולקשטם הוא התנדב להביא עוגה לסיום. את האמא זה לא בדיוק הקסים, היות והיא תכננה להתעסק הערב עם עוגה אחרת לגמרי, עוגה היומולדת שעושים כל העובדים במשרד למנהל המשרד (בוס). אך לא רצתה לאכזב את הילד ואמר לו שהיא מסכימה והיא תכין את העוגה בהמשך הלילה. כשהיא מתכנתת להכין את העוגה הפשוטה ביותר. ואכן בשעות הלילה הכינה 2 עוגות. עוגה אחת של 3 קומות, מושקעת ביותר, עם עיטורים צבעוניים מקצפת וכו' ועוד עוגת טורט פשוטה שעשתה ממש דרך אוב ורחמי מעלו שכבה אחת של קצפת שנשאר לה מהעוגה המושקעת. לאחר שסיימה בשעת לילה מאוחרת ממש את הכנת העוגות הלכה האמא לישון. חיימקה התעורר ממש מוקדם מההתרגשות של הסיום, כדרכם של ילדים, אז אז ניגש למקרר והוא רואה לנגד עיניו עוגה 3 קומות מעוטרת בשלל עיטורים. הוא כל כך התרגש ובזריזות התלבש בבגדי השבת, לקח את העוגה בזריזות רבה ואץ רץ לחיידר. לאחר זמן האמא קמה, מתלבשת, מתארגנת לציאה לעבודה וכהיא ניגשת למקרר לקחת את העוגה שהכינה היא כמעט מתעלפת. העוגת טורט הפשוטה מוחתת שם ואת המושקעת לקח חיימקה. היא רצה לטלפון להתקשר לחיידר להודיע שיש כאן טעות איזומה ושהיא באה להחליף את העוגה ושלא יתהו את זה בנתיים... אבל ברגע האחרון החליטה שהיא לא יכולה לעשות את זה לחיימקה שלה, אחרי שהוא כבר לקח את זה לחיידר ובטח הוא יריגש מאד רע אם היא תחליף וממש בקושי רב ובלית ברירה ויתרה על הרעיון של ללכת להחליף והלכה לעבודה ללא העוגה. ובנתיים בחיידר, כל החיידר היה על גלגלים מהעוגה המפוארת, כולם נכנסו ליתנה לראות את העוגה הזו בעל 3 קומות, גם המנהל וכל המלמדים נכנסו כשכולם משבחים את חיימקה ורוקדים איתו ומהללים אותו. לאחר הסיום חיימקה חוזר הביתה קורן כולו מאושר ומספר לאמו

על כל הטוב אשר קרהו, האמא נושכת שפתיים בחזק ומתאפקת חזק לא לספר לו על הטעות. עברו שנים... לפני חודשים ספורים עמד הבחור חיים תחת חופתו בדרך להקים בית נאמן בישראל. חיים קורא לאמו ומחליט לשתף אותה בסוד. לפני כשה, מספר חיים לאמו, החליטו הוא וכמה חברים (שהיו לא כל כך יציבים מבחינה רוחנית בלי המעטה) לצאת לחו"ל לטיול ארוך שבוודאי כרוך בפריקת עול ואפילו קיוו בליבם שיזדמן להם להאריך את השהות שם בלי הגבלה. הם החליטו שלא לספר זאת להורים, אלא לצאת ולהתקשר משם ולהודיע שיצאו לטיול של כמה חודשים. התארגנתי גם אני עם כל הצידוד בשקט בשקט בלי שתשימו לב, ממשך חיים לספר לאמו, ויצאנו לנתב"ג. בדני לנתב"ג נכנסנו למאפייה לקנות משהו לאכול ואני רואה מול העיניים עוגה גדולה ומפוארת של 3 קומות מעוטרת בעיטור קצפת צבעוניים... באותו רגע צפה מול עיני העוגה שהכנת לי לסיום פרק 'המניח' שלמדתי בחיידר, שהיתה מאד דומה לעוגה הזו והתחילו לי דפיקות לב חזקות... איך אני עושה כזה דבר לאמא שכל כך הרקיעה בשביל הסיים שלי?! לא היה טרחה כל כך הרבה עד אמצע הלילה בשביל זה! הכל במטרה שאגדל יהודי ת"ת, ואני ככה אברח לה! באותו רגע נפרדתי מהחברים שלא הבינו מה עובר עלי. רק אספר לך שהחברים עדיין שם... ואני כאן זוכה להקים בית של תורה כפי שחינת אותי.

סיפר רבי אהרן טויסיג מובא בהגדה ומקרבן לתורה: שח לי המחנך הדגול הרב רוזנשטיין ז"ל, מנהל תלמוד תורה רזי ליי, שהיה מביא את התלמידים להיבחן אצל ה'חזון איש' זק"ל וראה שם הנהגות מופלאות. כשהחזו"א היה בוחן את התלמידים הוא היה יושב ביניהם ותמיד היה נותן את ההרגשה הכי טובה ונעימה ולא היה לחץ במחיצתו. בשנת תשי"ג הגיעו לארץ ילדי טהרן. כאלף ילדים מפולין, רובם יתומים, פליטי מלחמת העולם הנוראה, שהגיעו דרך רוסיה לאיראן. רובם מבתי חרדים. לדאבון הלב, חלק קטן בלבד זכה להיקלט במוסדות חינוך תורניים. הפרשה הסעירה בשעתה ונותרה כאובה. מכל מקום, אחד מהם, נער כבן שתיים עשרה, בא ללמוד בירזי ליי. הרב רוזנשטיין תהה על קנקנו. מה אפשר לדרוש מילד יתום, מסיים מאימי המלחמה, שלא פתח ספר במשך שנים. מבחינת ידיעותיו השתייך לכיתת דרדקים. אבל אי אפשר להשפילו כך. קיבלו לכיתת בני גילו שכבר שחו בים התלמוד, ושכר עבורו אברכים שיקדמוהו. לא ארכו הימים והרב רוזנשטיין ליווה את הכיתה למבחן אצל ה'חזון איש'. החזו"א שאל ללד ילד כ"א כפי רמתו ואכן כולם ענו תשובות נכונות ומי שלא החזו"א שם בפיו מה לענות. והנה הגיע תור אותו בחור מילדי טהרן, החזו"א שואל והבחור ישב נבון, החזון איש מנסה עד שקלט שיש כאן בעיה. בנימה אבהית אמר בעצמו את התשובה, סיכם את העניין, כשסיים אמר לבחור: "תביא בקשה מסכת קידושיין". הבחור קם, ניגש לארון והביא את המסכת. "בוא, שב נא לידי" פתח ה'חזון איש' בדף ל: והקריא, את דברי הגמ' על בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין וכי, כשסיים קירב את הגמרא הפתוחה אל הנער. "הבנת?!", שאל ברוך. הנער הנהן בראשו. "אז תחזור, בבקשה", והצביע על תחילת הקטע. והנער, כאילו למדו בחברותא, כאילו אין כאן מנהל וחברים, רק הוא וה'חזון איש', קרא והסביר, וכשסיים לקרוא את הקטע, ה'חזון איש' יצא מגדרו: "לא ייאמן! פעם אחת שמעת, וזכה קטע ארוך, וכבר חזרת ככזו רהיטות! ומבטחני בדך שתייה לגדול בישראל!". את, כמה קרנו פניו! כמה עלתה קרנו בעיני בני כיתתו! חלפו כמה שנים. הרב רוזנשטיין עלה להקפות בשמחת תורה לשיבת פונבז' ושמ מוכרים את ההקפות לפי מספר דפי גמ' והנה הוא ממתונן במכירה ורואה שפתחו במאה דפים ועל למאתיים, שלוש מאות וארבע מאות. "חמש מאות" קרא בחור, וזכה. שמו הוכרז, נשמע מוכר. נקרא לעלות ולומר פסוקו והרב רוזנשטיין נרעש: אכן, הבחור ההוא, מילדי טהרן. לא יכול להיות. רבי לא ידע צורתא דשמעתא, לא היה לו סיכוי לשרוד בישיבה קטנה בלי התמיכה שהמנהל ארגן עבורו בתלמוד תורה. איך הגיע לפונבז' ואיך הרהיב לקבל על עצמו לימוד חמש מאות דפי גמרא, בנוסף לסדרי הישיבה?! הוא בא לחזו"א ושאל: "הרב זוכר אותנו מאורעי?". "ודאי, איך אפשר לשכוח", השיב לו ה'חזון איש'. "ובכן, אמש ראיית את הבחור בפונבז', וקנה אמירת הר' איתא הר' בחמש מאות דפי גמרא. הא יאומן?!". הוא ניגש ושאל את הרב מפונבז'.

הרב מפונבז' שמע את שם הבחור, והכביר בשבחו: לא פסיק פומיה מגירסא, וכבור סוד שאינו מאבד טיפה. חמש מאות דף? זה דבר קטן בשבילו. המילים נעקפו מפי הרב רוזנשטיין. הלא הבחור לא ידע מאומה! הסיפור לא השתייך. הרב רוזנשטיין סיפר, שבעבור כמה שנים נקלע לשיבה, וראה שנושאים ונותנים ומפללים בדברי אחד המחברים האחרונים. התעניין, וראה שהמחבר הוא אותו נער מניצולי טהרן. סיפרו שהקים בית נאמן והוא מרביץ תורה בישיבה נודעת ומחבר ספרים בהיקף קבילות ועומק. עיון ובהירות עצומה, והם אכן יסוד בלימוד הסוגי. במשך השנים חיבר סדרת ספרים על כל המסכתות הישיבתיות, ויש לו תלמידים אינספור מפיו ומפי כתבו. "רק לחשוב", אמר לי הרב רוזנשטיין, "רק לחשוב מה היה, לו היה ה'חזון איש' מתעלם ממנו במבטן! לא לעג ודחיקה, חס וחלילה. רק השלמה עם אי ידיעתו, וחוסר התייחסות!".

ולפעמים יש כאלו שנראה שלא ייצא מהם כלום ולפתע מתגלים כשרונותיהם והם מתגלים כענקים בתורה. מסופר על הנער שלום שהגיע מתימן התקבל להיות כמשרת הרבנים בישיבת המקובלים. צנוע ונסתר היה, אך הוא היה מוכשר גדול ושמע את דברי המקובלים והפנימים. רכש ידע עצום בחכמת הקבלה וכבר ידע את כל צפוני הקבלה. באחד הימים תוך כדי שימוש של החכמים, שמע אותם מתחבטים בקושיה, אך לתוצאה לא הגיעו. זכה הנער ר' שלום והאיר ה' את עיניו למצוא את התשובה אלתר ובנקל. אך מחמת שקיבל על עצמו להצניע דרכו, לא יכול היה לחשוף את עצמו, לכן שתק ולא דיבר. לא ידע כמה מקרים שחזרו ונשנו החליט ר' שלום כי אינו יכול עוד לשתוק, ועשה מעשה. מצא הנער שלום דרך לתרץ את הקושיות, משנותר בישיבה לבדו התגנב אל שולחנו של ר' גדליה חיון, ראש הישיבה, ושרבב לספרו פתק ובו התשובה לקושיות שעלו באותו היום. שבוקר, מששב ללימודם ראו תשובה לקושיות מיום הקודם, ושחמה מילאה את ליבם. על שזכו לקבל תשובה לקושייתם. אך מי נתן את התשובה?! זה נשאר בגדר חידה. כך, במשך תקופה בכל פעם שנתקלו בקושיה, "אין זה מוח אנשי כלל וכלל, אין זה כי אם מלאך אלוקים משמים כתב זאת" אמר הרב חיון. שמעה בתו הצדקת של הרב חיון חנה, את העניין והחליטה כי היא תחשוף את בעל הפתקים. מאותו רגע ארבה בחלון הצופה לבית המדרש לראות מי הוא זה... ערב אחד ראתה חנה את המשרת כי הוא ולא אחר מניח את התשובות לאביה. כולה נרגשת, רצה חנה אל אביה שמתו לראות. הרב גדליה חיון היה המום ממה שמע בעתו חנה, לקח בידו פנס ורץ אל בית המדרש. עם כניסתו, קנה לפני המשרת שלום מלא קומתו, והשתומם מדוע הקדים הרב לבוא לביהמ"ד. הביט הרב חיון בנער המשרת שלום, ואמר: "גוזר אני עליך כי תגלה לי, האם אמנם ידך בפתקים הפלאיים?" נדהם המשרת מן השאלה של הרב ובקול חלוש ומבוש אמר: "אכן כן. אנא רבי, אל נא יגלה הסוד הזה ברבים, חפץ אני להישאר במסתרים, כפי שהייתי עד היום". ענה לו הרב חיון: רצון הבורא שתגלה, ועתה יודע אני, כי כל העת בה הסתיירו מעיני את פתרון הקושיות, להפני מעינתך זאת, להוציא אותך, הגיעה העת בני, להפני מעינתך חוצה, קום ולבש גבורה ועמוד והתעטר בכתר התורה ההולם את ראשך". רבי שלום קיבל את דבריו בהכנעה מוחלטת. ומאותו היום התגלה המקובל הצעיר רבי שלום שרעבי, וזמן קצר אחר כך נכנס רבי שלום שרעבי בברית הנישואין עם בתו של רבי גדליה חיון מרת חנה, ורבי גדליה ביקשו להיות ממשיך דרכו אחריו.

הרב מפונבז' סיפר אודות אשת חבר לרבי יהיאל מיכל שלינגר זצ"ל, ראש ישיבת 'קול תורה'. בהיות הרב מפונבז' עדיין צעיר לימים, העמיד בפולין כולל לאברכים מופלגים. פעם אחת יצא הרב מפונבז' אל מחוץ לבנין בשעת לילה מאוחרת, ושם לב כי אשה צעירה שסובבת מחוץ לבית המדרש, ופוסעת באטיות קדימה ואחורה סמוך לחלון, עם תינוק קטן בידה. כך במשך שעה ארוכה הייתה נראית מרוכזת וקשובה לקול התורה הבוקע מהחלון. כעבור כמה ימים, כשהרב שם לב כי התופעה חוזרת ונשנית. שאל אותה מי היא, מה פשר מעשיה, והאם יזוקה היא לעזרה כלשהי. הישיבה האשה בפשטות: "אני אשתו של רבי יהיאל מיכל שלינגר היושב כאן סמוך לחלון בירכתי בית המדרש. אני באה לכאן כיון שבעלי יוצא מהבית בשעות הבוקר המקדמות ושב מאוחר בלילה, כך שיוצא שאיננו נפגשים כמעט במשך היום. העונג

שלי הוא לעמוד כאן מאחורי החלון ולשמע את הנגון הערב של לימודו... מה גם שרוצה אני כי בני התינוק יקלוט באזניו קול תורה. אותו תינוק שספ מניל כה רך את קול התורה, הינו רבי משה יהודה שלינגר שליטיא, ראש ישיבת 'קול תורה' למעלה מיובל שנים. הרב התרגש מאוד לשמע דבריה, היות וידע כמה מסירות נפש מגלמת הרבנית בהתמסרותה לחיי תורה. הרבנית היתה ממשפחה מהמבורג שברמניה, שם לא היה מקובל להקדיש את כל שעות היום אך ורק ללמוד התורה. אולם אהבת התורה שלה לא ידעה גבולות. לא היה דבר בעולם יקר בעיניה יותר מאשר התעלותו של בעלה בלימוד התורה. הרב העריך מאד את רצונה ליותר על מנעמי העולם, על חיי מותרות ונוחיות בגרמניה ולהסתפק במעט בחיי הצנע של בני תורה. וכשאמרה לו מה מטרות בואה מחוץ לבית המדרש, הגיב לה לאחר מחשבה: "בעלך אכן מתעלה כל העת בלימוד התורה ובקניניה. אין זה מן הנמנע כי ביום מן הימים יזכה להקים ישיבה בכוחות עצמו ולעמוד בראשה לשם ולתפארת. אם וכאשר אכן יזכה להקים ישיבה, אמליץ לו לקרוא לה על שם דבריך בשם 'קול תורה'..." חזון שאכן התממש. מעט קודם פרץ מלחמת העולם השנייה, בשנת תרצ"ט עלה רבי יהיאל מיכל עם בני משפחתו ארצה, ובמסירות נפש הקים את הישיבה הגדולה 'קול תורה', המתנוססת לתפארה עד היום בשכונת 'בית וגן' בירושלים. כאשר שכב רבי יהיאל מיכל על ערש דוי חולה ומיסר, אמר בפני אחד המבקרים בימיו האחרונים: "מבטחני כי בני יגדלו גדולי תורה. !כשהלה תמה בפניו מנין לו זאת? והרי בנו הגדול בסך הכל נעשה כעת בר-מצוה ומהיכן יודע מה ייצא ממנו? השיב לו רבי יהיאל מיכל בבטחה: "כי יודע אני כמה כוחות השקיעתי בהם...! ואכן זכה רבי מיכל שכל בניו תלמידי החכמים מבוהקים, שנמו על גדולי ומרביצי התורה. אוצרותיהם אמלא.

קריעת ים סוף:

לא רבים יודעים אבל נס גדול של הצלה בים היה באזנינו, בחודש כסלו שנת תרצ"ט, בחופי חים עגנה אונייה כשני ק"מ מנתניה, ובתוכה נשמעה ההכרזה: "נוסעים יקרים, אני מצטער להודיע כי מלאי הדלק באונייה אול. משמעות הדבר היא כי בתוך שעה הספינה עוצרת בלב ים, מי שיודע לשחות - שיקפוץ בזריזות למים, וינסה להתקרב לחוף מבטחים בשחייה. אין לי עצה עבור מי שאינו יודע לשחות". ההכרזה הנואשת הזו נשמעה באישון ליל, בלב ים, בין דפנותיה הרועעים של ספינה חורקת, שיצאה בסתיו תרצ"ט מבירת אוסטרליה לכיוון חופי ארץ ישראל. הקריאה שנשמעה מפי הקפטן, הייתה שריקת הסינים של ניסיון אומלל וחסר מזל, של כמאה וחמישים נוסעים מאירופה, שביקשו להגיע לארץ ישראל. סירובם של השלטונות הבריטיים לאשר לאונייה לעגון, גזר את גורלם של מרבית נוסעי הספינה. לאחר מכן כינס הקפטן את צוות המלחים והודיע להם: "מלאי הדלק הגיע לקו האדום והתחלנו, ולכן גם האופציה להפליג חזרה לאירופה אינה רלוונטית עוד. המשמעות היא, שעל מאה וחמישים הנוסעים יהיה להסתדר בכוחות עצמם. מי שישרוד את הנחשולים ויחצה אותם בשחייה - חיינו יהיו לו לשלל, מי שלא יוכל למערבולות - יהיה גופו לשלל עבור שוכני הים." וכך מול העיר נתניה, במרחק שני קילומטרים מרצועת החוף, הגיעה הספינה לחוף דרכה. זעקות שבר נשמעו מכל עבר - ולאחריהן קול דממה דקה. מנועיה דממו. תא הניווט ננטש. בין התאים התהלכו שלדי אדם, שעניהם יצאו מחוריהם וגופם רועד מקור ומסיטו כאחד. בין הנוסעים היה רבי שמואל הלוי וואזנר ורעייתו, לאחר חודשים של מסע קשה, עומדים בני הזוג מווינה לקפוץ אל המים שאין להם סוף. מתוך מאה וחמישים נוסעים, רק שישה עשר אזרו אומץ להסתכן ולקפוץ אל המים. כיון שהרב וואזנר ורעייתו ידעו לשחות - הם פתחו במסע ימי מסוכן ונועז, לכיוון חופי ארץ ישראל. לימים, סיפרה הרבנית לילדיה, כי גם אז, במצב של סכנת טביעה מוחשית, סירב הרב לזוז מעקרונותיו כמלוא הנימה. מסיבות של חסידות וצניעות, והם חתרו תחילה לעבר נקודה ימית מרוחקת, על מנת להתרחק מארבעת עשר פליטי הספינה האחרים, גם אם מדובר במלחמה על החיים, בתוך גלים שוצפים ומערבולות איומות. וכאשר הוא מנסה לחצות את רצועת החוף בשחייה - הדבר הראשון שמעסיק אותו, הוא הצורך לשמור על חסידותו ופרישותו. כי זה היה הרב, מערבולות איומות פגשו את הרב והרבנית.

לאורך המסע שארך שעות ארוכות, נשרו מרבית פליטי הספינה האחרים. מקרב שישה עשר נוסעים שרדו רק שישה - רבינו והרבנית וארבעה נוספים. כל שרדו טבעו. רבינו הגיע לארץ ישראל בעירום ובחוסר כל, ופעם התבטא ואמר: "יישק אבינו - היה לו לפחות מקל, אני - גם את זה לא היה לי, את הכל הייתי חייב להשליך למים כדי שלא יכביד עלי שום דבר בשחייתי בים לעבר הארץ המובטחת." הסיף רבינו וסיפר ברגש רב, על אותו לילה מרטיט בו זכור הוא וזוגות בחסדי מים להגיע לחוף. לאחר שעות שחייה ארוכות, רטוב עד לשד עצמותיו, לבושו דל, הגיע רבינו אל החוף בשעת לילה מאוחרת. חיפש רבינו בית עם מזוזה שיוכל לדפוק שם כדי להחליף מזוזה, והחליט לדפוק שם מחוסר ברירה. לאחר כמה דפיקות נפתחה הדלת. האישה שעמד בפתח נבהל למראה רבינו, ומיהר לסגור את הדלת עוד בטרם שמע את בקשתו. המשכנו לחפש, סיפר, עד שבחסדי שמים מצאנו משפחה שתעניק לנו לחם לאכול ובגד ללבוש, וכך התחלנו את דרכנו בארץ ישראל... רבינו לא נשבר ולא התמוטט, למרות שהגיע לארץ בחוסר כל. אמונתו החזקה בהשׂיית, שאיפותיו ותחושת היעוד שפיעמה בו הם שהחזיקו אותו לאורך כל הדרך. הקו המנחה אותו היה, שגם אם המצב קשה ונואש, גם כשאין כלום, חייבים להמשיך במימוש החלום, לכבוש את היעד ששאף מאז ומעולם, להרביץ תורה בארץ ישראל. (מתוך 'ולא שבת הלוי בלבד. עלון של דרשו תשע"ט.)

התבונן בכל מה שקורא סביבנו

המצרים ספגו מכה אחר מכה ובכל פעם ראו את כוחו וגבורתו של הקב"ה ואף על פי כן כשהם מקבלים הוראה לאסוף את המקנה לתוך ביתם שהוא ינצל, היו מהם שלא התייחסו לכך. צא ולמד כמה גדולה קשיות ליבו של האדם, הוא רואה בעיניו ניסים, ואף על פי כן הוא ממשיך את חייו כרגיל כאילו דבר לא קרה, וממתין עד שהוא בעצמו יקבל איתותים מן השמים. סיפר על כך רבי יצחק ירוחם ברודיאנסקי מעשה שהיה כך היה: באחד הימים נסע הרב ברודיאנסקי במזנונית לחתונת תלמידו עם עוד שלושה תלמידים. מיד לאחר שהחלה הנסיעה בקש הנהג מהרב שיאמר לו דבר תורה. ענה לו הרב ברודיאנסקי "בכל נסיעה אני אומר לך אבל הפעם אני עייף לכן אתה תגיד ליי" הסכים הנהג והחל לספר סיפור יפה שקרה לו: בהיותי בצבא אחרי יום מפרך הובלתי עם הפלוגה שלי לשטח בחוף ושם הלכנו לישון כולנו, היינו עייפים עד מות. אבל גם מתוך כזאת עייפות לא יכולנו לישון למשמע צרחות חזקות, הצרחות הקפיצו את כולנו על רגלינו. מרב פחד גם אנחנו צרחנו וכשהתחלנו לברר מה בדיוק קרה התברר שאחד החיילים הבחין לפתע בנחש ארסי המתפתל לו על הגדרו. החייל לא ידע כי פחד שיכיש אותו רק צרח לעזרה. לא ידענו מה לעשות ואיך לעזור לבסוף החליט המפקד לדעוך אותנו צעד מסוכן. הוא קרא לאחד הצלפים המומחים שהיו בפלוגה ופקד עליו לירות על הנחש. הנחש כרוך על רגלו אך אין ברירה, הוא ינסה כמה שפחות לפגוע ברגל וכמה שיותר בנחש. כולנו רעדנו מפחד. מילימטר אחד של חוסר דיוק עלול להרוג את החבר. לפתע צעק חברנו לדתי: לפני שהוא יורה נתנסה משהו אחר תצעק "שמע ישראל ד'...".

החייל שלא היה לו מה להפסיד אמר אחריו מילה במילה ומיד כשסיים החל הנחש לרדת מן הרגל ונעלם... הנהג השתתק והרב ברודיאנסקי שאל: נו, ומה סוף הסיפור? הנהג השיב, הבהור חזר בתשובה התחיל לשמור תורה ומצוות וכיום הוא דתי. ומה אתך, שאל הרב? הרי אתה גם ראית הכל. עלי לא עלה הנחש, השיב הנהג. הנה כאן טמון ההבדל בין חכם לשוטה. יש כאלה שמחכים עד שהנחש יעלה להם על הרגל, כמה חבל שלא מסיפיק להם אות משמים על משהו רוחק. הם מחכים לאיתותים פרטיים מהשמים, ר"ל. כעת במגיפת הקורונה שהקב"ה הביא על העולם, מי שמתעורר לפני שמגיע הדבר אליו יזכה לישועות גדולות

ואני קרבת אלוקים לי טוב.

ואני קרבת אלוקים לי טוב. בליל הסדר יושבים כל בני ישראל מסביב לשולחנות ערוכים בפאר והדר מסובים הם כבני מלכים ומודים לה' על גאולתם ממצרים וחירותם הנצחית לה זכו בעקבות גאולה זו. החירות הכי אמיתית היא הקירבה לקב"ה, דהיינו

לחיות באמונה שהקב"ה כל הזמן לצידו, מלווה אותי, וכמו בן דואג לי להכי טוב. וכמו תינוק בידי אמו אין לו שום דאגה, הוא מרגיש בשלוות הנפש הכי גדולה בעולם ולא רק שהוא רגוע על האוכל של מחר אלא הוא לא דואג בכלל ולא חושב ע"ז, כמו שאומר הפסוק כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי.

וברור שאדם שיצליח לחדד לעצמו את ההרגשה הזאת הוא יהיה אדם הכי מאושר בעולם. ובוודאי שלהגיע לדרגה הזאת זה קשה, אבל לפחות לקצת מזה אפשר לנסות להגיע ע"י מחשבה והתבוננות והתוצאה היא רווח נקי: פחות לחץ, יותר שלווה הנפש, יותר מצב רוח, ופחות מגיבים בכעס על דברים הנראים שיליים. ועוד דבר חרוני, שכשאדם מרגיש קרוב לקב"ה ומרגיש שרק הוא יכול להושיע אותו, אזי באותה העת נפתח פתח מיוחד ממרום להביא לו ס"ד שלא כדרך הטבע, ואם ינצל את הזמן הזה הוא יזכה להינצל מהצרה או מהגזירה בה הוא נמצא. דוד המלך, שא"א לתאר כמה יסורים הוא עבר, כותב על עצמו שהוא החזיק מעמד בזכות 'ואני קרבת אלוקים לי טוב'.

וכידוע הרבה אנשים עוברים באיזושהו שלב בחייהם תקופה קשה אשר בה הם מוצאים את הקב"ה ומתקשרים עמו. יש שעוברים זאת בגיל צעיר, בבתמות. ויש שעוברים זאת בגיל יותר מבוגר כשמחכים לשידוך, או לילדים, יש שעוברים זאת עם בעיות קשות בשלום בית, או בגידול הילדים או במחלות שלפתע פוקדות אותם, ויש כאלו שיש להם בעיות קשות בפרנסה. הצד הווה שלב מסויים בחיים ספר התהלים הופך להיות חלק מרכזי בחיים שלהם, באותו זמן הפנייה לקב"ה הופכת להיות אצלם לדבר של קבע, ולהרגשת המתקנות של 'ואני קרבת אלוקים לי טוב'. ומי שעבר זאת פעם יכול להעיד איזו הרגשת מתקנות מיוחדת חשים באותם הזמנים. והדברים ידועים שהרבה אנשים שרדו את השואה ונשארו בריאים וצלולים בנפשם כי הם חיו בהרגשה (שכל אחד יודע אותה) שהקב"ה לצידם.

מסירות נפש

ויבואו בני ישראל בתוך הימים ביבשה. אומרים חז"ל (סוטה לו – לז) כשבני ישראל היו סמוך לים כשמימינם ומשמאלם חיות רעות, מאחוריהם המצרים ומקדימה ים אמר הקב"ה דבר אל בני ישראל ויסעו, השבטים החלו להתנחב בנייהם מי ירד לים, ואז בא נחשון בן עמינדב שראה שכבוד שמים מתחלל, הוא קפץ לים עד כדי מסירות נפש כי המים הגיעו עד לראשו עד שכמעט טבע, ואז נעשה נס גדול והים נבקע לשניים, והוא זכה ע"י למלכות, כי הקב"ה בשביל לפעול ישועות מחכה שנתאמץ ונפעל למענו, ואז הוא מביא את הישועה. אנחנו במעשינו רק פותחים פתח שהישועה תוכל להיכנס פנימה. אומרים חז"ל היתה יהודה לקדשו, הכוונה למסירות נפשו של נחשון בקפיצתו לים, והטעם שכתוב היתה בלשון נקבה משום שנחשון שאב את החיים במסירות נפש מסבתא שלו תמר אשת יהודה שהסיכימה למות ולבלב שלא תלבין פנים. הקב"ה מוקיר ומרום את מי מוטר שנשו למען נשמו יתברך. לפני שנרחיב קצת מה זה נוגע לזמנינו נביא כאן מספר סיפורים על מסירות נפש של יהודים למען כבודו, וזה יחזק אותנו ג"כ להתאמץ יותר בקיום מצוות ה'.

אחת מהתקופות הקשות שהיו לעם ישראל היתה תקופת הקנטוניסטים, לפני כמאתיים שנים. באותו הזמן מידי תקופה היו מגיעים לעיירת היהודים השקטה חיילים של הצאר הרוסי, הם היו נכנסים לכמה בתים כדי לחטוף ילדים. כל ההורים היו מחביאים את ילדיהם במקומות מסתור, והילדים שהחילים היו מוצאים היו נלקחים להיות חיילים של הצאר מגיל 5 למשך עשרות שנים בלי לראות את הוריהם ובלי להכיר את מוצאם כלל, לאחר עשרות שנים שעבדו אצל הצאר הרוסי ותנועלו במאכלות אסורות בקושי בקושי נשארו מהם כאלו שזכרו את יהדותם שגדלו בה עד גיל 5. לאחר מכן הם היו גרים בעיר הברירה, שם בעיקרון לא הורשו יהודים להתגורר, מלבד היהודים הקנטוניסטים שמעטים מאוד מהם נשארו יהודים שותו"מ. באותן שנים הם לא יכלו כבר להקים משפחה כלל, לאחר שעברו עינויים רבים במשך השנים, פרנסה לא חסרה להם כי היו ניזונים מהצאר, וחיים לא היו להם כלל לאחר שעברו רוב שנות חייהם ונגזלו מהם כל טיפת חיות שהיתה להם.

והנה לימים גזרה המלכות גזירה חדשה וגדולי הדור רבי יצחק אלחנן ספקטור והצמח צדק הוצרכו לעלות לעיר הבירה לשחרר פני המלכות שיבטלו את הגזירה הנוראה. היה זה בעיצומם של הימים הנוראים, וכך נקלע שבויים כיפור הוצרכו רבותיו של רבי יצחק אלחנן בביהכ"נ של הקנטוניסטים מוסרי הנפש שנשארו ביהדותם, התפילות התחלקו בין רבי יצחק אלחנן לצמח צדק, ולקראת נעילה ביקשו המתפללים שאחד מהיהודים המבוגרים ביניהם יגש לפני התיבה. מספר נאמנו של רבי יצחק אלחנן, הקנטוניסט ניגש לפני העמוד הרים את חולצתו לפני כל הצלחה והראה את הצלקות הנוראות שהוא חטף במשך השנים בצבא, צלקות שהוא חטף על זה שהוא רצה להמשיך לשמור על יהדותו, על אוכל טרף שהוא לא רצה להכניס לפיו, ועוד, ואז הרים היהודי קול שנקם מבכי ואמר: רבש"ע על מה מתפללים יהודים ביום הכיפורים על בני, חיי, ומזוני, אנחנו הקנטוניסטים לא מבקשים בנים כי אין לנו סיכוי לכך, חיים אנחנו היינו מוותרים על חיים כאלו, מזונות לא חסר לנו הצאר דואג לנו לכל מחסורינו. אנחנו מבקשים ממך ריבונו של עולם רק דבר אחד: ואלה הוא פתח בקול נרגש יתגדל ויתקדש שמיא רבה, ניגנון ידוע שלפני נעילה, ועין לא נותרה יבשה בשאגת האמן יהא שמיא רבה מברך.

כל זה אמור לעורר אותנו להתחזק במצוות, להתאמץ יותר, כשאדם קם בבוקר וקצת קשה לו, אם יפנים לעצמו את מסירות הנפש שחיו יהודים למענו יתברך, ויידע גם מה הרווח הגדול של אדם שמתאמץ יהיה לו הרבה יותר קל. רבי חיים קניבסקי אומר שבזמנינו הדור חלש יותר, ולא מבקשים מאיתנו למסור נפש אלא רק ההתאמצות קטנה, שכקמים בבוקר לעשות רצונו, להתפלל כמו שכתוב בהלכה, ללמוד יותר טוב, לשמור על הפה ולחשוב הדיבור קודם שמוציא מפי, לעשות מצוות ה' בשלמות יותר, ואז כשה' רואה שמתאמצים בשבילו אז השכר הוא גדול כמוסרי הנפש.

הכל מאת ה' לטובה

עוד בעניין הזה: קשה זיווג ופרנסתו של אדם **קריעת ים סוף.** מה דמיון, י"ל שבקריעת ים סוף היה מצב שהים היה מקדימה, ומצרים מאחורה, ומדבר עם חיות בצדדים, ישראל עמדו חסרי אונים. גם כשהתפללו לקב"ה, הם התפללו למשל שיוכלו להתמודד עם תנאי המדבר, כמו נח שהתמודד עם אלפי בעלי חיים בתיבה, או שכל המצרים ימותו כמו במכת בכורות שהבכורות מתו. אך בדמיון הכי פרוץ הם לא חשבו שיבקע איש. וזאת הנקודה שרואים גם בזיווגים וגם בפרנסה. איך שלל הכל חשבו אבל בכוח צורה לא חלמו לעולם שתפתר הצרה. נביא כאן כמה סיפורים **שהבאתי בעבר** על שידוכים ופרנסה איך שהקב"ה סייע בדרכים שלא חלמו עליהם כלל.

יש לי ידיד שמשפחתו בני ברקית והוא נשוי לבחורה מהולנד. הוא סיפר לי איך הוא הגיע אליה, בבחרותו היה לו איזה משהו חיזוני שהפריע לו במקצת, לפני שידוכים הוא נסע למרכז רפואי גדול בגרמניה בשביל לטפל בזה, באותו היום הגיעה לשם משפחה חרדית מהולנד שהיתה להם אותה בעיה עם בתם שכנסה לשידוכים גיב באותו זמן, מיותר לציין שהם לא טיפלו כלל בבעיה אלא בעוד הם שם, היו 3 פגישות והווארט היה כעבור שבועיים בעיר התורה. **בחור אצלינו השיבה התארס** וסמוך לנשואיו הוא חלה חולי אשר היה לא קם ממנו. אחיו הצעיר ממנו בכמה שנים התארס עם אותה בחורה שהיתה מבוגרת ממנו בהרבה מאוד (אני חושב 5 שנים) וגם הבחור הצעיר היה מאוד מאוד שונה בכל הדברים מאחיו. השידוך נעשה ע"י הר"י בה למדנו ויהי לפלא.

סיפור על פרנסה וכנ"ל. סיפר לי אברך שאשתו עבדה במקום מסויים ולימים היא פוטררה בעקבות בעיות טכניות. הם התחילו בסגולות הידועות. **פרשת המן** ע"פ הירושלמי ומובא במשנ"ב ס"א ס"ה וז"ל: שנינו בירושלמי כל האומר פרשת המן כל יום מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו, והוא כתיב שאין שכל מזונותיו בהשגחה פרטית וכו' ורואים שם שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה. וכן דברי החינוך שכותב וז"ל: **כל מי שברך ברכת המזון בכוונה אין שולט בו לא אף ולא קצף וכו' ומזונותיו מצויין לו ברווח ובכבוד כל ימיו.** ומסיף הב"ח שהמדקדק יזהר לברך דווקא **מתוך הסיפור.** ובורנסה כיודע צריך השתדלות מועטת

וכל השאר הקב"ה עושה, ומבחינתו זה ההשתדלות המקסימלית. הוא עשה את זה, והלא יאומן קרה, לאחר תקופה קצרה הצינו לאשתו עבודה מכובדת בתור ממלאת מקום, עבודה שלא חלמה עליה מעולם רק כעת מחוסר ברירה הלך לקחת את זה זמני. וכתע נשארה שם קבוע, יש לה עבודה מזכה מסודרת וטובה, מה שכלל לא חלמה.

מידה כנגד מידה

רש"י לאורך הפרשיות של יציאת מצרים, מאריך לבאר שכל העונשים והמוכות שצאו למצרים עד קריעת סוף היו מידה כנגד מידה כל התעללות חזרה להם אח"כ בכפל כפליים, כמו שכתוב בסוף הפרשות של יצי"מ כי בדבר אשר זדו עליהם. אומר החפץ חיים צריך לדעת שהעולם אינו הפקר ובדרך שאדם מודד מודדים לו מן השמים. היינו, דבחסא לשמים אומר הח"ח יכול להיות לאדם חיים קלים והוא יענש בשמים, אך בחטא ב"א לחבירו, הוא לא מת מהעולם עד שהוא יקבל על זה את העונש כאן בעולם הזה מידה כנגד מידה-כאשר יתן מום בעמיתו כן יעשה לו. אם אדם כלכל משהו בלשה"ר או הוצאת ש"ר או גס עליו יעשו את זה וכן הלאה עד הסוף. הח"ח היה רגיל להביא את המעשה עם האלמנה שזוקקה במיתה (בגלל עיכוב בתשלום למשכיר) על מטלטליה וילדיה בקור ובגשם. הח"ח אמר אני רוצה לראות מה הקב"ה יחזיר לו, לאחר זמן בנו של המשכיר ננשך ע"י כלב שוטה וכולם פחדו לטפל בגופת הילד, כי זה היה מדבק, והאב היה צריך לטפל לבד בגופת בנו שמת עליו בפתע פתאום, יש דין ויש דיין.

לפנינו סיפור יפה שפורסם לאחרונה הרב רפאל ברלזון: **בקיב התגורר יהודי פשוט בידעותיו ובענייניו, אך היתה לו תכונה שממית, לראות דברים נסתרים. מה שקוראים לזה היום טלפטיה, היינו שהוא ראה דברים שבעיני בשר אי"א לראות, קראו לו רבי לייב חאבנער, הוא היה מסתובב בעיירות ויהודים וגויים כאחד היו פונים אליו בשאלות שונות, ומבקשים להיעזר בו לפתור את תעלמותיהם. מהגויים היה נוטל כסף ואת היהודים היה משרת חינוס. פ"א כשפגש יהודי שהיה נראה כחרד לכל דבר, הוא הוכיחו על פניו שאוכל בשר דבר אחר. הוא ניסה להכחיש, אך רבי לייב אי"א בא אני אראה לך בית במקום פלוני שהשארת עם חתיכה לאכול היום, הלה נשבר והודה. פעם נכנס למקווה והבחין בחסיד עצוב. מיד פנה אליו וניחם אותו בדברים: אתה עצוב בגלל אחותך שיצאה מרוסיה ועדיין לא קיבלת ממנה שום ידיעה, דע לך היה כבר שלחה מכתב ומחר תקבל זאת בדואר, וכך היה. הסיפורים הלכו והתפרסמו וברוסיה, כמו ברוסיה ידע מן גם הק.ג.ב. יום אחד הבזיקה במוחו של חוקר הק.ג.ב. המצאה גאונית למה לו להשקיע כ"כ הרבה כוחות ומשאבים באיתור וגילוי מפירי חוק, היינו מחביאי כסף וזהב (שהיה שם באיסור עד גז"ד מוות) לייבלה הוא הפתרון... **מיד** הזמן לייבלה למפקדת האימפריה של הק.ג.ב. שהתבקש לספר איזה יהודים מחביאים כסף וזהב, מיד נזעק לייבלה ואמר אני יהודי פשוט מה אתם רוצים ממני, אבל אמא רוסיה הרי יודעת הכל בוודאי על הכוחות הפלאים שלו. ואז סינר החוקר את לא אתה יחשב הדבר כהעלמה אינפורמציה שעונשה בחוק הוא קשה מאוד. רב לייבלה ניסה להתחנן על נפשו שהכל בטעות יסודו, אבל החוקרים לא ישמטו ידיהם כ"כ מהר מדג כזה שמן שש"ס נפל לפניהם. לפתע נערך רב לייבלה והכריז בקול רם: הנה לכם האינפורמציה. החוקרים נדרכו: ילך, הצביע לייב על ראש סגל החוקרים, יש הרבה מטבעות זהב שמנחהם בקערה מכוסים בחריצי גבינה, ולך... הצביע על החוקר השני... אבל לפני שהספיק לסיים את המשפט מלאכי החבלה של הק.ג.ב. קפצו עליו: תוציאו את המטורף הזה מכאן מהר, הוא לא יודע כלל מה הוא מדבר... ומאז אותה קהירה במרתפי החקירות לא העזו יותר להטרידו. כי בדבר אשר זדו עליהם... **ולהפך**, מי שעוזר לילדים של הקב"ה ומתנהג בנאדם לחבירו לפני משורת הדין ויפה, הקב"ה מחזיר לו לפני משורת הדין. הקב"ה הרי יודע לתת, ולמי הוא נותן למי שנותן לילדים שלו אפילו שאין להם חן, הקב"ה מחזיר אפילו שלא באמת מגיע לו. רבי חיים קניבסקי נוהג לספר בביתו את המעשה דלהלן: לפני 50 שנה היה רעש גדול בכל ב"ב והסביבה. היה זה בתקופת ניתוחי המתים אישה דתיה עברה את הכביש ע"י דובק ברחוב ר"ע בב"ב ונדרסה למוות. כמובן מיד**

באה המשטרה לקחת אותה לניתוח. 'בזיון המת' צעקו הרמקולים בב"ב, כולם לצאת! הגיעו למקום 20 אלף איש שזה כמו היום 250 אלף איש. ועשו לאותה אישה לוויה מכובדת וקברו אותה בבית החיים פוניבי' על אפה וחמתה של המשטרה. לאחמ"כ, קבוצת אברכים למדו משניות ועשו תיקונים גדולים לע"נ במשך כל ימות השנה. רבי חיים סיפר שמאוד עניין את האנשים לדעת בעבור מה זכתה אותה אשה לכבוד כזה גדול, הרי היא הייתה אישה גלמודה שגרה בחולון, ובקושי שמרה שבת ועוד כמה מצוות שידעה, ואילו היתה לה לוויה רגילה היו משתפטים אולי 10 אנשים. לאחר בירורים התברר שבזמן מלחמת העולם היא היתה יוצאת ממקום מחבואה ובמסירות נפש היתה מתעסקת בטיפול במתים, ומידה כנגד מידה זכתה שיטפלו בקבורתה.

רבי חיים קניבסקי נוהג לספר את המעשה דלהלן: לפני 50 שנה היה רעש גדול בכל ב"ב והסביבה. היה זה בתקופת ניתוחי המתים, אישה דתיה תושבת חולון שהזדמנה לב"ב עברה את הכביש ע"י דובק ברחוב ר"ע בב"ב ונדרסה למוות. כמובן מיד באה המשטרה לקחת אותה לניתוח. 'בזיון המת' צעקו הרמקולים בב"ב, כולם לצאת! הגיעו למקום 20 אלף איש, שזה כמו היום 250 אלף איש. ועשו לאותה אישה לוויה מכובדת וקברו אותה בבית החיים פוניבי' על אפה וחמתה של המשטרה. לאחמ"כ קבוצת אברכים למדו משניות ועשו תיקונים גדולים לע"נ במשך כל ימות השנה. רבי חיים סיפר שמאוד עניין את האנשים בעבור מה זכתה האשה לכבוד כזה גדול, הרי היא הייתה אישה גלמודה שגרה בחולון, ובקושי שמרה שבת ועוד כמה מצוות שידעה, ואילו היתה לה לוויה רגילה היו אולי 10 אנשים ובוודאי שלא היו לומדים בעברה. לאחר בירורים התברר שבזמן מלחמת העולם היא היתה יוצאת ממקום מחבואה ובמסירות נפש היתה מתעסקת בטיפול במתים, ומידה כנגד מידה זכתה שיטפלו בקבורתה.

עוד סיפור סיפר אותו רבי חיים זאיד שפעם הוא חזר מאלעד ועלה לאוטובוס אדם, שחיפש בכל כיסיו ולא מצא כסף לשלם. הנהג ביקש שירד, הוא לא לוקח סיכון שיבוא פקח. ההוא אמר שהוא ממנהר מאוד ופעם הבאה הוא ישלם, אך הנהג בשלו... שמע זאת הרב זאיד ואמר מה בעיניה אני אשאל את העשרה שקלים האלו. אותו אדם הודה מאוד לרב זאיד ושאלו לשמו וזה תם הסיפור. הרב זאיד הגיע לב"ב ועשה קנייה קטנה ולפתע הוא רואה שאין לו ארנק כלל, הוא מחפש בכל הכיסים ואין, פשוט אין ארנק. הרב זאיד היה נבון, החזיר את המוצרים ויצא מהחנות לבטל את כל האשראים שלו וכו'. כשהוא שבור ורצוף שכל הארנק עם כל המסמכים החשובים איננו איתו ואלפי שקלים שהפסיד ברגע, הוא מתקשר לחברת האשראי, תוך כדי הוצאת הטלפון מהכיס, הטלפון שלו מצלצל ממספר לא מוכר, ואז הוא שומע מישהו שאומר כבוד הרב זאיד, והוא עונה כן, תשמע מצאתי את הארנק שלך, אני בתחנת דלק ברחוב השומר בני ברק בא מהר. הרב זאיד רץ הוא מגיע ואת מי הוא רואה?! את אותו אחד שהוא שילם עליו באוטובוס לפני שעתיים. הוא היה בהלם גדול אך זה הגיע אליו הוא שאל וההוא ענה: מישהו הגיע למלאות דלק בתחנה שאני עובד בה, ואצילנו זה הולך שהוא מביא כרטיס אשראי והולך לרכב שלו ומקבל אישור וממלא. ואז הוא מניח לי את האשראי ובורח לרכב. הדבר היה מוזר לי אני מסתכל בכרטיס ואני רואה חיים זאיד, הוא מודת בשם שלך, אני מבקש ממנו תעודת זהות והוא מוציא לי את הארנק ואני אומר לו אדוני זה לא אתה בתמונה, ההוא מרוב פחד ברח. ואני זיהיתי אותך מהנסיעה, בדקתי את הטלפון הרושם ע"ג הארנק והתקשרתי אליך.

אמונה והשגחה פרטית

פסח הוא חג האמונה. נביא כאן כמה סיפורים שמראים את יד ה' בכל צעד מתוך הספר **אמונה** שלימה לרבי צבי נקר שליט"א: **נקדים בסיפור על אמונה תמימה:** היו ברוסיה שלושה בחורים שהיו חייבים בהכוונתו של החפץ חיים לעזוב את רוסיה, לברוח לפולין. התנאים ברוסיה היו נוראיים. מידי כמה ימים נעלם אחד מרביני הישיבה או תלמידיה וכולם ידעו כי הצטרף אל הישיבה" שהוקמה מעשרות בחורים שהגיעו לשם. הבחורים תכננו את צעדיהם, כיצד יעזבו וסיכמו עם המבריח. בלילה

קר יצאו אל הבלתי נודע. כשהם בדרך כל אחד שר לו ומזמר ניגון מוסר "דע מאין באת..." וכו'... לפתע נשמעה צעקה "עצור" עם קול לרי שהפסיקס מנגינתם. ואז נבח החייל הרוסי "תעודות מעבר! דרכון!" כשהוא מחזיק את הרובה בידיו הקפואות... חיים הוציא מכיסו "חובת הלבבות" שמחה שלף את הגמרא וגרשון הסתפק בהנפת הציצית. "עבור הלאה" צעק החייל ומיד נכנס לסוכתו. חיים שמחה וגרשון המשיכו בבטחה לכוון פולין. ולא ידעו מה גרם לחייל להעבירם, האם התעצל לבדוק בחשכה את החפצים שהגישו לו או אולי זה אלהיו הניבא: כך או כך הם המשיכו בבטיחותם ובשינונם את דברי המוסר. הן זוהי דרך העולם וכך הרגילו וחינכו את עצמם: "אין עצה ואין תבונה ואין חכמה נגד רצון ד"י".

ידוע מה שסיפר רבי יחזקאל אברמסקי על קורותיו בסיביר, תנאי העבודה בסיביר ועבודות הפרך שהוטלו על הנמצאים שם היו מרים ממות. כאשר היה קם בבוקר ואומר "מודה אני" היה מהרהר לעצמו איזה יום מצפה לי, יום של מכות וביזיונות, אילו הייתי לפחות יכול ללמוד... אבל אלו חיים שלי בלי תורה, על מה אני אומר "מודה אני" אבל הוסיף הרב ואמר: כשהמשכתי לומר 'מודה אני'... הגעתי למילים 'רבה אמונתך' שאבתי עיבוד רב. רבה אמונתך – את האמונה בקב"ה הם אינם יכולים לקחת ממני. אמנם אין לי תורה, אין לי מצוות, יש מכות וביזיונות, אך אמונתך בבורא עולם נשארת בקרבי! ואם כך 'מודה אני לפניך' על זה שווה לי יום נוסף של חיים. עבור האמונה לבד גם כן יקרים החיים עד מאד.

רבי אלימלך בידרמן מביא את סיפורו של יהודי ירא שמים ותלמיד חכם רבי מנדל פוטרפאס, אשר הוגלה לסיביר ועבר תלאות נוראות וצרות צרורות. לאחר שנים שאלוהו מכירו "אמנה הצלחת להחזיק מעמד שש"ם" והשיב: עם האויגן. רק בזכות האמונה!!!... שוב שאלו אותו: הרי זו השאלה – אך מחזיקים באמונה בכה מצב?" סיפר להם ר' מנדל סיפור: ליד העיירה שהייתי בה בסיביר היו שני הרים גבוהים. ובין שני ההרים היתה בקעה עמוקה. גוי אחד טיפס על כל אחד מההרים, ותקע שם מוט ברזל. מתח חבל עבה ממוט למוט, ושאל את חבריו: "האם אתם רוצים לראות איך אני עובר על החבל מפסגה אחת לשנייה?" אמרו לו: "לא, אנחנו לא רוצים לראות". הם היו בטוחים שהוא יפול ויתרסק. אבל הוא עלה, הלך על החבל מעל התהום, והגיע לפסגת ההר השני ללא כל תקלה. "רוצים לראות איך אני עובר שוב מעל התהום?" הוא שאל. ושוב אמרו שאינם רוצים לראות. פעם אחת הצליח, אבל מי יודע מה יהיה בפעם הבאה... אפילו שלא רצו לראות הוא עבר ללא כל פגע מעל התהום. **לאחר** מכן שאל הגוי את הנוכחים: "האם אתם מאמינים שאני יכול לעבור פעם שלישית על החבל?" "לא צריך להאמין, אנתנו כבר ראינו ואנתנו יודעים שאתה יכול." אמר הגוי: "טוב ויפה, בואו נמשיך הלאה – האם אתם מאמינים שאני יכול ללכת עם עגלה על החבל?" אמרו לו: "מי שיכול ללכת על חבל, יכול ללכת גם עם עגלה" "אתם מאמינים שאני יכול ללכת עם עגלה, אם כן, מישהו מכס מוכן לשבת בתוך העגלה, בעת שאני אעביר אותה על החבל?" הוא לא מצא שום מתנדב. אף אחד לא הסכים. רק ילדה אחת התיישבה בעגלה, והוא צעד עמה על החבל. לאחר שירד בשלום, נגשו אליה הנוכחים ושאלו: "לא פחדת לשבת בתוך העגלה?" היא ענתה: "בכלל לא פחדתי, זה הרי אבא שלי" אמר ר' מנדל: "למדתי מכאן מוסר השכל, כשאני יודע שאבא הוא שמנהיג אותי ומחזיק אותי, אינני פוחד משום דבר". עוד הוסיף ר' מנדל וסיפר, שלאחר מעשה ניגש בעצמו לגוי ושאל אותו איך הצליח לעשות מעשה שכזה? ענה לו הגוי: "כשאני מתחיל ללכת – העולם אינו קיים, עבורי! מרגש שאני עושה את הפסיעה הראשונה, אינני חושב על שום דבר אחר. אני מתרכז רק בפסיעה הזאת. אחר כך כשאני צריך לעשות את הפסיעה השנייה, אני מתעמק שוב רק בפסיעה הזאת. ככה אני מצליח לעבור בלי ליפול לתהום. אם לשינייה אחת אסיח את דעתי

ואחשוב על עניינים אחרים, מיד אפול ואתרסק".
אמר ר' מנדל: "כשמתעמקים בנקודה – לא נופלים!!! כאשר נתעמק בידיעה שדי אחד ושמו אחד, והוא מוביל אותנו, לא ניפול לעולם!"

סיפור נפלא של השגחה פרטית איך די מגולגל ומסדר כל דבר בצורה מופלאה, לא תמיד אנו זוכים לראות זאת אבל כשרואים זה מתוק מדבש. יוכבד היתה ילדה בת 15 כאשר הנאצים הגיעו. היא לא שכחה אף פעם את היום שבו אספו אותה כל היהודים האוסטריים, עמדו כולם עם דרכוניהם הגרמניים החדשים, השוטר הנאצי נטל כל דרכון, וחתם את המילה 'יוד' באותיות אדומות על הדרכון. אבא של יוכבד היה כ"כ המום מההשפלה, עד שהחליט עוד באותו יום שזה בדיוק הזמן בו הם צריכים לעלות לארץ ישראל. לאחר מאמצים מרובים, הם הצליחו להשיג כרטיסים לאוניה שהיתה אחרונה שהורשתה להגיע לארץ ישראל. את השואה האיומה יוכבד לא עברה, אבל כל משפחתה וחברותיה ושאריו מאחור נהרגו בשואה. יוכבד לא רצתה שום קשר עם עברה. ולכן גם כאשר בסיום המלחמה הודיעה ממשלת גרמניה החדשה על כך שכל מי שסבל מהכיבוש יוכל לקבל אזרחות גרמנית, זה ממש לא עניין אותה, להיפך היא נתנה את הדרכון וכל המסמכים הנלווים לחברתה הטובה. ככה מהלך התיקמה משפחה לתפארת, ילדים, נכדים, ולבסוף הלכה לעולמה בשיבה טובה. **רבקה לוי** היתה מופתעת מהחבילה שקיבלה. היה זה הדרכון של סבתא יוכבד. היא ראתה את החותמת שסבתה סיפרה לה. היא נזכרה שקראה על כך שממשלת גרמניה מאפשרת לכל צאצאי התושבים שסופחו עד לשנת 1934 לקבל אזרחות גרמנית. זאת היתה הסיבה שהחליטה לשמור את הדרכון. שלוש שנים חלפו מאז, ויום אחד החלה בתה להרגיש חולשה כללית בכל גופה, לאחר ברור מעמיק אובחנה אצלה מחלה נדירה ביותר, שאין לה מענה וידע בארץ ישראל. נודע לה שבגרמניה יש מרכז רפואי בעל יידע רב בטיפול במחלה המדוברת. בברור הבינו שאינם יכולים לעשות זאת כי הביטוח לא מכסה את עלויות האשפוז שבת החולים בגרמניה דורש מכל מי שאינו אזרח גרמני. רבקה לא ידעה מה לעשות, מהיכן הם ישיגו את הסכום העצום בזמן כה קצר! ואז פתאום נזכרה באותו דרכון. לפי החוק אנחנו זכאים לקבל אזרחות גרמנית. היא מצאה את הדרכון והחלה לזרוז את התהליכים ותוך שבוע היו היא וכל ילדיה בעלי אזרחות גרמנית, מה שהפחית את העלויות בכמה אלפי יורו... היא סיפרה לכולם בהתרגשות את ההשגחה הפרטית שלאחר 70 שנה החותמת של המילה 'יוד' שכל כך השפילה ילדה יהודיה, היא זאת שעזרה בהצלתה של יהודיה – נינתה של אותה נערה.

כל שנה לומדים אנו מחדש את סיפור מכות מצרים והיציאה משם, לצורך מטרה אחת: הקב"ה בורא העולם, שולט בכל ומנהל את הכל ברצונו בלבד. הוא בעל הבית היחיד לעולם היום בדיוק כמו אז, הכל בידיו ובשליטתו הבלעדית. סיפר רבי אלימלך בידרמן: היה זה לפני מספר שנים. הגיעו לאחד מאנשי העסקים המצליחים והעשירים בארה"ב יהודים רבים מהארץ ומחולמים כדי לבקש עזרה ותמיכה כספית. איש העסקים הוא יהודי ירא שמים. הוא היה פותח את דלתו וביתו לכל דורש. ולא השיב ריקם אף אחד. אלא עזר לכל אחד לפי צרכו ויכולתו. בביתו היו שומרים ואנשי צוות, שניהלו את הבית ואת העסקים. הם היו מורים לכל אחד כיצד ללכת ואיך להגיע אל הגביר. הגביר היה ממוקם בקומה השניה והיה מקבל שעה מסוימת ביום. יום אחד החליטו האחראים על הבית לתלות שלטים שיכונו את הבאים כיצד עליהם ללכת ולהסתובב בבית עד שיגיעו לחדרו של הגביר ובכך יחסכו שאלות מאנשי הצוות. על השלט היה כתוב 'בעל הבית' וחץ שמורה כל פעם לאן ללכת, שמאלה או ימינה וכו'. כך צעדו האנשים לפי החיצים מבלי לשאול שאלות מיותרות. יום אחד הגיע איש עני וקשה יום מארץ ישראל, שומרי הבית קבלו את פניו והורו לו ללכת בכוון החיצים. הוא נכנס ורואה שלט 'בעל הבית' שמאלה... הוא המשיך לפי הכיתוב. עד הגיע

לחדר. **איש העסקים** מקבלו יפה ומורה לו לשבת. ואז אותו עני פונה עליו בתקיפות: אתה לא חושב שזו חוצפה איך שאתה מתנהג! מה פשר כל השלטים 'בעל הבית' וכי אתה קורא לעצמך בעל הבית?! בעל הבית יש רק אחד והוא בורא עולם לבדו. איש הוא ממית ומחיה, מוריש ועשיר, רופא חולים ומתיר אסורים, אתה בסך הכל בובה שלו, הוא הפקיד בידך ממון אך ברגע אחד הוא יכול לקחת ממך הכל ומניין לך העזות לקרוא לעצמך בשם בעל הבית! איש העסקים היה המום. מעולם לא קיבל צעקות מאנשים שבאו לבקש נדבה. הוא רצה לזרוק את החוצפן לכל הרוחות, אך מיד חשב הרי מעולם לא קרה לי מקרה כזה, כנראה יש בזה רמז משמים שאתקן את מעשי... הוא הודה לו על הערתו, והבטיח לשנות את הדבר. ולבסוף נתן לו צ'ק פי עשרה ממה שדרש העני ואמר לו תודה על התוכחה. ואכן מיד החליפו את כל השלטים ובמקום 'בעל הבית' נכתב 'מנהל' בידיעה שדי הוא בעל הבית, והוא רק המנהל הקטן שנמצא תחתיו. והנה לאחר מספר ימים רואה איש העסקים במסך כי באחד החדרים התפוצץ צינור שכמעט שוטף את המכונות ואת הרהיטים היקרים. מיד קרא לעוזרת הגויה שהיתה בחדר הסמוך וביקש ממנה לסגור את הצינור בדחיפות. העוזרת עשתה את עצמה כלא שומעת. הוא ניסה שוב אך היא לא עונה. מיד קרא לעובד אחר, הוא סגר את הצינור ברגע האחרון. איש העסקים קרא לעוזרת הגויה נזף בה שלא שמעה לקריאתו, ומיד מסר לה מכתב פיטורין. העוזרת באה לביתה וסיפרה לבעלה הגוי 'בעל הבית פיטר אותי'. **בעלה** רתח מצעם. לקח כלי נשק בבגדו ורץ לכיוון ביתו של העשיר. הוא נכנס ורואה 'למנהל' - שמאלה הוא רץ לפי ההוראות עד שהגיע לחדרו של המנהל ושאל בזעם: אתה המנהל! העשיר השיב בחיוב. 'תגידי לי איפה נמצא פה בעל הבית?' איש העסקים חיך והצביע לשמים, כאומר שדי הוא בעל הבית. הגוי שמע זאת והבין כי בעל הבית בקומה למעלה. הוא רץ וטיפס במדרגות. מיד כשראה זאת העשיר, הבין כי יש כאן דבר מוזר. הוא נענע בחדרו, והזמין מיד את המשטרה. לאחר כמה דקות המשטרה צוות השומרים גילו את זממו של אותו גוי להרוג את בעל הבית, מפני שפיטר את אשתו. העשיר הביט לשמים: די רק אתה בעל הבית, ואילו הייתי כועס על אותו יהודי שהוכיח אותי וממשיך לקרוא לעצמי 'בעל הבית' היום לא הייתי בין החיים, בעל הבית האמיתי הציל אותי. גם אנו צריכים להפנים ולשנן זאת בכל חיי היום יום שלנו, מיהו בעל הבית האמיתי ומי רק הפועל הקטן שנמצא תחת חסותו...

סיפור נוסף: הרב רוטשטיין חמיו של רבי בן ציון פלמן קנה קרקע עם שותף בתל אביב. הם החליטו לבנות על הקרקע. השקיעו הון רב ובאמצע גילו שכספם אזל. הם לוו חספים רבים. ומאחר ששקעו בחובות החליטו שרוצים הם למכור את הבניין כדי לפרוע את חובותיהם. ואז מצאו קונה 'ההסתדרות' רצו לקנות מהם במחיר מצוין. נגש הרב רוטשטיין עם שותפו לחזון איש ושאלו אם למכור להסתדרות? הם רוצים לשלם מחיר מצוין. אמר להם החזון איש שבשום פנים ואופן לא ימכרו להסתדרות! כיוון שהם עורכים אירועים שבת ומחללים את השבת. הרב רוטשטיין ושותפו לא ידעו מה לעשות. אף אחד אחר לא רצה לקנות מהם והם היו בלחץ אדיר. לאחר שהגיעו מים עד נפש פנו שוב לשאול את החזון איש. ואז החזון איש אמר: אני רוצה לתת לכם מתנה, משל קטן: אדם הלך במדבר, החום שם נורא, כמו תנור לוהט. הוא היה צמא מאד מאד ואין מים. כשכמעט לא יכול היה להחזיק מעמד שמע פתאום זרם מים נשפכים. הוא התקרב והתאכזב לגלות שאלו מים ביוב מזוהמים. הוא התלבט מה לעשות? האם לשתות ולזהם את גופו? או למות בצמא?! עד שהגיע למסקנה שאם לא ישתה – ודאי ימות. אם ישתה – הגוף יזדהם אך יש סיכוי שיתגבר על כך. הוא שתה מהמים הנוראיים הללו. לאחר מספר פסיעות, הוא מצא מעיין מים חיים וזכים... אמר האדם לעצמו איזה טיפש הייתי! מה עשיתי לעצמי?! שתיתי מים מזוהמים ועכשיו כל גופי חיידקים...אני מרגיש

רע... והטעם... **אמר להם החזון איש**: דעו, אחרי שמוצאים מי ביוב, שנראה שההצלה הגיעה, תמיד כמה פסיעות אחרי מגיעים למעיין מים חיים. כשתמצאו אותם תצטערו מדוע מכרתם למחללי שבת. כמובן הרב רוטשטיין ושותפו החליטו שהם מתחזקים באמונה ולא מוכרים למחללי שבת, ואז באה הישועה. בעירייה שינו את תוכנית בניין הערים של אותו אזור, והאזור נהפך לאזור מסחרי מבוקש. המחירים עלו, הם השכירו את המבנה במחיר גבוה ביותר והתעשרו מאד. הם זכו לראות בעיניהם את מה שאמר החזון איש: יהודי צריך לדעת, שתמיד לפני מעיין מים חיים מגיע מעיין של ביוב. על כל יהודי לדעת, שגם בזמן שהוא לחוץ מאד אין להתייאש, אלא להתקדם עוד כמה פסיעות באמונה חזקה ואז הישועה תבוא.

מעשה נוסף מסופר על אישה שבילדותה נסעה באוטובוס שהיה מפורב בתאוה. רבים מהנוסעים נפצעו, אותה ילדה קבלה רק כמה מכות יבשות. אך בליבה היתה מכה חזקה – חרדה עצומה היתה לה מנסיעה באוטובוס. היתה הולכת ברגל מרחקים עצומים, העיקר לא לעלות על אוטובוס שאז כל הסיכויים חזרו... ההורים שלחו אותה לטיפולים אך שום דבר לא עזר. היא נמנעה ופחדה מאד לעלות לאוטובוס. יום אחד באה אותה בחורה לרבנית קניבסקי וסיפרה לה על התאוה ועל הפחד הנורא שיש לה. הרבנית חיככה ובחיבוק גדול אמרה לה: יש לי עצה, לפני כל פעם שתיסע באוטובוס, תתני צדקה לעילוי נשמת רחל אמנו, והזכות של רחל תגן עליך מפני כל צרה או בעייה. מאותו יום שבו קיבלה את ברכת הרבנית ועצתה, היא היתה תורמת ועולה לאוטובוס ברוגע ובשלום. אותה בחורה התחתנה, נולדו לה ילדים ותמיד היתה מספרת להם ומעבירה להם את העצה לתרום לפני הנסיעה. יום אחד נסע בנה בחור בן 20 באוטובוס, ואז קרתה תאונת דרכים קשה. מיד התקשרו לאם, היא באה במהירות ואז התברר שהבחור כבר בניתוח. הוא עבר מסכת יסורים ארוכה. האישה פנתה לבנה ושאלה: מדוע לא תרמת לפעל... האמא נבהלה, כיוון שעד עכשיו העצה של הרבנית פעלה והיא הייתה בביטחון, וכעת הכל התנפץ מול הפנים... האישה בקשה מבעלה שילך לרבי חיים קניבסקי לשאול אותו מדוע קרתה לבן תאוה, למרות שהוא נתן צדקה כפי שהורתה הרבנית? **ענה רבי חיים**: מדוע אתם חושבים שהצדקה לא עזרה? מי יודע אולי בזכות הצדקה ניצלחם מאסון יותר גדול... לא תמיד רואים את כל התמונה מיד. צריך לדעת שהכל לטובה, ומה שנראה רע יכול להיות שהוא הכי טוב, תמשיכו לתת צדקה ודי יעזור. הבן עבר טיפולים כדי שיוכל ללכת. לידו שכב אדם מבוגר חילוני שמו רוני. הוא התפעל מאד מבני המשפחה שהיו עם הבחור 24 שעות ביממה. ולו יש ילדים שנתן להם הכל וכעת לא זוכרים אותו לרגע. רוני והבחור התיידדו. רוני שאל שאלות באמונה, והבחור השיב בחוכמה. רוני חל להתקרב לבורא עולם. הם השתחררו לבתיהם אך הקשר ביניהם לא נותק. הוא בא אליהם לשבתות והתחזק מאד. הבחור הגיע לגיל השידוכים, אך היה לו קשה ביותר בגלל הניתוחים שעבר. אם היה להם כסף, כך חשבו, היה קל להם יותר. האב החליט לתרום לזכות רחל אמנו כדי שתבוא הישועה. וכך היה מצאו שידוך לבן. האב לא התחייב סכום ברור כי לא ידע מהיכן ישיג כסף. אך האמין בדי באמונה שלמה. רוני הגיע לחתונה נרגש חיבק את האב ונתן לו מעטפה. בסיום החתונה פתח האב ולא האמין למראה הסכום העצום שרשום בצ'ק של רוני. רוני הוסיף מילים מרגשות: דע לך שאתם הארתם לי פנים, דאגתם לי אהבה אמיתית, וטיפלתם בי במסירות, אני יהודי עשיר, לילדתי שלי נתת דירות וכסף – והם זלזלו בי ולעומת זאת אתם הענקתם לי עזרה וחום אמיתי. אני מרגיש אליכם קרבה מיוחדת. אתם טובים לי ממשפחה... רק אז הבינו בני המשפחה מה התכוון רבי חיים כשאמר להם שלפעמים לא רואים את התוצאות מיד... הכל היה לטובתם. רבים מאתנו שואלים שאלות על הנהגתו של הקב"ה.

יש לדעת שהשאלות הנאלות באמצע הדרך, ופעמים רבות רואים את התמונה רק בסוף הדרך, ולפעמים לא רואים בכלל את התמונה, אבל עליו לדעת, שכל מה שקורה עמנו נעשה בהשגחה פרטית ומדוקדקת ולטובה.

חידות מענייני פסח וההגדה

חידות על הגדה של פסח ליל הסדר ועשרת המכות מתאים לכל הגילאים:

- א. כמה אנשים נחשבים למתי מעט?
ב. איזה משלחת הגיעה למצרים?
ג. היכן מוזכרת עקרת הבית?
ד. היכן מוזכר המן בהגדה?
ה. מי ביקש לעקור?
ו. מי הלך בכל ארץ כנען?
ז. מי היו מצויינים?
ח. מי כפולה ומכופלת?
ט. מי רקד?
י. מי לא יצא?
יא. אילו דברים יש בליל הסדר שקשורים למספר ארבע?
יב. איזה ממכות מצרים יכולה להיקרא: א. אדומה. ב. ירוקה. ג. שחורה?
יג. שנים ממכות מצרים נכתבות באותם אותיות בסדר אחר, מי הן?
יד. איזה מכה נתנה לחג הפסח את שמו?
טו. היכן בהגדה הישובים בני ברק ירושלים קוממיות?
טז. איזה מכות היו פעמיים?
יז. איזה שתי חיות שהיו ביציאת מצרים קיבלו שכר?
יח. במהלך שיעבוד ויציאת מצרים מצינו ג"פ יד גדולה, היכן?
יט. איזה ממתק שהוא גם קטניות מוזכר בהגדה?
כ. היכן מוזכרת בהגדה ג"פ המילה לחם?
כא. איזה אחד מבעלי התוס' מוזכר בהגדה?
כב. היכן מוזכר משה בהגדה?
כג. איזה שם מזמן משה מופיע בהגדה בשם של תנא?
כד. איזה חמשה דורות ברצף מוזכרים בהגדה במקומות שונים?
כה. מה אומרים בליל הסדר בישיבה, בשונה מכל השנה שאומר בעמידה?
כו. איזה שלושה בעלי אומניות מוזכרים בהגדה?
כז. איזה בד שהיה אצל אחשוורוש הוא סימן בליל הסדר?
כח. מה המכנה המשותף בין ליל הסדר לטי באב?
כט. לפי מי עשר נהפך שלוש בהגדה?
ל. מתי בגלל כמה מילים אסור לאדם לאכול מצה בליל הסדר?
לא. על מה נאמר בליל הסדר שיזהר שלא יהיה ראשון אלא אחרון?
לב. איזה אסור שנוהג בכל שבת לא נוהג בליל הסדר אפי' שחל בשבת?
לג. איזה שני מקומות נאמר שצריך לפתוח בליל הסדר?
לד. איזה בקשה בהגדה אומר פעמיים שזה לא בשבילנו?
לה. באיזה ב' עניינים מתהפך הבוקר מהליל הסדר?
לו. מה שופכים בליל הסדר 16 פעמים?
לז. איזה דבר בליל הסדר הותר למרות שבכל השנה נאסר משום זכר לחורבן?
לח. איזה משפט בהגדה הוזכר בו אחד ארבע פעמים?
לט. מי בהגדה מובא שהתחכם?
מ. איזה שלוש לשנה הבאה יש בהגדה?
מא. איזה שם של אדם שהוזכר בהגדה הוא גם סימן מסימני הסדר?
מב. איזה חודש הוזכר הראש חודש שלו בהגדה?
מג. היכן הוזכר בהגדה ארבעה אנשים שהיו באותו מעמד?
מד. איזה שתי סימנים בסדר הם אותו עניין?
מה. שלוש מילים רצופות מופיע 26 פעמים בהגדה?
מו. בפיוט בהגדה אותה המילה 14 פעמים ובהיפוך אותיות עוד 14 פעמים.
מז. איפה בהגדה שבע מילים רצופות המתחילים באותו האות ומסיימים באותו האות?
מח. המספר הכי גדול בהגדה?
מט. רבי יהודה נתן בהם סימנים. היכן עוד מקום בשי"ס רבי יהודה נן בהם סימנים?
נ. כמה תנאים מוזכר בהגדה?
נא. היכן ב'מיגיד' פסוק מהתהילים חוץ מהלל?
נב. פסוק ממגילת איכה בהגדה?
נג. איזה מילה מזכירים שישים ואחד פעמים בהגדה מלבד שם שמים?
נד. כמה ברכות אומרים בסדר ההגדה?
נה. מי נראה זקן בהגדה?

- נו. היכן אליהו הנביא בהגדה?
נז. כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, היכן רמוזים ארבעה בנים באחד משמות הפסח?
נח. מה הקשר בין קופסה מסוימת לליל הסדר?
נח. מה הקשר בין קופסה מסוימת לליל הסדר?

חידון תפילה וברכות לפסח

- נט. מתי חוזר ומתי לא חוזר אם שכח לומר יעלה ויבוא בחול המועד?
ס. מתי אסור לאכול בפסח?
סא. איזו מצווה נוהגת רק בחלק מימי הפסח?
סב. מתי לא מברכים על בשמים במוצ"ש?
סג. מתי אומרים י"ג מידות גם כשאין אומרים תחנון?
סד. מתי אומרים חידות באמצע התפילה ביו"ט ראשון של פסח?
סה. מתי מזכירים את כתונת הפסים של יוסף בפסח?
סו. מתי מותר להפסיק אחרי שאומר "גאל ישראל"?
סז. איזה שני חצאים מוזכרים בפסח?
סה. מתי דינה של עשירה שונה מדינה של ענייה?

חידון אז ישיר לשביעי של פסח

- סט. מי אדירים?
ע. איזה הרים מוזכרים באז ישיר?
עא. איזה אברים מוזכרים באז ישיר?
עב. מי רגז, מי חל, מי נבהל, מי רעד, מי נמוג?
עג. מי בנה את המקדש?
עד. היכן מוזכרים נחל ארנון ונהר הירדן?
עה. את מי האדמה בלעה ולמה?
עו. מי נאכל כקש?
עז. מי נקרא איש?
עח. מי אמר למי ארדוף אשיג וגו'
עט. אפשרות לשש עשרה ברכות בצמח אחד על דרך שימושו ביממה אחת, ואחד אחרי השני - 13 ברכות (ללא ביעור, מצה, שהחיינו)?
פ. מה אסור ביו"ט ומותר בשבת?
פא. פסח בניקוד שונה נכד של יהודה, וניקוד שונה נכד של אשר?
פב. מה זה ר"ת קרי"ס.
פג. איך יתכן אוכל במזיד כזית חמץ ולא עבר כלל באיסור חמץ ולא חייב כרת (אמנם אסור מצד אחר)?
פד. איך יתכן אוכל במזיד כזית חמץ ומותר לכתחילה?
פה. איך יתכן אוכל במזיד בפסח כזית חמץ ומותר לכתחילה לאכלו?
פו. מתי מצווה לאכול מצה בערב פסח?
פז. מה מותר בשבת ואסור בחוה"מ?
פח. מה מותר בשבת ואסור ביו"ט?
פט. מה מותר ביו"ט ראשון ואסור ביו"ט שני?
צ. מתי מצווה לדרוס על פירורי לחם ברגליו?
צא. איך יתכן חמץ שעבר עליו הפסח במזיד ומותר לכל העולם פרט לאיש אחד?
צב. איזה שבע ברכות מברכים פעם בשנה בלבד וחמש מתוכם בחודש ניסן?
צג. מה עוד היו אוכלים בהסיבה כל השנה לא רק בליל הסדר?
צד. מתי אכלו מצות ולא בפסח.
צה. איך יתכן אדם אכל מצה עם כל ההידורים ויצא יד"ח, לאחר זמן הוא צריך לאכול עוד פעם?
צו. איזה שני יריבים עשו שלום במכות?
צז. מתי מותר לו לאכול חמץ ובאותו הזמן עובר בבל יראה?
צח. האם שייך להביא קרבן פסח מעוברת?
צט. איך יכול להיות שאדם ביטל חמצו ועובר בבל יראה?
ק. מתי כשבלע המצה יצא יד"ח וכשלעס לא יצא יד"ח?
קא. באיזה זמן חייבו לאכול מצה טרייה מאותו הבוקר?
קב. איזה מצווה מקיים בימות הפסח שש פעמים?
קג. איזה דבר אסור לומר שזה של פסח?
קד. מי נאמר עליו שצריך לצום בער"פ מלבד בכור?
קה. איזה דבר בפסח עני עדיף מעשירי?
קו. מה הקשר בין פורים לפסח?
קז. מי הם שני היהודים שחיו בתקופת המכות ויציאת מצרים, אך לא ראו את המכות, וכן לא היו ביציאת מצרים?

תשובות על החידות:

- א.** "במתי מעט, כמו שנאמר בשבעים נפש".
- ב.** "ישלח בס חרון אפו עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים".
- ג.** "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה".
- ד.** "אילו האכילנו את המן".
- ה.** "ולבן ביקש לעקור את הכל".
- ו.** "ואקח את אביכם את אברהם ואולך אותו בכל ארץ כנען".
- ז.** "מלמד שהיו ישראל מצויינים שם".
- ח.** "על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו".
- ט.** "ההרים רקדו כאלים".
- י.** "כל שלא אמר שלושה דברים אלו לא יצא ידי חובתו".
- יא.** ארבעה בנים, ארבע כוסות, ארבע קושיו, ארבע לשונות של גאולה.
- יב.** אדומה - ברד. ירוקה - צפרדע. שחורה - כינים.
- יג.** דבר - ברד.
- יד.** מכת בכורות, שה' פסח על בתי ישראל.
- טו.** היו מסובים בבני ברק. ובנה ירושלים, והוא יולכינו קוממיות לארצינו.
- טז.** צפרדע וכינים היו גם בערוב שהגיעו כל החיות.
- יז.** הכלב שלא חרץ לשונו זכה לכלב תשליכון אותו, והחמור שנשא את המסעות ממצרים זכה למצוות פדיון פטר חמור.
- יח.** אצל בתיה. אצל הסילונית בערוב. והיד הגדולה אשר עשה ה' במצרים.
- יט.** דצך עדש
- כ.** הא לחמא עניא. המוציא לחם. הוא נותן לחם לכל בשר.
- כא.** אחד מהארבעה בנים הוא תם וכשמו של רבינו תם.
- כב.** ויאמינו בה' ובמשה עבדו.
- כג.** רבי יהושע כשמו של יהושע בין נון
- כד.** תרח אברהם יצחק יעקב יהודה.
- כה.** הלל.
- כו.** שוחט. כורך. מגיד.
- כז.** כרפס.
- כח.** חל תמיד באותו היום.
- כט.** ר"י נתן בהם סימנים דצ"ך וכו'.
- ל.** הנשבע שלא יאכל מצה, אם אמר בליל פסח אין חלה שבועתו ובלא"ה חל. שו"ע תפח.
- לא.** יזהר שלא יקדים קנה לוושט.
- לב.** שמא יטה. משנ"ב תעג ב.
- לג.** בשפוך חמתך פותח הדלת. ושאינו יודע לשאול את פתח לו.
- לד.** לא לנו ה' לא לנו.
- לה.** בלילה אסור לאכול זרוע ומותר ביצה קלופה, ובבוקר מותר זרוע וביצה שהיתה קלופה בלילה אסורה.
- לו.** שופכים מהיין בדם ואש ותמרות עשוי"ב מכות ובדצך עדש באחב.
- לז.** כלים יפים, שו"ע תעב ב, ובמשנ"ב שם.
- לח.** אחד חכם אחד רשע וכו'.
- לט.** הבא נתחכמה לו
- מ.** בארעא דישראל, בני חורין, בירושלים.
- מא.** הלל
- מב.** יכול מראש חודש. ניסן
- מג.** ר"א ר"י ר"א ר"י ר"א ר"י ר"ט.
- מד.** ורחץ ורחצה
- מה.** כי לעולם חסדו, בהלל הגדול.
- מו.** אלו הוצאנו וכו' ולא. אלו ולא.
- מז.** בנשמת: ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו ויעריצו ויקדישו.
- מח.** בנשמת: אלף אלפי אלפים וריבי רבבות פעמים.
- מט.** מנחות צו, מידות לחם הפנים וקרנותיו, ר"י נתן בהם סימנים זד"ד יה"ז וברש"י שזה רבי יהודה מההגדה.
- נ.** עשרה. רבי אליעזר רבי יהושע רבי טרפון רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה. בן זומא. רבי יהודה רבי יוסי הגלילי רבן גמליאל הלל.
- נא.** אחר י' המכות בדברי רבי אליעזר ישלח בס חרון אפו וגו'.
- נב.** בשפוך חמתך תרדוף באף וגו'.
- נג.** מצרים, לפעמים בניקוד שונה.
- נד.** אשכנזים 18. ולספרדים שרק פעמים הגפן 16. ופסח במוצ"ש מוסיפים אש והבדלה.
- נה.** רבי אלעזר בן עזריה אמר הרי אני כבן שבעים שנה.
- נו.** בברכת המזון: הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא.
- נז.** חג החירות חרו"ת ר"ת חכם רשע תם ושאינו יודע.
- נח.** קופסת שימורים, ליל שימורים
- נט.** בשמו"ע חוזר ובברכת המזון לא חוזר.
- ס.** אחרי אכילת אפיקומן.
- סא.** ספירת העומר מתחילה מלילה שני.
- סב.** כשחל בליל יו"ט.
- סג.** ביו"ט לפני הוצאת ס"ת.
- סד.** תפילת טל נפתחת ב"בדעתו אביעה חידות".
- סה.** ב"יהי רצון שאומרים בברכת כהנים.
- סז.** אחרי ברכת "גאל ישראל" בליל הסדר.
- סז.** חוצים את המצה האמצעית בליל הסדר. בחוה"מ אומרים חצי הלל.
- סח.** מצה עשירה אינה ראוייה למצוות אכילת מצה.
- סט.** המצרים שצללו כעופרת במים
- ע.** הר ציון. הר עשיו
- עא.** בלב ים. תורי שמו ידי. בגדול זרועך.
- עב.** שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום. אילי מואב יאחזמו רעד, נמוגו כל יושבי כנען.
- עג.** "מקדש ה' כוננו ידך".
- עד.** "עד יעבר... עד יעבר" תרגום: עד דייעבר... ית ארנונא... עד דייעבר... ית ירדנא.
- עה.** את המצרים. "נטית ימינך תבלעמו ארץ" רש"י: מכאן שזכו לקבורה בשכר שאמרו ה' הצדיק.
- עו.** "תשלח חרונוך יאכלמו כקש". (תרגום: כנורא לקשא).
- עז.** ה' איש מלחמה.
- עה.** פרעה לעמו.
- עט.** חיטה. על ביעור חמץ, להפריש תרומות ומעשרות (דאורייתא), פדיון מעשר שני, כוסס - אדמה, קמח קלוי - שהכל, נפשות, עם שמן - מזונות, על המחיה, להפריש חלה, עם מים - המוציא, על אכילת מצה, [שהחינו על המצווה (שיוצאים בקידוש)], הזן את הכל, על הארץ ועל המזון, בונה ירושלים, אל יחסרנו,
- פא.** דברי הימים א ד פסח הס עם צירי נכד יהודה. ובדברי הימים א ז פסח פתח תחת הפה ושוא תחת הס נכד של אשר.
- פב.** קריעת ים סוף, קרית ספר.
- פג.** פסחים לה: מצת טבל אחע"א ואין עובר על חמץ ופטר מעונש.
- פד.** ביג ניסן.
- פה.** פסח שני.
- פו.** לחם הפנים שעשוי ממצה נאכל בשבת ובזמן שחל ער"פ בשבת כמו השנה יש מצווה באכילתו.
- פז.** סעודת נישואין. בחוה"מ אסור משום אין מערבין.
- פח.** מותר להזמין גוי לסעודה בשבת רעז ד. וליו"ט אסור שמא יבשל בשבילו תקיב א.
- פט.** עור בהמה שנשחטה ביום הראשון אסור ובשני מותר, משנ"ב תצט יב.
- צ.** המשנ"ב תס. ט כתב כשאופה מצות אחר זמן שריפת חמץ טוב שידרוס ברגליו הפרורים קודם שיחמיצו.
- צא.** שולחן ערוך תמ, א. חמץ של גוי שמופקד אצל ישראל הישראל חייב לבערו, וכשלא ביער מותר לכולם כי זה חמץ של גוי שעבר עליו הפסח ורק לשומר אסור.
- צב.** על ביעור חמץ. על אכילת מצה. על אכילת מרור. אשר גאלנו- גאל ישראל. ברכת האילנות. להדליק נר יו"כ נחם ט באב.
- צג.** תורי"ד יומא כה קדשי קדשים הכהנים אכלו בהסיבה.
- צד.** קרבן מנחה וקרבן תודה בריש ויקרא.
- צה.** עבד כנעני והשתחרר אחרי שאכל, וה"ה שוטה ונתפכח. שניהם מובא במשנ"ב
- צו.** אש מתלקחת בתוך הברד
- צז.** כשחמצו במדינה אחרת ועדיין לא יצא שם החג. והוא נמצא במקום שהחג יצא
- צח.** קרבן פסח מבואר בפסחים צריך שיהיה זכר
- צט.** בצק של הפרשת חלה. כיוון שהוא ממון השבט לא יכול לבטלו, וכיוון שיכול להישאל עליו עובר בבל יראה. שו"ע ומשנ"ב תנו
- ק.** כשכרוך במרור הלעיסה מבטלת טעם אכילת המצה. תעג ג
- קא.** בירידת המן היה אסור להשאיר ממנו עד בוקר
- קב.** ספירת העומר
- קג.** בשר זה לשם פסח אסור לומר
- קד.** שו"ע תעג. מי שאם יאכל לא יהיה לו תאבון באכילת מצה, עליו לצום
- קה.** מצה עשירה לא יצא יד"ח.
- קו.** בשני של פסח נתלה המן.
- קז.** בני משה אליעזר וגרשום
- הרבה מהחידות מלוקטות מרבי יהודה אריה דינר ומהמחנך הרב ינון כהן והספר פיצוחים.**